

Géczi János PRÓZÁK

Géczi János

PRÓZÁK

Válogatta: Mányoki Endre

ORPHEUSZ KÖNYVEK

E kötet kiadásához
a Fűzfői Papír Rt.
járult hozzá.

© Géczi János, 1997

populus

(a himnusz)

A szilvafa tetején jó lenni. Először is, mert senki nem tudja, hol vagyok, miközben én mindenkit láthatok, apát is, anyát is, a húgomat, amint kergeti a tyúkokat, a kutyát, sőt a messzi mezőn legelésző teheneket is. Másodszor, mert ha fúj a szél – a hegyekből alkonyatkor mindig fúj –, remeg a teljes lombkorona, és a közepén ott hintázom, s hintáznak velem a felhők, s a felhők között az együtt világító Nap és a Hold. A hold az ilyen augusztusi késő délutánokon már magasban van, jóval a hegyek fölött, legalább olyannyira, mint apa arasa. Vagy az az égő és piros tenyérnyom, amit apa hagyott rajtam. Harmadszor, mert ha este lesz és vacsorához hívnak, de nem megyek, láthatom, merre keresnek. Kezdetben az udvaron, majd a ház mögötti akácosban, ahol néhanapján ásom a gödrömet, hogy a mélyébe tükrökkel vetítsem be a fényt, s a fénnel neveljem a beültetett növényeket. Egyszer majd a mostaninál is nagyobb gödrt akarok kaparni – mert olyan kemény a föld ott, három méter mélyen, hogy ásni sem lehet, csak kapargatni –, hogy legyen egy föld alatti tavam, a tavon csónak – hiszen azzal a csónakkal fogok minden reggel a tó közepén álló szigetre bevezetni. A szigetre, melyről csak én tudok. Ott nyírfák, nyárfák, bodza- és kökénybokrok lesznek, amelyeken apró énekesmadarak fészkelnek. Vadvirágok is nőnek, a természet rendje szerint. Ha a ház mögött sem találják meg, és a szüleim egyre kétségbeesettebben szölongatják egymást, hogy hová tűnt az a bűdös kölyök, meg hogy ismét elkóborolt valahová, de csak jöjjön haza, és már a húgomat is átszalasztják a szomszédba, hogy onnan is jöjjenek keresni – engem. Mert besötétedik. Sötétben pedig nincs az az ember, aki megtalálna. Mindezt látni fogom a szilvafáról, de akkor sem jövök le; addig nem mászom le, amíg kitart a szilva, hiszen az jó reggelire, ebédre, vacsorára, szóval nem fogok éhenhalni egészen télig – ez a szilvafa eltakar –, amikor lehull a lombja. Akkorra pedig majd csak kitalálok valamit, hová is bujdoshatnék.

Reggel, amikor a még élő, de megkopasztott verebet a húgom bevitte a konyhába, hogy abból is levest főzzenek, és amikor anyám nagy sivalkodás közben először a csipogó verebet, majd a húgomat hajította ki, ki ne röhögte volna el magát? Persze mindenért én kaptam ki, hiszen én vagyok idősebb, s ahelyett, hogy vigyáznék a húgomra, még kegyetlenkedni is hagyom. Holott én mondtam neki, hogy a kopasztás előtt el szokás vágni a szárnyasok nyakát, s egyáltalán nem tehetek arról, hogy a húgom fél a vértől. Még a sajátjától is.

Amikor befeküdt a nyugágyba – úgy kellett neki fölkapaszkodni, annyira törpe, hogy nem képes egyszerűen, lazán beülni –, s kitérülte a napnak, ahogy mondta, azért, hogy olyan barna legyen, mint azok a nők, akiket folyton nézeget a képeslapokban, hiába bökdöstem hátulról, adná át nekem a helyét, hiszen én vagyok a fáradtabb, csak nem volt hajlandó ki-

szállni, így egy akácgallyal fölhorzsoltam a dagadt fenekét. Amikor pedig odanyúlt a fenekéhez, s az ujjá hegyén megpillantotta azt az alig csepp vért, rosszul lett, elhányta magát. Ezzel csak azt érte el, hogy anya a nagy diófa árnyékába állítsa a nyugágyat, a húgom homlokára vizes ruhát tegyen, és baracklével itassa meg, ha szomjas. S amikor összecsuklott a nyugágy, a karfája pedig odacsípte a húgom kezét, a lábtámla meg a lábát, és úgy nézett ki, mint egy egérfogóba belapított egér, ismét én kaptam ki, mert lejjebb akartam eresztetni az ágyat, hogy a húgom kényelmesebben feküdjön benne, de nem sikerült. Pedig nem direkt csuktam be őt, hogy mozdulni se bírt, sőt először, talán a meglepetéstől, sírni se, csak utána kezdett el bömbölni, mint akibe beleszaladt a villa.

De nem történt semmi baja. Mind a tíz ujjára kapott egy-egy frissen vassalt zsebkendőt – olyan lett a keze, akárha fehér pillangók szálltak volna a körmeire, de csak egy ideig voltak fehérek ezek a pillangók, mert a fájó ujjacskáival mégiscsak tudott málnát szedni, hiszen alig egy óra múlva piros meg zöld lett mindegyik. A bokájára nyaksál került, ne bicegjen annyira, és a két nyaksál, anya ünneplő sáljai hamarosan meggyógyították a lábát, futni is tudott, meg visszarúgni nekem a labdát vagy a macskát.

Ebéd után azt mondták a szüleim, gonosz vagyok, és hogy egy tizenegy éves kislány ha már ebben a korban gonosz, akkor nem is tudja, mi lesz belőle, mikorra felnőtt lesz. Mehet végét pucolni vagy vályogot vetni, és dögöt ehét csak, mint a cigányok, s napestig mászkálhat a betevő falatja után. Az eszükbe sem jutott, hogy elég egy szilvafát találni, az augusztustól egészen október végéig, november elejéig annyi gyümölcsöt ad, hogy dosztig elég.

Amikor azt találgatták, hogy mi lehet velem – pedig nem volt semmi se, miért is lett volna, hiszen már évek óta tudom, hogy én valódi árva vagyok, és a húgom sem a húgom – elmondtam nekik, amit magunkról gondolok. Erre elnevelték magukat és kizavartak játszani, meg leszokni arról, hogy össze-vissza képzelegjek. Legalább nem kellett az ebéd utáni mosogatásban segítenem. Mert mindig nekem kellett a tisztára mosott tányérokat eltörölgetni és a helyükre rakni, a húgom – igaz csak hét éves és már iskolába jár – rendre ebéd után zárkózik be a budiba, merthogy olyan tele a hasa, meg korog benne valami, és hogy fáj, meg minden. De mindig csak ebéd után. És csak akkor jön elő, amikor az utolsó tányért is elraktam, s nagy vidáman kérdegeti, miben tudna segíteni. Naná, hogy semmiben, mert már mindent megcsináltam. Aztán előveszi az ugrókötelét, énekelget magának, és ugrál. Körbe-ugrókötelezi a házat, a kertet. A múltkor a Himnuszt énekelte, és annak az ütemére ugrabugrált. Az első osztályban megtanították vele a kezdő versszakot. Tőlem aztán megtanulta a további kettőt is. Amennyit én tudok. S azt is megmondtam neki, hogy a Himnuszt minden becsületes, hazáját szerető gyermek és felnőtt mozdulatlanul, állva hallgatja végig. Úgy illik. Mert a Himnusz szent.

Ebéd után tehát szokása szerint bevonult a budiba, hogy nekem kelljen helyette is segítenem, amikor elmondtam apának és anyának: én tudom, hogy árva vagyok, mire ők csak összenevettek és kizavartak, hogy ott döntsem el, az vagyok-e vagy sem. A budi mögötti akácra másztam fel, s ott himbálóztam az ágszögletben, amikor eszembe ötlött, hogy elénekeljem a Himnuszt. El is énekeltem kétszer, de lehet, hogy háromszor. A húgom meg sikongatott, hogy hagyjam abba. De nem hagytam. Amikor anya rányitotta a budiajtót, hát ott állt a bokájára eresztett bugyiban és végig a lábán csorgott a pisi meg a szar. És azt mondogatta, hogy a Himnuszt állva kell végighallgatni, én pedig egyre csak azt énekeltem a budi fölé hajló fán.

Amikor el akartam szaladni, apa galléron ragadott, és akkora pofont lekevert, hogy megszédültemben – nem vagyok benne biztos – alig tudtam azt mondani, hogy ő ugyan ne verjen engem, mert nem az apám. Erre anyától is kaptam egy pofont.

Hát a szilvafa tetején jó. Nem tudják, hol vagyok, és sohasem fogják észrevenni, hogy se keletre, se nyugatra, se délre, se északra nem vándoroltam. Mégcsak a föld alá sem – mert arról a gödörről a húgom is tud, és előbb-utóbb elárulná, hogy akár ott is lehetek. Zabálom a szilvát, mézsárga a húsa, hessegetem a darazsakat és a késő őszi tűzkarikás pillangókat, miközben várom, hogy mikor kezdenek keresni. De nem válaszolok majd nekik.

(bagolykút)

A Tótkert – nos, az a Tótkert. A senki földje az utolsó ház mögött, és ráadásul rét. Tavasszal a legszebb, amikor medrébe visszahúzódik a Cserge, de a vízből hagy valamennyit a zsombékok között. A tócsákban virít a tükrös virágú gólyahír meg az éles szárú sás, amellyel, a levelét karikába hajlítva, a szappanos léből hártját lehet kiemelni. A gólyahír méregzöld, üde levelei az anyaszéna kaszálásáig maradnak a réten, csak fölējük magasodik ezer meg ezer rózsaszín, szálkás szirmú virágjával a sok kakukkszegfű.

A gólyahír és a kakukkszegfű nyílása között azonban a boglárka sárgája változtatja át a rétet. Ilyenkor a Tótkertet megszelő ösvényen ballagó cigányasszonyok hosszú szoknyáit levessárgára festi a kölyökszellőktől is kavargó, mézszagú virágpor. Eta övig lesz sárga, Kisetának a fejbúbja is virágporos. Az arcát meg mintha átfestették volna.

Eta sorra járja a házakat, kihordja a trágyát a tyúkólakból, kamrát, pincét, műhelyt meszel, s budit, felássza a kertet egy liter borért, némi enniivalóért.

Kiseta akadályozza munkájában, hát leginkább visszakergeti őt a Tótkertbe, hogy délig, délutánig ott játsszon.

Ha tavasz van és sor kerül a portájuk csinosítására, no meg teljes pompáját nyújtja a Tótkert, a kisiú is szívesen kószál délutánonként arrafelé. Otthon láb alatt van, de a fűben elfeküdhet, a felhőket nézegetve beléjük

képzeli a képeskönyvekből ellesett tájakat, állatokat, embereket, vagy rohangálhat föl-alá, fűzvesszővel kaszálva a virágfejeket és papírzacskóba gyűjtheti az elkapható, lustább lepkéket.

Délután, amikor Eta éppen a kisfiú szüleinél dolgozott, a kisfiú és Kiseta együtt heverték a Tótkert fűvében.

– Nekem egy baglyom is van – dicsekedett a fiú, mert valóban volt egy halk röptű, lapos ábrázatú bagolyfiókája.

– Nem igaz – mondta Kiseta. De valójában nem érdekelte a dolog.

– Már miért ne lenne igaz? – háborodott fel a fiú. – Két hete van nálunk.

– És mit eszik?

– Amit adunk neki.

– Azt nem eszi meg... – vihogott a cigánylány. – A baglyok egeret esznek meg pockot. Nem azt, amit a magyarok.

– A tyúkólban vannak egerek – találta ki a kisfiú.

– Ahol Eta ganézik, ott nincsenek egerek – felelt öntudatosan Kiseta.

– Anyám fél tőlük. Egyet sem fogna meg – tette hozzá csöndesen.

– Én félek tőlük – mondta a kisfiú.

– Én is – egyezett bele a kislány.

– Azt eszi a baglyom, amit a tyúkok.

– Kukoricát? Ahelyett, hogy megfőznének.

– Kukoricát, igen. Meg darát. Kenyérhéjat. És tyúkbelet.

– Azt valóban megeheti – nyugtázta Kiseta, és sorra tépkedte le maga körül az ecsetfű szárait.

– Ezek meg olyanok, mint a hernyók – bökött rájuk a fiúcska.

– Juj! Ne mondj ilyeneket! – sikoltott a lány. – A hernyókat nem szeretem.

– Akkor ne menj a régi kúthoz! Onnan jönnek a hernyók. Tavaly ott feküdt egy kutya, teljesen ellepték.

A Tótkertben, a rétet átvágó ösvény mellett egy régi, bemosott csordakút volt. De mert a vizét megmérgezte a gólyahír, nem használták.

– Mutasd meg, hol van – követelte Kiseta.

– Nekem nem szabad odamennem, mert a kisgyerekek belecsúsznak.

– Én nem esnék bele. Ügyes vagyok.

– Vízrel van tele... meg békákkal.

– Ó, a békákat nagyon szeretem.

A kisfiú borzadva nézett a kölyöklányra. Elfordította a fejét. Fenn az égen hal alakú felhőkre lett figyelmes. Eszébe jutott, hogy mit beszélnek a faluban a cigányokról. Megkérdezte:

– Meg is eszitek?

– Meg. Csak meg kell nyúzni.

– Jaj, ne mondj ilyet! Az fáj nekik.

– A tyúknak nem fáj, ha levágjátok?

A kisfiú hosszan eltöprengett ezen. Kiseta bölcsen mosolygott.

– Én a varjút is megeszem! Meg a baglyot. Meg a verebet.

– Azokat nem lehet megenni. Nem arra valók.
 – Nem hazudok.
 – De igen, mert mind hazugok vagytok.
 – Nem vagyunk azok. És megmondom előre, hogy mire hazamégy, már nem lesz meg a baglyod. Mert ha ott van, akkor Eta elhozza. És ideadja nekem, kopasztani!

A kisiú fölpattant, és megcibálta Kiseta copfját. Kiseta erre bokán rúgta.

– Ha megeszed a baglyomat, bele fogsz esni a kútba! – kiabálta a kislánynak. – És ott egy csomó hernyó van. És megzabálnak a hernyók. Leszik rólad a ruhádat is.

– Te csak tudod! – állt föl Kiseta, és lassú léptekkel átsétált a rét túlsó oldalára. A kisiú hazafelé indult az ösvényen. A kútnál megállt, s egy bottal a megroskadt, maradék kútkávét is szétrombolta. Egy-két csapás elég volt, a tél és a víz régen elkorhasztotta.

– A baglyom? – kérdezte az anyjától.

Az anyja nem akarta megmondani az igazat, hát csak odavetette:

– Elvitte Eta!

Pedig a bagolyfióka éhen döglött. S a cigányasszony már a megmerevedett, puha tollú madarat csúsztatta a batyujába. A kisiú Eta után szaladt volna, hogy visszavegye, elkönyörögje tőle a madarát, amellyel nagy tervei voltak. Az anyja nem engedte. A gyerek a földre vetette magát, és napszálltáig bömbölt. Végül az anyja megsajnálta őt.

– Apád hoz majd neked egy kutyát.

– Baglyot hozzon – szipogta.

– Azt is elvinnék.

– Akkor meg beleesnek. Mert Eta is beleesik. És ott fullad meg.

– Hova, te?

– A Tótkert kútjába!

– Ne bolondozz! – legyintette tarkón a kisiút az anyja. De később nem merte megmondani neki, hogy azon az éjszakán meghalt Eta. Sötétedett, amikor a telepről – ki tudja, milyen okból – visszaindult a faluba, s részegen nekivágott a Tótkertnek. Négy nap múltán vetette ki őt a kút vize; a batyujában benne volt a bagoly.

(rontás)

Kinn ültek a tornácon, és rettentően unták az átkozottul meleg délutánt. A vályogfal messze világított a fényben; olyan erősen, hogy az árnyékuk is eltűnt, holott a Nap sárgább lett egy picivel. Az öregasszony és a kisiú a tornác sarkában ült, az öregasszony a sámlin, a gyermek a tisztára söpört földön.

– Ezzel is megvagyunk – emelte beesett ajkához a kisiú kezét az öregasszony, és végigcsókolta mindegyik ujját. – Ugye, hogy nem fáj?

– Nem – mondta a kisiú, de azért a szeme sarkában ott ült egy cseppnyi könny. Igaz, erőlködött, amíg kipréselte magából. De hiába, az asszony nem vette észre, így meg sem sajnálhatta.

Az ollót maga elé tette, kötényét összefogva megrázta, hogy egybegyűljön a kisiú sok levágott körme. Ujjjaival megtapogatta a halmot, s hümmögött. Majd megkérdezte:

– Nem vérzik?

– Nem. De miért vágta tövig?

– Lassabban nő ki.

– A hajam, ha levágod, gyorsabban nő.

– Ez nem a hajad – és ujjbegyei közül visszapergette a kötényébe a körmөskedarabokat. – Ez kevés!

– Nekem annyi volt. Vágd le a sajátodat!

– Gondolod? – és az öregasszony a szeméhez emelte a kezét, hogy megnézze a körmeit. – Lehet, igazad van. Bár nem nөtt még meg annyira, hogy eleget ártson.

– Én éreztem, amikor vakartad a hátamat.

– Megvakarjam most is?

– Nem viszket. Majd szólok.

– Szívesen megvakarom.

A Nap a szilvafa mögé vonult és átvilágította a csenevész lombot. A kisiút elnémította a levélrésekből kibúvó ragyogás. Madarak röpték körül a fát, hol feltűntek, hol meg a semmibe vesztek, de a hangjuk betöltötte az udvart.

Az öregasszony nekilátott saját körmei lenyeséséhez. Ügyetlenül forgatta a laza szárú ollót, fel-felszisszent, ha ujjbegyébe bөkött. A kisiú elunta a madarak megfigyelését, tekintete visszarebbent nagyanyjára.

– Neked is fáj! – mondta rosszalva, amikor meglátta az ollón a feketedө vért.

– Alig érzem.

– Elég az.

– Te kibírtad. Kibírom én is.

– Elmegyek – szólalt meg később a gyerek. Akkor már ujjjaival megge-reblyézte maga körül a sárga homokot, belerúgott a sovány és foltos macskába, hogy visszakergesse az orgonabokrok alá, a verebek is abbahagyták a ricsajozást, csak a Nap ontotta magából a fényt és a meleget.

– Oda?

– Oda. A világvégeire.

– Hiszen tegnap is ott voltál! – rezzent föl az öregasszony. Éppen befejezte az utolsó, a kisujja körmének vágását.

– De csak addig megyek. Tovább nem.

– Nagyon vigyázz!

– Vigyázzak, vigyázzak, mindig csak vigyázzak!

– Tudom, hogy nagy gyerek vagy, de azért sohasem árt az óvatosság. Az embernek egész életében vigyáznia kell.

– Hiszen én vigyázok rád is!

– Nem is tudom, mi lenne velem nélküled – mosolyodott el az öregasszony és kitapogatta a falhoz támasztott botját. – A házig mehetsz.

A kisleány kicsapta a kaput, arra sem volt ideje, hogy visszanézzen. Az utca közepén rohant, talpa alól füstölt a por. Az öregasszony, kötényében a körmökkel, bebotozott a házba. Nekidült az asztalnak, odaütötte a botját is, a fiókba helyezte az ollót, végül a vastag falú, öreg pohárba beleszórta a levágott körmöt.

– Mégis sok – kóstálta meg, és valamennyit kiöntött a pohárból. Napok óta készült arra, hogy megtegye; a pohárba vizet lötytyintett és az elkészült keveréket kitette az ablakba. A lé addig ott marad, amíg nem kell. Csak szét kell önteni az úton, ott, ahol elmegy a haragos. Ha nem tesz bele mást, akkor nem lesz különösebb baja, csupán a feje fájdul meg, kóvályog, s megy a hasa. Ha sok lenne, de ezt maga sem kívánta, bizonyosan menten elájulna az a vénasszony.

– Az a vénasszony... megérdemelné – motyogta. – A gonosz. – A vénasszony, aki a falu utolsó portáján élt, nem volt idősebb az öregasszonynál. Igaz, fiatalabb se – szinte egy napon születtek. De gyerekkoruk óta tart a harag köztük, már vagy nyolcvan éve. Hangosan azonban sosem veszekedtek. Az elmúlt években pedig már alig találkoztak, hiszen egyikük se tudott naponta nyolc-tíz háznál hosszabb útra vállalkozni. De az ármanykodást nem hagyták abba. Az öregasszony Putyikánénak hívta a vénasszonyt, holott Futikáné volt a neve. A vénasszony pedig Ilonkának szólította az öregasszonyt Ibolya helyett. Mindenesetre, alaposan fel tudták ezzel bosszantani egymást, olyannyira jólesően, hogy egy-egy ilyen napon több munkát bírtak, mint máskor.

– Kávét kell neked – mondta volt az öregasszonynak az ura –, nem pedig Putyikáné.

– Ha meglátom, ráhúzó a bottal! – fogadkozott az asszony.

– Közben meg eldőlsz, mint a karó – nevette ki a férje.

– Pedig ideje lenne kibékülnöd vele. A másvilágon nem teheted meg.

– Nem vágyom én még oda! Majd csak utánad.

És valóban, az öregasszonynál hamarabb halt meg az ura. Azóta, napra odaadták neki az unokát, hogy vigyázzanak egymásra. De a kisleány leginkább a világot járt, és minden nap – nagyanyja útmutatása alapján –, eljutott a világvégeig. De annál egy lépésnyivel sem mehetett tovább.

A kisleány óvatosan haladt a poros akácfák alatt, lábujjhegyről pislogott be a körbedeszakozott kertekbe. A faluban, ahol éltek, olyan szegények voltak az emberek, hogy deszkakerítéssel védték a nyomorukat.

Futikáné akkor vette észre a kisleányt, amikor a gyerek az Alsó sor kanyarjában, a kerékvágásban lépkedett, kitárt karokkal, éppen úgy egyen-

súlyozva, mint ahogy a vasút sínein szokott játszani, ha éppen arra tévedt. A vénasszony rég elkészítette a bambis üveget: a körmökről leöntött vízbe belekeverte a málnaszörpöt, és fölhígította szódavízzel.

A ledugaszolt palackot szatyrába tette, és indult a kisfiú elé. Beriglizte a csapóajtót, s az árnyékba húzódva tipegett.

– Csak nem a világvégére? – állította meg a gyereket.

– Oda, oda néném, nagy út van már mögöttem!

– Ennyire rossz a sorsod, hogy vándorlásra kellett fognod magadat? – és a vénasszony kivillantotta maradék fogát.

A kisfiú megborzongott. De világvándorhoz illő hősiességgel és bátorsággal válaszolt.

– Nehéz a szegény ember sorsa. Se inni-, se ennivalója – itt elfelejtette, hogy mit szokás az ilyen boszorkány külsejű tündérnek mondani.

– Senkid sincs, aki etetne, aki itatna? – sápiózott a vénség.

– Senkim bizony, anyó.

– Ó, te Isten árvája, akkor azt se tudod, hogy mi az a bambi?

– Már miért ne tudnám? Hiszen minden vasárnap hoznak nekem a cukrászdából! – esett ki a gyerek a szerepből.

– A többiek krémest is esznek, de nekem azt mondták, vagy bambi, vagy krémes.

– Kapsz tőlem egy üveg bambit, de aztán viszed a szatyromat egy darabig.

– Nehéz?

– Nekem minden nehéz. De te biztosan elbírod.

– Meglehet – bólintott a kisfiú. – Már fát is tudok vágni. És én vigyázok a nagymamára.

– Idd meg, aztán induljunk. Bezár a bolt – és odanyújtotta a gyerekeknek a bambit. A kisfiú hátravetett fejfel – ahogy apja a sört –, egy nyeléssel itta meg a málnalét.

– Akkor menjünk öreganyám, máris visszanyertem az erőmet! – és elvette a nőtől a foltozott, koszos szatyrot.

A nagymama a kert dombjáról pillantotta meg őket. Buzgón hánytva magára a keresztet, s botot, hátfájást felejtve iparkodott az udvaron, tornácon át, be a földes szobába. Összemarkolta a kályha előtti rongyról a macskaszőrt, belehajította abba a pohár vízbe, amelyben a körmök áztak. Hol az Istent, hol a gonoszokat hívta; de nem akarta tudni, melyikük segítette ahhoz, hogy szerencsésen odaérjen a palánkhöz. A kapu részéből leste, mikor érkezik meg Futikáné a gyerekekkel.

– Hazaértem – mondta a kisfiú. – Eddig hoztam a szatyrot.

– Ennyi elég nekem – szedte szaporán az elfehéredett arcú vénasszony a levegőt.

– Jó tettért ennyi a jó!

– Tessék? – kapta föl a fejét a vénség.

A gyerek a kapu mögött fölfedezte az öregasszonyt. Hármat toppantott a porban, és bevágatott az udvarra. A kicsapott ajtó előtt rögtön megjelent az öregasszony, izgatottan, mert pontosan akarta elvégezni a feladatát.

– Te lennél az, Putyikáné?

– Én vagyok az, Ilonka!

– Tettél vele valamit?

– Tettem, Ilonka. Ettől majd szeretni fog engem: tudod, éppen csak egy csipetnyi körömből készült lé...

– Akkor nesze! – és az öregasszony ráborította haragosára a folyadékot.

– Mit öntesz te?

– Körmöt, macskaszőrrel! Hiszen tudod, hogyan kell csinálni.

– Az unokád is megitta, Ilonka!

– Putyikáné, meghalsz!

Futikánét a földről szedték föl az utcára szaladó szomszédok, de az orvos jöttét már nem érte meg. Az öregasszony megkente a kisfiú homlokát zsírral, és kersztet rajzolt rá hamuval: átvállalta róla a rontást.

(a léghajó nehezéke)

– Volt egy leopárd formájú léghajó. De csak messziről, úgy egy kilométerről lehetett látni, hogy leopárd formájú, mert olyan nagy volt, hogy közelről csak egy torz lábat vagy egy nagy hurkát lehetett észrevenni.

– Szóval, ezt a léghajót messziről kellett nézni – fogta meg a fiú a lány hevesen verdeső kezét.

– Igen. Közélről csak azt lehetett róla tudni, hogy léghajó – csapta hátra a haját a gyönyörű szőke lány, és megbillentett fejével ellenőrizte, figyel-e, s hisz-e neki a fiú.

– És milyen színű volt?

– Milyen, milyen? – dohogott a szép lány. – Hát mint az ég. Kék.

– A szeme is kék volt?

– Kék, persze. Biztos – és az ujjhegyével megérintette a fiú kék pupillára csapódó szemhéját.

– Akkor az nem leopárd volt – ellenkezett a fiú.

– De leopárd. Láttam a tervrajzát is. És arra a papírra ráírták: leopárd formájú léghajó. Ja, meg azt, hogy meleg levegővel működik.

– A leopárd nem szereti a meleget. Olyankor lusta.

– Hát ez bizony lusta volt. Mondta.

– Mondta vagy láttad? – csapott le a lány mondatára a fiú.

– Is-is. De nekem tetszett, hogy olyan lassan, kimérten, már-már kényesen emelkedett fel a hajnali hidegben. Először csak dagadozott a földre fektetett vászon, majd ahogy azzal a hatalmas gázlánggal melegítette egy férfi, a levegő kezdte kialakítani a formáját. De olyan kényelmesen, puhán, mint a nagy, szavannai ragadozók.

– Elvégre leopárd.

A lány most a fiú szájára tett lakatot az ujjával. És tovább mesélt:

– De én csak sejtettem, hogy leopárd formájú lesz, mert igazából olyan furcsán dagadozott, nőtt és takarta el fölöttem az eget, hogy inkább félelmetes volt.

– Minél volt félelmetesebb?

– Nem tudom.

– De tudod.

– Hát a tervezőjénél.

– Annak is olyan macskaképe van.

– Nem macska. Leopárdképe.

– Csak éppen nem kék – vihogott a fiú.

És nevettek, mint két idétlen kamasz. Pedig már kinőttek a kamaszskorból: egyetemre jártak.

– Aztán, vagy négy óra múlva, amikor már teljesen megtöltődött levegővel a léghajó, és csak úgy feszültek a kötelek, amelyek a földhöz rögzítették, a léghajó kosarába beszállt a tervező.

– Persze, hívott téged is – szomorodott el a fiú.

– Ha tudod, akkor miért akarod, hogy kimondjam?

– Mondd csak.

– Nem bánt?

– Nem.

– És beszálltam a léghajó kosarába, amely nagyon ómódi volt, mert vesszőből fonták, jófajta, hajlékony fűzvesszőkből. Ettől olyan szép vörös lett a színe, mint a mostani őszenek.

– A fűzvesszők tavasszal pirosak! – figyelmeztette a lányt a fiú.

– Hiszen ez tavasszal volt!

– Elfelejtettem.

– A kosár nem volt nagyobb egy szekrénynél: éppen hogy elfértünk benne ketten – a lány a Nap felé tartotta az arcát.

– Tovább.

– Tulajdonképpen nincs tovább. Innen nagyon szomorú.

– Felemelkedtetek?

– Elválták a köteleket, és fölszálltunk az égre. Ha fölnéztem, nem láttam, hogy min függeszkedik a kosár – a leopárd olyan kék volt, mint a mennybolt. Nem vált el az ég színétől. Később hideg lett, abból tudtam, hogy magasan vagyunk. És mert oldalt láttam a Napot. És alattunk, messze, messze a Földet. Ilyen picik voltak a házak – mutatta ujjai között a pengényi távolságot.

– Én is? – pislogott a fiú.

– Te is. De nem! Téged nem láthattalak. Akkor még aludtál. Hiszen hajnalban szálltunk fel. Végül már olyan magasan voltunk, hogy alattunk repültek el a repülőgépek. És Budapest se volt nagyobb egy skatulyánál.

- Nem féltél attól, hogy a léghajó kipukkan?
- Nem. Csak nagyon fáztam, és egyre ritkább lett a levegő. Oxigénpalackból szívtuk tele a tüdőnket.
- Aztán?
- Nincs aztán. Elegünk lett a repülésből, és leszálltunk.
- Ne hazudj!
- Miért tenném?
- Mert azt hiszed, úgy jobb.
- Neked? – mutatott a fiúra a lány.
- Nekem – mutatott magára a fiú. – Szóval?
- Igen. A léghajó nem akart magasabbra szállni. Pedig még csak a Kárpát-medencét láttuk.
- Valóban medence formájú?
- Úgy láttam.
- És milyen magasra akartatok szállni?
- Hogy legalább Európát lássuk. Ha csak félig, az is jó. Tudod, a tervező, amíg irányította a léghajót, többször mondta, hogy éppen abba a magasságba lehet emelkedni ezzel a léghajóval, szóval amíg el nem érjük a légkör közepét. Ahonnan már egész Európát lehet látni.
- Miért nem dobálta ki a nehezekeket?
- Egymás után vágta le a kosár pereméről a földdel töltött zsákokat.
- És nem használt?
- Nem. Csak nem akartunk feljebb szállni.
- Melegíteni kellett volna a leopárdban levő levegőt.
- Akkor már a gázpalackokat is kidobta, hogy könnyebbek legyünk. Majdnem sírva fakadt.
- Sajnálta?
- Majdnem megszakadt érte a szívem. Ez volt az élete.
- Miért beszélsz róla múlt időben?
- Mondtam, szomorú a vége.
- Akkor ne folytasd.
- De akarom.
- Jobb lesz?
- Jobb – és a lány két könnycseppet törölt ki a szeme sarkából.
- Majdnem esztét veszítette, hogy már semmi kidobható nem volt a léghajóból, és nem szálltunk fölfelé, csak változatlan magasságban sodort bennünket a szél.
- Szóval, Kárpát-medencényit láttatok Európából.
- Nem. Én láttam Európát.
- Ő?
- Ő nem. Nem tudtam megakadályozni. Azt kiabálta, ő a léghajó igazi nehezeke, és kilépett a kosárból. A semmibe.
- Ő – engedte el a fiú a lány kezét. A lány most már két ököllel dörgölte a szemét.

- Olyan hirtelen tűnt el lent, hogy észre sem vettem.
- Nem kiáltott?
- Nem. A léghajó meg rögvest feljebb szállt, végül már láttam egész Európát, az olasz csizmát, a brit oroszlánt, a kétujjas kesztyűhöz hasonló Skandináviát – igaz, egy picit torzan, mert már akkor a Föld gömbölyűségét is érzékelni lehetett.
- És hogy jöttél le?
- A léghajó lehozott. Pont ott szállt le, ahonnan elindultunk. És ahová lezuhant a tervezője. Hihetetlen, de akkorra már benőtte az a sárga zuzmó, amilyen a mészköveken van.
- Szóval, innen szálltatok fel? – mutatott le a szikláról, ahol ültetek, s ahonnan egy ember-forma képre lehetett látni, amely a völgy alján feküdt.
- Innen.
- És a léghajó? Azzal mi lett?
- Elszállt. Látod? Ott lebeg! – mutatott föl a lány az üvegtiszta égre. – Hát nem olyan, mint egy kék leopárd?
- Nem. Inkább mint a lélek.

(kádban, bálnák közt halni meg)

A ceteket évezredek óta halásszák. A tengerparti népek már régen felfedezték, hogy a cetek vadászata jövedelmező mesterség. Norvégiában a késői kőkorszakból származó sziklarajzokat találtak, amelyek ceteket és bálnavadászkat ábrázolnak. 4000–4300 év telt el azóta és az ember még ma is vadássza a bálnákat, természetesen jobb, öldöklőbb fegyverekkel. A cetvadászat évtizedekkel ezelőtt is még minden terv és korlátozás nélkül folyt. Nem voltak tekintettel az állatok korára, nemére, vemhességére, nem gondoltak még arra sem, hogy a cetek jó néhány faja rövid időn belül kipusztulhat... – itt abbahagyta a fiú az olvasást. Hátracsapta a fürdőkádban a fejét, a haja belelógott a vízbe. Majd ismét fölült. Megmozgatta a lábujjait. Csak most érezte meg, hogy kihűlt a víz. Gyorsan megnyitotta a csapot, nem mintha fázott volna, de úgy hallotta, hogy a meleg vízben kevésbé lehet érezni a vágást. Azt, amire készült. Kamaszkora minden keserősége benne volt abban a mozdulatban, amellyel csuklóját a csapból kiömlő forró víz alá tolta. Szája szélébe harapott, és számolt, meddig bírja. Nem bírta sokáig. Karját a fürdőhabbal kékre festett vízbe merítette, majd kiemelte: csuklója vörösen világított a friss hab fölött. Már a derekánál is kavargott a forró víz, nem értette, hogy miért a kád alja melegszik át előbb, holott ez ellentmond a fizika törvényének.

A rádióban előző délután hallotta, hogy több mint száz bálna öngyilkos lett. Egyszeren kiúsztak a sekély vízbe, valahol Floridánál, és nem voltak hajlandók visszaúszni. A halászok hiába böködték, hiába próbálták kötelekkel visszavontatni őket a mély áramlatok felé – a cetek néhány lusta

csapással felborították a csónakokat, elszaggatták a köteleket, és amennyire csak tudták, megközelítették a partot. Amikor megérkezett az apály, mind a szárazföldön maradtak.

Elzárta a vizet, és olvasott tovább. Megtudta, hogy a cetvadászat olyan rabló módon folyt, hogy a ma élő nyolcvan faj és a még ennél is több alfaj közül sok majdnem teljesen kipusztult. Ez vonatkozik például a tizenöt méteres szürke bálnára, azután a tizennyolc méteres észak-afrikai vagy bizkájai bálnára, és végül a húsz méter hosszú grönlandi vagy északi bálnára, amelyet a legelszántabban vadásztak az utóbbi három évszázadban.

Véletlenül vizet ért a könyv sarka. A papír elszürkült, elmosódtak a betűk.

Rápillantott a fürdőkád kicsempézett peremére tett borotvára. Ő készítette oda. Az apja reggel még azzal borotválkozott. De nem lesz többé rá szüksége. Azt mondta a telefonba az anyjának, hogy már haza sem jön, semmi nem kell neki – megpróbál új életet kezdeni.

A fiú kétségbeesetten téblábolt vergődő anyja mellett. Csak cserélgette homlokán a vizesruhát, és várta az orvost, aki csak nem akart megérkezni. De végül is megjött, aztán az anyját is elvitték a mentők.

Ő meg itt, egyedül, a lakásban.

Észre sem vette, hogy egész délután üvöltött a rádió, csak amikor a szomszéd átjött cirkusolni. De arra sem nagyon emlékezett, annyira lekötötte a figyelmét az öngyilkos bálnákról szóló hír.

Igyekezett összpontosítani: közelebb emelte szeméhez a könyvet. Nézte az utolsó grönlandi cet fényképét: az állat testének csaknem harmadát az óriás fej tette ki. A szája S alakúra görbült. A farokúszók és a mellúszók a testhez képest aránylag nagyok – állapította meg. A felsőtest szürkésfekete, alul világosabb színű. A szem kicsiny. Két orrluka van, úgyhogy a kipréselt pára két ágban, több mint két méter magasra szökhetett fel. A páraoszlopok széttartóak lehetnek – állapította meg.

A grönlandi bálnának egy csendes-óceáni és egy atlanti törzse volt. A két törzs érintkezett egymással, hiszen ezek a bálnák régebben ismerték az északi átjárót, miként az ember is. Nagy, százas létszámú iskolákba verődtek össze.

Szemét előntötte a könny – annyira megsajnálta a bálnákat. És magát. Majd kipréselte tüdejéből a levegőt, és alámerült a vízbe. De nem bírta sokáig – fölvetette magát, a tarkója nagyot koppant a kád peremén. Dühös lett: az apjára, az anyjára, az egész világra.

És a borotvára.

Meg a tizenhat évre.

(populus)

Tudta, hogyan nevezik latinul azt a fát, amelynek a leveleit szedegettük hajnalonta. Kialvatlan fejjel pedig nem lehet gondolkodni. Vagy éppen az-zal lehet. Hiába mondtam, hogy nekem ezzel ellentétesek a tapasztalata-

im. Vitáinkra, vagy inkább csöndes, kitartó ellenkezéseink közben megpergett az a pergamenszín falevél. Mind olyan sárga volt, mint trikóján a ládabetűk. Kitartóak lehettünk, kétségtelen. Szüntelen újítottunk. Hiszen hamarosan meguntuk a hajlongást, botot vágtunk, a végére szöget vertünk, arra szúrtuk fel a fonnyadt, de még élő, csak éppen a gallyakról levált faleveleket. Lapra lap: majd ügyesen a vesszőkosár peremébe akasztottuk a bot hegyét, és erőteljes mozdulattal lerántottuk róla a levélkötegeket. Nagy bolondságunkban levélporszívóról is ábrándoztunk, de az nem valósult meg. A seprést is próbáltuk, de rögtön elment a kedvünk ettől a művelettől. Már deresen villogtak a levelek, s a por, ami még megmaradt a nyárból, s amit önkéntelen felkavartunk, megolvasztotta a hajnal hidegében kiváló vízkristályokat: a levelek márványos fonákját elborította a sár. Elvesztjük a színüket, mondtam, és többé nem hoztuk ki a seprőket. Mátyás embertelennek találta a levelek összeszedését. Akárcsak a nevét, amely miatt egyébként mindenkinek panaszkodott, s amelyet mártírként viselt. Elvárta, hogy ne szólítsuk őt a nevéen, bármely más megszólításra hamarabb figyelt.

A levelek pedig arra valók, hogy avarrá változzanak, mondta, hát megtiltanám az összeszedésüket. Még Amerikában is, ahol pedig azért gyűjtik őket, hogy legyen mivel táplálni a komposztgilisztákat.

A gilisztabélból kiürülő salakot trágyázásra használják.

Populus. Az első növény, amelynek megtanultam a latin nevét. A fajismeret a legfontosabb, hangzott Mátyás szentenciáinak egyike. A populusnak kesernyés cigarettafüstszaga van Ahogy ott párállottak a parknak nevezett udvar földjén, a szagukba valami buja elmúlásillat is vegyült, hiába tettük rendbe a körletet, ez a mindent belengő képzet eltüntethetetlen volt.

Emlékezem. Az emlékezetben felbukkan ő, elviselhetetlennek érzett nevével.

Akkor még nem dönthette el, hogy Keletre vagy Nyugatra megy. Azt hittem, csak kóborolni akar. Ebben is hasonlít a populus-nemzetségre, mondanom se kell. Hiszen a mifelénk jegenyefának nevezett alfaj feltehetőleg keletről származik, és már legalább a tizennyolcadik században eljutott Közép-Európába. Míg korábban csak porzós virágú példányait ültették, I. Napóleon idejében már elterjedt útszéli sorfa volt. Ugyanakkor nyugati faja is van, amilyen a balzsamfa, ez az észak-amerikai jövevény, amely virágzás és lombfakadás idején erős, fűszeres gyantaillatot áraszt. A populus vándorlélek volt mindig, otthontalanságára büszke.

Ha nedves cigarettára gyűjt valaki az irodámban, vagy ilyet szívott, s ruhájába, hajába beette magát ez a bűz, azonnal fölkapom a fejemet. Populusszag – mondom, s nem tudja senki, hogy nem a tömegre gondolok.

Amikor ismeretségünk első évének végén darabokra szaggatta egyetlen regényem kéziratát, s fehér körmű, biztos kezével a kályhába dobálta a papírsallangokat – hogy a többiek azon a tűzön pirítsák meg az ebédlő-

ből elorzott kenyérszeleteket –, a tél utolsó napja volt, a hófoltok romjai alól előtűnő populuslevelek sárgája már régen ótvaros barnává és olajfeketévé változott. Én az iszonytól, ő a dühtől némult meg. Hetekig nem szóltunk egymáshoz. Később sem békültünk össze. Nem tudta megbocsátani, hogy róla mintáztam az egyébként valóban csapnivaló történet főhőjét. Én pedig azt, hogy egy teljes év munkáját képes volt megsemmisíteni. Ehhez nekem jogom volt – mondta vagy hat évvel később, amikor utoljára találkoztunk. Jogom volt, mert én voltam az alapanyag. Hogy utoljára találkoztunk, akkor még nem tudtam. És azt sem, hogy már sohasem fogok békével gondolni se rá, se az elégett kéziratra.

A barátnője szűk albérleti szobájában ültünk, a nyitott ablak alatt, aki vel mindenféle dolgokról fecsegtünk, hogy végleg abbahagyta a tanulást, az osztályfőnökével még mindig tartja a kapcsolatot, de már nem a szeretője, a gondolkodást tartja fontosnak, és nem hajlandó agyenergiáit holmi fizikai munkában elemészteni, hogy sohasem érezte a szabadság lélegzetvételnyi levegőjét, és már senkire sincs szüksége. Arról nem szólt, hogy mit akar tenni, hogy legszívesebben elmenne egy megnyomorítatlan vidékre, ahol a rendet nem falevélszedéssel tartják be, hiszen az csak látszat, s ahol a sárga az maradhat, ami: sárga.

A padlón lévő mocskos hamutartóba egyszerre akartuk verni cigaretánk hosszú hamuját. Bár meglehet, ő már a körméig szívott Kossuth csikét szerette volna elnyomni, hogy aztán kibontsa belőle és eltegye a maradék dohányt. Ekkor szinte kényes lassúsággal vitorlázott el a fejünk fölött az a hatalmas, tenyérnél is nagyobb falevél. Ráült a hamutartóra, ott egyensúlyozta magát, amíg le nem billentette, s vitte csúsztatva a kopott parkettán a szegélylépig a huzat. Attól az elegáns levéltől kiment az arcomból a vér, és elnehezült az öklöm. De ő is számított az ütésre, mert nem kapta a feje elé a kezét, és nem is védekezett.

A napokban keresztül utazva az országot, láttam, hogy az országút mellől kivágták a fasort – apám mesélte, hogy azokat a fákat akkor ültették, amikor megszülettem. Így most harmincnégy évesek múltak. Megálltam, leléptem néhányuk hosszát. Húsz, huszonöt méter magasak lehetnek, amíg éltek. Azaz még most is élnek, a kivágott fa, mint a halott kezén a körmöm vagy a szőr, a halál után is él néhány napot. De mindegyik törzs belseje korhadt volt. Bizonyára ezért termelték ki őket. Aztán földerengett bennem a régi tudás, hogy ezeknek a fáknak már a krétából ismerjük a virágzatát, termését. De csak Ázsiában és Amerikában honosak. Ott léteznek olyan színek, amelyek megfelelő környezetet adnak arra a néhány napra, amikor a kora őszben sárguló levelek már nem képesek rezegni a szélben, s így néhány napra olyanok a fák, mint a megroncsolt, öregedő arcok.

fotóregény

FOTÓREGÉNY

mint	X	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	X	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	X	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	X	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint
mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint	mindig	mint

GÉCZI JÁNOS

ha borotválkozott apám

vagy később a férjem

dermedten álltam a fürdőszoba ajtajában

FOTÓREGÉNY

nikotin: a - d o h á n y /Nicotiana/ alkaloidja szintelen lúgos kémhatású olaj sűrűségű jellegzetes szagú folyadék vízben és lipoidokban jól oldódik a dohány 1-4 % nikotint tartalmaz dohányzaskor a nikotin 30-60 %-a kerül a füstbe és a füstből 20-90 % szívódik fel erős dohányos óránként 0,01 - 0,022 g nikotinnal mérgezi magát mivel a halálos adagja 0,02 - 0,06 g feltételezhető hogy a nikotin toxikus hatásához a rendszeresen dohányzóknál tolerancia alakul ki a vegetatív ganglionokat előbb izgatja

1

Majd bénítja így a vérnyomást is előbb emeli majd csökkenti emelén a dohányzás emeli a pulzusszámot elősegíti a heterotróp ingerképzést szűkíti az ereket és a koronáriákat ezért angina pectoris rohamokat okozhat a dohányzás okozta artalmak közül a légúti károsodásnak fordulnak elő a legnagyobb sz

GÉCZI JÁNOS

FOTÓREGÉNY

a pontosság a királyok udvariassága

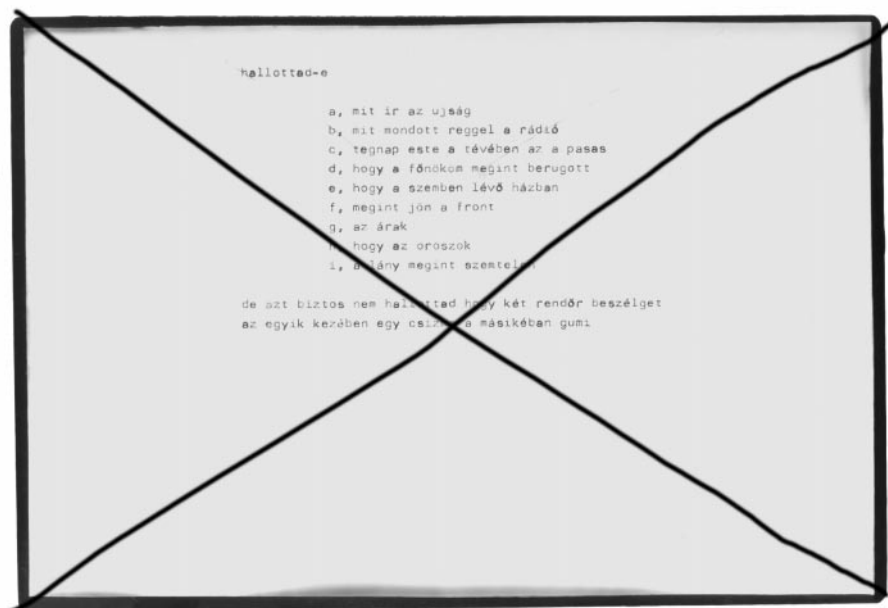
forróföldi ibolyát hozhatott be kockás lábakon van
zabó sehol egy látni a mérnökök öröklése

GÉCZI JÁNOS

FOTÓREGÉNY

FOTÓREGÉNY

végre megkapta a lakást

végre megkapta a lakást

GÉCZI JÁNOS

hiad el ilyenkor mindig edességei / szent író / kell enni

FOTÓREGÉNY

patkányok

(kutyaszív)

1969-ben, amikor a regény magyarul megjelent, már negyven éve volt, hogy írója leírta annak első sorait, s harminc éve, hogy be is fejezte a kéziratot. A könyv az ördögről szólt, és nem csoda, hogy csak 1966-ban adták ki először oroszul. Az ördöggel szemben Jesua Ha-Nocri állt: a mai napig nem tudom eldönteni, melyik hős hatott erősebben kamaszkori énemre.

Magáról a regényről – szinte azonos időben – két barátom számolt be. S én a mindkét barátom tulajdonában lévő példányt elolvastam.

A fiatalabbik szerint – ahogy később, a hetedik magyar kiadás fülszövegében le is írta – a regényben, akár a középkori misztériumjátékokban, három, egymással szoros logikai kapcsolatban álló síkon fut a cselekmény: a fantasztikum, a valóság és az elvont filozófia síkján. A műben mindhárom jelen van, ahogyan a Sátán, továbbá Jesua-Jézus, a szimbolikus értelmezésű mester és a harmincas évek Moszkvájának gogoli torzítású, furcsa figurái. A filozófiai mondanivalót az önmagában is lenyűgöző betétregény summázza: Bulgakov sajátos felfogásában Jézus magányos idealista, szemben az embertelen, számító, hatalmat képviselő, okos Poncius Pilátussal.

Ezzel a barátommal közös albréletben laktunk, középiskolások és hiszékenyek voltunk, de tudtuk, hogy amit a regény sugall – a kézirat nem ég, nem vész el –, az igaz. S ez a tudásom megerősödött, amikor 1979 húsvétján Moszkvában megtaláltam azt a házat – fölötte kék teleholddal! –, amelyben Bulgakov, a Mester lakott, s amelyben elszállásolta Wolandot és kíséretét. Olyan volt, mint a barátom példányában leírtak: masszív, U-alakú épület, amelynek rövid oldala benyúlt az udvarba, és amelyet mély, boltíves kapunyílás kötött össze az utcával. Ha az ember innen kilép a Szadovájára, és jobbra fordul, hamarosan ahhoz az épülethez jut, amelyben cirkusz – majd koncertterem – működött. A regény Varietészínháza ez. Nem volt egyetlen motívum sem, amelynek helyszínét, környezetét, eredetét vagy annak nyomait ne találhattam volna meg.

Láttam Frosch és Krüger közösen festett körképét, a Golgotát, amely mintául szolgált a Mesternek, hiszen nem engedték meg neki, hogy az eredeti helyszín megtekintése érdekében elhagyja a Szovjetuniót. A képen – ahogy a szövegben Bulgakov leírta – a szélesen kitáruló Jeruzsálemet, a horizont mögé tűnő betlehemi utat mintha könnyű pára borította volna. Végtelen kék égbolt, a sivatag sárga homokja, benne egy meztelen talp nyoma. A kivégzés helye fölött már lebukóban a Nap, de a sivár táj kegyetlen ázsiai forróság érzetét keltette.

Ferrar kötetében fölleltem ama terasznak a leírását, amelyen Pilátust a hemikránia kínozták, s ahonnan főfájósan ellenőrizte a gyűlölt várost. Ezen a teraszon találkoztunk egy kutyával is. A kutya – amely történetemben, s ezért életemben oly jelentőségteljes szerepet tölt be – többször is előfordul a szövegben, néha a sátán barátjaként, máskor csak egy medalionba vés-

ve, vagy az éjjeli kőszivatagban, de legjelentősebb szerephez Júdás környezetében jut. Banga kutya az, amely egyedül hű és kíméletes a helytartóhoz.

A másik barátom szerint a regénynek nem három, hanem négy szála van, s erről magam is megbizonyosodhattam. E negyedik fonal éppen egy kutya sorsa.

A szóban forgó barátom elmondta, hogy az ötszobás lakásban élő professzor különös műtéteket végez magánprakszisában, majompetefészket ültet meddő nőbe, tiltott magzatelhajtásra vállalkozik, s magához fogad egy forrázástól szőrét vesztett kóbor és rühes ebet. A történet lényegét – a regény belső történetének betéttörténetében – a kutya mondja el, az a kutya, amelybe új ivarmirigyeket és emberi agyalapi mirigyet operálnak, s ennek következtében – alacsony, és ferde homlokú – gonosz férfivá válik. A különös állat pszichikuma kifejlődésével önállóvá fejlődik, s – tudjuk: szükségképpen – létrehozója ellen fordul. Szó ami szó, éppen olyan lesz, amilyen egy, a harmincas évek Moszkvájában élő, nem minden becsvágy nélküli lumpen – aki akár részt is vehetett a sátán varieté-színházi előadásán. Azaz zsarnok, hisztérikus, vérszomjas, alattomos és pimasz. Elcsábít egy kisasszonyt, fronton szerzett kitüntetésével dicsekszik, minden aljasságot elkövet, amit el kell követnie – végül a professzort lakoltatná ki a lakásból.

Nem hittem a barátomnak – hiszen egyszer már olvastam a *Mester és Margaritát*. S a tőle kapott, az általam olvasott példányban mindezekről egyetlen szó sem volt. Néhány nap múltán ez a barátom elhozta a maga kötetét: a második, a tizenhatodik, a huszonötödik és a huszonhatodik – tehát a bibliai – fejezetek előtt valóban ott találtam – folyamatos oldalszámozással – a kutyás történetet. És ez alaposan megváltoztatta a regény olvasatát.

Nem gondolhattam, hogy barátom tréfájának lennék az áldozata, a kötet valódinak látszott. Megnéztem, melyik nyomdában készítették, és elolvastam mindent, amit ez a nyomda készített 1969-ben. Az egyetlen példányban kibővült szövegű *Mester és Margarita* titkára akkor nem jöttem rá – a szóban forgó nyomda az évi kiadványai között nem találtam semmit, ami emberre változtatott, majd visszaoperált kutyáról szólt volna.

Bárkit kérdeztem, csak a három történetszálú regényről tudott.

Nem akartam, hogy bolondnak tartsanak – hiszen megtörtént már, hogy egy másik bolygón, háromnemű lények között játszódó novellát is valóságosnak hittem –, hát nem beszéltem erről a különös kötetről. Egyébként is, másik városba kerültem, katonának, és a könyv tulajdonosával megszakadt a kapcsolat.

A napokban azonban kezembe akadt Bulgakov új kötete, s abban – különálló kisregényként, *Kutyaszív* címmel megtaláltam az 1925-ben írt, de csak 1987-ben közölt, s 1988-ban magyarra fordított kutyás történetet. Ezt az írást először betiltották, majd a harmincas évektől megsemmisültnek hitték, és csak egy szorgos kutató kitartó munkája nyomán került elő a bel-

ügyminisztérium irattárából. Bulgakov joggal hihette, hogy kisregényét ember többé nem olvashatja.

Biztos vagyok benne, hogy vannak elpusztíthatatlan kéziratok. Hol ennek, hol annak, de a nyilvánosságra hozataluk előtt – vagy helyett – egy-egy példányban felbukkannak. Ilyen lehetett az a könyv is, amely a barátom birtokában volt, s amelynek szövegében megjelent a tiltott kézirat.

Egyébként ezzel a barátommal évtizede nem tudom, hogy mi van. Állítólag Párizsban él, és író lett. A fiatalabbik barátomról időközben kiderült, hogy nem barátom. Pedig azonos módon élünk: leírjuk és különböző helyeken kiadjuk mindazt, amit tapasztalunk.

(tükör)

Egyetlen történetében sem találtam meg a szabályt. Pedig minden napra jutott belőlük, gyakran több, s még csak érdekes sem volt mindegyik. Hol a tava tason süített kenyér pompás ízéről mesélt, hol a méhek táncáról, hol arról a tűgyűjteményről, amely 1692 júniusának hetedik napján került egy földcsuszamlás következtében Tihanyra a Balatonba, hogy aztán valamikor 1950-ben hozzák felszínre egy zöldes palackban. S ezt a palackot ő látta, amiként a tűgyűjteményt, a méhek táncát, és a tava tast is.

Hiszen bejárta a világot.

Csak éppen nem maradt semmije. Hiába öregedett, más az ő korára vagy elpusztult, vagy gazdag lett. A tarisznyáján kívül nem ragaszkodott semmihez. Pedig az olyan lapos volt, mint a magyar alföld.

Kissé megereszkedett bal vállán hordta az öregember oldalra görbült, nem előre. De a különös nem ez volt benne; a lapos tarisznyának nagy súlya lehetett, gazdája nem bírta a hosszú gyaloglást, hát gyakran leült.

Én pedig néha melléje telepedtem. Az unokája lehettem volna.

S vártam a történetet.

Négy év közös vándorlás után, amikor ismét arról a kenyérről beszélt, amelynek nincs kérge, de lágysága bele, akár a vatta, s az öregek igazi élvezettel fogyasztják, és már az is gyönyörűséget okoz nekik, hogy – akárcsak hajdanában – közönséges kenyeret esznek, érzik ifjúkoruk ízeit és illatát, nos, négy év után, amikor rájöttem, hogy a tava tas tulajdonképpen egyszerű serpenyő, megkérdeztem, hogy hol látott ilyet.

A lokajok és a kalmakok között. Tádzsikisztánban.

Kértem, meséljen még a kőről. Maga elé húzta a tarisznyáját – amelybe sosem láttam, hogy bármit is beletett volna, mégis mindig ott lógott a vállán –, és kivett belőle egy lapos korongot. A kezembe nyomta. Nem lehetett több három kilónál.

A korong külseje vörhenyes, szemcsés volt, mintha apró kvarcsemekből préselték volna össze. A geológusok az ilyen követ a homokkövek valamely válfajába sorolják.

Az öreg elmondta, hogy ez a kő sok rétegből tevődik össze, amelyek mintha össze lennének ragasztva. S ha vékony acélpengét ütünk óvatosan közéjük, a felső könnyen elválik az alsótól. Minden réteg három-négy centiméter vastag. A kenyérsütéshez olyan lemez kell, amelynek vastagsága két és fél centi. Ezért a követ széthasítják, a lemezeket lekerekítik, megciszolják. A kő engedékeny, lágy; könnyű megmunkálni. Bármilyen tűzön könnyen fölhevül – a lepény gyorsan kisül rajta. Akinek serpenyőköve van, bármikor kenyérhez juthat. És a tava tas holtáig elkíséri.

Megkértem, adja nekem.

Hosszan nézte az arcomat, majd a kezemet. És nem vette vissza a követ. Az ölébe húzta a tarisznáját – mintha ki sem emelt volna belőle semmit, ugyanolyan vastag és nehéz maradt.

Kérdőn pillantottam rá. Elmosolyodott.

– Igen – mondta. – Van még benne valami. Egy tükör, amelynek csak egy oldala van. Tapintsd meg!

Óvatosan becsúsztattam a tenyeremet a tarisznájába. Éreztem a tükör hűvösét.

– A tükörbe csak egyszer lehet belenézni, mert aki belenéz, átesik rajta, mint egy lukon. De a tükör ritkán mutatja meg magát, hiszen mondtam, csupán egy oldala van. És ha ezzel az oldalával esik a földre, akkor nem lehet többet megtalálni.

– A Föld nem esik át rajta?

– Nem tudom. Lehet.

Lassan lehúzta a tava tasnál nem nagyobb tárgyról a tarisznáját. A keze nem markolt semmit – de ott, ahol a tükör lehetett, láthatatlanná vált a teste. Vagy átláttam rajta. Aztán az öregembernek eltűnt a nyaka is, majd a feje, a lába, s végül a keze. A láthatatlan tükör – megtapintottam – félig belecsúsztam a tarisznájába. Visszakerült a helyére! Gyorsan becsuktam a szememet – véletlenül se akartam beleesni a tükörbe –, úgy igazgattam meg. Mellé tettem a tava tast, s egyedül indultam tovább. De a vállamat iszonyatos erővel húzta a tarisznája.

Nehezebb lett egy öregemberrel. S ki tudja már, hányan laknak ebben a tükörben? S ki tudja, miért nincsenek nekem sem szabályos történeteim?

(parázna kis láng)

Képzeld el egy gyertyát, egy könnyen olvadó, éghető anyagból készült, rúd alakú, kanóccal égő világot, s ha sikerült, kapj elő egy képzeletbeli gyufaskatulyából egy gyufaszálat, és gyújtsd meg a gyertya kanócat. Hogy viaszból, faggyúból vagy sztearinból áll-e ki a sodrott pamutszál, teljesen mindegy, mostantól képzeletedben csak az égő kanóc, a kanócközepű kis láng maradjon.

Ez a láng, ha odafigyeltél valaha hasonlóra, akkora, mint a mutatóujjad utolsó perec. Kéken ég – és melegít. Most odaül a lapot tartó kezéd csuk-

lófejére, kábán imbolyog – elvégre először szabad –, és éppen nem tudja, hogyan tovább. Eszébe jut, talán jó lenne Elton John-t vagy valami régi Illés-nótát hallgatni, talán a rádióból, de lehet, hogy a meggybefőzésre, a gépelésre, a mosásra váró gyerekholmikra gondol, és nagyot lobban a lustaságtól; képtelennek érzi a helyzetet. Hiszen annyi dolga lenne, de egyikhez sincs most kedve, tehetsége, akarata. Inkább ott marad a csuklódon, a kék ér fölött, amelyben ritmikusan áramlik a vér, melegedni.

Persze előbb-utóbb helyet keres, átlibben a vállgödrödbe, végül a jobb szemedbe költözik, a kerek pupilla alsó ívéről tekintget kifelé, veled együtt.

Föllobban a szeretett lény láttára – megérkezett a kedvesed, izzón a nyári melegtől, csillogó homlokán visszfényt nézi a lángod. És mert olyan fajta, osztódni is tud, és te elképzelheted – ha még nem volna a kedvesed szemében egy másik –, mint válik függetlenné a te lángodtól a kedvesed lángja, hogy aztán előbb-utóbb összeszikkrazzanak.

De mit tegyél, ha nincsen asszonyod, embered? Tedd le a papírlapot, könnyed léptekkel menj az ajtóhoz, és lépj ki abba a rothadt szabadba. Látnod, hány ember jár az utcán? Keresd meg azt, akinek szemében ott táncol a kis láng; amilyen a tiédben. Menj oda hozzá! Elképzelted? Akkor tedd le a könyvet. Indulj!

(vér)

Lakóhelyem környékén legalább hat Várhegy van, egyformák, holott nincs mindegyik csúcsán vár vagy várrom. Ezért ha azt mondom, hogy a Várhegyről – ahol patkánykísérleteimet végeztem, s naponta legalább száz dögöt végeztem ki – ereszkedtem alá gépkocsimmal, éppúgy gondolhatnának az almádi, a boglári, a fonyódi, a sümegi, a szigligeti vagy a vörösberenyi Várhegyre, pedig a veszprémi várhegyről érkeztem a volt halpiacra, a jelenlegi Szabadság térre, amikor megeredt a zivatar. Egy másodperc alatt besötétedett az ég; reflektort gyújtottam. Zuhogott az eső, a szélvédő üvegéről az ablaktörlő lapátjai alig tudták leverni a vizet. A térről elvezető szűkületben egymást érték az autók; biztos voltam abban, legalább húsz perc kell a központon átvezető százméteres út megtételéhez, hogy eljussak a zsidótemetőig, ahol ezekben a napokban virágzik a jezsámen. Azt a pillanatot akartam megragadni, amikor a fürgeteg utáni nehéz levegőben beszippanthatom e délszaki futónövény fürtös virágának semmihez sem hasonlítható illatát. Amelyet – nincs rá magyarázatom, hogy miért – szeretek. Talán a mediterráneumra emlékeztet, holott sosem jártam akkor délen, amikor virágzik a házfalakat befutó hamis jázmin. Ráadásul, ha korra tavasszal mehetnék arra, akkor a citromligetekért és a mohoszöld-macchia kedvéért utaznék.

Rágyújtottam és bekapcsoltam a rádiót. A vételt zavarta az ablaktörlő motorja, ritmikusan begerjedt, s ettől föl-fölbúgott a hangszóró. Nem ide-

gesített, lekötötte a figyelmemet az alig vánszorgó forgalom. A péntek délutáni csúcsot lassította a medárdi zuhatag, s örültem, hogy az előttem manőverező két-három jármű körvonalát és féklámpáját érzéksalódás nélkül észlelni tudom. Ezek vezettek; nem láttam a házakat, a jelzőtáblákat, az útburkolat jeleit sem, hiszen az úttestet elborította a víz. Hamarosán a csatornákból bugyogott föl a mocskos lé, s a szemem nem talált egyetlen nyugvó pontot, amely biztonságot adhatott volna megbolydult képzeletemnek.

Átcsavartam a rádió keresőjét a rövidhullámra, zenét akartam, zenét, s nem felháborító híreket, amikor véletlenül a taxisofőrök által használt sávra leltem.

– Így marad mindörökre – állapította meg az agyoncigarettazott hang.

– Bolond! – jött rá a válasz.

– Legfeljebb negyven napig.

– Ami eddig esett, elég. Tegnap palántáztam, most mindent kisodor az áradat.

– A normális emberek szőlőt termelnek a hegyoldalon, és nem palántáztatnak – röhögött az éterből a másik hang.

– Ezt az asszonynak mondd! – mordult a fátyolos hangú, s hallható volt a gyufa sercenése. Rögtön felköhögött.

– Mást ne mondjak neki?

– Amit szeretnél, azt csak a magadénak.

– Kollégák – szólt közbe egy dühödt női hang –, ne használják magánbeszélgetésre..

– Mí a francot csináljunk ebben az ítéletidőben! – szakította őt félbe a cigarettázó.

– Lenne néhány ötletem! – vihogott fel a másik férfi. – Kisasszony, nem tartana velem?

– Mire beszéllok a kocsijába, agyonáznék.

– Nem számít. Úgyis le kellene venni a ruháját.

– Új fiú vagy a szakmában! – állapította meg a zivatar miatt átkozódó.

– A taxisoknak nincs vetkőzésre idejük.

– Disznók! – sziszegte a diszpécserlány. – Hagyják abba!

Átjutottam az első útkereszteződésen, amely a város legmélyebb pontján van. A lezúduló víz meg-megdobta a kocsit, s folyamatosan csapdosta az alvázat.

– Na, nekem se kell alsó mosatásra vinni a kocsimat – szólt a cigarettázó. Ebből tudtam, hogy közel lehetünk egymáshoz. Kíváncsi lettem a fazonra. Egy koccanásos baleset miatt leállt a szembejövő forgalom, s taxi mellé kerültem. Az ablakon bugyborékoló vízen keresztül láttam, a hajlott hátú, kizsigerelt embert, éppen rágyújtott egy újabb cigarettájára.

– Gyerekek, ez árvíz! Kiönt bennünket az Isten, mint ürgét a lyukából.

– Itt is leállt a forgalom. Én parkolok. Jól jönne egy kávé. Csaó – érkezett a válasz.

Az emelkedőről szürkén hömpölygött a víz, már nem sodort magával papirost, csikket, s mindent, ami az utcáról elragadható. Megváltozott az áradat színe is: sárga lett. Az aszfalttal, kővel, betonnal beborítatlan földről a víz már lemosta a termőtalajt, s az alatta húzódó márgás, kövecses kőzetet kezdte ki. A kocsim meg-megzökkent a víz alatt rejtőzködő szikladarabokon. Kerékközépig ért a hirtelen folyam, amely szőkévé változott, mint az áradó tavaszi Tisza. Csendesedett az égszakadás, visszaszelídült záporrá, a járókelőktől kiürült utcán csupán a teherautók, személygépkocsik és autóbuszok araszoltak a dombtetőre épített hotel felé, miközben a szemközti forgalom sem csökkent. A sárga áradaton úszni látszottak a járművek.

Ekkor figyeltem föl, hogy az úttesten lezubogó vízben szeszélyes szegélyű piros csík lebeg, mintegy a felezővonal helyett kettéosztva a pályát. Előbbre hajoltam, hátha hamarabb fölfedezem, honnan ered a fősodor különös színe, de a kanyarnál, ameddig elláttam, már ott volt. Senki más nem figyelt fel rá, a vezetők és az utasok merev nyakkal, kiguvadt szemmel figyelték az éppen előttük csúszkáló járműveket.

A hotel előtt, ahol háromsávós az úttest, ismét bedugult a forgalom. Kis piros Fiat pufogott a kanyarodósáv élén, mögötte türelmesen várakozó gépkocsitömeg. A Fiat leeresztett ablakán kilógott a magányos sofőr keze, a csuklója fölötti nyílt sebből bugyogott a vér, s végigfolyva az ujjain lecsöpögött a zavaros vízbe. A kese férfi mellkassal dőlt a kormánykerékre, arca hozzátapadt a szélvédő belső felületéhez, mintha közelebről kívánná látni a fürgeteget, a forgalmat, s a félhomályba beleszívódott várost. Az ő vére festette meg a hotel és a mélyben fekvő útkereszteződés közti áradatot.

Tudtam, hogy többé nem akarom megnézni a temető jázminjait, nem akarom ismét megtapasztalni az eső utáni virágillatot, mert ez a város nemcsak az özőnvizet érdemelte meg, hanem azt is, hogy eltöröljem a föld felszínéről.

(némaság)

Kemény volt a tél, áttetsző és kápráztató.

Hetek, talán hónapok óta éltem úgy, mint akiben nincsenek történetek, s mint akinek bizonyosan saját történelme sincs. Zavaros mondattöredékek tűntek elő, de a szavak üregesek voltak, mint a mólónál ágaskodó fenyőfák megvénült tobozai. És ezek az értelmezhetetlen, könnyű mondatok a semmiből jöttek, hogy aztán annál gyorsabban oldódjanak fel egy másik semmiben, rólam mint közvetítőről tudomást sem véve. Nem lett eggyé a számos töredék, hiszen magam voltam üres.

Tébláboltam, egyszerűen nem találtam a feladatomat. Bármennyire hihetetlen is, megnémult bennem az, aki valaha szólni tudott. Értelmetlennek és ésszerűtlennek lenni – ezt nem tudtam vállalni?

Időm nagy részét a befagyott tónál töltöttem: a látványtól vártam a megoldást, attól, amely eddig annyiszor segített. S nem értettem, hogy sem a fehér, sem az égbolt és a jég gonosz szürkéi nem alkalmasak arra, hogy tompa érzékszerveimet ingereljék. Cipőtalpon csúszkáltam a jégen, nem mertem korcsolyát csavarozni a lábbelimre, mert tartottam a gyorsaságtól; éppen azt nem veszem észre a pillanatban, amire lesek. Nézegettem a fakutyázókat, az ügyeskedő gyerekeket; az alig néhány éves platánok takarásából elővillogó kórház erőszakos tömbjét.

Talán a negyedik hét végén, a mólón álldogálva, hallottam a lékből horgászóktól, hogy hattyúk vannak a nádasban. Pontosabban: a nyáron ott költő hattyúpár nem repült el. A fiatal hattyúkkal nem tudni, mi lett, ám a szülők szürkületkor előjönnek a rejtekükből, és éjszakára ott maradnak a jégen. Sebesült lehet az egyik, vagy talán mindkettő, mert a jégbucka, amely mögött elülnek, véres.

Látni akartam a hattyúkat.

A következő hajnalban hosszú sétát tettem a jégen. Körbejártam a nádas, s a véres jeget is láttam. A madarakat azonban nem találtam meg; enyhült az idő, fullasztó köd ereszkedett a vidékre. Meglehet, egy-két méterrel mentem el mellettük. A part már elvesztette a kontúrjait, amikor a jég pengeni kezdett. Nem ismertem ezt a hangot, a nádlevelek súrlódására gondoltam, de a magas, érces pengések a tó jegében keletkeztek. Ágyúdörejszerű, tompa és elnyújtott robbanás után megnyílt előttem a jég. A kikötőtől indult a hasadék, s beleveszett a félsziget felől egyre sűrűbben előgomolygó ködbe.

Szomorúan tétováztam, annyira hiányoztak a hattyúk.

Annyira szorongatta torkomat a némaság.

Rohantam haza, hogy mire föltisztulna az idő, már mindent tudjak a madarokról. Holott inkább a hattyúdala vágytam.

Átlapoztam a könyveimet. Végigolvastam a vonatkozó cikkeket. Hiszen a hattyú alakja a hagyományban szorosan kapcsolódik Aphroditéhez, Apollónhoz, Zeuszhoz, Lédához, Orpheuszhoz, Brahmához, Szarasz-tavihoz, s az olyan szentek alakjához, mint a skóciai Kathberg, akit egy szentföldi sziklán hattyú társaságában ábrázolnak. Az írástalan időben magam is aszkétákhoz és istenekhez váltam hasonlónak.

Sorra vettem mindent, ma már tudom – hiába. Egy motívum szerint a Leda szépségétől elbűvölt Zeusz hattyúvá változott; ez voltaképpen a kozmikus tojás változata és átalakulása, s részét jelenti egy olyan mitológiai és meseszüzsének, amelynek számos változata van. A hattyú átváltozása leánnyá és a leányé hattyúvá: a hattyú a parton hagyja mágikus erejű tollruháját és leányként fürdik a tóban; egy délceg ifjú ellopja a ruhát, a leány már nem tud visszaváltozni hattyúvá, s az ifjú felesége lesz, azonban néhány feltételt szab; ezeket az ifjú véletlenül megszegi, felesége hozzájut a tollruhához, visszaváltozik hattyúvá, s hazarepül saját országába. Egy román kará-

csonyi szertartásban a hattyú-lány azt kívánja az ifjútól, hogy menjen fel az égbe, onnan hozzon koszorút és egy madarat, amely a lakodalmukon dalol. Szent Baszileusz ajándéku adja ezeket odafenn a mennyországban, aki visszatér a hattyú-leányhoz.

A hattyú alakja a Naphoz is kapcsolódik, példának okáért a *Taittiriya-brahmanában* egy bizonyos bölcs olyan nagy tudású, hogy arany hattyúvá tudja változtatni magát, felröpi az égbe, s egyesül a Nappal. Az irodalomban a leginkább földolgozott téma a haldokló hattyú, amely halála pillanatában szárnyra kel az ég, a Nap felé, s dalban adja ki lelkét, majd holtan hull alá a vízbe. A hattyú alakja a költőnek, a költészet magasztosságának is jelképe. Hiába tudtam, ha azóta sem vagyok képes napjaimba beleszőni, hogy ez a jelkép azzal függ össze, hogy a lélek hattyú alakjában vándorol az égen, így hát a hattyú az újjászületés, a tisztaság, a bölcsesség, a büszke magány, a célszerűség, a látnoki tulajdonságok, a költészet és a férfiasság, a tökéletesség s ugyanakkor a halál szimbóluma is. Ilyen összefüggésben nyer értelmet a fehér és a fekete hattyú szembeállítása a mítoszban és a mesében. A sötét erők gyakran álcázzák magukat fehér hattyúnak, de hamarosan lelepleződnek.

Miután mindent összeolvastam, visszahajtottam kocsimmal a partra. Az időközben földarabolódott jégpáncél fölött gomolygott a köd, de még nem érkezett meg az este. Semmi reményem nem volt rá, hogy megnézhessem a madarakat.

A móló tövéénél, ahol a keskeny könyűlvány elszabadul a betonozott parttól, lepusztult kifőzde üzemelt. Telente ebben a strandidényben kölcsönzőnek használt épületben teát, kávé, forralt bort árultak, de néha némi harapnivalót is tudtak adni.

Ide tértem be, hogy azért a mocskos ablakon keresztül csak-csak kipilantsak, ellenőrizni a ködöt. Egyedül voltam idegen, a bennlévők láthatóan összeszokottan veszekedtek az egyetlen asztal körül. A hideg ellenére sört ittak. A vacsora maradéka hatalmas ónozott tálcán árválkodott, csontok, kenyérdarabok, különös, szátkaszerűen kemény inak púpozódtak rajta.

Csészényi forró húslevest kaptam. Halszagú volt és íztelen, de pillanatok alatt annyira átmelegített, hogy megnyitottam a kabátomat. A sapka is lekerült a fejemről. Lassan gyújtottam rá, és csöppet sem értettem, miért kalandozik vissza tekintetem a csonthalomra. Az orromon át kifűjt füst laza szálakká bomolva kavargott az arcom előtt. Sajátos alakot kopírozott a hangoskodó társaságra.

Öklömnyi, megnyekkenő, síkos holmira léptem, s megcsúsztam. A homályban nem tudtam megállapítani, mi kerülhetett a lábam elé, ezért lehajoltam, hogy szemügyre vegyem. A mozdulattól vagy a látványtól összeugrott a gyomrom, s az orromon és a számon keresztül jött ki belőlem a gyomorsavval kevert, félig megemésztett húslé.

Az épület mögött szellőzködtem, csapkodtam kabátom szárnyait. A fagyott földről fehér pihetollakat kavartam föl. Egyet elmarkoltam, a csévé-

je és a tollszárnya véresnek tűnt. A kifőzdet már majd szétvetette egy ordenáré, sokszólamú dal.

A szutykos felszolgáló a nyitott ajtón keresztül seprúzta ki a nyomot. Beleszédültem, mikor két, véres hattyúfej gurult a fagyott földre.

(a gömbvillám)

Nem volt az már se tél, de még tavasz se. A rügyek megdagadtak a nyirkos és enyhe időben, de kipattanni nem akartak. Hol hó esett, hol meg eső. Mígnem az egyik kora délután, ahogy az első aranyesők megnyitották gallyaik végén kénsárga csőreiket, akkora jégeső támadt, hogy nem maradt azokon a bokrokon egyetlen bimbó sem. Diónyi jegek hullottak a polkafekete fellegekből, a háztetők cserepeit áttörték, nem is beszélve az ablaküvegekben és a magoncok fölé feszített fóliasátrakban okozott kárról.

A jégeső után kettős szivárvány jelent meg a vár fölött. A viadukttól indult a kisebbik és valahol az orosz laktanya felett végződött, a nagyobbik meg kényesen átívelte az egész várost. A helikopterek pedig átröpdöstek – a gyermekek nagy öröme – a szivárványokon: hol sárgának, hol pirosnak, hol meg ibolyának látszottak a légcsavarok.

A jég mennydörgéssel, villámokkal érkezett. Ez a tavasz, mondogatták volna egymásnak az öregek, ha nem húzódnak be sietve szobáikba, az utcákon a járókelők pedig az árkádok alá vagy az átjáróházakba. A jégeső nap után kezdtek a különös hírek terjedni.

A fakanalas öregről.

Aki olyan vén volt, hogy maga sem tudta a korát. Ha meghívták egy pohár sörré, vagy másfél deci fröccsre, szívesen ült a vendéglői asztalhoz, s pörgette magából a történetek fonálát, kinek-kinek a kedve szerint; hiszen ő már Klapka seregében is, meg Ferenc Jóska alatt is, meg a Kun-rezsimben is szolgált, nem is szólva a második háborúról. Persze, elég volt ránéznie vendéglátójára, rögvést tudta, hogy kit milyen történetekkel kell megszorítania. Hiszen ebben a városban a szomorú, patkányos történeteket kedvelte mindenki.

Ki is használták. Az öreg mégis jól járt; ilyenkor el tudott adni egy-két szürke nyárból faragott kanalat, amelyek aztán nem voltak jók semmire: a szürke nyárfa keserű íze a fakanálból átszivárgott az ételbe.

Az öreg a jégeső után jó fél évig nem árulta a fakanalait. Letanyázott a Gyilkos asszonyban, ahol félóránként – menetrendszerűen – érkezett a kisfröccse, s ha valaki úgy találta jónak, egy pohárka szesze is meghívta, vagy édesebb erre-arra, ahogy az ízlése diktálta. A kezdeti időben leginkább fröccsöt ivott az öreg, amíg kincséről nem szerzett tudomást az egész város. A legvégén már pénzt is elfogadott, persze nem alamizsnaként, hanem a dunsztosüvegnyi mutatóványért.

A jégeső a forráshoz szorította be, odahúzódott a félig fedett kőodúba. Levette a kabátját, erőteljes csapásokkal kiverte belőle a vizet, aztán a ha-

jából is kicsavart, amennyit tudott, az arcát pedig áttörölte koszos zsebkendőjével. A föltámadt szélben fázott, hát topogott. A félhomályban a közeli tanyáig sem látott el, ahová egyébként se ment szívesen, annyiszor elkergették már; ott is szegények élnek. Sajnálta, hogy nincs nála egy deszkadarab vagy egy erőteljesebb gally, hiszen lett volna rá ideje, hogy új kanalat faragjon. Ezért a bicskájával egy kész kanál nyelét kezdte cifrázni; hátát nekidöntve a forrás vöröskő oldalának; az egyik lábát is fölhúzta, és talpát a falhoz szorítva próbálta egyensúlyban tartani a testét.

Akkor vette észre a világító testet.

– No te, ne – szólította meg, bár inkább saját ijedtségét akarta szertefoszlítani. – Hát te mit keresel?

Az öklömnyi gömböcske nem válaszolt: forgott tovább a tengelye körül, hol meglassult, hol felpörgette magát, de nem ért hozzá semmihez.

– Ez bizony nem állat – állapította meg félhangosan a kanálfaragó. – De akkor mi az isten csudája vagy? – És díszítette tovább a fakanálnyelet.

A világító, nyálkás hatású gömb békésnek tűnt. Nem ment se jobbra, se balra, nem húzódott vissza a sarokba, de ki se szökött a záporra csöndesedett esőbe.

– Hallod? Ki vagy?

De erre sem érkezett válasz.

– Ha legalább cincognál. Vagy bármilyen hangod lenne. Elbeszélgethetnénk.

A gömb abbahagyta a forgást.

– Na, csak-csak idefigyelsz. Lenne valamennyi eszed? – és az öreg a fakanállal rámutatott a gömbre. Az meg, mintha láthatatlan kéz lódította volna, a magasba pattant, és ráült az előre nyújtott kanál hosszú nyelére.

– Kész mutatvány! – állapította meg az öreg. – De ezek után mit csinálsz? – És a másik kezével előrenyújtotta a nyitott bicskát. A gömb tévovázott keveset, majd átpattant a penge hegyére. Ugrását kénszag és csattanás követte, az üreg kék, kísérteties, vakító fénnel telt meg. A vénember ijedtében eldobta a kést, a kedvenc bicskáját, amelynek olyan éle volt, hogy könnyen tudjon vájatot vésní vele a fába. A kés fémesen koppant a forrás kávján, továbbpattant a földre, és elfeküdt egy fűcsomón. A gömb nem követte.

Az öreg nem mert lehajolni a bicskáért. A fakanalat védekezőn tartotta maga elé, és nem tudta megérteni, hogy a gömb miért billeg vissza komótosan a nyél végére.

– Már meg mit tegyek veled? – szólott hozzá. – Legjobb volna, ha velem maradnál. Nagyobb hasznót hoznál a kanálfaragásnál.

A gömb elnyugodott. Bármennyire is reszketett a fakanál a vénember kezében, a plazmagömb meg se rezdült.

– Semmi súlyod nincs – állapította meg. – Miért nincs súlyod?

Ekkor vette észre az öreg, hogy a forrás vize vékonyka sugárban csorog egy otffelegtett, széles szájú, patentcsatos üvegbe.

Ügyesen, magától messze tartva a fakanalat, a forrás torkához oldalazott, kiemelte alóla a megtelt edényt, kiöntötte a vizet, és az üveget a lába elé rakta. Lábbelijéből kihúzta a cipőfűzőt, s nagy ügyetlenül átfűzte a fedőlap csatján. Majd óvatosan az üveg szájához közelítette a fakanalat. A végén ott egyensúlyozott a gömbvillám. Elengedte az eszközt, az belehullt a csatos üvegbe, a cipőfűzőt pedig megrántotta, hogy a fedél rápattanjon s a keskeny résből kihúzta a fakanalat. A gömbvillám ott lebegett az üveg belsejében.

– Ohó, te világítani is tudsz!

Az eső elállt. Az öreg csontjaiban már nem érezte a reumát, ment a kocsmá felé, egyre kellemesebb bizsergés járta át fájós ujjait, majd a tenyerét, karját, és ez az érzés eljutott a válláig, s a mellkasát is felvillanyozta – egész testében megfiatalodott.

A Gyilkos asszony tulajdonosától kért zsákot.

– Minek az te? Annyi kanalad van, hogy nem férnek a hónod alá?

– Nem. A befőttemnek kell. – A férfi hosszan hallgatott, majd miután látta a kocsmáros hitetlenkedését: – A gömbvillámat akarom beletenni. Kabát nélkül fázom.

– Léggömb az, nem gömbvillám.

– Nem baj. Azért csak adjon egy zsákot.

– Ha megmutatod, kapsz egy fröccsöt.

– Egy fröccsért? – gondolkozott az öreg. – Megmutatom! – és a karjára vetett kabátja alól előhúzta a dunsztos üveget. A gömb ott izgett-mozgott a tér közepén.

– Lebeg! – álmélkodott a csapos.

– Az a dolga – terítette vissza a kabátot az öreg. – Kérem a fröccsöt.

A kocsmáros a pult szélére tolta. Szóval megkapta. Mint ahogy ezek után annyi fröccsöt kapott, amennyit csak akart, mert a kocsmáros azért, hogy kricsmijében maradjon az öreg, félóránként küldte neki az italt. A Gyilkos asszonynak gyorsan nőtt a forgalma – odajárt a fél város, csodát látni. Míg nem egy újságíró megírta az esetet, és a fővárosból egy fizikus utazott le a fakanálfaragóhoz.

– Gömbvillám – állapította meg.

– Az. Házi gömbvillám – motyogta a vén. – Az enyém. Az üveg is.

– De közkincs! – akarta elszedni tőle a fizikus.

Ezen hosszan elvitáztak. Aztán az öreg, dühében, a kerthelyiség betonoszlopához csapta a befőttes üveget. A szertefreccsenő szilánkok közül kigördült a gömbvillám, fehér, gunyoros fénnel izzott; először átütötte a betonoszlopot, majd lehasított az évszázados tölgyből egy derékvastagságú gallyat, és bement a kocsmába. Az italospulton akkora rombolást csinált, amekkorát a legbőszebb kocsmái verekedők sem tudnának, a palacok maguktól durrantak szét, a poharak megrepedtek, a mosogatót akárha vandál lángpisztollyal roncsolták volna össze, a szemetesvödörben megoldadtak a söröskupakok, aztán odabillegett az ablakhoz, és végső öt-

letként szabályos kör alakú léket égetett az üvegbe, majd átcusszant rajta, s szállt föl az égbe, a Nap felé.

A történetek után pedig az öreg fakanalas már nemcsak a negyvennyolcas, a ferencjós, a kunbélás, a világháborús, az ötvenhatos és a pappjánosos kádertörténeteket regélte, ha meghívták egy fröccsre vagy egy pohár sörre, hanem leginkább azt fájalta, hogy elherdálták egyetlen vagyonát, a gömbvillámot.

Bár egyre többen vásároltak tőle a semmire sem használható fakanalából.

(patkányok I.)

– Ottó freisingi püspök, aki a második keresztes háború alkalmával III. Konrád keresztes hadával utazik át Magyarországon, azt írja – helyeztem magam nagy kényelembe, ami a hozzámférhetőséget illeti –, hogy a magyaroknál nagyon ritka a kőház, több a fából épült, de leggyakoribb a nádház. Nyáron és ősszel sátrakban laknak a mezőségeken...

Bárhogy igyekeztem, nem sikerült alkalmi és mohó szeretőm lapos homloka mögül előcsiholni a szikrát. Hátamat emelve kihúztam magam alól a párnát, s rádobtam vonagló gerincére.

– Még így is? – vihogott fel. – Másodjára is megfulladok. Ha meg ez lesz az első ok, akkor megnézheted.

– Városokról a tizenkettedik század vége előtt nemigen lehet beszélni. Ekkor formálódtak a várak körüli, váraljai települések legrégibb városainkban, s erre az időre kell tennünk a mienk keletkezését is. Kétségtelenné teszi ezt az, hogy már a tizenharmadik században előfordulnak az egyes városnegyedek ma is használatos nevei: Szent Katalin városrésze, Szentmiklósszegé, Szenttamásfalvái, Szentmargitsziget és a Piactéré.

– Mi közöd hozzá? – púpoztá macskagerincét, emelte fel busa fejét, hogy bánatos szemével a plafont bámuló arcomba nézzen.

– Semmi – hajlítottam vissza magamra feszültségtől merev nyakát. Éreztem, hogy a finom ívet alkotó csigolyáknál már kiültek az eredménytelen fáradozás izzadságcseppei.

– Akkor mit foglalkozol vele ennyit? Nincs jobb dolgod? – makacsolta meg magát.

– Nekem jól tesz a beszélgetés!

– Nem beszélsz eleget?

Némaságból kihallhatta bánatom, és felkucorodott. Fonott, szőke haját hátravetette, vizeskék szemét rászögezte az arcomra, hosszú pillanatokig szempillája sem rezdült. Puha feneke alá húzta vastag bokáját lábát, s amikor törökülésbe helyezkedett, a combhajlatából előpöndörödő göndör szőrszálát kezdte húzogatni.

– Ezeregyszáznegyvenhétben.

– Micsoda? – szisszentem fel, mintha finom, hosszú tűt szúrtak volna combomba.

– Hát az a valaki. Az a pap.

– Püspök.

– Legyen püspök, ha úgy akarod. Aztán meg ne csodálkozz, ha ilyeneket mondasz, hogy nem megy, ördögök, szentek emlegetése nem tesz jót, ezt tudhatod, hiszen felnőtt vagy. Ha valami nincs így, még képesek megjelenni. És fuccs mindennek.

– Honnan tudod?

– A csuhásokat?

– Azt – hagytam rá.

A válasz előtt mind a négy sarkot megnézte, nem jelentek-e meg különféle gonoszok az ócska lakásban. Abban, hogy megjelenhetnének, már én sem kételkedtem, annyira kívántam a bűnt: az évezredes várban, ahol alkalmi szeretőm lepusztult háza húzódik meg, ahogy korábban, úgy máskor is – most is – megtörténhet minden.

– Tudom. Csak úgy. Miért ne tudhatnám? A vendégeimről más is ragad rám. Látod, ezt szeretem a munkámban. Tanulok.

– Azt is? – óvatoskodtam.

Felkacagott. Ínycsiklandó szájában az összes lyukas nagyörlőt látni lehetett. De nem volt időm elcsodálkozni, hogy a harmincnyolc éves asszonynak miként maradhattak meg a molárisai – míg másoknak huszadik évükre sorra kitépke di azokat valami sarlatán fogorvos –, mert előre lökte magát, s reám bukott.

Combjaimat összeszorítottam a felsejlő lehetőség előtt. Talán összegörnyedtem, óva magamat, mert sértetten fújt visszavonulót. Macskaprüszkölése sem nyugtatott meg, holott őszinte felháborodása balzsammá válhatott volna riadalmamon. Elkeskenyedő arcát e feszült pillanatban szebbnek láttam, mint akkor, amikor a jótékony szürkületben megérintettem a Simoga-ház kapufélfájának támaszkodó vállát, s hagytam, hogy bevezessen a dohos lépcsőházba, majd át az elhanyagolt függőkert kipusztult bokrai, ápolatlan virágágyásai között, fel, a házfalnak döntött ingatag létrán, be, ebbe az üzlethelyiségbe. Merthogy vásári hely ez, csöppet sem kétséges, holott előzőkenyen letakarta az ágyfejnél álló vekkert.

– Nem kell frászt kapni – s durcásan elhúzódt az ágy sarkába.

– Nem azért – tettem az ártatlant, védve merészségemet –, de tudod – tegeztem vissza nyíltan, ahogy ilyen helyzetben illő –, most nincs időm injekcióért járni.

– Van ismerősöm. Mondhatnám, házi orvosom. Adnom kell magamra. Ez olyan vidék. Szólhatsz, ha szükséged lenne rá. Megbeszélem vele, a kedvemért ingyen is megcsinálja. Néha én is megsegítem.

– Többször volt?

– Hát persze. Ezzel jár.

– Munkahelyi ártalom! – emeltem fel a hangomat.

– Húú, de csúnya vagy ilyenkor. Inkább komor legyél. Azt jobban szeretem.

– Hányszor? – kérdeztem. Perverz kíváncsiságom nem hagyta tovább lohadni a zsarátot.

– Nem többször, mint más lányok.

– De te milyen régen csinálod – akartam az otromba időre célozni. Pattanásos arca rezzenéstelen maradt. Kezdtém belátni, hogy azok a foltok és apró fehér kráterek nem a rám leselkedő veszély jelei, hanem a városi vízellátás problémáiról tanúskodnak. Ebben a magasságban, ahová húzódtunk, már nem elég nagy a víznyomás.

– Ha annyira szeretnéd tudni: tizenkétszer. De ugyanattól!

– Nem próbáltál meg óvatosabb lenni?

– A fiújától nem tarthat az ember. Nem lenne normális.

– Tizenkétszer – hitetlenkedtem, és a biztonság kedvéért felhúztam a lábam.

– Most nincs bajom! – sírta el magát hirtelen. Az ágy alól papírdobozt húzott ki, s míg könnyei szerteáztattak mindent, hosszan kotorászott az izzadságfoltos, kétes tisztaságú holmik között. Mire megtalálta a zsebkendőjét – egy fekete szegélyű, fehér gyászzsebkendőt –, szempillájáról lefolyt a festék; egyébként nem használt semmiféle szépítőszert.

– Papír zsebkendőt? – lettem készséges, és fölpattantam, szabadon hagyva ártatlanságomat.

– Ó! – hagyta el a szomorúságot, és a földre ejtette a halálra gyűrt tenyeréni, jobb időket is megélt szövetdarabot.

De már az ajtó mellé fektetett, szállodacímkekkel agyonzsúfolt táskámban kotorásztam – abban, amelyről évekkal később derült csak ki, hogy meghatározó szerepet kapott kapcsolatunk megteremtésében, hiszen benne volt a piros írógépem –, hogy kezébe adhassam élete első papír zsebkendőjét.

– Levendula? – nyomkodta apróska öklével az orrához az ingeim, alsógatyáim és zoknijaim között elkeserítően meggyűrt csomagot. – Hogy mit fognak ehhez szólni a lányok?! – Ujjongott.

– Töröld meg a képedet.

– Nem számít. Nem így akartad?

– Bontsd csak fel! A tiéd.

– Csak azért. Van, aki így szereti.

Megfordultam, hogy ne kelljen látnom, miként törli meg az arcát. Elvégre nem tudhattam, mennyire szemérmes. De őt ez sem zavarta. Azóta tudom, hogy érzéketlen bizonyos hétköznapi dolgokra.

– A papokat is ismered? – tettem fel azt a kérdést neki, melyre a válasz közelebb vihetett gondomhoz.

– Ők is férfiak.

– Megbizonyosodtál róla?

– Mindegyikkel – csúszott ki a szájából. – Legalábbis, akik most itt élnek.

– Ügyes asszony vagy.

Félreérthetett, mert felállt az ágyról, s mögém lépett. Hátamon éreztem, mennyire süt a bőre. Állát rátámasztotta vállamra, s belelehelt a nyakamba.

– Azt mondják, innen a legszebb a város. A legnevesebb szakértőknek is ez a véleményük. És tudom, hogy nem azért mondják, mert udvariasak. Sokan úgy jönnek ide, hogy másoktól hallották.

Nem szóltam semmit.

– Pfuj, de mocskosak vagytok! – s átkarolta a csípőmet.

– Pletykások. Nem is hinnéd, hogy mennyire.

Lassú mozdulatokkal közeledtek izgulékony ujjai.

– Csak a nők tesznek túl rajtatok. Az ám a ronda népség! Nem is szeretem őket.

– Kár.

– Az első pillanattól tudtam!

Ennyi bölcsességtől megriadtam.

– És a patkányok? – fordultam szembe vele, de ő alig lazított ölelésén, nem engedett el.

– Ebben a szobában még senki nem fogott patkányt! Ide nem jönnek.

– Pedig a te kuncsaftjaid tenyésztek. És ha itt jártak, akkor patkányoknak is lenniük kell. Egyébként mi más lenne jövetelük célja?

Elámult. Nem engedtem szóhoz jutni, mert beszűkült pupilláján dühödt ellenkezést fedeztem fel. Inkább az ágyhoz vonszoltam.

– Férfiak. Ez nem elég ok arra, hogy kurvához járjanak?

– Erre a következtetésre még sohasem jutottam. Holott elég gyakran van időm gondolkozni, tudod, nincs sok bolond, aki télvíz idején felbaktatna ide.

– Soha nem hoztak fel csomagot, táskát? Vagy valami más pakkot?

– Nem.

– Biztos vagy ebben?

– A reverendájuk alatt is idecipelhették! – rökönyödött meg egy pillanatra.

– Na látod!

– De azt levetették. Láttam volna.

– A falakból soha nem hallottál mocorgást, kaparászást, zajt?

– A vízvezetékét. Ha megindul a víz, akkora benne a moraj, mintha földrengés lenne. Néha meg hörög. Vagy szuszog. De a patkányok...

– És a szaguk?

– Azt már éreztem – sikoltotta, és a párnák közé vetette magát. Oda rántott engem is. Addig izgett-mozgott, amíg fölém került. Ekkor sírta el ismét magát.

– Tizenkétszer éreztem! De mint már mondtam, a fiújától nem tart az ember. Kell valaki, akiben meg lehet bízni.

– Kell, kell – simogattam a haját, amíg megnyugodott.

Tenyérével szétmaszatolta a mellkasomra sírt könnyeket, belefeledkezett a látványba.

– Te, ez sós! – érintett meg a nyelvével.

– Mi más lehetne!

– A sírköveknek is ilyen az ízük. Ha esik az eső, én kijárok köveket nyalni a zsidó temetőbe, ahol valódi jázminok virágoznak. Nem vagy te kísértet?

Tudtam, alkalmas a pillanat. Az újabb időkből Schmidt Wolfgang Mariát idéztem, aki mint a müncheni múzeum konzervátora foglalkozott 1912-ben megjelent tanulmányában a város szentjének nevezett királyné – jeles patkányszakértő – sírjának kérdésével *Das Grab der Königin Gisela von Ungarn. Gemahlin Stephans I. des Heiligen* címmel. Tanulmánya beszámoló a királyné állítólagos passauai sírjának megvizsgálásáról.

Szépséges szeretőm elfeledett mindent, olyan igyekezettel végezte kötelességét.

S közben meséltem, meséltem, meséltem, minél messzebbre tolva az előbb-utóbb bekövetkező pillanat vulkanikus erejű robbanását.

– Schmidt egyházhatósági engedéllyel felbontotta a sírt, s azt találta, hogy már korábban, talán az új kő ráhelyezésekor, 1420 táján megbolygatták. Az üreget majdnem feléig betöltő humuszcseveg tetején, a sír egyik sarkában gondosan összegyűjtve találták meg a csontváz részeit a koponyával. Míg a szintén alaposan megvizsgált humuszcsevegben, a csontváz eredeti fekvőhelyén már csak pár csontvázrészecskét találtak. A leletet antropológiai vizsgálatnak vetették alá, amely igazolta a talált maradványok összetartozását, a humuszcseveg tetején gyűjtött csontok és a csontváz eredeti helyén talált részecskék egyugyanazon emberé voltak, a legszakoszerűbb vizsgálat szerint, hatvan-hetven éves, magas növésű, gracilis csontalkatú nő volt.

A többi már az elpihenő fej simogatása közben meséltem.

– Mindössze annyit eredményezett a felbontott sír megvizsgálása: előkerültek a passauai alsó, eredeti sírkövön jelzett Gizella apátnő földi maradványai, de a vizsgálat semmi bizonyítékot nem talált arra vonatkozóan, hogy ez a Gizella azonos lenne a magyar királynővel, akivel a 15. századi új passauai kő azonosítja.

S megtörtént a második csoda. A dohos, elhanyagolt szoba elnyűtt uralkodónője utólag jelét adta széles körű jártasságának, s némileg, ha nem is hasznos, de imponáló műveltségének, hiszen ha fáradtan is, de mégis határozottan, levonta a végkövetkeztetést. Tudtam, hogy ő az, aki minden felvilágosítást meg tud nekem adni az évezred alatt elszaporodott patkányokról.

– Még egyet eredményezett a passauai sírban talált csontváz vizsgálata; megingatta a felső, új kő szavahihetőségét.

Magamhoz szorítottam, de kényes mozdulatokkal eltaszított melléről. Hiszen tudta, hogy rögtön meg kell szólalnia a vekkernek. A rozsdás, fertelmes hangú időmérőről leszedte a ruhát, megállította csörgését, és félrebillentett fejével, lehunyott szempillákkal azt suttogetta:

– Legyél a fiúm.

(embernagysobrok)

Álltam a keskeny úton. Kerestem egy kilométerkövet, azt is vastagon befutotta a zúzmara. A körmeim beszakadtak, amíg összevakartam belőle egy maréknyit. De az íze, az jó volt. Zamatos tél-íz.

A lány a Trabantból figyelt. Amióta csak beültem mellé, azóta szemmel tartott; észrevehette, nem érzem jól magam. Amikor szóltam, álljon meg egy pillanatra, azonnal fékezett és lehúzódt a hótalan útpadkára. Ahogy kiléptem, rögtön az árokban találtam magam, a fehéren szikrázó, s ettől még jobban szűrő farkasfog kiszáradt bokrában.

– Segítsek? – szólt utánam.

Feltápáskodtam, és szó nélkül becsaptam a Trabant ajtaját. Akkorát szólt, mint az ágyú. Nem mintha szokatlan lenne környékünkön az ágyúszó, de ettől összeresztentem, olyan hirtelen és mély volt az utána következő csend.

A Bakonyt szépnek mondják. Magam nem találtam benne semmi csodálni valót; alföldi gyerek vagyok. Százszor érdekesebb a vakondtúrás vagy a magányos gémeskút. A tanya, ahol nevelkedtem, akkora síkság közepén állt, hogy a táj a horizonton – ha haragoszöld vihar kerekedett a kalászbba szökő búzatáblák fölött – visszahajolt önmaga fölé. Az szép volt. És szépek az apró, az ember nagyságú dolgok.

A lány letompította a fényszórót; igyekeztem kikerülni a bevilágított területről: hihessem, egyedül vagyok. Pedig abban az erdőben nem lehettem már egyedül. Ha megmoccanna két madárláb, zúzmarazuhatag törné szét a csendjét – akartam hinni, bár nem reccsent akkor kis fadarab sem, a szélnek mintha híré se tudta volna a környék, de az a némaság nem az én némaságom volt.

Lehet, másé sem.

A gyulladt szemű szobrászé semmiképpen, azé a szobrászé, akit meglátogattunk. A szobrai inkább beszéltek. Fából készült valamennyi, erőteljes baltacsapásokkal faragta meg őket, durván és határozottan, indulattal és az anyag megbecsülése nélkül.

Szóltanul vezetett a fenyvesébe: az élő, évszázados fák között legallyazott, törzsre és néhány ágra visszavágott csonkok meredeztek – amelyeket senki nem emelt ki a földből. Csak a szobrász veselkedett nekik, egyikből ilyen, a másiból olyan, de mindenképpen különös és veszedelmes hangú alakzatot bontott ki. Azt mondta, hogy egy-egy efféle műalkotásban benne van két-három hónapja.

– Hány éve él itt? – kérdeztem véletlenül. Ő csak körbemutatott. Legalább ötven szobor készült már el. A régebbiek tövénél deréknyivá nőtt meg a fenyőújulat. A fenyő lassan növekszik.

– Itt a feketefenyő őshonos – magyarázta. – Szóval, ezek a szobrok csak azért születhettek meg.

- És itt korhadnak el?
- Ez a sorsuk.
- Nem kellene őket megőrizni?
- Minek?
- Minek? – hőköltem vissza.
- Magamért csinálom. Meg az erdőnek. Bekecséből lapos üveget húzott elő, az alján, a borókabogyókon még lötyögött valamennyi pálinka.
- Igyál – tolta elem.
- Ittam. Egy kortyot sem hagytam neki. Észrevette, de nem szólt reám.
- Órák múltán, átfagyva érkeztünk vissza a házához. Akkorra a lány nagyjából kitakarította a szobát és a pici konyhát, valami vacsorát is készített, s rendesen befűtött. A szobrász két poharat tett a maga faragta asztalra. Demizsonból öntötte beléjük a bűdös pálinkát. Már nem zavart, hogy a házba is bevette magát a bűdös.
- Neki? – intettem a lány felé.
- Vezet. Ha inna, összetörné magát vagy a kocsiját.
- Igyatok csak – mondta a lány, és terített. – Ha innék, nem tudnék vigyázni.
- Nem kért meg senki – mordult rá a szobrász.
- Tudom. Nem azért.
- Akkor meg minek?
- Jó itt lenni.
- Vacsora után alaposan berúgtunk. Megnémulva figyeltük egymást, csak a tűz pattogott, ha belekapott a láng a gyantás farönkökbe, meg a lány piszogott az edények között. Szabályos időközönként a szobrász kiöntötte a decinyi pálinkákat, és felém emelve a poharát, kiürítette. Amennyit elem tett, annyit ittam én is.
- Éjfélre az ablakot befutotta a jégvirág. Leheletemmel lyukat olvasztottam rajta, és bámultam a feketefenyő-erdőt, és a törzsek között fel-felsejlő szobrokat.
- A szobrász odajött mellém, a poharából kilötyögött a szesz. Az állát a vállamra tette, súlyos volt a feje, mint a medvének.
- Nehogy mondj róluk valamit! – mert észrevette, hogy erősen ráncolom a homlokomat.
- Nem mondok.
- Akkor igyunk tovább.
- Ittunk.
- Éjfél után a lány fát tett a kályhába, s szedelőzködni kezdett. Az utolsó pohár után kézfogással búcsúztam. A levegő fagyott volt: ettől rúgtam be végképpen. A Trabantig, reméltem, biztonsággal elérek, aztán majd elalszom.
- Az út kanyargott, a gyomrom kavargott.
- Őrült? – kérdezte a lány.
- Nem. Szobrász – válaszoltam.

És hallgattunk. Ahogy magasabbra jutottunk a hegyen, fehérebb lett az erdő, és egyre jobban nyomasztott a gyökerekkel földbe kapaszkodó szobrok sora. Lehet, a föld nem engedte el őket.

Nem tudom, mennyit gyalogoltam. De nem hinném, hogy keveset, mert az izzadság már átítatta a pulóveremet, amikor megállt mellettem a Trabant. A lány belülről nyitotta az ajtót. Bekászálódtam az ülésre, kigomboltam a kabátomat, amitől meg fázni kezdtem.

Pálinkát kívántam, legalább fél liternyit. S hogy minél hamarabb elfelejtsem azokat az átkozott szobrokat, amelyek megtanították velem a félelmet.

(patkányok II.)

– Ó, rettentően egyszerű! – válaszolta kérdéseimre, hogy hogyan juttatja el megbízóihoz az üzeneteket. – Nem figyelted meg, milyen hamar kezdenek itt virágozni a tulipánok?

Valóban, a függőkert, ahonnan falétrán lehetett árudai szobájába fölkapaszkodni, s ahol gyakorta ültünk magunk is egy-egy kiadósabb veszekeedés, majd megbékülés után, tele volt elvadult, apró fejű, sárga tulipánnal. Mindeddig sosem jutott eszembe, hogy milyen illata lehet egy tulipánnak. Édes és bódító, új növényi szag kezdett terjengeni minden délelőtt, tizenegy óra körül, attól a pillanattól, amikor a Nap végre átbukott a vár épületeinek tetőgerincén és sugaraai sorra fölpattintották a bimbókat. A tavaszi meleg – amely a hirtelen alkonyig tartott mindig – először csak csészeformára bontotta szét a szirmokat, majd tányérnyira terítette – ezek közepén ültek a lilafekete bibék a legkisebb széltől is aranyfelhőket permetező porzókkal.

A kertet benőtte a tulipán, a behorpadt, feneketlen bádogveder mélyét ugyanúgy, mint az esőgyűjtő ciszternát és a fal tövét, amelyet újabban naponta mi használtunk – hiszen mondanom se kell, azóta, hogy együtt élünk, úgy tűnt, legalább részben fölhagyott a foglalkozásával –, de leginkább én, ha lementem a városba, ezt-azt megfigyelni; szóval az ösvény a kitaposott tulipánok között vezetett.

– Te ültetted? – motyogtam szórakozottan, és megpróbáltam a várfalról nyíló ablakot kinyitni.

– Nem. Már akkor is itt voltak – tolt el az ablaktól. Ügyes mozdulattal megemelte a kávéját, és a huzat a szoba áporodott levegőjét rögtön kicserélte a tulipánillatra.

– Az árvaház kertjében láttam hasonlókat.

– Ezek is onnan valók.

– Szóval, a papok ültették – szögeztem le.

– Ők. Itt mindent ők csináltak.

– Akkor miért nem pusztították ki utánuk a tulipánokat?

– Tényleg? – sikkantott, és megvakarta szösöske állát. – Hogy ezek milyen ügyetlenek! Igazán gondolhattak volna erre is.

– Ráadásul olyan Habsburg-sárga színűek! – gúnyolódtam!
 – Kik? – merevedett meg a szeretóm. – Ugyan! – folytatta, és belekapaszkodott a párkányba. Felsőtestével előrehajolt, maga alatt láthatta a csupasz sziklákat, a mélyben kanyargó patakot, és az óvárost. – Hacsak ki nem dobsz!

– Megteszi majd más! Mihelyt felfedezik...

– Ezek? Soha! Majd pont egy kurváról gondolják, hogy összekötő!

– A falnak is füle van! – tapasztottam be számmal a száját.

Kibontakozott karjaim közül, és kézen fogva húzott maga után. Lementünk a függőkertbe, az orgonabokor alatti megrokkant padhoz.

– Itt beszélhetünk? – nézett föl.

– Szóval: hogy juttatod el nekik az üzeneteket?

– Nézd! – mutatott a mohos párkány árnyékába került virágokra.

A bibéket hangos bogarak mászták be, nem számítva rá, hogy a virágok kelyhe az árnyék miatt majd bezárul.

– Ott fognak éjszakázni! – hökkentem meg.

– Jöhet eső, fújhat szél, semmi bajuk nem lesz. És ha ismét a bimbókra süt a nap, kijuthatnak a szabadra.

– Azt is elárultad, hogy itt vagyok? – szögeztem neki régóta kínzó sejtésemet.

– Persze! Hiszen tudhatod! Egyébként honnan lenne a pénzem?

Látta, hogy megdöbbenek. Engem pedig az ártatlansága képesített el.

– De ne félj! – húzódott közelebb. – Nem lesz semmi bajod! Semmi fontosat nem árultam el nekik!

– Csak?

– Csak! Csak! Hát hogy a patkányok érdekelnek!

– Éppen elég! – dünnyögtem.

– Láthatod, errefelé nincs egy patkány sem.

– Majd lesz – háborodtam föl.

Húvösödött. Egyre több tulipán zárta be szirmait.

Zsebéből ceruzát kapart elő, végére hártypapírcsíkokat tekert: rajtuk ismeretlen szöveg. A papírosok apró göngyölegeit belerejtette a tulipánfejekbe.

– Ez a módszerek? – kiáltottam fel!

– Igazán egyszerű. Még találkoznom sem kell velük.

– Akkor hogyan kapod meg a pénzt?

– Reggelenként, amikor a kapualjból hozom fel a tejet, a piros tulipánokból kötött csokorban!

– A szirmok között?! – szisszentem föl, mert körmömre égett a cigaretta.

– Aha!

– Hát nem hiába utálom! És még azt hittem, hogy tisztességes kurva vagy!

– Hogy valamelyik kliensemtől? – nevetett fel. – Azok régen se hoztak virágot. Ebben a városban nem szokás.

- Nem tudják, mi a jó modor.
- Nem – bújt hozzám.
- És kik viszik el a kelyhekbe zárt hártyapapírokat?
- Nem tudom – kerekedett ki a szeme.
- No! – ingereltem.
- Valóban nem tudom.
- Nem is sejted? Valahogy csak rá kell jönniük, hogy mely virágokban vannak a híreid?
- Erre még sohasem gondoltam – megborzongott. – Lehet, hogy igazad van!

A függőkert növényei megremegtek; apró lények mászkáltak közöttük, hol jobbra, hol balra hajoltak a tulipáncsomók, alig hallható növényi zajt csapva. Aztán, amikor azok a bimbók rezdültek meg, amelyekben a papírtekercsek voltak, zizegés jelezte, hogy bennük van elrejtve az üzenet.

Megszorítottam a karját – és arrafelé böktem az ujjammal, ahol szorgos fogak kezdtek rágcsálni a lédús szárazakat. Az apró fejű virágok sorra dőltek el.

Szeretőm éleset sikoltott, és elfehéredve karjaimba hullt, amikor megpillantotta az ösvényen végigszaladó patkányokat: szájukban vitték a bezárt szirmú tulipánokat.

(a hattyúnyakú dog)

Arról mesélt, miközben a tányér szívópapírjába belegyökeresedett zsáza levelét rágcsálta, hogy a tenisz mint motívum újabban felszaporodott az irodalmi művekben. De persze a tenisz sokkal nemzetközibb, nem annyira dunatáji, ja és nem is balkáni. Na. Szorgosan tépte a mustárizű leveleket, ujjai csipeszébe fogta a magoncok kis fejét, és biztos mozdulattal emelt ki néhány szálat. A zöldíz volt az, amit élvezett. A zöld ízét, abban a kifakult évszakban. Neki is volt egy füzeté – amibe egyébként azúrceruzával írt –, amelyekben egy bizonyos korszakában jelentős szerepet játszott a tenisz. És a tenisznek, nem is sejtette eddig, igen nagy a jelentéstartománya.

Másnap megmutattam neki az intézet parkját, a település legnagyobb zárt zöldterületét, amelyet abban a városban egyáltalán valamennyire szerettem. Kíméletesebb korokban védetté nyilvánították volna, olyan harmonikus egységgé tudott nevelődni az a néhány fa és bokor, amelyet még a papok ültettek akkor, amikor övék volt az az elkerített földdarab. Esti beszélgetésünket elfelejtettem; izgatott lehettem, hiszen először találkoztunk. Így aztán ő emlékeztetett a teniszre, amikor ott álltunk a nemrégén kialakított pálya mellett. Itt is fák voltak – akartam mondani, de valahonnan előhúzott egy mocskos teniszlabdát és elkezdte pattogatni a bitumenen.

Még sosem láttam füves tenispályát – kiáltotta a labda után. De az visszapattant egy közeli japáncseresznye évszázados törzséről, mintha csak így kívánta volna.

Sosem teniszeztam, ezért figyelmem nem terjedt ki a tenispályákra. Arról azonban hallottam, hogy vannak műtenispályák. Például, műanyagból. De hogy a bitumenes pálya is mű lenne? Minden valószínűsége szerint a valódi tenispályák füvesek.

Lehajolt, s mozdulata méltóságának tudatában összemarkolt egy golyónyt a pálya szélén megroncsolódott hókupacból. És a havat összehasonlította az elfogott teniszlabdával.

Ekkor meséltem el a kert történetét. Magam is csak hallottam, a szív-öröcsben elhalt főkönyvelőtől, aki ennek a kertnek a közelében töltötte a gyerekkorát.

A park azon részében, ahol nem élnek meg a fák, asszonyok és lányok vannak eltemetve. A megszálló hadsereggel együtt vonultak, aztán a parkhoz tartozó épületet rendezték be nekik kórháznak: nemibeteg volt mind-egyikük. És hát nem lehetett hasznukat venni. *Arra* sem – húzta alá egy merész gesztussal a főkönyvelő a ki nem mondottat. Néhányan meghaltak közülük, és miután a meszesgödörbe hajigálták őket – valaki az elmenők közül kitalálta: a menthetetleneket lőjék a hullák után.

Figyelt, markából olvadt a hó.

– Ezért nem nő itt fa – állapította meg.

– A mész száz év után is eleszi a gyökereket – rúgtam bele a földbe.

– A tenispálya alatt is ők vannak?

– Nem. Nem hiszem.

– A mésztől kisárgulnak a levelek. Lehet látni.

– Nem lehet, hogy ezek díszlevelű változatok? – kérdeztem szinte magamtól, hiszen nincs a parkban egyetlen fa sem, amelynek lombjában ne lenne, már amikor látszik, egy-két sápadt levelű gally.

– A park emlékszik. Már akkor éreztem, amikor bejöttem.

Indultunk vissza. A labdát letette a pálya sarkára. És felmutatott egy skarlátszín madártollat.

– Flamingó – magyaráztam. – Az állatkertben sok van belőlük. Paprikával etetik őket, hogy ki ne fakuljanak.

Szétnyitotta az irattáskáját, és becsúszta a pihetollat az útlevele mellé. Aztán hátbavágott.

– Elírom előled.

– Úgysem írnám meg. Ha pedig megírnám, más lenne; most a város történetével foglalkozom. Tudod, nagyon elszaporodtak a patkányok.

Hónapokkal később, amikor Újvidéken meglátogattam, és miután megmutatta a gyufalángból kerített fényben az őszi kertben felejtett termő mandarinfáját – mandarint akartam hazahozni, vagy citromot, gyökerestül, hogy tovább nevelgessem a szobámban –, megfogta a karom és visszahúzott a házba. Nem a dolgozószobájába vitt, ahol korábban beszélgettünk, hanem a nappaliba. A vörösbarna falon a finom, fekete pácolású, keskeny rámban egy olajpasztell: zöld tenispályán egy fehér, hattyúnyakú dog.

Két héttel később, már itthon, megérkezett a folyóirat is, benne az elvermelt asszonyokról és a paprikával etetett flamingókról szóló két novellával.

Akkor már látta ennek a történetnek az elejét. És említette, hogy belekezdett egy új füzetbe. S ajándékul patkányszórt adott.

(danilo)

Ki ne érezte volna, ha néha elsuttog magában egy verssort vagy eldúdol egy dallamfoszlányt, hogy verssorrá vagy dallamfoszlánnyá válik maga is?

Bizonyára sokan látták, hogy hűvösebb estéken, amikor a Nap már a horizont peremén billeg és vörössel festi meg a fák koronájának szélét, a tavak partján elterülő rétek, az út menti árkok fűcsomói fölött nyolc-tíz méter magasra is föl-fölcsap egy keskeny, fűstszerű fonál, amely megszámlálhatatlanul sok rovarból áll. S hiába fúj szél, kerekedik vihar; attól a pillanattól, ahogy a Nap korongjának alsó széle eléri a láthatár sötét csíkját, addig, amíg a csöndben hűlő égítest teljesen el nem tűnik, ez a karvastagságú, elnyúló rovartömeg függőlegesen lebeg és zümmög, mint egy nagyon távoli motor. Árvaszúnyogok rajzanak ilyenkor, amelyek még arra sem képesek, hogy megcsípjék az embert.

Sokáig azt hittem, hogy a rétnek azt a darabját választják ki, ahol gombafonalaktól fertőzött a talaj, vagy valamilyen virág édes illatot áraszt – amíg nem találkoztam Danilóval, aki évtizedek óta jegyzeteli és gyűjtögeti a növények és az állatok különleges és megmagyarázhatatlan szokásait. Pedig ezeket a jegyzeteit soha, egyetlenegy írásában sem láttam viszont; talán egy hosszabb, később megírandó művéhez gyűjtötte az adatokat, bár néhány órája tudom: ha ezt a művet eddig nem írta volna meg, többé már nem fogja. Nem mintha elszomorított volna a halála, maga is tudta, lassan egy évtizede már, hogy súlyosan beteg, és elrendezett mindent maga körül – nem akart semmi feleslegeset, kacatot és félreérthetőt hagyni az általa egyáltalán nem becsült utókorra.

Danilo mesélte, hogy az árvaszúnyogok csak azokon a helyeken röpködnek, ahol kürtőszerű – bár láthatatlan – formákban alacsonyabb a légnyomás. De hogy miért kisebb azokon a helyeken a levegő súlya, maga sem tudja megfejtani. Azt hiszem, szemtelenül kinevettem a teóriáját, mert mérgesen pattant föl a kerthelyiség asztalától, ahol italunkat szopogattuk, lenn a csopaki parton, és nem tudtam betelni sem a narancslére rétegezett vörös bor színével, sem pedig a sűrűfényben felcsillanó árvaszúnyogoszlopokkal.

Alig húsz perc múlva érkezett vissza a talányos szerkezettel: ez egy turista-gázpalackból állt, amelyhez hosszú gumicsövön keresztül egy T alakú sárgaréz elosztó kapcsolódott. A T felső vonalának két végén Bunsen-égő-szerű csövek voltak. Odacipelte a készülékét egy zümmögő rovaroszlophoz, és meggyújtatta velem mind a két lángot. Mint egy függőmérleget, tartotta az erős fonálon a T alakú, két végén égő szerkezetet – majd az egyik

lángot betolta a rovarhengerbe. A láng hirtelen és kéken csapott fel, de egyetlenegy árvaszúnyog sem perzselődött meg. Meghökkenve vizsgáltam a két lángot: a rovarok között lévő jó tíz centiméterrel volt hosszabb.

– No, ugye? – kérdezte és állapította meg egyszerre.

– Nem értem – motyogtam.

– Ahol ezek a jószágok vannak, ott alacsonyabb a légnyomás – mosolyodott el. – De ha tetszik, úgy is tekintheted, mintha egy legalább kétezer méter magas hegyen gyúlt volna ki ez a láng.

– Annyi lenne a különbség?

– Annyi – zárta el a gázcsapot.

Késő estig vitakoztunk a nyakra-főre vedelt italunk fölött: a tihanyi vörösbor és a friss adriai narancslé – meglehet, a levegő miatt – nem szállt a fejünkbe.

Már búcsúztunk – ez volt az utolsó találkozásunk –, amikor félve kértem magyarázatot a jelenségre. Hosszan nézte a csillagokat, amíg válaszolt.

– Nem vagyok benne biztos. De azt tapasztaltam, ha egy-egy ilyen, árvaszúnyogok által megjelölt helyen leástam, mindig találtam valamilyen csontot. Általában emberét. Néha már annyira korhadt volt, hogy csak sejtettem: emberé lehetett. Nos, az ilyen elfeledett sírok fölött a légnyomás megváltozik: csökken.

Azóta az árvaszúnyogok közelébe menve sokszor éreztem légszomjat. Olyat, amelyet egy-egy szívbe hasító verssor olvastakor vagy egy fájdalmas dallam fölhangzásakor korábban is tapasztaltam. Úgy látszik, ahány halottal több lesz körülöttünk, annál nagyobb légüres tér vesz minket körül.

Danilót még nem temették el: legalább két hétig lesz kiterítve – hogy Párizsban vagy Belgrádban-e, arról nem tájékoztattak a hírügynökségek. És hiába van október vége, nem tudom másképpen elképzelni, mint hogy valahonnan, talán a föld alól vagy a régi parasztházak kamrazugaiból, ahol aszalt szilva és fonnyasztott alma áll a zsákokban, előkerülnek az árvaszúnyogok, a koporsója fölött egy már-már égisz érő, szüntelen zümmögő kürtőt alkotnak, amelyben alacsony a légnyomás, s lehet, hogy ott imbolyog benne mindaz a sok mondat, amit írt, és amit másoktól idézni tudott.

(az angyal)

– Micsoda tél! – mondta félhangosan, és megállt a szeméthalommal. Belélegezte a bomlás szagát, nyitott szájából kivillogtak sárga fogai.

– Az – állt meg mellette a micisapkás férfi.

– Hogyan? – hőkölt vissza, s a fenyőfát maga mellé lökte a földre. – Hangosan beszéltem?

– Mindegy. Ha nem mondja, az arcáról olvasom le – húzott elő cigarettát az ismeretlen. Rágyújtottak. Dél volt, vagy valamivel tizenkettő

után, és ha nem tudták volna, maguk sem hiszik, hogy elmúlt december közepe. Hétágra süttött a Nap, az áprilisban szokásos meleg megbontotta a rügyeket.

– Az első? – óvatoskodott, és levette a fejről a sapkát. Kopasz volt.

– Az. Honnan tudja?

– Ahogyan fogja. De akkor minek gyűjtött rá?

– Mert megkínált – és zavarában megpörgette a fenyőfát. – Mit szól hozzá?

– Formás. De honnan hozta?

– Ahonnan ők – bökött állával a keskeny utcán tülekedők felé.

– A piacról?

– Onnan.

– Hát én nem vettem.

– Egyedül?

– Egyedül.

– Értem. – És megállapította, hogy a tar koponyán egyetlen árva hajszál sem hajladozik. – Szóval, ráér.

– Rá.

A fenyőfa gazdája ismét meghökkent. Nem tudott magában beszélni, talán nem is akart. De azt nem szerette, ha minden gondolatáról tudomást szereztek. Szája szélébe harapott.

– Maga is? – kérdezte a kopasz úr, és megtörölte izzadó homlokát. Merően nézte a sötétzöld tűket a gallyakon.

– Én? Hát... Nem tudom.

– Nem értem! – csattant föl, s a földre ejtette sapkáját. Előbb elhajította a cigarettacsikket, csak utána hajolt le a fejfedőért. – Maga hogy lehet egyedül? Hiszen annyian vannak.

– Valakivel összetéveszt.

– Nem, nem.

– Biztos vagyok benne – és közelebb lépett a fenyő gazdájához. – Megmondjam, ki maga? Mert megmondhatom!

– Na?

– De nem hagy itt!

– Inkább ne mondja!

– Azt hiszi, blöffölök?

– Akkor mondja!

– Maga angyal! – súgta a fülébe a kopasz. Az angyalt megcsapta a másnapos szájszag, meghátrált.

– Nem vagyok az.

– Nem-e? – nevetett föl a férfi. – És mi a magyarázata, hogy olyan fenyőfát hord magával, amilyen Európában sosem nőtt? Ez nem luc, ez nem jegenyefenyő, nem duglászfenyő!

– A fene egye meg! – kapta el a düh az angyalt.

– Nem szólok senkinek! – suttogta a férfi. – De áruljon el nekem valamit. Maga tudhatja, mi a megoldás.

– Én nem tudok semmit! – csattant föl az angyal.

– Ne legyen kishitű – kapta elő a cigarettáját újból a városlakó. Az angyal intett, hogy nem kér belőle.

– Mit kell elárulnom? – szólt közbe.

– Tudja, ha egy vasgolyót fölfüggesztünk, és az arról lelógó másik spárgát meghúzzuk, miért van, hogy néha a vasgolyó fölött, néha meg a vasgolyó alatt szakad el a madzag?

– Maga megzavarodott! – állapította meg az angyal, és hóna alá kapta a fenyőfát. – Nincs jobb dolga, mint ilyenén gondolkozni?

– De én már több ezerszer elvégeztem a kísérletet! És nem tudok rájönni a megoldásra.

– Talán mert nincs!

– Ezt ne tudná egy angyal? – tétován belábalt a szeméthalomba. Halántékán lefutott egy izzadságcsöpp, észre sem vette.

– Nézze, ha azt megállapította, hogy angyal vagyok, akkor majd ezt is megoldja.

– De azt olyan egyszerű volt!

– A fenyőfából?

– Nem. Nem csak abból – csillant fel a szeme. – De elárulom, ha megmondja a vasgolyó titkát!

– Inkább ne. Mert én nem tudom!

– Hihetetlen! – suttogta maga elé, és sapkáját gyűrögetve otthagya az angyalt. Hangtalanul rázkódott a válla.

Az angyal is elindult. Két nagy szárnya belelógott a decemberi porba.

(patkányok III.)

Egyre több állat futkározott fényes nappal az udvarunkon. Igaz, az, mint mindig, elhagyatott volt. Magam rendszerint estig a létra legfelső fokán üldögéltem, s távcsövön át figyeltem a város nyüzsgését, huncut szeretőm pedig délig aludt a fejére húzott pléd alatt, hogy aztán délután tegyen-vegyen, leginkább csak látszatból, hogy rá ne szólhassanak. Általában szürkületkor kezdődött az életünk. Ki-ki ment a maga dolgára. Délelőttönként nem sokat törődtem a visongó patkányokkal, ha netán fölmásztak a fakorláton, lusta mozdulattal lesöpörtem őket a földre. Délutánonként jobban aggasztottak: nem akartam, hogy észrevegye őket a szeretőm: összekapdosta volna kevés holmiját, s mindent – engem is – feledve elköltözött volna. De hová? Mindegy, csak el innen, akárhová.

Igen irtózott tőlük. Pedig megszokta a szagukat. Magam is beletörődtem, hogy szürke kalapom éppúgy patkányszagú volt, mint a kenyér, amelyet nejlonzacskóban tartottunk. Az egész városban patkányszag terjengett,

s a városlakók ugyanúgy megszokták, mint mi; lassan elhitték róla, hogy a saját kipárolgásuk.

Pedig nem.

A tulipánvirágzás múltával figyeltem föl rá, hogy valami megváltozott. A csípős, erjedt, fullasztó levegőbe egyre-másra új odor keveredett: a csatornák lefolyóiból szivárgott elő. Aztán, amikor az udvarunkon is megjelentek a dögök, belőlük is áradt ez a másféle bűz. Akkor már különböző patkánytörténeteket találtam ki, hogy szoktassam szépséges asszonyomat a gondolathoz: előbb-utóbb a lakásunkban is – ami egyben a munkahelyünk volt – megjelennek ezek az ártatlannak cseppet sem nevezhető jószágok.

Tudtam, mi következik! Apró jelekből következtethettem arra, hogy a házi patkányok és a vándorpatkányok között megkezdődött a harc. Csak ki kell várni az időt, s kiderül, melyik csoport fog uralkodni városunk alatt.

Előbb-utóbb, hitegettem szeretőmet, be kell állnia az egyensúlynak, csak mi, emberek, ne szóljunk semmit, ne tegyünk semmit. Legjobb lenne, mintha mi sem történné, élni tovább úgy, ahogy eddig.

– A tasakos patkányokra gondolsz? – kérdezte a szeretőm, ha nagyon elgondolkoztam, vagy riadtan meredtem egy-egy sötétebb sarokba.

– Azokra – hagytam rá. És máris mesélni kezdtem, hiszen ha nem tartom szóval az asszonyomat, hamarosan visítózni kezd, szájszögében megjelenik a kékes hab, s csak még több bajom van vele. – Mert az egyensúly mindenhol beáll egyszer! – nyugtatgattam újra és újra. – Kitűnő példa erre a Sziklás-hegységben honos északi tasakos patkányok esete. Ezeknek a rágcsálóknak van egy rossz tulajdonságuk, nevezetesen, hogy enyhén szőlva túlbuzgó kertészkedők. A Sziklás-hegységben pompás sás és párnanövények borította rétek találhatók. Ez a két növény nagyon szerencsésen egészíti ki egymást, ugyanis a sásnak kiterjedt és elágazó a gyökérzete, de nem nyúlik túlságosan mélyre, míg a párnanövénynek rendkívül mélyre futó főgyökere van. Amikor a tasakos patkányok birtokba vesznek egy ilyen havasi rétet, s nagy hévvel ásva alatta a járataikat, ráakadnak a két növényre, alaposan megdézsmálják a gyökereiket, ez ugyanis a csemegéjük. A növényeknek persze ez nem tesz jót, amellet a föld, amit a patkányok a felszínre hánynak, elnyomja a gypszt minden más fajtát is. A talajt elfújja a szél, s nyomában csak kőtörmelék marad, ami nem valami jól tartja a vizet. Emiatt nem települhet vissza a sás, hiszen rövid gyökereivel képtelen hozzájutni a mélyre leszivárgó nedvességhez. A sások és a párnanövényzet eltűnésével párhuzamosan magasabb, erősebb növények szaporodnak el, például mint a cickafark és a harangvirág, amelyeknek a tasakos patkány nem pusztítja el a gyökerét. Táplálékforrásaik elapadván, a kis rágcsálók odébbállnak, és a réten, idővel, újra megjelenik a párnanövényzet. Zavartalanul növekedhet; gyökerét most nem eszik a rágcsálók, s a kőtörmeléken is keresztülhatoló főgyökereik föl tudják szívni a vizet. A sűrű levéltömegben lassan fölgyülemlik a növényi törmelék, valamint por, és

humusz képződik belőlük. Amint feltöltődik a talaj, újból megjelenik a sás, és a párnanövényzeten kívül előbb-utóbb minden más növényt kiszorít. Ezzel a körfolyamat lezárul, a réten minden visszajut a régi kerékvágásba.

– És mennyi ideig tart ez? – kérdi a szeretőm.

– Hát?! – húzom magamhoz. – Gyakran évszázadokig!

– Akkor jönnek ismét a tasakos patkányok?

– Jönnek – s máris borzoló a haját, csapkodom a hátát, nehogy meg-
eredjen a könnye. Mint legutóbb. Igaz, akkor másért sírt. Megkérdezte:

– És most valami ilyen van a vándor- meg a házi patkányok között?

– Ilyesmi – hagytam rá, hogy ne kelljen bonyolultabb fejtegetésekbe bo-
csátkoznom.

– Most melyik lakik a város alatt?

– Alatt?! – röhögtem föl. – A házi patkányok inkább a tetőkön, csűrök-
ben, folyosókon tanyáznak.

– Tehát a vándorpatkányok jöttek elő! A csatornából!

– Ühüm.

– De mondd, hogy kerültek ide?

Halkabbra fogtam a hangom, úgy súgtam a fülébe:

– Én hoztam őket.

– Jujj! – kiáltott föl. – Álnok! Hát nem szégyelled magad?

– Kell a városba valami változatosság. – De láttam, nem hisz nekem.
Nem tudtam megvigasztalni. – Minket nem fognak bántani!

– Szóval megtámadják az embert?

– Meg – vallottam be az igazságot. – Megharapják.

– És akkor megvesznek?

– Patkányveszettségről még nem hallottam – bizonytalanodtam el. – De
nem rossz ötlet!

– Csak nehogy olyasmit csinálj, amitől ezek a dögök a veszettséget fog-
ják terjeszteni.

– Nem rossz, nem rossz – dörzsöltem az államot. – Én a régi módszer-
re gondoltam. A fekete himlőre!

– Az a pestis! Hiszen kipusztulhat az egész város! – dőlt a falnak, és
megkapaszkodott a villámhárító kiszakadt drótjában.

– Csak az emberek – de nem néztem rá.

– Végül is megérdemlik – szedte össze magát.

– Okos vagy.

– Hányszor megaláztak, el sem tudnám mondani!

– Akkor ne mondd! – karoltam belé, de ellépett tőlem.

Hetelig nem tért vissza erre a beszélgetésre. A tasakos patkányokról
sem akart többé hallani, pedig olyan jókat szórakozott a történetükön,
hogy engem is rendre felvidített. Aggódásra nekem volt okom: hónapok
teltek el, hogy a vár csatornájába eresztettem a vándorpatkány-kompáni-
át, és még semmi jele nem mutatkozott, hogy elszaporodtak volna.

Ha csak annyi nem, hogy egyre több házi patkány jött elő nappal. Már a hivatalokban, az irodákban és a játszótereken is látták őket. De senki nem háborodott föl: ebben a városban mindig és mindenki nyugodt. Elvégre az itt lakók évszázadok óta társbérletben éltek a patkányokkal, ha nem is látták őket.

– Már megint guggersz? – állt meg lenge pongyolájában mögöttem. Meleg teste a hátamra borult. — Mit látsz?

A régi halpiacot szemléltem éppen. Jól láthattam, a szemét között számos dög szaladgált. De azt nem tudtam eldönteni, hogy szürkék vagy feketék.

– Muti! – kapta ki a távcsövet a kezemből. – Hadd lássam!

Hátranyúltam, és megfogtam a bokáját. Mintha sebbe nyúltam volna, véres és gennyező tályogot tapintottam ki.

– Ezek feketék! – kiáltott föl. Nem hiába jobb az enyémnél a szeme.

S akkor már tudtam, hogy a vándorpatkányok legyőzték a házi patkányokat. És terjeszteni kezdték a pestist.

(szalamandrák)

Néha nagyon szeretek egyedül lenni. Ilyenkor belefeledkezem a városi háztetők, az országúthoz állított meggyfák sorfalának látványába – és taposom a pedált, hogy minél hamarabb leérjek a tóhoz, ahol aztán elterülök egy tenyérnyi fűvön, és bámulom az eget, a vizet. Érzem a hátam, combom, karom alatt a nyugodtan növekvő fűszálakat, a hegyük alig arasznnyival a föld fölé emeli a testem, és ha szél jön vagy esőt ígérő felhő, a testemet tartó fűszálak közé gyűlnek a hangyák, sáskák, s millióegy rovar. Néha egy-egy béka vagy gyík is, aranyzöld szeműek és nyugodtan lélegzők.

Azon a napon, amikor különösen sok ház, szénakazal, erdő gyulladt ki a környéken, és óránként verte fel a kába kisvárost a tűzoltóautók vijjogása, miután estébe fordult az idő és még mindig izzott a testem, beültem az autómbe és indultam a Balatonhoz. A csopaki lejtőn alig mozgó konvojba kerültem, egymás után gyújtottam rá a cigarettákra, de két-három slukk után mindegyik elaludt. A füst elviselhetetlenebbé tette a meleget – a hátamon patakokban folyt a verejték. Lehúztam mindkét ablakot és vártam, mikor indul meg a kocsisor. Bekapcsoltam a rádiót, leginkább zenére vágytam, vagy bármire, ami mellett nem kell gondolkozni.

A svájci adón szinte nyafogós hangon Borges beszélt készülő könyvről, amelyben szörnyűséges aranyásó hangyákról, kőfolyóról, homoktengerről, s egy égis éré tükréről ír majd, és olyan kavicsokról, amelyek láthatatlanná teszik az embert, és bevilágítják az éjszakát.

Idézte Pliniust és Marco Polót, akik szerint a szalamandrák nem állatok, hanem egy sajátos, éghetetlen ásvány darabjai, pedig kicsinyke gyíkokhoz hasonlóak, s olyan hideg a testük, hogy a legforróbb tüzet is képesek eloltani.

Végre megmozdult az előttem álló kocsi. Lépésben követtem. A nagy kanyar után, ahol az aszfaltot évszázados fák szorítják össze, az árokban kiégett Skoda éktelenkedett. A fekete, füstölgő kupacot rongyolt fürdőnadrágos, fiatal férfi kerülgette, gondolom, a gazdája lehetett, s az őszálatcsontváz-monstrumtól pár méterre, a parton két bőrrönd árvázkodott. A tűzoltók vastag, habos lével mosták az aszfaltot. Nem tudtam alaposan megnézni a baleset környékét, tovább sodort a gépkocsisor; már a lejtő közepén mindenki gázt adott, s hisztérikusan elsöpört.

Bekapcsoltam a fényszórókat. A száraz és poros aszfalton fekete alapon sárga pöttyös, gyíkszerű állatkák mászkáltak, de nem összevissza, hanem a lejtőnek fel, amelynek ormán a kiégett csehszlovák gépkocsi állt. Vagy az alkonyi szürkület miatt, vagy a vihar előtti légkör okán – gondoltam akkor – egyre több autó csúszott meg, néhány kisodródott az útszéltre, s megfarolván, az árokba buckázott, míg mások átszáguldottak a szemközti sávba. Számos balesetet, kisebb koccanást helyszíneltek azon az estén a rendőrök, bár komolyabb személyi sérülés nem történt.

A tóparton kifeküdtem a saját füvemre. A fűszálak rögtön a vállukra vettek és tíz centivel közelebb emeltek a csillagokhoz. Továbbra is folyt a tarkómról az izzadság, testzugaimban tócsákká gyűlt, holott a föltámadt szél megszáráshatna volna a bőrömet. Ott hullámoztam a fű tetején, amikor elhatároztam, hogy mégis megfürdök. A jobb lábam azonban hirtelen lehűlt: arasznyi hideget éreztem, amely lassan haladt a törzsem felé, és lehűtötte a csípőmet is, majd a mellkasomat, végül a tarkómat. Lustán másztam vissza a kocsiba, s indultam fel, a városba. A lejtőről akkor vontatták el a szétroncsolódott, mozgásképtelen kocsikat. A kiégett roncsnál leparkoltam, de alighogy kiléptem, apró pukkanás hallatszott sarum alól, és elvágódtam. Nem ütöttem meg nagyon magam, akárha vékony filcrétegre buktam volna, csak a jobb karom horzsolódott föl könyéktől csuklóig. Körülöttem szalamandrák meredtek a hajdani Skodára. Csupán az apró torkok emelkedése jelezte, hogy élnek.

Eszembe jutott Borges rádióbeszéde. A szicíliai Empedoklészt idézte, aki szerint négy gyökere van a dolgoknak, s azok összekapcsolódása, illetve szétválása – amit a Szeretet és a Gyűlölet mozgat – alkotja a világtörténetet. Nincs halál; csupán a gyökerek részecskéi vannak. A négy gyökér: a tűz, a föld, a levegő és a víz; ezek öröktől fogva léteznek, és egyik sem erősebb, mint a másik. A tűz követeli meg, hogy legyenek szalamandrák, akik a tűzben is tudnak élni és képesek eloltani azt.

Visszaültem a kocsiba, meghallgatni a késő esti híreket. Akkor mondták be, hogy a magyar csapatok bevonultak Csehszlovákiába. De nemcsak mi, magyarok szálltuk meg őket. Áttekertem az állomáskereső gombját máshova, és megtudtam, hogy odaát minden ház ablakában gyertyák lobognak.

A városunk üres volt. Senkit nem találtam az utcákon. Csak a levegőben húztak észak felé a repülőgépek és a helikopterek. A Korsós leány

szobra előtt lezártam a kocsit, megmártottam a fejemet a medence vizében. A vár kapuja előtti félkör alakú fürkéből közönyösen meredt maga elé a régen útszélen állt Nepomuki Szent János-szobor. Pár lépéssel odébb, de még a várkapu előtt, a régi Fecskendőház oldalában Szent Flórián szobrát akartam megnézni. De a szobor nem volt a helyén.

Talapzata alatt, félkörívben, fekete testű, pöttyös, gyémántos szemű szalamandrák álltak. Régebben gyűlhetek oda, a kései járókelők egyet-kettőt péppé tapostak közülük.

(kígyó a kútban)

A novella reggel hattól hat óra nyolc percreg élt, a váralji kifagyott utca kukacsörömpölésében, a tömör sötét és a kenyérboltból kiszűrődő fénypászma határán. Ott tekergett a kövön, gumicső-mereven, slag-kockásan és deresen, miként az télidőben megszokott. Nem erőteljes és nem szép, nem határozott, nem konok, nem célratörő, nem szinonima és nem metafora, egyáltalán nem igen és nem nem. Műanyagszerű műanyag-valóság, amelytől éppen az időpont vette el a rá vélhetően jellemző hajlékonyságot, ha a sziszegést nem is. Sziszegett, kiszámítottan és hirtelen, ahogy ráhajtott a kukás autó, megtaposta testét és kilőtte a csővég kígyószájába fagyott dugaszt. Csörömpölés, üvegkocogás, végig az utcán, le a lejtőn, a fekvőrendőrig. *Ott, ott állhatott meg;* kell, hogy föltartóztassa valami az év legrövidebb nappala előtt.

A kisanovella terében s idejében a gumicsőnek arra is módja volt, hogy nagy kényelmesen visszanyerje eredeti alakját, csupán a dér, ami az előző napon futotta be, a dér hullott le a testéről, és a hang vált el tőle, visszatéríthetetlen stílusbravúrként. Ismétlés ez mégis, ismétlés háromszorosan is a kútmélyi kígyónak, amelyről sem én, sem más nem tudja megmondani, hogyan kerülhetett oda, annyira ismeretlen és kiszámíthatatlan. És kimondhatatlan is. Háromszor jártam a kígyós kútnál; kilenc, hat és három éve.

A kút Krétán, a fésztoszi palota romjai között áll, a színháztér közepén. A fügelemelegben, a gránátalmafényben, a szentjánoskenyérzagban! A kávéja-sincs kút észrevétlen, pereme nincs, de a mélye sötét, a fala sima. Víz sem őrzött magában; amikor kivésték, elapadtak a környéken a források. Eső pedig nem esik ott annyi, hogy ciszternává váljon. A kútszájat kovácsolt vasrács fedi, rá lehet állni, és akkor az ember a meghatározhatatlan mélység tetején áll, olyan fényes rácson, amilyen a turistakezek végigtapogatta dór oszloptörzsek felülete vagy a délvidéki kagylók belseje.

A kút mélyén míg ő él múlt, jelen és jövő időben, minden nyelvtani fordulat résébe bedugja villás nyelvét, körbегyűrűzi a köveket és ígétet, rátekeri testét a vérmeleg főnevekre. Talán kockás a mintázata, talán foltos-pöttyös, talán fekete, mint a feketerigók szeme.

(a tintaivó koboldmaki)

Mindennek az oka a krotón. Az, amely tizenkét éve, magonc korától díszlik a szobában – s a hozzáértőnek nem csak azt jelzi, hogy gondosan ápolták, hanem hogy a szoba egyenletesen meleg és napfényben gazdag. A krotón trópusi cserje, és levélalakja, zöldtől vörösig változó színe csupán állandó meleg és fény mellett fejlődhet ki. Mi több: tizenöt fok alatt megfagy, s a legkisebb huzattól, hideg víztől elveszti lombját.

Ismerősöm, egyébként a trópusi, alsórendű rákok kitűnő szakértője, rögtön észrevette, hogy a növény jól érzi magát a könyvek között, a dolgozószobámban. S mert nem tudott mit kezdeni a legutóbbi gyűjtőútjáról magával hozott kis koboldmakival, egy este beállított a titokzatosan lefátyolozott dobozzal. Minden tiltakozásom ellenére nekem adta a majmot, mondván: megleszünk egymással, hiszen az állat is, én is az éjszakai életre rendezkedtünk be.

Egy dologra vigyázzak: a maki könnyen megfázik, ezért kábé olyan klímát kell neki teremteni, mint a krotónnak. Amely cserjét az állat rögvest lakóhelyéül választotta.

Ott ült a hármás ágazás tövén, nagy szemekkel figyelte az íróasztalomat – és engem. Arasznyi volt a törzse, arasznyi a farka – az ágon egyensúlyozott. A farka vékony, a vége bozontosan szőrös – és úgy himbálózott, mint gyermekkorom óraingája. Kerek, nagy fején ám a legfeltűnőbb, ami aránytalan: maga az állat és a szája kicsi, a szeme és a füle nagy. Leginkább lencsibabához hasonlatos.

Kinn besötétedett, amikor körülnézett: a háta mögé tudott nézni. A megdöbbenéstől letettem a tollat.

Szemeztünk. Nem tudom, mit állapíthatott meg rólam. Mindenesetre akkor figyeltem meg, hogy mindkét karja rövid, míg a hátulsó kettő aránylag hosszú. A karok méretéhez képest a koboldmaki keze megnyúlt: a középső ujjja meg háromszor akkora volt, mint a hüvelykje. A hüvelykujja a kisujjánál is jóval kisebb. Ujjvégein nagy, párnaszerű duzzanatok vannak, amelyek tapadókorongként szolgálnak. A kéz körmei háromszögletűek, laposak és a közepén, hosszában, kissé domborúak. A két belső lábujjon viszont nem lapos köröm, hanem görbült, hegyes és éles karom van. A fogazata akár a többi majomé.

Az asztali lámpa fénykörében két légy körözött. A makim rájuk összpontosította figyelmét. Hangtalanul, óvatosan mozdult az ágon – és közeledett íróasztalomhoz. Nem kellett nagy távolságot megtenni, alig fél méterre áll a krotón az asztalomtól, de hosszú percekbe telt, mire a majom az ágvéghez ért. Mindezek után – váratlanul – akkorát ugrott, hogy ijedtemben fölpattantam a székről s fölborítottam. A maki egyetlen mozdulattal elkapta a két legyet – és betömte a szájába.

Hirtelen gonoszsága fölbosszantott. Holott a barátom elmagyarázta: a koboldmaki a gyümölcsön kívül a kisebb állatokat is megeszi; arra még-

sem számítottam, hogy mindezt a jelenlétemben. Megnyalta a szája szélét és oly nyugodt, kimért testtartást vett fel, mint azok a Buddhák, amelyek a hazájában maradtak.

Az íróasztalom közepén trónolt: azon a lapon, amelyen abbahagytam az írást. Visszaültem, mutatóujjam körmével megkapartam a papírt. A majmocska oda se figyelt: a munkámhoz készített almát kaparintotta meg. Körbefogdosta, megszagolta, s elfogyasztotta. De a csutkát gondosan maga mellé helyezte – a kéziratomra! A nyálas almalétől foltta terebélyesedett néhány szó – szavam – a versből. Dühödten kaptam el mellőle a hulladékot, és belepottyantottam a hamutartóba. A majom tekintetével végigkísérte a mozdulatomat, majd megismételte. Aztán fölemelte a tollszárat – ha írok, régimódiasan, tollheggyel cifrázom a betűket – és a hamutartóba helyezte.

Selymes szőrű arcocskáját felém fordította, eltátotta a száját, és hirtelen fölemelte a tintatartót. Az utolsó csöppig kiitta a tintámat. De a fehér szőre makulátlan marad. Amikor ásított, láttam, milyen sötét mélykék a szája, a torka – többször megfigyelhettem, mert hamarosan visszavackolta magát a kroton ágtevőbe és körbefogta a törzset: aludni készült.

Ott maradtam a megcsúfolt kéziratlappal, alma és tinta nélkül. Izgatott, nehogy baja legyen az állatkának a tintától. A szintetikus festékek ki tudja mit okozhatnak, s rettentően szégyellném, ha a koboldmakinak baja esnék.

De nem esett.

Az állat kitűnően érzi magát a dolgozószobámban. Csak rászokott a tintára.

(patkánymacskák)

A gombszemű gonosz állatkák a párkányon napoztak: kétszer is megráztam a fejem, hogy eltűnjék a káprázat. De csupán az álom utolsó maradványa foszlott szét: a látvány nem. Ott ültek egymás mellett szorosan, összebújva, fényes orrukat a Nap felé tartva.

– Ezek már a fénytől sem félnek! – húztam le a takarót kényesen elnyúló szeretőmről.

– Persze. Miért félnének? – morogta, és visszahúzta magára a takarót. – Neked sincs jobb dolgod?

– Nézd! Napoznak!

– Barnulni akarnak.

– A patkányok?

– Hát?! – és nagyot sóhajtott. – Nem lenne jobb, ha megpróbálnál aludni?

– Ne butáskodj! Ezek tényleg ott vannak!

– Esküszöm, hogy nem akarok velük hírt küldeni!

– Elhiszem – szakasztottam belé a szót. – De akkor ugyan minek?

– Mit minek?

– Miért ülnek itt?
 – Te mondtad, hogy napoznak.
 – Szóval nem félsz tőlük? – igyekeztem fölpiszkálni. És megcsavartam a bűtykös lábujját.
 – Már nem.
 – Megváltozott a világ. Te is.
 – Miért, te nem? – csattant föl, és hozzám vágta a párnát. – Elegem van a képzelődéseidből. Nincs, és nem is volt itt patkány!
 – Nem-e? – csavartam hátra a kezét! – Akkor azok ott mik? Odahurcoltam az ablakhoz, kényszerítettem, hogy kinézzen.
 – Macskák!
 – Bolond!
 – Macskák! Szürkék és fekete macskák.
 Behunytam a szemem, majd kinyitottam. A párkányon patkányok ültek.
 – Igyál! – szabadította ki magát a kezemből, és előhúzta az ágy alól a rumosüveget; az alján még lötyögött valamennyi szesz.
 – A rum árt a férfiasságnak.
 – Annak ugyan árthat.
 – Ne szemtelenkedj! – de máris meghúztam az üveget.
 A patkányok nem akartak macskákká változni.
 – Biztos, hogy macskák?
 – Azoknak van ilyen bozontos farkuk! A sziámiaknak. Meg a perzsáknak.
 – És ha patkánymacskák?
 – Heccelsz?
 – Nem.
 – Akkor egy újabb kísérleted eredményei – vackolta vissza magát az ágyba. – Felőlem akár patkányok is lehetnek. – Behunyta a szemét. Néhány pillanat alatt visszaszuszogta magát álmába, én pedig ott maradtam azzal a rohadt rumosüveggel a kezemben, és riadtan bámultam a mozdulatlan jószágokat.
 – Macskák. Macskák – ismételtem.
 – Mi az, már magadban beszélsz? – Mégsem alszik. – Elegem van a patkányaidból! – visított föl, és elsírta magát. A lepedő alól kilógott üszkösödő, fekélyes lába. A pestis alaposan megpocsékolta.
 – Igen, macskák! – fogtam csöndesebbre.
 – Nem! Patkányok!
 – Macskák!
 – Patkányok.
 – Macskák.
 Kinyitottam az ablakot. Az állatok a nyikorgásra sem riadtak föl. Óvatos mozdulattal nyújtottam előre a kezem, érzékeny ujjbegyekkel érintetem meg az egyik állat sörtekemény szőrét. Aztán végighúztam a mutatóujjamat a gerincén, a tomporán, s megsimítottam hosszú, pikkelyes farkát.

(patkányok IV.: a selyemcukor halvány színe)

Meg kellett hagyni, förtelmesen nézett ki.

Napok óta feléje sem néztem, kerültem, mint a megváltást vagy a tüzet. De az állatait is békén hagytam, hittem, hogy mindegyiknek megvan a maga sorsa, és ha életben maradnak, akkor nélkülem is, ha elpusztulnak, akkor tőlem függetlenül is. Ismét nem lett igazam.

Bekövetkezett, amire régen várt. Amikor meglátogattam, kérdezte, hogy mi van velük.

Vonogattam a vállam, és elnéztem a fal rücskeit. Ebből az aligválaszból sejthette, hogy nem a hullámpapírdobozok – az állatok lakhelye felé –, hanem a lakásunk felé sem néztem.

Szomorúan dörgölt ki néhány könnycseppet a szeméből.

– Ne igyál! – könnyörgött.

– Persze – hagytam rá. – De tudod, a patkányok.

– És ne aggódj! – folytatta. – Sikerülni fog a kísérlet. A város el fog pusztulni.

– Ugyan miért is?! – csattantam föl. Éreztem, mint válok egyre gonoszabbá. Nem voltam képes elviselni, hogy abban az állapotban, amelyben van, nem keseredett meg és nem gyűlölt mindenkit, aki egészséges. Békésen és türelemmel viselte a sorsát, nem acsarkodott, nem féltékenykedett, de amit a legnagyobb bajnak éreztem, nem is hisztériázott.

Beletörődött a sorsába.

Lehettem szigorú, fölényes, megalázó s alázkodó, mindezt hűvösen és tartózkodóan fogadta. Talán csak későbbi sorsomért aggódott, nem mint-ha finom mozdulataival, apró kézrebbenéseivel nem érzékeltette volna, tudja, minden, ami velem történhet, már rég el van döntve, de a bizonyosságért még szenvednem kell.

A szenvedés nem az én utam.

Bámulta a tavaszi tájat; annyit, amennyi a járványkórház ablakából látható belőle. És mosolygott. Halovány bőre alól sugárzott a derű.

Táskámból előhúztam a palackot. Felmutattam neki, még csak el sem szomorodott.

– Elveszi az erődöt – suttogta.

– Ha most ad, később veheti – hördültem föl.

– Mihez kell? – sóhajtott.

– Kérsz? – nyújtottam máris az italt.

– Pfu! Almabor! Sosem szerettem.

Figyelmeztettek, hogy ne ijedjek meg, ha rajtakapom valamely tévérzen. Előbb-utóbb keverni fogja a színeket, a szagokat, az ízeket, s valószínűleg égett hús szagára és ízére fog panaszkodni. Mégis rászóltam.

– Szagold meg jobban! – és a tenyerembe öntöttem a párlatból. Az átlátzó folyadék marta a bőrömet.

– Hiszen ez pálinka!
 – Na látod! – és reménykedni kezdtem.
 – Nyalj bele!
 Fehér nyelve száraz és forró volt.
 – Barack?
 – Eper!
 – Szeder – dőlt hátra.
 – Szeder – hagytam rá. Már sosem fogja megtanulni, hogy az eper az fa, a szeder pedig cserje. Ahol született, ott az epret szedernek nevezték. Így aztán sosem lehetett tudni, mikor beszél a földieperről, és mikor a fán termő eperről.

Mosolygott a szeme, de mégis könnyezett. Zsíros haja izzadt homlokára tapadt. Megizgattam feje alatt a párnát.

– Kérsz még?

– Elég volt.

Én ittam.

Ő kinézett az ablakon.

– Kérlek, vigyél haza levelet. Nyugodtan szedj a parkban, már megszokták. Én is gyakran téptem ott, a fáknak semmi baja nem lesz. Siess.

Dühösen vágattam haza, leginkább azért, mert sejtettem, úgy fog itt hagyni, hogy nem gondol magára.

Persze, elfeledkeztem arról, hogy a hernyóknak lombot vigyek. Már kinyitottam az ajtót, amikor eszembe jutott a kívánsága. De hiszen, bizakodtam, elpusztultak, amióta feljűk sem néztem!

Tévedtem.

Egytől-egyig begubóztak. A halvány selyemcukorszínű bábok ott lógtak a lerágott gallyakon, a dobozok falán, s némán hintáztak a huzatban.

A patkányaink ott ültek a padlón, mellső lábuk között – akárha mókus a mogyorót – egy-egy selyemgubót fogtak, s némán rágcsalták.

(legyek)

Hetekkel később tudatosodott bennem, hogy a szobája az egyetlen, ahonnan sosem vártam választ a kopogásomra. Tudtam, hogy bent van, fél kilónyi kulcscsomója a zárba tolt kulcson himbálózott. A kulcscsomó mindent elmondott a gazdájáról. Amint az is, hogy titokban kuvasznak nevezték.

Ahányszor rányitottam az ajtót, rendre az ablak előtt állt, kifelé bámult – de hogy mit? Magam semmi érdekeset nem találtam a két diófában; egyikük sosem érlelt termést, a másik tél elejéig roskadozott a diótól – viszont nem nyíltak föl a zöld burkok, hanem ráfonnyadtak, ráfekedtek a vastag csonthéjakra –, amíg el nem hordták valamennyit a kéményben lakó csókák. A diófák mögött mállott, reves tűzfal zárta le a kilátást.

A szobát, bár hivatalnok szobája volt, sem a hivatalnokság kellékei, sem maga a hivatalnok nem tudta elcsúfítani. A régi árvaház emeleti kápolnájából alakították ki úgy, hogy elvitték a házi oltárt s a két keskeny ablakrésből egyetlen nagyot csináltak, körülbelül az oltár mögött. A szoba iz-zadság- és dohányszagában akkor is érezhető volt a hajdani tömjénillat, amikor azt én kaptam meg.

Ha kihajoltam az ablakon – mert az első napon, hogy nyithatók legyenek, kilincseket szereltettem az ablakra –, balra az udvar magas kőfalát és a kút vizét szállító csatornát láttam, jobbra pedig a volt árvaház konyhakertjének maradványait.

A konyhakertet sziklák és az épület zárta közre. A kertben az összeszorult hőség miatt kevés termés maradhatott meg, de ami mégis, az mindig fedezte a hajdani árvaház szükségletét. E kertre csak néhány gyümölcsfa emlékeztetett.

Említettem, csupán vele voltam olyan kapcsolatban, hogy rejtetten is szerettem megriasztani, kétségek között hagyni – bár a tudatlanságom éppen a szobájába való beköltözésemmel megszűnt, és bizonyos lehettem abban, amiért évek óta nem kedvelem.

A kopogás után szélesre nyitottam az ajtót: a vastag füst mélyén az íróasztala mögött, az ablakhoz támasztott tenyerekkel, bávatagon nézett maga elé. Sosem volt annyira fürge, hogy időben visszaforduljon – most sem –, s hogy arcáról eltüntesse a meglepetés grimaszát.

Általában a székéhez lépett vissza, leült, komótosan rágyújtott – mit sem számított, hogy a maga sodorta bűdös cigaretták egyike-másika még füstölt a hamutartóban –, és begyakorolt mozdulatokkal magához húzva egy aktacsomót, szórakozottan aláírkantott egy körlevelet. Sosem kínált hellyel, pedig érdekelt volna, hogy öt perc múltán is bírja-e idegekkel a jelenlétemet. Ha megsokallta, hogy ott vagyok, kitessékelt, és a mutatoujján hintáztatva a kulcsomót, átment valamelyik beosztottjához.

Amikor megtudta, hogy szobát cserélünk, különösen sokat dohányzott. Ahogy a gyors koppintás után immár a saját szobámba léptem be, szokása szerint ott állt az ablaknál és bogos ujjáival dobolt az ablaküvegen. Ujjai körül csillogó legyeket láttam. Megpördült, s kirohant. Futásban megtaszította folyóiratokat egyensúlyozó karomat.

Hangosan káromkodtam.

Elnézést kért.

Azután berendezkedtem. Az ebéd utáni kávénál egy-egy kockacukrot csúsztatott a zsebébe – számtalanszor felhívták figyelmemet e különös szokására. Amikor hatalmas kulcsomójával kilépett a kávézóból, visszahőkölt. Kiválasztotta irodám kulcsát és a tenyerembe nyomta, majd előhálászta kabátjából a cukrot és behajította a szemétkosárba.

Ki akartam szellőztetni a szobát, de egyetlen kilincset nem találtam az ablakon. Az alsó tábla sarkán lyukat fedeztem föl. Azon juthatott be az a

milliónyi légy, amely az ablaküveg táblái között gomolygott. Véletlenül megkoppintottam a kávét: a rovarok egybegyűltek az üveg belső oldalán. Egymásra mászva zúgtak az ablaküvegen matató, számukra elérhetetlen ujjam fölött, nekiütődtek a kemény, átlátszó anyagnak, és megszédülve hulltak alá. De újabb koppantásra ismét ott röpködtek a zárt ablak terének közepén – eltakarva a kilátást.

Megállapítottam, hogy a dobolás ritmusára más-más alakzatba röpködnek a legyek. Idomítottak voltak. Tíz ujjal zongoráztam az üvegen – és a legyek nyolcasokat röpködtek.

Az ablakpárkányon legyek hullái. Köztük kockacukrok. Amikor abba hagytam a dobolást, a legyek a dögökre és a cukrokra telepedtek.

A gondnok fél óra alatt szétszerelte az ablak zárszerkezetét, majd kilincseket erősített föl, végül a takarítónővel megtisztította a légszáros rovarházat.

A legyeket kihajtottam a szobámból; megültek a diófákon. De amikor a régi szobámba, ahová kulcsosomóssal beköltözött, beléptem, és az ablak előtt állva ott dobolt az üvegen, ismét ott voltak a fémesen zengő, ezüstös szárnyú, szőrös legyek, amelyek csupán a patkánydögökön képesek szaporodni.

(kutyaszem)

Barátom, hányszor figyelted meg egy kutya szemét? Hányszor láttad azt az ártatlan tekintetet, amely számodra sem fejez ki semmit, nincs jelentése, csak látványa? És ez a látvány már csak téged jellemezhet, s bármit is tegyél, mindez te vagy, te, te – a többi személyes névmás elolvad a közelemben.

Egy kakaóvörös vizsla szemébe néztem először: emlékeim közül az ő okkersárga tekintete az, ami szüntelen elővillan, ha azóta összetalálkozom egy kutyával és – hozzáhajlok megszimogatni a tarkóját, megvakargatni állkapcsa tövét.

A vizsla a Külső-tó vizenyős partján tűnt föl mögöttem. Éppen egy kővön ülve bámultam a függőcinke fészket, a szorgosan röpködő tojót, ahogy ki-be szállt a fiókáihoz; mert fiókák voltak abban a tarisznyaszerű madárepítményben, hallottam pittyegésüket. Szokatlan, de fáva nőtt az a rekettyefűz, amely oldalágának lehajló gallyára szőtte a cinke utódainak rejtekhelyét: rálógott az ösvényre, minden arrafelé sétáló turista figyelmébe ajánlva magát. Csak hát a turisták vagy elmaradtak arról a vidékről, vagy nem néztek a fejük fölé: senki nem nyúlt a fészekhez.

A vizsla a lábamhoz telepedett, előrenyújtotta két mellső lábát, s oldalt hajtva rájuk fektette a fejét. Hol engem figyelt, hol pedig azt, amit néztem. Nem morgott, nem vakkantott, visszafogta a lélegzetét, bár a szíve – látzott a bordái lüktetésén – erősen vert.

A tarkómra tűzött a Nap, a levélrésekből az égkéek csillogott, a fűzlevelek mohos-szürke fonákja fölhasogatta a teret. Elmúlt a délelőtt, majd a dél

is, a cinege rendületlenül hordta a hernyókat és a bogarakat a fiókáinak, a kutya közelebb húzódott hozzám és farát a lábfejemre dűtötte. Én sem változtattam meg különösebben a helyemet, néha húztam egyet a borosüveg-ből, megigazítottam az oldaltáskámat, s elfelejtettem, hogy hányszor szállt be a fészek kürtőjébe a tojó.

A kutya nem aludt el. Pedig füledt és nehéz volt a levegő, megülte a mellkasomat, sípolva lélegeztem.

A madár a délutáni csöndben abbahagyta az etetést. Kiült a fészket tartó ágra, kapaszkodott, forgott, hol fejjel lefelé, hol felfelé billegtette magát, aprócska szárnyaival hűtötte pici testét. Akkor figyeltem föl a kutya szemére. Tisztának és veszélytelennek találtam. Oldalról szabályos és szép domborulata volt, amely látni engedte a mögötte meghúzódó szemzug ráncának erőteljes vonásait, s a szempilla szőrszálainak tövét kissé fölnagyította. A kutya pupillája hol összehúzódott, hol kitágult. Nem értettem, nem találtam meg az okát – sem a fény erőssége, sem más körülmény nem változott meg. A fészek mellett a madár, mi nem messze a fától, mögöttünk az elmo-csarasodott tó, semmi madárhang, a kaparódarazsak máskor oly harszárnycsapásai sem bolygatták meg a nádas és a löszfal közötti teret.

Alkonyodott. Megéheztem. Meggömbült hátamat kiegyenesítettem, kihúztam a kutya teste alól a lábamat, majd lehajoltam a jászághoz, hogy egy simogatással elköszönjek tőle. A kutya megnyalta a kezemet.

Az ösvény kanyarulatában, ahol két oldalról állnak falat a nádszálak, visszafordultam, hogy megjegyezzem azt a helyet, ahol a rekettyefűz áll. A kutya ott ült a fészek alatt, föltartott orral, hosszú farka verdeste a fűszálakat.

Jó kilométert mehettem, mikor meghallottam a hátam mögött a lihegést. A kutya ért be: szájában a függőcinke fészkével, feje fölött a föl-le cikázó madárral. A vizsla lábamhoz dörgölte oldalát, s elem rakta a fészket.

Belenéztem a szemébe, riadtan és fölháborodottan, s már ütésre emeltem a kezemet, amikor ismét elbűvölt az állat borostyánfényű, tiszta tekintete.

(csóka)

Minden történetben egy másik történet van elásva. Ott fekszik mozduatlan, alig lélegezve, elnyúlt, pihenő nagy vadállat, beterítve fűvel, falombbal, avarral, ruhával, vagy csak száraz és finoman pergő sárgahomokkal – s néha, ha megérintik, zizeg fölötte a száradó fű, fölperdült levél, elektromossággal töltődik föl a textil, surrogni kezd, akárcsak a kígyók hűvös és pikkelyes hasa alatt a homok.

Engem a történet mögötti történet érdekel, mondtam a telefonba annak a szerkesztőnek, akinek nem mertem bevallani, hogy még mindig nem készíttettem el a könnyű és érthető sztorit, amelyre folyóirata vágyott. Minden másról fecsegtünk, ahogy csupán az ernyedt és egymás számára érdektelen társalgók tehetik, de közben megizzadt tenyeremből kezdett ki-

csúszni a telefonkagyló, s annyira kívántam egy szál cigarettát, mint addig talán soha.

Pedig azon a héten már többször hazudtam. Nem készítettem el a forgatókönyvet, az ígért jegyzetet, eszembe sem jutott verset írni, sőt még az sem, hogy ezt az ínséges időt íróhoz méltóan kell elviselnem. Természetesen, észre sem véve, hogy írni nem lehet, hogy írni nem tudok, mert egyszerűen nem fontos – nekem sem –, hogy írjak. Csak tanácsokat osztogatam, okoskodtam és sorra sértettem meg barátaimat, hogy talán majd emiatt bánkódni fogok. De nem. Vastag kéreg nőtt rám, érzéketlenné változtattam magam, értéktelenné és fölöslegessé.

Tartottam a kezemben a telefont, és miközben beszélgettünk, a szemközti háztetőket bámultam. Az ereszek alatt köd gomolygott, betakarta a járókelőket, föloldotta a kirakatokból szűrődő fényeket, de az ereszek fölötti magasságtól tiszta volt a levegő. A háztető gerincén, a megfakult, szétrepedezett cserepeken sovány, iromba macska lopakodott. Azt hiszem, először észre sem vettem, annyira beleillett a *képbe*, amelyben hetek óta magam is benne voltam: a kóbor állat szinte minden idejét a gerincen töltötte, teleholdas éjszakákon kiült a kémény peremére és mozdulatlanul bámult a semmibe, napfényes időben elnyújtózott egy szélzugban vagy föl-alá sétált nyávogva. Ez a macska a világ ablaknégyyszögében élt időtlen idők óta; annyira megszoktam, hogy csak ha sárga szemén megvillant valami téli fény, akkor tudatosult bennem, hogy ott van, hogy még él, s hogy látom.

Azt bizonygattam a szerkesztőnek, hogy föladtam neki a küldeményt, talán az ünnepi forgatagban elkallódott, de hamarosan meg fogja kapni, és berakhatja a számomra fönntartott helyre, amely pontosan hetvennyolc szedett sor. E képtelen szám elhangzásával egy időben a macska szájában már ott vergődött a csóka, amely a kéménylyukban lakott sokadmagával – csak éppen nem szeretett repülni. Vagy nem tudott. Társai, ahányszor csak megjelent korábban a macska, mindig fölroppentek, nagy zajjal bepernyézték az eget és ott kerengtek a magasban, amíg a ragadozó el nem kotródott a közelből. De ez a madár nem félt. Jobbra-balra tekergette a fejét, nagyokat szökellt, körbeugrálta a macskát, csőrével felé vágott – és nem szállt el. A macskát sem zavarta a csóka – hihettem, hogy összebarátkoztak.

A mondatot be sem fejeztem, úgy csaptam le a telefonkagylót. Homlokomat az ablak hűvös üvegéhez döntöttem, és döbbsen bámultam a vérszomszjas dögre.

Csóka Rozál, a molett és örökön szipogó asszony hideg kezét láttam magam előtt, ahogy kilógott a hordágyra terített pokróc alól. Akkor, amikor leinjekciózva vitték a kórházba.

Észre kellett volna vennem, hogy valami baja van ennek a magányos asszonynak: hetek óta elsötétített szobában dolgozott, csak asztalát világította meg a gyenge lámpa. Egy cipősdobozban verébfiókat nevelgetett szeretettel és türelmesen. Amikor beléptem a szobájába, rettenetesen meg-

ijedtem. A cipőm talpa alatt fölsírt valami puha, öklömnyi élőlény, s a lábamba karmok markoltak. Hatalmasat rúgtam a sötét gombolyagba, mire az a szemközti falhoz csapódott. Rozál kétségbeesett visítására összefutott a ház, hiába csitítottam, hiába itattam vele vizet, sápadtan remegett és marokszámra kapdosta be a pirulákat.

Amikor megpillantotta a fal tövében kimúlt macskáját, összeesett.

Aztán kórházba került, s dolgozni sem jött többé vissza.

Körmömre égett a cigaretta: az iromba macska, ott, a háztetőn, a kémény tégláihoz dörgölte véres pofáját, a sok fekete csókatoll meg apró kis szellőkön útnak indult és beleveszett az utca hasadékát megtöltő ködbe.

(megfigyelő)

A tetőtéri ablakokból nem sok mindent lehet látni. Azaz, alig valamit a városból: a lakás az égre nyílik. A szürke, a borús, a napfényes, a darát szitáló égre. Látványnak ez elég. Néha kevés. Máskor sok: annyi minden tolakszik vele a szobába, hogy hiányozni kezdenek a régi, csendes ablakok. Amelyek szabályos négyszöget vágnak a változatlan valóságból, képeslapnyit, s ott megtörténik a tavasz, a nyár, az ős, a tél is. De – pedig nem akarom kinyitni, a huzat a lambéria résein át szívja ki tőlem a levegőt, a dohányszagot – ez a fellegekre nyíló ablak megszámlálhatatlan új élményt nyújt; szokni kell, megszokni, mondogatom, ha bámulom az üvegre leülő hópelyheket vagy az esőcsöppeket.

Gyanítom, ilyen egyszerű és izgalmas minden változás: a színtelen levegőreget felszabdáló madárszárnyaké, a szürkület tornyain ónosan világító holdé, a ki tudja honnan érkező fénysugaraké. Fölöttem hétköznapien duplázódik a szoba – tükörkép az.

Ügyesen billentve fejemet, egyszerre látom az asztallap fehér papírján betűket rová kezemet – és bal kezemet; halványabban, színtelenül, elidegenítve: az enyém. Csak az enyém.

Be lehet lakni ezt a világot. Engem is belaknak.

Oly sok mindenkinek beletartozom a látványába. A szemközti ház lakójába is, aki azóta figyel, hogy beköltöztem a tetőtéri lakásba. Esténként ott áll függőleges ablaka mögött, csipkefüggönnyel takartan, és bámulja az ablakomat. Néz. Sötétedéstől virradatig.

Véletlenül vettem észre. A vak éjszakára voltam kíváncsi, lekapcsoltam a villanyt és lefeküdtem a szőnyegre: az ablak üvegén cigarettafény képe parázslott. Megfigyeltem – mert a szakmám –, a cigarettaparázshoz egy sötét alak tartozik; nem volt nehéz felfedezni, hogy ki az, aki megles.

Ha én látom – neki is látnia kell engem.

Demokratikus eljárás. Hozzászokunk-e egymáshoz – vagy sem? A kérdést, ha az, előbb-utóbb el kell dönteni. Én nem vagyok kíváncsi a lakására, a tárgyaira, mindennapi dolgaira, csupán arra a mozdulatlanságra,

amellyel rendíthetetlenül figyel – ott a képmása az ablaküvegre rétegeződve –, rátapad a szobám belsejének képére, egyé válik vele. Talán nem kíváncsi másra, mint a könyvet lapozó, tollat fogó kezemre, és a betűkre, amelyeket nem képes abból a távolságból elolvasni, hiába szeretné, nem megy. Megun? Nem un meg? Idegesíteni fog? Csupán szórakoztat? Vagy elfeledkezem róla?

Írva van: az idő.

Semmi más, csak az idő. De ez a csak! A megszokás? Amellyel birtokba veszem a megfigyelőt!

Ahogy kisajátít engem és önmagát, önmagát és engemet. Majd kiszolgáltat ez a tetőtéri ablak.

(tükörgepárd)

Az nem lehet, hogy egyszer, legalább egyszer ne láttuk volna mindannyian a kézben elpattant kristálypohár merész élében vagy a földből, cipőnk alól előbukkanó üvegdarabban. Meglehet, hirtelen föl se fogtuk, ki az, csak a csörgő hangja utalt rá, ami csöppet sem különbözik a fagyott avaron tébláboló őz keltette zajtól, de a zúzmarát ledobó sárga fűzgally magas hangú pengésétől sem. Igen, biztosak lehetünk abban, annyi formája van, ahány megjelenése, mindenkinek más és más alakban tűnik fel, csak a riadalom, amit okoz, az az egyforma, és a hányinger.

Ha áldozatára les – és miért ne nevezhetnénk áldozatnak azt, aki megpillantja –, hűvösen és áttetszően pihen az üveg és a foncsor határán, feje belelóg a szilícium-folyadékba, nagyokat ásít, remegő végtagjait a fémbe nyugtatja. Megérinteni nem lehet, az ujj valami láthatatlan anyagba botlik, ha közeledik feléje, s bár érzi a belőle sugárzó hideget, tapintani nem tudja.

Csak füttyel lehet előcsalogatni, ami emlékeztetheti létező testére. A füttyel, amely hasonló a gazellák rövid és szaggatott hangjához. Mindez jelentheti, hogy régebben közülük szemelte ki prédáját, hogy aztán lecsapjon közéjük s megtömje feneketlen bendőjét. De arra is utalhat, hogy nyelvéhez leginkább az emberi fütty áll közel, ez megtéveszti, s figyelmetlenné válik.

Kénsárga szeme bármely óvatlan pillanatban föl villanhat – akár a fürdőszoba párás homályában, akár a sztrádán száguldó gépkocsi visszapillantó tükrében –, mereven és kihívóan néz, nem tudod rajta tartani a tekintetedet, elkapod a fejed, hogy mire visszapillantasz, ne láthasd azt, amit már megláttál. Ismét eltűnik birodalmába. Hónapokra, évekre, gyakorta egy életre. Hiszen a legtöbb embernek csak egyszer jelenik meg – ha valaki figyel, ha nagyon odafigyel.

Tudhatod, minden mozdulatodat lemásolja. Megkettőz, mégis megcsapolja az erődöt, bezár valami légüres térbe, akaratoddal nem tudod eldönteni azt a másik világot, amelyet legyőzni kívánsz.

(a szabadság nagy magánya)

Az alattomos huzatban fölemelkedett az íróasztalomról a szabványméretű géppapír, s a levegőben ügyetlenül pörögve mutatta, hogy mindkét oldala üres. Elérte az ablakpárkányt, megült rajta, nem több időre, mint amíg tart a szemközti bérház tetőgerincére szokott vadgalamb szárnycspása, vagy ameddig leomlik a meleg hamu a cigarettámról.

Csöndesen zizegett az ablakrésben, remegtek sarkai – hosszú futás után kélnek ilyen remegések a meghajszolt őz tomporán. Aztán siklórepülésben vetette ki magát az utcára, széles és elegáns íveket rajzolt a csenevész akárk koronája fölé, egy S alakút az emeleti ablakból ki-kicsapkodó tüllfüggöny köré, akárha egy láthatatlan hintán ülne, ide-oda lebbent, nyugodtan és pontosan kimérve az utca két oldalának házközét. Lassan és némán tette mindezt, a járókelők mégis megálltak, bámulták a hirtelen fölillant fehér lapot, amely eltűnni sem akar a kémények között, de lehullani sem, az esőtől fénylő aszfaltra. Cellulózteste a Napnál keményebben vakított, csak éppen hűvösen sugárzott, mint akinek minden mindegy, mint aki tudja, hogy a sorsa éppen ennyi. Volt valami félelmetes a tisztaságában, hiszen emberidegen emberi termék maradt; hiányzott róla egy kézírásos kusza sor, egy gyerek-rajzolta halványkék vagy mandulazöld vonal, vagy akár csak egyetlen írógéppel ráütött betű. A papírlap tudta, hogy ő más, mint a többi papírlap: már kiszabadult abból a vonzáskörből, ahol mindennek célja és eseménye van. Igen: ő. A magányos. Nagy szabadságában ott lebegett a járókelők fölött. Meglehet, ennyi elég a sorsához.

Már elfeledtem, miért készítettem ki az asztalomra. Vékony, fekete rosttallal a kezemben álltam a tetőtéri ablakban, s féltő tekintettel követtem szeszélyes útját. Aggódtam érte. Ahogy éles kanyarokat véve röpült, a hirtelen feltámadt szélben hol keskeny csíkká, hogy méltóságteljes téglalappá változott – hozzám való viszonyától függően. Amelyről csupán én tudtam. Az utcai bábászoknak mást jelentett; újdonságot. Irigyeltem őket. Irigyeltem tőlük a csodálkozást.

Ez az *én* papírlapom? Vegye gondjába az ég, nehogy idő előtt bekormo-zódjék, vagy egy váratlan esőcsepptől elnehezülve becsapódjon a földbe, a fodrozódó pocsolyába, a mindent letipró lábak alá. Hogy szeretem, csak most derült ki. Pedig nem a tisztaságáért, hiszen azt magam akartam megcsúfolni. Hanem mert el tudott szabadulni.

a park

(a park)

Örülök, hogy részem lehet ebben a kilátásban. Kinézhetek az ablakán? Tudja, ez nem szemtelenség! Nem pökhendiség: az én koromra eltűnik, ami hívságokra csábítja a férfiembert. Felszívódik, mint a véraláfutás. Mint az arcomon, a karomon. A hátamon is hasonló? Számíthat rá, eltűnnek. Volt, nincs. S remélem, bár óvatosságát és vendégszeretetét eddig nem ismerhettem, de sejthettem, sőt tudtam is róla, hogy helyesen cselekedtem. Akárcsak Ön.

A meggyőződésről beszélek. Mi több! Megkockáztatom, hogy nem én győzöm meg (mert tudja, s tudhatta már régről, amióta szíves figyelmét lekötötte létezésem, hogy racionális és elvszerű a megvalósulásom, ha tetszik: az életem) Önt (igen, Önt), hanem saját maga. Ez a szoba megfelel erre. Csodálom, hogy eddig nem ébredt rá; megfigyelhetett volna annak ellenére, hogy csupán rézsút látja a tájat, és kissé alulról. De nem, nem másítom meg a véleményemet. A szoba fekvése ideális. A házá is, mert szürke és vastag falaival tökéletesen belesimul a várfeljárát épületei közé. S ha figyel, és véleményem szerint én is ezért vagyok itt, innen látjuk majd azt. Persze, kitűnőbb megfigyelési pont is van, ahogyan nevezem; a leshelyem. Majd egyszer azt is megmutatom. Semmi kétségem afelől, hogy két-három óra múltán újra ott leszek – felkészültem egy sakkjátszmára –, s éppen az Ön jobbára támaszkodva kaptatok fel, mert fulladni fogok a hirtelen emelkedőtől. Lehet, Ön is, bár ha az arcát, különösen a szem és a száj szögleteiben megbúvó ráncokat nézem, megállapíthatom, hogy bírja a fizikai terhelést. Az én arcomat nem ráncok, hanem barázdák szabdalják, így hát a legapróbb mosolyra – mint cserépkorsó a kövön – darabokra esik. Vajon ezért félték tőlem?

De nem, nem erről akarok beszélni.

Megvallom, nem értem, miért hoztak ide erőszakkal. Előbb-utóbb eljöttem volna magamtól is. Tudtam, tudom, és ez nem sejtés, immár bizonyosság: minden lépésemet figyelik, feljegyzik. Azt is, amikor kora reggel indulok a negyedik emeleti lakásból le, a völgybe, ahol várnak a kertészeti munkásai, hogy kiösszam nekik a feladatot – és ezt is szabályszerűen jelentik valakinek. Bocsásson meg, korábban nem sejthettem, hogy éppen Önnek, aki a barátom, akivel sakkoztam a komoly napok dohos éjszakáin, amíg a szomszédos cellákból sóhajok, sikítás, rívás, őrjöngés vagy fenyegetőzés hangjai szűrődtek át – tehát módosítom, pontokba szedve sorolják Önnek, fejből vagy összegyűrt és megszírozott papírfecnikről, mikor értem le a lifttel, miként szaladtam a busz után, hogy ne cipekedjek csomagjaimmal a városon keresztül, mikor és hol szálltam le, s hogyan araszolgattam a girbegurba utcák lejtőin a völgybe, mit hajítottam a vízbe, s hány-szor köptem. Tudja jól, reggelenként a dohányzás miatt felszakad tüdőmben a slejm, s inkább kiköpöm, mint hogy lenyeljem. Ha emlékezetem

nem csal – és miért csalna? –, az életemben kevés dologgal foglalkoztam, sőt ha meggondolom, csak egyetlen feladatomból volt, amelynek – remélem – megfelelttem. Nos ez az, amelyre összpontosítottam testi és lelki energiáimat, s a koncentráció megtanított arra, bár mondhatom, áttételesen éppen Ön, hogy semmi, de semmi, saját szervezetemre káros cselekedetem ne legyen. Az én silány testem megfeleltethető a Szervezetünknek. Természetesen a „silány” kifejezés izomhiányos, porózus csontú, pergamenszáraz bőrrű testemnek szól, s nem a Szervezetnek. Nem nyeltem le soha a slejmet, holott azt is a szervezetem termelte, így tehát emészthető. Önt idézem: a galamb nem piszkít a fészkébe. Én sem akarom a nikotinban gazdag lepedéket a tüdőmből a gyomromba, majd onnan a beleimbe küldeni: a nikotin így is elvégezte azt a roncsolást, ami a feladata volt.

Soha nem piszkítottam a fészkembe! Értheti úgy: közös fészünkbe. Miért is rondítottam volna?

Félreértései e közös órák után majd – akárha nem is lettek volna – el fognak tűnni, s boldogan engedi, hogy én, hú kutya, megmutassam Önnek (vagyis a Szervezetünk másik emberének) a leshelyet. Mert onnan a legszebb az, ami az életem egyetlen eredménye!

Tagadhatatlan, hogy annyi akciónk csak időszakos eredményt hozott. Volt, aki tisztázta magát, volt, akit tisztára mostak a megváltozott körülmények: telefonra, papírra vagy vakkantásnyi szóra engedték el, s olyanok is lehettek, akiknek ártatlanságában, ha egyáltalán van ilyen, hihetünk volna, de nem hittünk, mert a kor nem engedte meg; bár hiszem, aki megszületett, rendszerint vétket vétek után követ el, melyekért bűnhődni lehet, s mi voltunk a megtestesült lelkiismeret, amely akkor is bűnhődést szabott az elkövetőre, ha az nem tudott a bűnéről.

Nézzon ki az ablakon! Mindegy melyiken, egyikből sem látni rosszabul a parkot. A kezemet is kiszabadíthatná, fáj a csuklóm, zsibbad a kézfejem, lilák a körmeim, s a pangó vértől nehezek. Tehetségesek a beosztottai: ügyesen, gyorsan kötöztek meg. Időm sem volt védekezni, pedig negyven év alatt sok szakmai fogást tanultam, olyan trükköket, amelyekkel a váratlanabb támadást is ki tudom védeni. Többen voltak? Mentségem, hogy a mai éjszakám mohó volt, kínzó várakozással telt, lestem a csillagok állását, infratávcsővel szemléltem a parkot. A hold is kikerekedett, és ilyenkor álmatlanságtól szenvedek. Ébren vártam a verőfényt, amely tavasz közepén a legtisztább és a legkegyetlenebb. Befejezni készültem ezt az emberfeletti munkát, amely életem értelme. Amikor leleplezem magamat, beismerem, hogy évtizedekig félrevezettem az egész parkgazdálkodást, az egész várost. Bízhattam benne, hogy az eredmény engem igazol, mégis rettegettem. Hogy igaz lesz-e valóban? Ön lesz a megmondhatója.

Így a jobb. A kötél mélyen vágott a húsba! Felhorzsolta a bőrt. De mi ez a foltokhoz képest?! Hetekig nem mehetek sehová. Az én bőröm érzékeny. Egy-két nap alatt eltűnnek ugyan róla a vérömlenyek, de a helyük bezöldül,

majd megsárgul. Májfunkciózavaram lennének? Soha nem ittam. A győzelmi mámorban sem. S nem szeretném, ha valaki azt mondaná rám: alkoholistá vénember. Letörölhetem a száradt vért? Ezzel a ronggyal? Köszönöm.

Nem fogok kiugrani! Ne lássam a parkot? Egyébként is félek: mindig féltem. Ezért léptem be a Szervezetbe. Tudtam, hogy figyelnek, tehát védelmeznek. Igazam lett.

Abban is, hogy a domboldalról le kell dózerolni a házakat, a fészereket, a viskókat, a kamrákat, a kerteket, a gyümölcsfákat, és hogy fel lehetett nevelni a város számára ezt a zöld tüdőt. A szigeteket képező patakocskát ki kellett tisztítani, hogy az átellenben épülő emeletes házak majdani lakói gondozott tájra tekinthessenek, ha hazaérnek a napi robotból.

Mindenre gondoltam. A park nem pusztulhat el. Kiáshatják a hagymás növényeket, taposhatják a gumókat, égethetik a tarackosokat, sarabolhatják a sásfélét, apríthatják a fákat, a bokrokat, még el is áraszthatják: a park megújítja magát. Minden emberi leleménynek és gonoszságnak ellenáll. Évről évre új, értelmes formában jelenik meg. Figyelje meg, nem ostobaság az, hogy értelmes! Ez a néhány domb, ez a hosszan elnyúló lejtő, a kanyargós patak, a fűzekkel benőtt szigetek értelmet kaptak: emberit. Mától életre is keltek, amikor feljött a Nap és sugarai ráestek az íriszek bimbóira. Ez a park túlél mindenkit, terjeszkedni fog, benövi a várost, a vidéket, és az emberi lelkek boldogok lesznek benne, mert óráról órára új üzeneteket fejthetnek föl, amelyeknek – szerénytelenség nélkül mondhatom – én is feladójuk vagyok. Vállalom ezt az érdemdús terhet.

Meglepődött? Évekig tartott a készülődés! Miért hökkent meg? Tudta, hogy tetteimért vállalom a következményeket. Tanulta, hogy az élővilágnak van önfejlődése. Egyre fejlettebb állományt hoz létre. S ezt a folyamatot fel lehet gyorsítani! Az zavarta, honnan veszi a park ezt a töméntelen energiát? Elsápadt! Üljön le, de szedje össze magát, közel a pillanat, amikor ott kell állnia az ablaknál, és néznie ezt a néhány szeget! A gödrök mélyek! S mindegyik fölött fák, bokrok, olyanok, amelyek gyökereikkel nem csupán a lekorhadtt, roskadt húst, haját, lágy szerveket építik be magukba, hanem gyökérsavaikkal elemésztik a csontokat is.

Mától kezdve nincs több eltűnt! Egyébként csak egy ember tűnhetne el: vagy én, vagy Ön. S egyikünknek ott is kell feküdnie a parki nagy ágyban vagy a gyermekektől hangos csoportok között.

Nyugodjék meg, különben elszalasztja a látványt. Az első pillanat a legfontosabb, az hogy nyomokat az emlékezetben, arra lehet poros évek után visszaemlékezni. Ne legyenek mellékgondolatai, ne keseredjék meg a szája íze. Pontos voltam, előrelátó és óvatos. Akik tudtak erről, már másként léteznek. Japánbirs leveleiként, szomorúfűz gallyaiban. Tudom, ízléstelen, hogy ilyen temetői növény is odakerült, de első munkatársunk, a barátunk, hiszen mi hárman végeztük, amit végezni kellett, s a többiek csak a karjaink voltak: kést markolók vagy pisztolyt fogók, dorongokat emelők,

nos, harmadik barátunk, aki nem volt elég óvatos, s rájöttem, hogy ki ő – már szomorúfűz. Ha ő fedezi föl, hogy kik vagyunk, akkor most én vagy Ön feküdnénk a helyén. Remélem, nem szomorúfűzként. Csontjaim gyengék, s a nyárfa, különösen a kanadai szürkenyár gyökerei emésztettek volna el gyorsan. De ha korábban, s nem itt, Önnél jövök rá – őszinte vagyok, mivel Ön, aki a másik sakkozó partnerem, úgyszintén a Szervezetben van –, akkor nem fogat el. Bár ha előrelátóbb, akkor csak Ön élne. Ebben nem lehetek biztos, mert rajtam kívül más nem ért a növényekhez! Csak én hozhattam létre a parkot! Csak én tudtam eltüntetni minden nyomot!

A növények végzik a dolgukat. Nekünk még tíz évig kell élnünk, akkor távozzhatunk. Él az emlékünks. Leleplezés nincs. De még tíz év. Hát segíteni fogjuk egymást.

A fiúk, ugye, nem tudják, hogy miért fogatott el? Gyorsan csapott rám; egy nappal elszámítottam magamat. De hiszem, hogy meggyőzhetem: szükségünk van egymásra. A városért. Nem hiába tettünk meg érte mindent.

Nézze az óráját! Fél perccel korábban szólni fogok, hogy odaállhasson az ablakhoz. Addig figyelje a különös kék eget. Porcelánkék. Nehogy a Nap elé kerüljön az a nyugatról jövő kumulusz. Akkor percekig várhatunk, tudja, a magasabb hőmérséklet is megteszi azt, amit a napfény, csak később.

Mivel árultam el magam? Négy éve, nyugdíjazásomtól, minden hajnalban elindultam a mészkőpadra, amely a vártól nyúlik alá a patakocska hajtókanyarjába. Ez volt feltűnő? A megszokott cselekvések sorozata volt gyanús? Ott egy kopott, zöld padról ellenőriztem, hogy a munkások az utasításoknak megfelelően ültetik-e a növényeket. Ők is tudták, hogy ott vagyok, senki előtt nem titkoltam. Serénykedtek. Rá lehet szoktatni a munkára ezt a népet.

Örködtem is: mondtam, ez a park életem összegezése. Gyermekkorom óta erre vágytam. Amikor városi főkertész lettem, közel kerültem a megvalósításhoz. Én terveztem a zöldövezetet. Ezt a háromszöget a tereprendezéstől az utolsó lágyszárú növény beültetéséig felügyeltem. Az ágyásokat is én terveztem; megfigyelte már, hogy más városokban kör alakúak vagy négyszögletesek? Én szakítottam a hagyománnyal.

Nyugdíjba vonulásom előtt ritkán hódolhattam kedvtelésemmek: a sziklapadon üldögélésnek. Délelőtt a kertészet, délután a szervezeti munka. A kettő kiegészítette egymást. Az egyiknél terepismeretre tettem szert, a másik révén az embereket ismertem meg. Hétvégenként följártam a sziklára, és a saját padomról figyeltem a mozgó, zúgó várost. Elégedett lehetek a sorssal, amely tudvalevő, nem mindenkihez kegyes.

Ötvenedik életévemtől járok a padlatra, s vén fejjel elvégeztem az idegenvezetői tanfolyamot. A Szervezet biztatására! Ha már annyi mindent tudok a városról, miért ne adnám ezt át másnak? – mondtam a kertészet igazgatójának, akihez bevitettem a vizsgához szükséges okmányokat. És így gyakrabban mehettem a kilátóhelyem közelébe, hogy onnan mutassam meg az idegenek-

nek Közép-Kelet-Európa legszebb panorámáját. S egy-két szóval felhívjam a figyelmüket a még készülő óriási park ínycsemegeknek való szépségeire. De nekik nem dicsekedtem, hogy e látvány kialakításában milyen szerepet töltök be.

Miután eltakarítottuk a házakat, csak itt lehetett éjszakánként nyugodtan dolgozni. A városiak szerint kísértetjárta környék ez, ahol lidércclángok lobognak. Bolondok: az én mécseseim voltak azok.

De nehezemre esett nem dicsekedni, hiszen ámulták az évszakoktól, időjárástól, napszakoktól függően változó környezetet, különösen akiket merszük és szerencsénk felengedett a keresztig.

Csak az idei kora tavasz, a zord, szokatlan időjárás kényszerített arra, hogy hirtelen meszesedett csontjaim miatt – rossz időben – ne tegyem meg az utat a sziklára, hanem garzonlakásom erkélyéről vagy ablakából távcsövezsem az előrehaladó munkálatokat.

És eljött a mai reggel. Azon a helyen szálltam le a buszról, amelynek a neve a reformkor óta nem változott: a Szabadság téren. A városbelső és a várnegyed utcái az elmúlt százötven év alatt gyakran változtattak nevet, Ön tudja, hogy (az elmúlt időben) olyanokról is utcát neveztek el, akik velünk egykorúak lennének: de eltűntek?

Ez a tér reggel gyanús volt nekem. A tél és a tavasz nem használt a városnak. A házak szürkébbek lettek, az omladozó falak tovább repedtek, a századelő szecessziós öröksége, a színes tetőcserepek meglazultak, nem egy a járdán hevert, összetörve. És a bokrok! A bokrok, amelyek hajdan benőtték a tér szobrának talapzatát, amelyen a szobor évente cserélődött, perzselt levelekkel kornyadoztak. A gallyak tépázottan hajlongtak a miazmás szélben. Megkerültem a talapzatot, hirtelen összeszorult a szívem. De aztán fennhangon motyogni kezdtem kedves rigmusunkat. Emlékszik?

*„Igen furtsa névvel utcák neveztetnek
Vuhin annak hová, hosszú neve ennek,
Csorda, vásárállás, mert vásárt ott tesznek,
Hatrongyos, ez buvó helyjek tekergőknek.”*

Észrevettem, hogy megjelenésemre az emberek meggyorsítják lépteiket. Megálltam a Horgos és a Virág utcák egybetorkollásánál, megvártam, hogy a lejtőn felérjen a busz, majd a völgybe szaladó utcába fordultam. Nem akartam a térre menni. Vállalkoztam a kerülőre, semmint hogy látnom kelljen a jellegtelen irodaházat. Ahányszor megpillantottam, annyszor kaptam gyomorgörcsöt, s annyszor kezdtem patkányként bűzleni.

A belső piac fái alatt megpihentem. Ültem a padon, talpammal kocogtattam a macskakövet. Káromkodtam a nyilvános illemhelyről szivárgó ammóniákszag miatt, amikor rám vetette magát az Ön négy pribékje. A járőrök eltűntek. Ahogy az szokásos. Nem kiabáltam, hagytam, cipeljenek. De hogy éppen Önhöz?

Nem is baj. Innen láthatjuk a felfeslő szirmokat, azt, hogy a puha, mondhatnám bársonyos zöldből egy pillanat alatt kiválik az alakzat. A legrégibb gödrök fölött várhatók. Jöjjön!

Figyelje az íriszeket. Még nem tudhatja a többi növénytől megkülönböztetni őket, hacsak nem a hosszú száruk alapján. Ehhez szakértelem kell. Szürkészölden hamvasak. És párnát képeznek a cölöpvár alatt. Ott, ahová a homokozót rakták. (De hiába, mert a homokot is beültettem porcsinfúvel. Tudja, kellett egy pont!)

Ne nevéssen, az egy felkiáltójel pontja. Tavasszal és nyáron sárga, ősszel, a fagyokig zöld. Maga ne ismerné a porcsint? Minden kertben terem.

Elfecsegetem, hogy kitűnő levest és főzeléket lehet a hajtásából csinálni: húsos a szára és a levelei. Na majd az emberek lopni fogják, így nyárvégre eltűnik a pont. Két hétig a felkiáltójelből I betű lesz. De két hét múlva megjelenik az őszi termő zöld változat, és az I visszaváltozik felkiáltójellé.

Kezdi már érteni? Kettőnk helyett is ki kell jelentenem: az elkövetkezőkben enyhe idegesség fog rajtunk uralkodni. Mások azt mondják, agkori neuraszténia. Kezdődő szenilitás. Pedig a posztunk felelőssége az, ami feloldhatatlan feszültségben tart bennünket.

Nem, nem fogom ismételni. Rosszul lett? Pedig én sem szeretem a hangos szót. Megutáltam, amikor a szitáló esőben a nyirok bebújt a lódenkabát alá. Azok az emberek fölkiabálták az egész utcát. A gépkocsiban is vergődtek, ököllel csapdosták a pléhtetőt, hogy félrelebbentek az elsőtétített ablakok függönyei. Átkozódtak, mintha nem tehettek volna arról, hogy az éjszakai utazásuk megkezdődik. Csak az öklömet használtam. A parancs az parancs. Ha jól emlékszem, Önnek eltört valamelyik kéztőcsontja. Rosszul csapott le egy tarkóra. Vagy félrekapta valaki a fejét?

Senki sem emlékszik erre. Ha azt túléltek, ma már akkor is halottak. A kor! A kor! No, és az ügyesen, módszeresen megépített park? Az kutya?!

Miért int? Bólogat? Soha nem adott egyértelmű jeleket! Mindent összekevert. Amikor a fekete kabátos, halántékán őszülő sasorrút letaszítottuk a hídról, maga volt a hibás. Öreg barátunkat! Én nem akartam! De Ön megtörölte csuklójával azt az örökké gyöngyöző orrát! Abból következethettem, hogy a vízbe vele! Előtte halántékon csaptam: pontosan halántékon, ott a legvékonyabb az agykoponya csontja. Akkor jegyeztem meg, hogy ezüstös szálak vannak a barkójában. A sakkpartikon nem figyeltem ilyesmire.

Ez is összeköt. Ez nem titok? Miért nem? Vallja be, mondja ki, mire gondolt! De amúgy is rájön! Ne mozduljon az ablaktól, barátom, még mindig sokkal többet fog onnan látni, mint én innen. De én tudom, hogy mit! Ön pedig nem.

Tudni akarom a titkát. Hallani! Az Ön szájából. Ön tudja, hogy én tudom, mint ahogy én is tudom, hogy Ön tudja: csak azt nem, hogy én ezt most világgá kürtölöm. Bár képletes, amit mondok, de amikor kivirágzik a trombitafolyondár, mindenki megtudja.

Akkor vált ilyen szótlanná, amikor átbukott a korláton az a szerencsétlen alak. Hiszen azóta sehonnan nem kapott utasítást! Egyedül van! Senki nem üzen, senki nem parancsol, senki nem irányít. Retteg azóta? Fél? Sejtette, hogy a főnököt öltük a vízbe? Én ki mertem mondani! Nem hazardírozok, ne féljen: engem sem utasított senki. Azóta. Nincs, aki utasításokat adna.

Nevetségesek vagyunk: egymást hajszojzuk, mert azt hittük, hogy másnak vagy másoknak vagyunk a nyomában.

Nézzé, egymás után nyílnak, terülnek a szirmok, türkisszé változik a táj. Egy pillanat, s nem lát többé zöldet. Tudja, hogy az írisz az égbolt jelképe? Az égbolt elől elfutni nem lehet, ott van a fejünk fölött! Áldásait éppúgy várhatja, mint sújtó villámait. Ő küldi az esőt. És az írisz a hírnöke.

Kivirágzott az összes! Kobaltkék szirmuk mind puha bársony, bennük egy-egy halvány porzó-párna. Ott legelöl, az orom alatt az első kék folt keskeny, kecsesen hajlított. Közelebb, az emelkedőn, ott a mása! Tisztán látja? A harmadik éppen csak sejtethető, eltakarják a veresgyűrűs som bokrai. De ember! – miért nem ujjong? Látom, hangokat formáz az ajkával. Igen... ez az a három betű. Három hatalmas betű, kék íriszekből, tán csak a repülőgépekről lehet a szabályos formát látni. Sőt, csak onnan lehetne látni. A várból sem, mert ha valaki szórakozottan néz ki, megtevéstzik a szemet a szeszélyes kanyargók, a szerteültetett bokrok, a fák.

Hamarosan kinyílnak a széles, kardos levelű, sárga nőszirmok. Máris sárga a folt, lenn a pataknál. Egyetlen vonalat alkotnak a kékekkel. Nyílik az apró nőszirm lila változata, s betűket olvashatunk ki belőlük. A fehér változat: két m. A tarka virágú formázza már a d-t. Olvashatja az üzenetet.

Ne álljon ott, maga útszéli faszent!

Egyébként sem az!

Olvassa, mert távol felhőket látok. Zivatar közeleg. A virágok becsukódnak. Be fognak csukódní, és ebben az évben többé nem lesz módja kislábízálni ezt a mondatot. Én el nem árulom, az bizonyos. Nem azért dolgoztam évekig. Mennyi fáradság van benne! S mennyi idő, hogy úgy válogattam össze a virágzó növényeket: egy nap alatt kinyílnak az egy-ugyanazon mondathoz tartozók.

Mintha nem is felhők volnának, hanem bibliai csapást ígérő varjak. Nagy, fekete madarak. Nem, mégis felhők! Ha a völgy fölé kerülnek, eltakarják a Napot, vége az első mondatnak. Kiszámíthatatlan az írisz természete. És valóban csak remélem, hogy ugyanez a sor íródik ki ismét... Egy-két betű megváltozhat, sőt évtizedek alatt átíródhat a mondat. A park átírja azokat a szövegeket is, amelyet majd a nyáron olvashatunk, aszerint, hogy milyen a világ állása.

Akár egy indikátor.

A városban zajló változások összességét jelzi. Ami az emberekből adódik össze. És ezeket az embereket, nem kell mondanom, a városhál nagyobb környezet határozza meg, a táj, a földrés, a földgolyó! Színváltozással jelölik a virágaim a folyamatváltozást, de ha a hortenziáim rózsas-

színből – mondjuk – kékre változnak, még nincs komoly ok az aggódásra. Bal lábbal ébredt az összes lakó: dül-fül mindenki, több szén-dioxid kerül a levegőbe, az meg savassá teszi a környezetet. Attól a színváltozás. Akkor van baj, ha a hortenziaágyás az egyik helyen növekedni kezd, a másikon pedig fonnyad, szárad, s új betűt formáz.

Persze, csak ha valaki észreveszi. Az emberek figyelmetlenek: azt se veszik észre, ha kilopják a szájukból a falatot, ha luxuslakásként vásárolnak egy kreclit, vagy ha fejükre esik egy tégl.

A félig becsukódott szirmok nyílni kezdenek. Nem zárulnak össze annyira e félhomályban, hogy visszafordíthatatlanná váljék a virágzás. Tiszta, erőteljes színek. Már olvashatók az újabb betűk: a püspöklila á-t, a narancssárga s-t, a kék cirkás betűket, majd j-t, a t-t, a k-t, az i-t, a v-t, a k-t, és végül, ó istenem, legvégül kivirágzott az l is. Nos, az csak szépséghibába, hogy a felkiáltójel nem jelent meg. Későn vettem észre, hogy homokozót raktak a park közepére. És a porcsinfüvem később fog kihajtani.

Nem fenomenális?

Megsúgom, hogy virágzáskor a legélénkebb a növények anyagcsere-folyamata, ilyenkor szívják a legtöbb tápanyagot, s a legerőteljesebben működnek a gyökerek. Nem szólva a gyökérsavakban gazdag hajszálgyökerecskékről! Minél több virágzik, annál kisebb a veszély.

Beláthatja, hogy igaz, amit mondtam. S eljárásomra szükségünk van. S arra, hogy mindez titok. Ez volt az egyetlen megoldás. Tudja, bízni kezdtem a jövőben. Ne töprengjen már annyit.

Mondtam, ez a megoldás!

Hát kérem! A megoldás a problémában szereplő kérdés igaz vagy hamis voltának eldöntése, illetve a problémában szereplő ismeretlen mennyiségek kiszámítása, vagy a probléma megoldhatatlanságának bebizonyítása. Ez utóbbi értelemben megoldott például a kör négyszögesítésének a híres problémája. A megoldás szó azonban nemcsak a műveletet jelenti, hanem a művelet során elért eredményt is. Amiről, esetünkben, ugye nem állíthatja, hogy elvszerűtlen volt.

Bizony elvszerűen jártam el! Az igazságunk követelte.

Igen. Tudok kemény lenni. S mindenre emlékszem! Mindketten azért az igazságért létezünk.

Nem folytatom. Aggasztja valami, holott kitűnő az idő, s ha nem ráncolná annyira a homlokát, azt hihetném, hogy ringatózik e park csodájában. Csodálatra méltó az emberi teremtés – hányszor, de hányszor emlegettük ezt egymásnak. Egy-egy üdítő sakkparti után.

A sziklákat nézi? Igen, elég magasak kilátónak. Nem vezet hozzájuk lépcső! De én bizonyos vagyok abban, hogy lesznek fiatalok, akiket megmászásra ingerelnek. Számukra is tartogatok meglepetést! Elárulhatom, mert mi nem kapaszkodhatnánk már fel a sziklatetőre: onnan egy profil látható. Egy arc kontúrja – ha összehunyorított szemmel néznek a patak felé.

Ezért szabályoztuk a folyót. Néhány szigetecskét eltüntettünk, néhányat pedig csináltunk. Valahogy csak meg kellett alkotni azt az arcélt! A barátunknak olyan szögletes orra volt. Egyébként a szeme helyére ültettem a szomorúfüzet. Bánatos szeme volt. Akkor is, ha megnyert egy partit. Pedig az ritkán fordult elő. Nem tudott koncentrálni.

Ez a kontúr öregszik. A folyó elhordja a finom szemcsés iszapot, s lerakja a kanyar után a másik partra. Ez úgy hat, mintha öregedne a kontúr. Miért ne öregedne? Mindennek van kora, s minden változik. S magunkat egyre inkább megváltónak látom, ahogy előrébb halad az idő.

Kell magyaráznom? Vagy nem? Meg azt, hogy miért nem pusztulhat el a park, csak változni fog? Tudja, számos helyről hordattam a kőzetet, az altalajt és a tőzeget. Mind más-más összetételű, egyikükben több a vas, a másikon több a réz, az egyik lúgosabb, a másik semleges kémhatású, esetleg savas. S a különböző talajokba más-más fajt ültettem. A homokos-mészköves területekbe például íriszekkel telepítettem, az erdei talajba a pünkösdi rózsákat. A talajt kiszámítható hatások érik: a víz, a levegő, a szennyezettség, a hó és más csapadék, a sugárzás és a szél. Ezek és a lehullott növényi részek együttesen változtatják az összetételt. És kedvezőtlenebbé válik a talaj egy-egy faj számára. Így lehet szabályozni, hogy a következő években melyik faj merre vándoroljon. Ezért változnak a betűk.

Vízzáró léceket is elhelyeztem, és feloldódó kapszulákat, amelyek visszaállítják a talaj eredeti állapotát. Megint az általam kívánt betűk jelennek meg!

Nem olyan bonyolult ez.

Annyi tapasztalatot gyűjtöttünk össze, hogy nem tehetjük meg: ne adjuk át azokat az utódainknak. Persze, módjával; tudjuk, milyen az utókor, a direkt utasítást, legyen bármilyen jó szándékú, elveti. Ez meg olyan, mint a rejtvény.

Mosolyog. Mégis elolvasta az első mondatot? Egyetért vele! Azt, amit mi cselekedtünk. Életünk egyik esszenciája ez a mondat.

És mondom, túlbiztosítottam a parkot. Nem fordulhat elő többé végzetes szégyen. Mint tavaly. A próbavirágzáskor. Holott csak egy rövid mondatocska volt, nem több mint egyetlen szó. Mégis, amikor megláttam a változást! – hetekig gondolkoztam, amíg rájöttem, miért nem volt hajlandó kiírni a park az őszi kikericsből azt a mondatot.

Két szót írt ki! Holott, mert tanösvényt is terveztem a parkba, erről akartam azt elnevezni. Nem szép: őszi kikerics-tanösvény?

Visszafordult az ablaktól? Elmeséljem, milyen lesz? Az ösvény rendeltetése itt is ugyanaz, mint az országban máshol: felhívni a sétálók figyelmét a táj jelentősebb természeti érdekességeire, s az ismeretek közlésével népszerűsíteni az általunk ismét megtalált általános emberi, mondhatni erkölcsi normákat. Ugye, nem haragszik, amiért többes számban mondtam?

Természetes, hogy a sétálók töredéke lesz ott, amikor egy-egy mondat éppen megjelenik, s valószínű, hogy a többségük nem fogja elolvasni. De bízom, hogy tudattalanukba így is, mint egy jó reklám, beépül.

Az ösvény megközelítése csak gyalog lehetséges, a Katalin-szeg felől. A plató és a sziklák között, ahol áttör a patak, a hídnál, ahol a kövesút véget ér. Amint a kőoszlopokat elhagyjuk, jobbról nyárfákkal szegett nedves rét van, s már előtűnik a park fővonulata, legmagasabb pontjaival. Nyugati oldalán vadkörtefa áll.

De maradjunk még a nedves réten, ahol tavaly megtörtént az a borzalom. Ó egek, senkinek nem kívánom azt a rettegést. Kínokat értem meg, hiszen a három betűből álló szó visszaidézte az életemből azt, amit el akartam felejtetni.

Képzeld: a hatodik parancsolatunkhoz hozzátapadt egy tagadószó. Tomboltam, és rettegve ültem ott órákon keresztül, hátha megjelenik más is. Megkegyelmezett az ég, hirtelen havat küldött, és ebédidőre magas hóval borította be azt a helyet. Napokig ideglázban égtem, míg kimehettem a lefagyott parkba. Kiigazítottam az ágyásokat. Többé nem jelenhet meg a helytelen szöveg. És akkor arra is rájöttem, hogy a sorsomra megoldást kell találni.

Most még a kikericseknél állunk, s innen folytatjuk utunkat tovább az Iván-szeg felé, vagyis az e szoba alatt elterülő parkrészlethez.

Először tarvágásos fiatalos mellett emelkedik az út, majd cseres- és molyhos tölgyes ligetbe ér. A magaslati pontnál alacsonyabbá válik a fás állomány, és sűrűbb a főként somból, mogyoróból és aranyesőből álló cserjeszint. A háromszintű barna erdőtalajok fekete redzinákba váltanak, és jegenyefenyők és hársak böhöncei terpeszkednek. Ezen a területen van az első és a negyedik parancsolatunk.

Az igazi park a további szakaszon, a dombsor északkeleti oldalán várja a látogatókat. Oldalán bükkös áll. A bükk itt természetes előfordulású, jól újul és erőteljesen fejlődik, létét a mély humuszkarbonát-talaj indokolja. Amint a tanösvény az Iván-szegből jövő másik utat keresztezve rátér a patakmelléki dombsorra, a járókelőt megérinti a táj szelleme. Változó színű növények koszorújában jobbra a szigeteket alkotó patak vize csillog. Itt van a második és harmadik parancsolatunk.

Később az ösvény gödrök, mélyedések és barlangszerű üregek között folytatódik. Itt van a hetedik parancsolat.

Másfélszáz méterre a Zsivány-barlangtól régi mészégető nyomaira bukkanunk. A század első felében még tűz lobogott benne, az értéktelen rőzsével itt égették ki a környék mészkövét. A mészégető körül helyezkedik el a nyolcadik és a kilencedik parancsolatunk. Egyébként, mint látja, onnan a tanösvény lefelé halad, s azt az utat követi, amelyet a patak fut be, megkerülvén ezt a hatalmas parkot. A vadkörtefát már jó tíz perc alatt el lehet innen érni, akárcsak az ezüsthársakat. Az utóbbiak tövénél kezdődik a tizedik parancsolatunk első betűje, amellyel félő, később még bajok lehetnek. A pipacsok formázta ésből könnyen válhat búzavirágokból alkotott *kés*. Ott mégiscsak igazítást kell eszközölnünk. Vagy együtt, vagy Önnek, vagy nekem. Attól függően, hogy komolyan vesszük-e az öljt! Nem szívesen semmisíteném meg egyetlen sakkpartneremet.

Aki ezen az ösvényen végigmegy, rövid két óra alatt elsajátíthatna mindent – ha egyszerre nyílnának a növényeim. De úgy terveztem s beláthatta, hogy igazam volt, hogy két-három hetente kelljen útra a kiránduló, ha újabb színpompás területet akar látni; ez a két hét a pszichológusok szerint éppen arra elég, hogy a tudattalanba bevéssett erkölcsi intelem tudatossá váljon.

Az sem hanyagolható el, hogy a kiránduló városunk három szép területét bejárja, a már említett Katalin-szeget és Istvánszeget, valamint a nekem legkedvesebb Sárszeget. Sárszegre telepítettem a legfontosabb mondanókat, ott kevésbé van kitéve a növényzet a változásoknak. Csupán egy valaki szükséges még a talaj állapotának fenntartásához.

Ön mosolyog!

Higgye, higgye, mily öröm tölt el most engem.

Hiszen így ismét egy sakktáblához ülhetünk.

Küldje hát el a pribékjeit. Maradjunk ketten. Mindkettőnkben felszívódik a rettegés, ahogy felszívódik a testemről a sok kék folt.

Ó, és látom, már elolvasta az első mondatot. Nézzen utoljára ki az ablakon, a szirmok pillanatokon belül elfonnyadnak, s egy évre eltűnik az írás.

Siessen, legyen időnk egy partira, mielőtt döntenénk.

a torony

(a torony)

Délután négykor fejezte be a torony építését. Ötvenegyedik születésnapja előtt két nappal kente fel az utolsó kanálnyi habarcsot, illesztette helyére az utolsó téglát, és úgy döntött, az építkezéshez vásárolt szerszámokra nincs többé szüksége.

„Befejezhettem a munkát.”

Helyükre csavarozta a forgótükröket, s leugrott a boltba két halogénizzót vásárolni.

A befejezés örömét elrontaná, ha egyetlen izzója, amit évekkorábban vett, véletlenül kiég.

„Szépséghiba lenne.”

V. Antal egyedül élt, s áldotta a sorsot, hogy lassan öt és fél évtizede húzhatja az ígát. „A halál borzalmas” – mondogatta. Készült az elmúlásra, s rettegett tőle. Megvárta, amíg elmegy a busz, átment az úton, és az újságosnál Esti Hírlapot vett. Később, amíg az önkiszolgáló pénztárgépe előtt sorakozott, mert két üveg sörrel szeretett volna ünnepelni, beleolvasott az első oldalba. Ismeretlen országnéven akadt meg tekintete: Suriname. Az építkezés kezdetétől ritkán olvasta az „egyébként hazug” sajtót.

„Tizenhét éves koromtól dolgozom!”

„Ezerkilencszáznegyvennyolctól.”

Gyűlölte magát, amiért „semmi iránt nem érez szeretetet”. Fölnézett az újságból és észrevette az előtte álldogáló nő rózsaszín tarkóját, a szőkített hajszálak poros, szürke tövét: mindez arra emlékeztette, hogy évek óta nem tudott nőhöz jutni. Nem tudatosodtak benne az asszonyi szagok, hiába hajolt előre, a blúz kivágásából semmi olyan illat nem csapott orrába, amely kellemes emlékre ébresztené.

„Megöregedtem.”

A szőkített hajú asszony a pénztáros elé dobálta az árut. V. Antal bénultan nézte az ideges mozdulatokat, a csukló mozgástól sötétedő-világosodó bőrét, az előredőlő háton a melltartó pántjának dudorát, s a szoknya szövetén átvillanó bugyit.

„Barna lehet.”

Meglökték. Nem fordult hátra. A pénztárgép kiköpte a végösszeget, fizetett. Rendületlenül bámulta az asszonyt. A nő szatyra megduzzadt a rengeteg holmitól. Aztán cipellőjével együtt eltűnt a szélfüggöny mögött; helyette egy gyerek jelent meg, kezében félig elszopogatott gömbnyalókával.

Munkáskabátja zsebébe sülyesztette a két üveg sört. Hóna alatt az újsággal és negyed kenyérrel megállt az utcát határoló üvegfalnál, nem messze a kávédarálótól. Az asszonyt nem látta.

„Hol lehet lecsapni az üveg nyakát?”

Elmosolyodott. Ismét meglökte valaki. Félreállt, s hátranézett.

„Az első sört tört nyakú üvegből ittam.”

„Meleg volt.”

„Nem ízlett.”

Átvágott a virágágyások között. Megállt a hajnalban felállított transzparens előtt, végigolvasta a színház művészeinek névsorát. Volt ideje. „A délutánok még melegek” – vette észre, s erősen vágyott egy kiadós sétára.

„Ráérősen, menni, menni.”

Kékszalagos, copfos hajú kislány pattogtatta elé a labdáját. V. Antal, ha lábát előbbre nyújtja, elrontaná a gyerek játékát. Ehelyett közelebb húzódott a transzparenshez, megvárta, hogy a lány a társaihoz szaladjon. Gyerekek vették körül az épületet, háromtól tizennégy éves korúak. Felnőttek nem voltak köztük.

Bal kulcsontja alatt, közel vállcsúcsához, ami fölé „Örökké szeretlek” feliratot tetováltatott a katonaságnál, megfájdult valami. Nem tudta eldönteni, valódi fájdalomról van-e szó, vagy ismét képzelődik. Megfigyelhette magán, mennyi gondja van a testével. Képtelen helyzetekbe hozta, s ilyenkor tétozózott, hogy orvoshoz kell-e fordulnia.

Nézte a gyerekeket.

„Miért nem vágytam gyerekekre?”

Letelepedett a sarokkőre, hogy megigya az egyik Kőbányait. Spiccvasába akasztotta a kupakot, lepattintotta. Habosan buggyant föl a sör, s mire a szájához kapta, végigspriccelte a nadrágszárát, kifakult kabátját.

„A kurva istenit!”

Nyakát behúзва rántott a fején. Nem hallotta senki.

„Csak ez kellene!”

Magába döntötte az italt. Az sem biztos, hogy szereti. Az üzemből hazamenet, nagy ritkán, ha beült a melóstársakkal egy kocsmába, sört rendelték. Hol más fizetett, hol ő, éppen kire került a sor. Mostanáig eszébe sem jutott, miért sört iszik.

„A sör folyékony kenyér.”

„Ez csak egy mondat. Mint a beszélgetések.”

Munkatársai többségéről azt sem tudta, nős-e, családos-e. Pedig nem visszahúzódó természetű. Érdekelte a brigádtagok egészsége, főleg ha egyiket, vagy másikat napokig nem látta. A válaszokra nem figyelt mindig, ő megtette a kötelességét: kérdezett. Hiszen a tornyát építette, s ez kötötte le minden gondolatát.

Fehér szirmok pörögtek elé, a copfos kislány kemény dáliavirágot fejezett le. Nagyanyja kertjéből ismerős növény, a múltból. Az erezetnél üvegesen áttetsző szíromlevelek nagy hőésésre emlékeztették, de bármennyire is igyekezett, nem tudta pontosan meghatározni az emlék származásának idejét és helyét. Addig dörzsölte talpával a szirmokat, amíg össze nem pöndörödtek, s lucskos kis hernyókként heverték az aszfalton.

„Hiába.”

Beállt az üvegviszaváltó hely előtti sorba. Bent himlőhelyes kamasz számolta a pultra, tízfillérenként, a visszajáró pénzt.

„A kicsit is becsülni kell.”

Tekintetével beletúrt a slampos asszonyok hajába, mégsem sikerült azt a sötét hajtövet fölfedeznie. Pedig nem fontos hazamennie. A munkát befejezte, az úgy is kész, hogy nincs többé mellette. Eddig csak V. Antallal együtt volt egész.

Megkerülte a háztömböt, átvágott a parkon, befordult az első mellékutcán, s az enyhén lejtő úton fölment a dombra.

„Látni fogom a tornyomat!”

Bosszantotta, hogy a száradó gesztenyefák eltakarták a látványt.

„Ha lehullanak a levelek.”

Beleskelődött a családi házak szemetes előkertjébe, szemügyre vett egy játékos komondort, s a zöld dézsában álló fonnyadt oleandert.

„Otthon hagytam a cigarettát.”

„Jó lenne rágyújtani.”

Nadrágzsebében megtapintotta a két halogénizzót. Átmelegedtek, érezte: a papírdoboz is testhőmérsékletű.

„Rágyújtani!”

Furcsa büszkeség töltötte el, amiért nem gyorsította lépteit a trafikhoz, s nem tért be a közeli kocsmába. Eldöntötte: a lakásban gyújt rá. Felvett s az ujjai közé csipentett egy száraz gesztenyegallyat, alig arasznyit, majd tenyerébe csúsztatta. Visszahajtott gyűrűsujjával görgette aztán száraz, cserzett bőrén. Kopott körömszegélye alá szűrődött egy kéregdarab, ép-

pen annyira, hogy fájdalmat tudjon okozni. Felső szemfogai közé akasztotta fájó ujjá körömlapját, s megérezte a malter ízét. Sercintett.

Mielőtt átvágta a keresztutcát, döglött macskára akadt. Az elgázolt állatból csorgott a vér, iromba szőre csomókba tapadt. Szájából kilógott a nyelv. A kék, szőrös potrohú döglegyek ellepték a sebet. V. Antal undorodott. Meglendítette a fapálcát és cigarettaként dugta szájszögébe. Ráharapott. Cipőkopogást hallott, nem tudta, honnan érkezik a hang, bár bizonyos volt, hogy női cipő keltette. A telepi házak nyiladékában ismét feltűntek a gyerekek, és a pirosra mázolt falú ABC.

Mereven bámult maga elé, majdnem felbukott a járdán felhalmozott utcakövekben. Visszafordult, egyet fel akart emelni, hogy hazavigye a tornyhoz. De úgy maradt, félig lehajolva.

„Nem kell.”

Főlegyen esdedt, cipője kergét egy kockához illesztette, s a követ erőteljes mozdulattal a járdát szegélyező virágágyba taszította. Az a járda-szegélyig csúszott, megbillent, átfordult rajta, s eltört egy őszirózsátövet. V. Antal megpiszkálta a hasadt szárat, s újabb rúgással elválasztotta a gyökértől.

„Estig elszárad.”

Elképzelte az asszonyt, aki mögötte lépdél. Kövérkésnek, elomló húsúnak. És hosszú csontúnak. Hajlékonynak, mint az ereszekre fölkapaszkodó iszalag. Erőteljesnek és teherbírónak, aki lapos sarkú cipőben jár, hogy magasságát eltitkolja. A haját a tarkóján cinkefészek nagyságú kontyban hordja. Átvette a láthatatlan asszony lépteinek ritmusát.

„Ha meghívom egy kávéra?”

Hajdani váltótársa ezzel a szöveggel szólította le a kiszemelt nőket. V. Antal tudta, ő nem tekintené áldozatnak ezt az asszonyt.

„Nem fogadná el.”

Talán mert a kérdésben benne a szándék.

„Megsértődne.”

Gyorsabbra fogta lépteit. Előrenyújtotta kezét, teste villamossággal töltődött fel.

„Csúcshatás.”

Ha hozzáérhetne a selyemben hullámozó testhez, villám csapna belé. Görcsbe rándulnának az izmok, a szív szisztole alatt áll meg, hiába bontja ki a mellet a blúzból, s hiába dörgöli ököllel a hatodik, hetedik bordája táját, többé aligha indulna meg a vérkeringés. A bőrön ostorszíjszerű fekete

nyomok. Az erek mentén szétterjedő hullaszín. Nem, nem szabad hozzáérni! Futott. Horpaszát csapdosta a kabátzsebbe rejtett sörösüveg.

Harminchét évesen, hatvannyolcban – az építkezés második fázisa előtt, életében először – kedvét vesztette. Munkaidő után nem sietett haza, holott akkor „még barátai sem voltak”, „akikkel el lehet menni egy pofa sörre”. Lődörgött a városban, hol az egyik, hol a másik utcában téblábolt, de mert a város kicsi, néhány héten belül visszakényszerült a bejárt helyszínekre. Nem akart se a Malomban, se a Betekintsben, se a Gyilkos asszonyban, se más efféle füstös kocsmában egyedül lenni. Rendszerint a városközponthoz közel üldögélt, egy árnyas parkot választott magának. Nézte a verebeket. Esténként, hogy kigyúltak a neonok, a szomszédos padok felé fülelt.

Így ismerkedett meg élete egyetlen, nála fiatalabb nőjével. Talán egyetemista volt, vagy bamba egykedvűséggel gürcölő irodista. Sosem kérdezte.

„Azt az álmot nem fogom elfelejteni.”

V. Antal ágyékára ült a lány, hintázott és nyökögött – amikor széttöredezett az arca. A jobb szemöldökdudor fölött megjelent egy pont, ami hálósan szétterjedt. A repedések mögött láthatta az agyvelő lisztes, fehér tekervényeit, árkait és a kékvörösen rángó ereket. Aztán felhasadt a lány felső ajka, a szájpaplan kettévált, a lány szájpaplan húsos része rálógott a dagadt nyelvre. Nem csókolóztak.

A lány feszes melle után nyúlt, hogy magára rántsa a testet, de ujjai puha, sületlen tésztába süllyedtek. Ordított. Az egyre melegebb tészta csípőjére nehezedett, ráfolyt, elborította a mellkasát. A lövellés pillanatában elérte az arcát, a szájába nyomult, becsúszott a torkán, le, egészen a tüdejéig.

„Az erkély nem fogja elbírní” – mondta a lány a toronyra. A szerszámok között kuporgott meztelenül. Ujjjaival megérintette az egymáshoz illesztett téglákat.

„Végeztem statikai számításokat.”

Reggelig technokolos maradt az arca. Acetonnal mosta le a ráragadt, vedlett kígyóbőr-szerű anyagot, a vegyszer csípte és szárította a bőrét. A lány segített – ennyi maradt belőle. Emlékezett a puha kézmozdulatokra, amelyekkel feltérképezték a homlokát.

Amilyen hirtelen jött, el is oszlott az építkezés elleni belső tiltakozása. Éjszakáig ébren maradt, s egyre magasabbra húzta a falakat.

Úgy illene emlékeznie, hogy többé nem találkozott a lánnyal. De bizonyosabb, hogy találkoztak. Valószínűleg a lány állt meg előtte, szólni akart, de értetlen, közömbös tekintetét látva, elsietett. Oly hirtelen követtek egymást az események – téglára téglá, téglasorra téglasor, mint évekkel később, amikor egy kocsmai beszélgetéskor kifejtette a „haveroknak”,

hogy meg sem ismerné a lányt, miközben ők – jellemző módon – a „saját kurváikat” tárgyalták meg.

„Passzolt a fara, szentigaz.”

A nyolcadik emeletnél tartott. Látta, hogy a telep szüntelen változik, épül. Akkor még nem érte el a várost körbekerítő országutat, s ligetes erdő nőtte be a szennyvíztároló környékét, ahol azóta házóriások terpeszkednek. S megfigyelhette – túl az úton – az orosz repülőgépek roncsstelepét is.

A telepet szegélyező parkba széles, de csupán néhány méter hosszú ösvény vezet. A domb alatt négy keskeny utcából szedődik össze. E helyen, amint cipője alól felcsapott a por, V. Antalnak ismét eszébe ötlött a macska. A macskáról pedig október, amikor minden reggel puffadt hullák úsztak a pataokban. A partról rudakkal taszigálták a fősodorba a tetemeket a gyerekek. Munkába induló férfiak biztatták őket, mielőtt egyik-másik tetem valamelyikük háza előtt ért volna partot. Sokan, a látvány hatása miatt nem mentek be a gyárba, és hosszú hetekig nem mozdultak ki otthonukból, mások órák alatt összecsomagoltak, hogy elhagyják az országot. V. Antal akkor határozta el: tornyot épít.

Elsetált a presszók előtt. A napernyős asztalok roskadtak a sörösüvegek alatt, de a hozzájuk tartozó székeken senki sem ült. Gondolatban benépesítette hát a lekerekített teraszt.

„Sorban állnak a vizelde előtt?”

Ez sem tűnt valószínűnek, mert poharak még nem voltak az asztalokon...

„A szél elsodorta a cechet?”

A vászoncipős pincérlány horpadt alumíniumtálcával sietett elő. Miután telerakta üvegekkel, a válla fölé emelte, és eltűnt az ajtó mögötti sötét üregben. Azután ismét megjelent a tálcával, s víztől csöpögő rongyot hozott magával, amit lecsapott egy műanyagfonatú székbe. Keze, akárha jégből húzta volna elő, vörös és ráncos.

„A szaga se lehet jobb.”

A felszolgálónő trikóján izzadságfoltok: a melle közepén és a hónaljánál. A lány melle egy sláger hangjaira billeg. Az énekesnő még feléig sem ért az érzelmes dalnak, amikor a zenegép hirtelen recsegni kezdett, azután elhallgatott. V. Antal torkát szokatlan undor szorította el, s elfordította arcát a lánytól. A buszmegállóban néma, fekete ruhás tömeg várakozott mozdulatlanul. Körben, szabályos rendben álltak az emberek.

Gyomra összehúzódott. Könnyörtelenül és kegyetlenül ébredt rá arra, hogy ő maga nem szükséges a torony mellé. Tehát azt sem tudja, miért, és

miért éppen neki kellett felépítenie ezt a monstrumot. Topogott. Szíve dobogását valahonnan messziről hallotta.

„Csak egy mozdulat.”

„Csak egy mozdulat.”

Nem mert elindulni. Az első lépéssel szakadékba lépne, bele a semmi-be, amikor befolyásolhatatlan a zuhanás, s a tökéletes kiszolgáltatottság még iszonyúbb, hogy megváltoztathatatlan. Hiába igyekezett, nem tudott megszabadulni a szorongástól – amelyre pedig kidolgozott módszere volt: maga a munka.

Megtapogatta az üveget: nem nyújtott biztonságot. Végigsimította borostás állát, de saját kezét idegennek érezte. Ujjai ismeretlen, rideg tárgyként lebegtek szeme előtt, ismeretlen volt számára a cserzett, pórusaiban is piszkos bőr, az apróra nyírt körmök, a kézfej vörhenyes szőre, s a mutatóuj második perecén a kiszáradt tetejű szemölcs.

Biztos pontot próbált keresni tekintetével, de nem talált.

ÜVEGÁTVÉTEL ITT

MINDEN MUNKANAP

10-TŐL 18 ÓRÁIG

SKÁLA-EXPO SKÁLA-EXPO SKÁLA-EXPO

Tekintete elszabadult a felirattól, s megállt a virágbolt portálján, az üveghez támasztott kartonlapon, amelyen az üzletvezető és az üzletvezető-helyettes neve, címe, valamint a nyitva tartás ideje állt. Soha nem lépett be abba a helyiségbe, észre sem vette, bár valahonnan hallotta, hogy ez az üzlet a város többi virágboltjához képest jelentős forgalmat bonyolít le.

Az öntapadós betűket össze-vissza ragasztották fel. Az enyhe kavargás gyomorgörcsére figyelmeztette. Hátrahőkölt, nekidőlt az ABC falának. A beton meleg volt, zsibbasztotta. Előrelépett, de még jobban szédült.

„No.”

Becsukta a szemét, és a szervei működésére figyelt. Gyomrán és szívéen kívül nem érzelt mást.

„Pánik.”

Hiába nyugtatta magát, s érezte nevetségesnek, amint ott téblábol „fényes délután” az áruház oldalánál, nyugtalansága tovább fokozódott. Bár érzékelte környezetét, iszonyú hideg és üres térbe került mégis, a hangok akárha üvegfalon túlról szólnának, s a tárgyak is esetenül testesek: kar-nyújtásnyira vannak valóban, de a kicsi távolság mérhetetlenebb a bolygók távolságánál.

„Mozdulj.”

Barlang üregéből visszhangzott a szó.

„Mozdulj.”

A járókelők megkerülik, mereven nézik, s a közelébe érve elfordítják a fejüket. Bizonyára nem őt, V. Antalt, hanem egy öregedő, inas, ismeretlen férfit látnak maguk előtt, aki ha éppen nem állna ott a falnál, nem venné észre senki. Igaz, továbbra is elkerülnék azt a helyet. Erejét összeszedte, s bal lábát előrecsúsztatta.

„Látod, sikerült.”

„Mennyire szeretem benned a fiatalságot. Amikor magadra húzod az inged, szeretném megtapintani az izmaidat. Tenyérrel érinteném valamennyit, a nyakizmoktól a csuklyás izomig, azokat is, amelyek a bordákat tartják össze.

Mindent, külön-külön. Jó, hogy fiatal vagy. Megfiatalodom. Kamaszos a tested. Arányos, sima, nyúlánk. Egyszer, ha felébresz, és fáj egy ín a lábadban, vagy ha hátrabiccented a fejed, hogy igyál egy pohár vizet, és nem tudod ugyanolyan könnyedén visszahajlítani, akkor majd rájössz, milyen rettenetes dolog az öregség. Szeretném, ha mindig fiatal maradnál. Szeretném, ha nem ismernéd meg tested romlását, a gatyakorc fölé hajló puha hájat. Szeretném, ha így maradnál nekem.” – V. Antal első asszonyára gondolt.

„Bevezetés.”

Az az asszony már nincs. Ha keresné, nem találná. De nem keresi. Az az asszony se valamire kellett. Nem fűződött hozzá érdeke.

„Ez már az lenne?”

„Az.”

„Egyszer mindenki?”

„Én is.”

„Szabály.”

„Kivétel?”

„Nincs.”

„Én se, ő se.”

„Tíz nappal több.”

„Enyém.”

„A félelmé.”

„Az vagyok.”

V. Antal nem tudott az emlékei között bóklászni, most mégis jólesett ilyesmire gondolni. A helyszínek, a tárgyak, az emberek és a mozdulatok összemosódtak, átszíneződtek. Súlyos függöny hasítékain átvillanó bokák, csuklók, profilok, és semmi kézmozgás. Semmi több.

„Emlékrágás.”

„Ismét átélni a történelmet – eltávolodni tőlük, tőled, tőlem. Mintha más-sal történne a tegnapi jelen. Vagy a tegnapelőtti. Ami rosszabb. Nem, egyszerűen múlik az idő. Telik. Kiszolgáltatottan, a tények sortüze után ki nem zuhanna a földre?” – Ha a jövő lehetséges változatait sorolná, nyugodtabb lenne? Azok úgysem számítanak. Csak éppen V. Antal fejében léteznek, s ki nem szakadnának belőle. Egyek. A lehetőség és a jelen között rés van, melynek peremét körbeállják a múlt eseményei. Hogyan préselje át testét a szűk hasadékon? S átjuthat-e? Szabad-e átbújni, ha netán egy újabb hasadék várhat rá? Repedések. „Meg kell maradnod. Nem másban. Nem más által. Mint a hegyek, a folyók. Önmagukból és önmagukért léteznek. Érted, ugye? Van időd. Dolgozhatsz. Magadért. A legfontosabb: nem engedni semmiből.”

„Presszóban lehetett?”

Nem. Kocsmában ültek, a szagok beivódtak az asszony hajába.

„Csak a munka.”

Kényszerítette magát, hogy emlékezzen. Ötvenhatban még javában szóltak a gépfegyverek, és az asszony készült elmenni, amikor azt mondta V. Antalnak: a múltnak megtartó ereje van. Éppen ezért hagyhatja itt ezt az egészet. Az erőt akarja érezni. V. Antal történetstilánkok szabdalták szét. Éles pere-műek, akár a tört üveg. A romhalmaz fölött ott magasodott a torony.

„Megtanított szeretkezni.”

Eszébe jutott egy kép, az asszony szerint valami francia festőnél látha-tó hasonló, s abban a képben ő is ott állt, holott, és a felidézés pillanatában éppen ez volt rá a legnagyobb hatással, kívülről, szemlélőként látta önma-gát, de ettől nem lett se szomorúbb, se vidámabb.

Így érezte magát akkor is, amikor első munkahelyén a személyzetisnek átadta a munkakönyvét, melyet a technikum elvégzése után kitöltetlenül nyomtak a kezébe. Tartozni akart valahova. Egyre csak mondogatta, „in-kább a munka”, s azt hitte, azzal, hogy egy cég létszámát gyarapítja, dol-gozónak érezheti magát, mi több, dolgozhat. Azt teheti, amihez a legjob-ban ért, s amit ezért vagy azért, de ő választott. E választásban benne vél-te a szeretetet is.

Már a negyedik hét végén, ezerkilencszáznegyvennyolc júniusában, egy napon, az udvar sarkában megsejtette, hogy itt nem órá, nem a munkájára van szükség. Csak egy létszám része. Lelkesedését a gyárudvar hangosbe-mondóján keresztül sugárzott indulók csupán hét évig tudták fenntartani. Óránként kettő hatvanért.

Elmúlt a vashordás időszaka. A csarnokba került leltározni, majd vissza az udvarra. Tovább emelgette a gépekből kiszerelt vasdarabokat, gépzsíros alkatrészeket. Két évig irányíthatta az újonc segédmunkásokat, sőt idejü-ket, tevékenységüket is beoszthatta. Aztán visszakerült a csarnokba, egy

gép mellé. Másodkezelőnek. Négy év múlva saját gépe volt, tízéves munkaviszony után csoportvezető lett, csoport nélkül.

Huszonhét éves korában.

Elért a toronyházakig. Szürkék és magasak voltak. Az ablakok lesötétítve, mindegyikben elsárgult, fakó selyem. S a nyitva maradt erkélyajtókból itt-ott kiduzzad a függöny. A félemelet saroklakásának kilépőjén kamasz fiú hintálta magát. Felsőteste előrelógott, haja lebegett. Korlátot szorító ujjai a körmei fölött elfehéredtek, az ujjbegyeknél különösen. Az öntött, sárga üveg szétmosta vékonyka lábszárát. Mintha az ormóttan cipő és a felsőtest között nem lenne semmi. Az így keletkezett folytonossági hiányt pedig kitöltötte a rücskös, áttetsző, dróthálós anyag.

Az ünnepélyen, amikor megkapta a lakást, a párttitkár arról beszélt, hogy az állam ily módon honorálja az elvhű, komoly, képzett munkást. Az elvhűséget később – amikor V. Antal már csak annyit volt hajlandó dolgozni, amennyit számítása szerint munkabére ért – nemegyszer számon is kérték tőle. Hajthatatlan maradt. Amikor elhalt a taps, s az asszonyok felszárították könnyeiket, ő is megkapta a kulcsot. Az albérletéből átvitte a pokrócát, és kölcsönkért egy matracot. Az első éjszakát álmatlanul töltötte másfél szobás, mészszagú lakásában.

Először az anyja látogatott el hozzá, két fonott kosárral. V. Antal hívta őt – fél napot utazott, átszállások után érkezett meg. Anyja kétségbeesetten csapta össze a kezét, amikor a nyitott ajtóban álló fia mögött meglátta a rózsaszín papírral tapétázott falakat. Sorra járta a helyiségeket, megtapogatta az ajtókereteket és hümmögött. A gáztűzhelyet nem merte használni. V. Antalnak mellette kellett maradnia minden főzésnél. „Én ugyan meg nem tanulom, hogyan kell használni ezeket az újmódi szerkezeteket...”

Állva ettek, a beépített konyhaasztalnál. V. Antal mustárospoharakat hozott a szobából, előlbitette, s kétfelé öntötte az üveg sört. Az anyja mádkortyokban nyelte a számára szokatlan italt. Az utolsó nyelés után vaksi szeméhez emelte a poharat: rúzsoltot talált a szélén. Elutazás előtt annyit mondott: „Ha már udvarolsz, takaros legyen az a menyecske.”

V. Antal örömet akart szerezni az anyjának, ezért hívta el lakásnézőbe. A nőt, akinek a rúzsnyomát az öregasszony megtalálta, előző este szedte föl. De nem akarta anyja örömét elvenni. Ráhagyta.

„Eljön az ideje.”

Egész idő alatt feszengett, sietve nyitogatta anyja előtt az ajtókat, kitárta a beépített szekrényeket, megmutatta az angolvécét, s elmondta, miért jobb a padlószőnyeg a kőnél és a hajópadlónál. Az anyja elpanaszolta, hogy nem törődik vele annyit, mint gyermek- vagy ifjúkorában. „Nem szeretsz fiam, pedig én szültelek, én neveltelek.”

„Talán elhitte?”

V. Antal szerette volna, ha anyja neki ajándékozna a nagyszülőktől maradt bútort: a fonott támlájú székeket, a szálkás, agyonsikált asztalt és a diófából készült parasztágyat. Az anyjának más volt a véleménye: „Ilyen szobába nem parasztbútorok kellenek.”

V. Antal aztán a munkahelyéről is beszélt, „elindult a létrán fölfel”, s a munkatársairól kedves történeteket, családi szállóigéket mondott. A szomszédokra is sort kerített. Elmondta, hogy a mellette lévő három és fél-szobás lakásban a párttitkára lakik, másodmagával. A lakáskérélmében még az állt, ha nagyobbra cserélik a kétszobás lakást, magához tudná venni idős édesanyját, s a lányának, aki miután elvégzi a főiskolát és férjhez megy, ugyancsak kell a férőhely. Feleslegesnek tartották ezt a felhajtást, „hiszen egy felesnek akkora lakás jár, amilyen illik hozzá”.

Az anyja a második este kihajolt az erkélyen, átpislantott a párttitkárék erkélyére – papírdobozokat, üres cserepeket látott. Befejezték a költözködést – állapította meg. Majd arra kérte V. Antalt, mennének föl a tetőre, „abból a magasságból szeretné megnézni” a várost. „Nagy, nagy, de azt hittem, nagyobb.” Fiába karolt, majd a villámhárító rozsdás rúdját fogta. Amikor lefelé indultak, alsószoknyájában megtörölte a kezét, s úgy kapaszkodott a lépcső korlátjába. Egész testével fia segítő karjára nehezedett.

Lementek a legközelebbi boltba. Az ABC – miként az óvoda, az iskola, az orvosi rendelő – még nem épült fel. Fabódéban mérték a cukrot, lisztet, citrompótlót, s mindent vettek, amit az anyja „egy háztartásban fontosnak velt”. Műanyagdobozokat is szereztek, amelyeket V. Antal a mai napig használ.

Majd újabb palack sört ittak és felidézték V. Antal apjának emlékét.

„Az öreg örülne.”

A sörhöz kenyérre vágott szalonnát ettek, vékonyra szelt és ecettel meglocsolt vöröshagymával. Szemük elhomályosodott a boldogságtól.

„Az öreg szigorú ember volt” – több tulajdonságára V. Antal nem emlékezett. „Szóból értő” – talán még erre. Élete utolsó hónapjaiban nemigen tudta, mit csinál, minek hol a helye, és mit beszél. Akkor lett rá jellemző a szigor. V. Antal úgy vélte, hogy apja szervezete így védekezik az elmúlás ellen. Amikor az öreget végleg cserbenhagyta az ereje, csak dühöngött, erőtlen kézzel csapdosta az ágytámlát, kiverte a cihából a tollat, kiborította az éjjelit. Felesége szürkére szorított szájjal, kiszikkadt szemmel viselte „a mindenkinek kijáró csapást”.

V. Antal anyja megfáradt. Félórát tudott üldögélni, mialatt „végig-gondolta a teendőit”, hiszen az „öregember feje szita, a kis dolgok áthullanak rajta, akárha nem is lennének”. Lehajtotta a vécésze deszkáját, ráült, fia pedig megállt, szemközt, a konyhaajtó fájának dőlve. Elnézte anyja megváltozott arcát.

Anyja látogatása után V. Antal két hét szabadságot vett ki. Fölkereste ismerőseit, rokonait, innen egy széket, onnan egy szüette szekrényt szerzett.

Neki adták a kidobásra ítélt bútordarabokat, a pincékből, padlásokból régi tárgyak kerültek elő. Berendezte a lakást. Utoljára viaszosvásznat terített a konyhaasztalra, s tudta, ezzel véglegesen otthont teremtett magának.

A lépcsőház előtt megállt, szemmel tartotta a parkban bókászó rongyos öregembert, aki derekánál madzaggal összekötött, térdig lógó kabátot viselt, s járta az olajfényes kukákat, könyékig turkált bennük. Az ételmaradékot nejlonzacskókba gyűjtötte, az újságlapokat, papírfecniket kisimítva, egymáshoz préselve csomagokká kötözte. A számára szükségtelen dolgokat, amint befejezte a válogatást, visszatömködte a szeméttartókba. A lakók szinte észre sem vették. V. Antal ismerte az öregot. Fakanalakat árult, fizetéként egy pohár sört, egy háromcentest, vagy ételmaradékot is elvett.

„Ő is elmegy.”

Máskor is rendelt neki söröket, de V. Antal egy-egy kanálnál többet soha nem fogadott el. Nem volt rájuk szüksége, a meglévőket sem használta. Beszélgettek. Az öreg fél fenékkal mocorgott a széken, az ajtó felé kapdosta a fejét, s kabátjának szárnya alá dugdosta a keserűnyárból maga fargta eszközöket.

A felesége meghalt a „sárga házban”. „Azt hitte, a románok egy reggelre ledöntik a házunk kéményét, de ledőlt az magától. Bevitték. Akkor már nem ismert meg senkit. Valami két kutyáról beszélt, holott csak egy volt. Kérdezte, adtam-e nekik enni, a szobát nem szarták-e össze, és intett, vigyázzak, mert üzekedni fognak. Meguntam. Mondtam neki, inkább ott-hon legyen bolond, ha már az lett. De félt a románoktól. A kutyákat meg vigyem be hozzá! Meg kellett kérdezniem, melyiket. Merthogy én egyet ismerem, a Mackót. Azt válaszolta, a másikat is, amelyiknek nincs neve. Hát hogy-hogy nincs neve? Azért nincs – suttogetta –, mert azt nem szeretem.”

„Meg kellene kínálnom. Talán elfogadná.”

Az öreg eltűnt az egyik lépcsőházban. V. Antal végigpásztázta a beszögeléseket, a lépcsőházak betonszélvédőit, várta, hogy valamelyik bokor mögül előlépjen. Vesztegette az időt. Lelkiismeret-furdalást érzett.

A közeli barakkhoz indult, ahol már nem laktak. A munkások elköltöztek, az ablakokat betörték a gyerekek. Az éjjeliőr az ablakkereteket néha beragasztotta kék csomagolópapírral, hogy aztán azokat a szél szaggassa, leáztassa az eső.

„Hamarosan lebontják.”

V. Antal a faácsolathoz sietett, szót akart váltani az őrral. Végigment a deszkafal tövéén, körbejárta az épületet, minden résen bekukkantott. Kiabált. Húgyszag és dohos földszag szúrt az orrába. Nem volt kedve belépni. Kintről szölongatta az öregot. Koszos gyermek tolakodott elő a folyosó végén. Gyorsan eltűnt. Megnyúltak a délutánban az árnyak, peremük ső-

tétkékbe játszott a cementporos padlón. Mindenféle kacatot talált. Lehajolt a felcsillanó olajos szögért – emlékezett, a lakásban szükség van rá –, amikor a szemközti ajtó négyszögében fölfedezte a gyerek árnyékát. Háta mögött lehetett az ablak. Nem tudta, miért nem lógott meg.

„Gyere ide.”

Mocorgás, szaggatott, ijedt szuszogás volt a válasz.

„Gyere.”

Előbbre lépett. Akkor nevette el magát, amikor meghallotta az ablakpárkány recsenését, s a tompa puffanást. Benézett a kifosztott helyiségbe, ahol főzhetett valaki. Erre utal a törött konzervüveg, a lábas, amelyben ételmaradék párologott. A falon függőleges, karnyi hosszú, kiégett vakolatfolt: a kályhacső nyoma. Az ajtó mögötti sarokban habos, nedves tócsa.

„Pisált.”

Sajnálta, amiért elijesztette a kölyköt. Beszélgethettek volna. Innen, a barakkból még kopottabbnak, omladozóbbnak látta a lakótelepet. A csatornázáshoz ásott árkok, min egy alig múlt bombázás nyomai. A füves területeken tankcsapdák: betonmaradványok. Kitört, csenevész fák, összelapított szurkoshordók. Meghatározhatatlan események maradványai. Nem ismerte a sok bizonytalan jel értelmét, s nem tudta, hogy véletlenül, vagy meghatározott célból maradtak-e ott.

Az ajtófélfá szögén megakadt a kabátja. Hirtelen fordult, s a lendületből kiejtette kezéből a negyed kenyeret. Dühödten taposott rá.

V. Antal gyermekkorában, „otthon” – neki az otthon sokáig az anyjáiék házá, lakóhelyét jelentette, még azután is, hogy berendezte saját lakását –, általános iskolás korában, másfél évig a kissé megroggyant történelemtanár vezette helytörténeti szakkör tagja lehetett. Jegyzetömbbel jártak – egy fiú, egy lány – az idős emberekhez, adatokat gyűjtöttek. A tanár úr – míg fel nem oszlatták a társaságot, s nem rúgták ki az öreget az iskolából – bevitte a kört a megyei levéltárba, hogy kimásolják azt a néhány sor írásos emléket, ami a falujukra vonatkozott.

„A nyelvészeti kutatások a 10–11. századra csupán gyér szláv lakosságot tudtak kimutatni, amelyhez a 11–13. század folyamán telepések révén újabb vendégek érkeztek. Ez a szláv lakosság azonban régészetiileg nem mutatható ki. Ugyanakkor ismerünk néhány olyan lelőhelyet, ahol a késői avar kultúra még a 10. század elején is kimutatható. (...) Az látszik bizonyítottnak, hogy honfoglaló törzseink a legkülönbözőbb elemeket egyesítették magukban, legfeljebb az a kérdés, milyen arányban. A megye területén a kabarok hagyatéka látszik a legjellemzőbbnek. A kabar népesség azonban szintén nem egységes, ismert összetevői a varányok, oszlárok, kálizok, bolgárok, bercelek. (...) Kevésbé ismerjük az

Ákos nemzetség szereplését. A megye bihari részén ez az egyetlen olyan nemzetség, amely talán honfoglalás kori, és helyi eredetű. Központjuk Monostorpályi volt, birtokaik: Pocsaj (1291), Kasza (1336). Többi birtokaik már megyén kívül esnek. (...) Az Árpád-kori települések kialakításában területünkön is ugyanaz a három tényező működött, mint az ország más részein: a nemzetségi birtokrendszer, a királyi várispánság és a nagybirtok. A területünkön korán feltűnt, és ágaikban az azokból sarjadt családokban a 13–14. században is itt élő nemzetségek közül elsőnek az Ákos nemzetségről szólnak. Bizonyos, hogy a Berettyó–Kékkálló vidékén már a 10. században megjelent. Birtoklásuk központja Nyírpályi (később Majspályi, Ernyefiaistvánpályi, Monostorpályi). Itt állott a nemzetség első közös monostora és temetkezőhelye már a 11. század első felében. A monostor a váradelőhelyi premontrei Szent István monostor filiája volt. A falu a 13. század során megkettőződött, az új település a század végén önállósult.

„Mekkora marhaság volt!”

„Területünk megtizedelt lakosságát az 1557. majd az 1585. évi pestis is jelentősen megritkította. (...) Az 1660. év és a területünk hódoltságából való felszabadulása (1692) közötti pusztulás igen nagymérvű volt. Az 1692. évi összeírásban Monostorpályi nem szerepelt. (...) Gőz-hát, Szúnyog-dűlő, Halastó, Macskagaz-dűlő, Kanta-szűrő, Macskagaz oldal, Majorsági földek, Nagypá-dűlő, Urbéli kaszáló, Nagyrét, Varga-rét, Nagytiszta, Varga-réti erdő, Nagyszék, Vértesi főút, Nemes-szűrű, Völgyes, Nyírerdő, Völgyestő-dűlő, Pincekút, Zsellérek legelője, Pirosgaz, Pircsi kátyú-dűlő, Posta út, Roskoványi tábla, Tejfeles gaz, Tejfeles kút.”

„A tanár úr 53-ban eltűnt.”

Amikor eljött V. Antal anyja, mihelyt kiszuszogta fáradságát és körbevezettette magát a lakáson, egyik kosara fenekéről előkotorta fia lecke-füzetét. „Nem mertem kidobni, ha már valamiért eltetted.” Az elmúlt években többször V. Antal kezébe akadt az irka, s mindig csodálkozva tapasztalta, hogy emlékszik a hajdani, ákombákomos jegyzeteire. Ha lehunyná a szemét, bármelyik pillanatban, mint a leckét, fölmondhatná.

Letörte az arcáig hajló loncágat. Két ujj között áthúzza a hajlékony vesszőt, letépte az apró leveleket. „Szeret – nem szeret” – számolgatta gyermekkorában. A vesszővel léptei ütemére verte maga előtt az ösvény porát. Elhagyta a kiserdőt, amelyből parkerdő lesz, ha a város vezetése továbbra is így akarja. A sör lehúzta a zsebét.

„Nem akarok meghalni” — mondta az anyja. Az öregasszonynak összeszűgödött a koponyája, apró tincsekben tapadt fejére az ezüstszürke haj. „Mindenki meghal. Én is.” De ezzel nem vigasztalta meg az anyját.

„Mindenkinek meg kell halnia” – mondta volna még egyszer, de rájött, ennél nagyobb illetlenséget nem mondhat a haldoklónak. Azt természetellenesnek érezte, hogy valami másról kezdjen beszélni, akár a portáról, vagy arról, hogy a kiskert nincs fölászva, és a veteményeket nem lesz, aki elültesse. Tudta, ha az anyja meghal, a kerttel együtt eladja a házat is. „Nem lehet hetente hazautazni.” „Szép bokrot kell rám ültetni – homályosodott el az asszony szeme –, amely tavasszal virágzik. És illata van. Apád fölé semmit sem ültettünk. Hálátlanok lettünk.”

„Hálátlanok.”

„Te élni fogsz.” A kis öregasszony mosolygott. Sima és fényes volt a karja. Ujjait fia vastag csuklójára kulcsolta, úgy figyelte gyermeke arcát. „Többször kell kipróbálni a halált.” „Hozzá kell szoktatni a testet.” Ezt azonban már nem mondta ki V. Antal, csak görcsösen szorította anyja gyöngé ujjait.

„Tizenkét év.”

V. Antal kertész ismerősétől tudta, hogy a lonc tíz év alatt fejlődik ki. A lonc igénytelen növény. Szép díszcserje, kora tavasztól pompázik a kertben, illatos virágai a rovarok kedvelt táplálkozóhelyei. Ősszel piros-barna leveleivel vidítja föl a sétálókat. Temetőekben nem szokás ültetni. Szereti a kötött, állott talajt.

Rálépett a pálcavégre, s kezét, mellyel a vesszőt tartotta, magasba rántotta. Nem tudta széttepní a hajtást. Csupán a vörös, nedvdús kérget szakította föl, a vékony rostok a fehér szíjácson lefegtek.

Az öregasszony elnézte fiát, vértelen száját összepréselte, néhány nap alatt kihegyesedett állát a mellkasára szorította. V. Antal nem mert megfordulni, nehogy „elszalassza az időt”, de foglalkoztatta, anyja miért néz el „az ágytámlája felett”, oda, ahol a fagerendás alacsony mennyezet és az ajtó fölötti függönykarnis találkozott.

„Ott lehetett a kereszt?”

Hogy megetesse a disznókat és vízzel s kukoricával lássa el az apróállatokat, kiment és egymásután elszívott négy szál cigarettát. A disznóól ajtaját meg kellett emelnie, hogy kiforduljon a sarkából. A szomszédasszony átszólt hozzá: „Bírja még?” „Nem sokáig.” „A tükörre vigyázz.” Nem értette, miért kellene a tükörre vigyáznia, s kedve sem volt a faggatózáshoz. Amikor kikísérte a halotti bizonyítványt kiállító orvost, eszébe jutott a szomszédasszony intelme. S összeszedte a tükröket. Berakta mindet a szüette szekrénybe, a szárított növények, a dohányleveles zacskók alá.

Halottak napján mégis megkérdezte a szomszédot. „A tükröket? Azo-
kon át távozik a lélek. Ne szokja meg, hogy visszajárhat. El kell rejteni mind.” Előszedte a tükröket – időközben mindegyik szétrepedt –, s elásta a disznórágya alá. Kiszellőztette a szobát, elhúzta az ablakkeretre rajzszege-

zett zsákvásznat, s várta, hogy megérkezzenek a vevők. Nem alkudott – bár illett volna –, az első árajánlatra kezét adott. Annyit kért csupán, hogy a felesleges holmikat és a „csak az anyjának fontos” kacatokat ő égethesse el.

„A paphoz kell mennem” – határozta el, miközben rendbe szedte magát, s fél órával a busz indulása előtt – utoljára – csukta be maga után a kertkaput. Akikkel az úton találkozott, azoktól szépen elköszönt, majd bement a kocsmába, és két fél szilvát rendelt. Egyet magának, egyet a temetőőrnek. Megállapodott vele, hogy „kéthavonta kapálja az öregek közös sírját”, s pénzt hagyott a virágpalántákra. Este érkezett haza. Azonnal nekilátott, hogy a néhány hónapja elhanyagolt torony betonalapját elbontsa. Elégedetlen volt vele, nem találta kellően szilárdnak ahhoz, hogy az elképzelt tornyot megtartsa. Egyenként ütötte ki kalapáccsal a téglákat, spaknival megtisztította a rákövesedett maltertől, s a kisszobába egymásra hordta valamennyit. Néhány napra kiíratta magát a körzeti orvossal – ötven forintot adott érte –, s kikilincselte, hogy módosítsák az építési engedélyt. Az erkély alá – a statikai számítások után, amelyben az alkoholista üzemmérnök segédkezett – megfelelő nagyságú gödröt ásott. A szülői ház árából cementet, sódert és finom, rostált folyami homokot vett. Bérelt egy betonkeverőt, felfogadott két „építkezésen már dolgozott roma-magyart”, és a „gödör alja, meg az erkély közötti távolságot tekintve élhossznak”, hatalmas betonkockát „ültetett” a panelház tövébe.

„Tízszeres terhelést is kibír.”

E művelet eredményezte, hogy a torony, amit épített, egyik oldalával sem érintkezett az emeletes ház szelvényeivel. V. Antal az alapozásnál is tudta, hogy „mintegy méternyi lesz a távolság a két fal között”, „így az emeleten lakók elől továbbra sem veszi el a „teljes” kilátást, a ház karbantartási munkálatai azonban kényelmesebben elvégezhetők, ha szükségesnek mutatkoznának.”

Ez idő tájt az emeleten élő lakótömbtársak sokat morogtak V. Antalra. Egymás után jelentgették fel a „városkép tudatos, ízléstelen és individualista vezéreltetésű elcsúfítása miatt”. A hatvanas években pontosan száztizennégyszáz bejelentés érkezett ellene a Városi Tanács Építési Osztályára, s tizennégyszáz szállt ki az osztály által összehívott, mérnökökből, hivatalnokokból, és mindenféle fontos társadalmi szervezet képviselőiből álló bizottság. Ilyenkor V. Antalnak munkaidő-csúsztatást kellett kérnie a főnökeiktől, bár néhányszor „orvosi segítséghez” folyamodott. Ezerkilencszázhatvanötben még lógott is három napot, mert mind a tizenhat nap szabadságát felhasználta, de végül is a szakszervezet, a helyi pártbizottság és a Népi Ellenőrzési Bizottság egyforma jóindulattal állt az ügyhöz.

*„Idegenforgalmi látványosság lesz.”
„Magasabb a város bármelyik házánál.”*

Munkatársai hőzöngőnek tartották, és kinevették; hittek is, nem is a munkájában, de mert V. Antalt az építkezésben hivatalosan nem gátolták, „munkahelyen kívüli tevékenysége” legálissá vált.

V. Antal élete hétköznapi mederben folyt. Került minden feltűnést, egyébként sem szerette azokat az embereket, akik kedvelték a felhajtást. Azoktól a helyzetektől is visszariadt, amikor a társaság központjává válhatott volna, félt, hogy nem felel meg „az elvárásoknak”. „Senkit nem szabad kellemetlen helyzetbe hozni.” Eszébe sem jutott, hogy feltűnést kerpülő élete is feltűnő lehet. Azt sem vette figyelembe, hogy „amikor eljött a nőülés rendes ideje, azaz betöltötte a harmincat, és mégsem nőült meg, egyre több lány, asszony sűg össze a háta mögött. Míg egyszer, az üzemben, egy természetes asszony, éppen az üzemcsarnok előtt, félig évődve, megkérdezte tőle: „Anti, nem vagy te buzi?”

V. Antalnak lila lett a feje, s hirtelen, „hogya számára kellemetlen helyzettől szabaduljon”, elkapta az asszony olajtól csúszós kezét, s arra kényszerítette, hogya felmeredt nemi szervét megfogja. Az asszony visított, de V. Antal – ahogya később, a munkahelyi döntőbizottság előtt jegyzőkönyvbe mondta – érezte, „az asszony a pajkosságon túlmenő figyelmességgel tapogatta a szervet”. De „azt az időközben elterjedt szóbeszéd ellenére is tagadta, hogya munkaidőben, kevéssel a tizenegya órai szűnet előtt, az üzemcsarnokban megnyitotta volna nadrágja sliccét, és csupasz testrészneg megfogására kényszerítette munkásnő beosztottját”.

V. Antal joggal hitte, hogya „tisztességes, apjától örökölt nevét meghurcolták, és mindenki szeme láttára sárba tiporták”, ezért önszántából fordult szakszervezeti vezetőjéhez, kérve, „vizsgálják ki a szóbeszéd reális alapjait” és „nyilvánosan szégyenítsék meg az aljas rágalmazót”.

Az úgy elültével elhallgattak a fecsegők.

V. Antalt semmi nem gátolta, hogya immár megnyugodva, késő délutántól késő estig a tornya építésével foglalkozzon. S a falak biztatón magasodtak.

Furcsa szokást vett fel. Mint egészséges ember a kedvesét, úgy simogatta, becézgette a téglafalakat, tenyere öblével le-letakart egy-egy kiszögellést, a vörös anyagba égett meszes csigát, és míg melengette, érezte, mint szívároga testébe a fal tartása, szilárdsága. „Kedves falával” tudatta, mi történt aznap a városban, kivel és mit beszélt a hajnali buszon, munkatársai kivel-mivel elégedetlenek. „Ismét rossz a koszt”, valamint „miért undorodik az utóbbi időben a kikencélt nőktől”. Meg is magyarázta: „A nőknek más sem kell, csak a farkam.”

Átöltözött, magára húzta a malteres ruháját – úgy dőlt a falához. Vagya amíg elszívott egy szál Mátrát, a keverővedret felfordítva, odaült valamegyik falhoz. A torony pedig felfogta V. Antal keserveit, és hallgatott.

A várost, ahol V. Antal élt, a királynég városának nevezik, de a pontos szóhasználat és a királyság megszűnte miatt a kiskirályok és a belügyminiszterek városának is mondják. A boldog utókor harmincöt év alatt sikere-

sen tönkretette azt, amit évezredek sem tudtak. A várost többszörös S-ben keresztülszelő hegyi patak véste sziklán állt a királyi palota, funkcióját veszítve, a várbeli börtönt köztörvényesek népesítették be. A paloták mintás cserepeit szanaszét sodorta az északi hegyekből fújó szél. A koronázó templomból lezuhant a harang s bújócskázó kölykök kényelmes búvóhelye lett.

A freskókat gyerekkrajzok egészítették ki, a bizánci képek obszcén jelekkel gazdagodtak. A város szentjének nevezett Árpád-házi királyné combjait hatalmas rombusz feszítette szét, a háttérben (a kenyeret és ástót tartó) férfialak ártatlan szentarcra tekintett a főúri asszonyra, mit sem sejtve merevedő falloszáról.

A várudvari hangversenyeket gyakorta szakította meg a barokk Szentháromságról lezuhanó kövek okozta riadalom. A mészaköszobrok különösen augusztusban igyekeztek megszabadulni darabjaiktól.

Az idős polgárok, akik emlékeztek a kisváros hajdani pompájára, s arra, hogy a püspöki palotát és a jószágkormányzói épületeket szokás volt húszévenként tatarozni, rosszállva csóválták fejüket a levelesen málló vakolat, omladozó erkélyek, gazfelverte fogadótermek, kiütött ablaktáblák miatt.

A királyi palota romhalmazával szemben, kissé alacsonyabb dombon épült fel a helyi nagyságok villasora, melyet egy-egy luxuscikket árusító bolt szakít meg; s egy sokemeletes, fekete gránittal borított monstrumot is odateremtettek a szorgos építők, tetején a körpanorámát nyújtó bárral.

A vár aljánál emelkedő Kálvária-dombról kitűnő kilátás nyílt a század eleji hangulatot árasztó épületekre. A völgyben felduzzasztott patak szintetikus festékekkel szennyezett kékje s a szomorúfüzes szerencsésen tagolta a leereszkedő utcák geometrikus rendjét. A Kálvária-dombról látni lehetett a város legkisebb, ötödik dombjára telepített panelháztelepét is.

V. Antal egyszer tévedt fel erre a líciumokkal befuttatott sziklára, ám akkor lelkét felkavarta a „gomba módra szaporodó házakból” kiszivárgó szomorúság. Akkor nem vette észre, hogy a patak fölötti függőkertben, a díszbokrok, s a néhány napja odatelepített fák takarásában ünnepség kezdődött. Könnyű ruhácskáikban kivaszt arcú asszonyok sétáltak napernyőikkel, sportos férfiak emelték egymás felé öblös poharaikat, s a megye legjobb sváb zenekara hangolt. V. Antalnak arról sem volt tudomása, hogy az ilyen mulatságoknak véget vető rendeletet kikényszerítő levelek egyikét ő is aláírta. A levélben ez állt: „Az előttünk járt nemzedékek által ismertté lett város arca a barokk időkben alakult ki. A városban és a körülötte elterülő városrészekben sorra épültek a barokk stílusú középületek, lakóházak, templomok. Talpra állt a város.” Majd tovább: „A felszabadulás után kétirányú átalakulás tapasztalható a városban. Egyfelől: bizonyos mértékig iparközponttá fejlődött; másfelől: kulturális téren erősödött fel a vezető szerepe. Ma egyetemi város... megépült az új egyetemi negyed; középiskolái, szakiskolái, technikumai a tájegység széles körzetéből vonják ide a tanulóifjúságot. Múzeuma egyike a vidék legfontosabb közgyűjteményeinek. Új, állandó

színházat kapott stb. Nyári egyeteme kulturális és idegenforgalmi szempontból egyaránt igen jelentős.” Majd a múlt, folytatandó és megduplázandó eredményeit sorolta fel a levél fogalmazója, ellenpontoszásul „a botrányos, és erkölcstelen életmódnak”, melynek egyik megnyilvánulása volt ama V. Antal által „észre nem vett, négyszáz személyes összeövetel, amilyenre szeretett városunkban az utóbbi időben egyre gyakrabban kerül sor.”

A feljelentő leveleket követő kivizsgálás után, „a megtorlás rémhíre ellenére” szakszervezeti és egyéb jutalmakat osztottak szét az aláírók között a „józan és felelősségteljes helytállást demonstrálандóan”, s a jutalmazottak közt V. Antal is ott volt. Két hetet tölthetett a magyar tenger egyik első félkomfortos szállodájában, az utószezonban. V. Antal azonban nem érezte jól magát. Abban az időben éppen azon törte a fejét, hogyan lehetne a fal egyhangúságát megbontani, úgy, hogy az álgótikus kitekintők ne veszélyeztessék az épület stabilitását.

A ház lakói a közel két és fél évtized alatt megszokták V. Antal építkezését, olyannyira, ha egy-egy este a környék csendjét nem verték föl a vízszintezést jelző apró kalapáscoppanások, a gondos családanyák abbahagyták a hús szeletelését, s egymástól érdeklődtek: „Miért nem folytatódik a munka?”

S mikor az árnyak a csöndes tavaszi délutánokon nyúlni kezdtek és szótlán, gyerekekre vigyázó asszonyok üldögéltek a lombtalan, szemetes parkban, mialatt csemetéik indiánosdit vagy háborúsdit játszottak az építkezés felvonulási területén, mélázva nézték V. Antal tornyán a friss téglasorokat és a torony alatt egyre növekvő törmelékhalmot. Csak siráncoztak, hogy „a mi párunk ilyesmire bezzeg nem képes, ha hazajön, csak lerúgja a cipőt, előveszi az újságot, vagy a rádió elé ül, és azt hallgatja”. V. Antal arról sem tudott, hogy különös személyisége az érdeklődés középpontjába került. Kék köpenyes csitri lányok nézték pirulva, ha az élelmiszerboltban megpillantották, a kamasz fiúk pedig játék közben arról álmodoztak, hogy ők „annál a toronynál magasabbat fognak felhúzni, ha felnőnek”. Ha az óvó nénik színes ceruzákat, fehér papírlapokat osztottak ki a rájuk bízott csöppségek között, akkor a csemeték, családjuk helyett tornyokat rajzoltak (köröttük piros, kék, sárga tulipánokkal, nagy, pöttyös masnis kislányokkal és kisfiúkkal, valamint hatalmas szárnyú, karcsú nyakú madarakkal).

A városi rajzpályázaton, amelyet 1970. augusztus 20-a tiszteletére, „az ifjúság széles körű aktivizálására” írtak ki először, a beérkezett és kiállított művek mintegy fele a lakótelepi életet ábrázolta, s e változatos technikákkal készült, különböző szintű rajztudásról árulkodó alkotások mindegyikén ott volt – helyenként csak egymagában – V. Antal tornya, természetűen és téglavörösen; teteje a negyedik emelet ablakpárkányait is eltakarta.

Négy évvel később, a városi címerpályázaton is, a múltat jelképező királynői korona mellett, a köztiszteletben álló művész díjazott pályamunkáján – „korunk monstruózus alkotásait szimbolizálандóan” – megjelent

a V. Antal-féle torony. A koronát és a tornyot tölgylevelek övezték, az egymásra boruló fényeszöld levelek közén makkok barnái villogtak. A két összehajló ágat alul nemzetiszín szalag fogta össze, s csúcsukon vörös csillag ékeskedett.

Az efféle megnyilvánulások ellen végül a helyi sajtó publicistája, a kulturális rovat mindenhol érdekerekre vágó, szószátyár munkatársa emelt szót, és szarkasztikus gúnnyal vette célba „azokat a kispolgári nézeteket, amelyek lehetővé teszik az ötvenes évek kaotikus felfordulása után látszólag megtúrt, de erkölcsi szinten nem tűrendő rákos kinövéseket, s amelyekre ékes példa az évezredes városban egy ocsmány torony”.

Szorongatta a lonc hánccsalán szarát, léptei ütemében egyet-egyet sújtott a gyöngykavicsal szórt sétatúra.

„Megiszom az üveg sört, és veszek még hármat.”

Miközben e művelet elvégzésére alkalmas helyet keresett, nem hagyta békén a lelkiismerete. Régóta nem engedte meg magának azt a „szórakozást”, hogy egy nap több üveg sört megigyon. „Egy elég a folyékony kenyérből.” Mégis azt tartotta, s ez volt neki a döntő érv, hogy befejezett munkájával olyan jelentős tettet hajtott végre, hogy nyugodtan elnézheti magának „ezt a csendes, bensőséges kis ünnepet”.

„Ha nem iszom meg, jó lesz holnapra.”

„Addig nem buggyan meg.”

A labdát pattogtató kislány ismét megkerülte őt, a homokozó felé tartott és éneklő hangján egy gyermekverset harsogott:

„Felavattak kisdobosnak!
Becsülettel mondom;
hogy betartsak minden pontot,
csak ez lesz a gondom!
Magyarország az én hazám,
ideköt a szívem!
Úgy igyekszem, ha megnövök,
szolgálhassam híven!”

V. Antal elámulva ült le a zöldmázás padra.

„A kisvasút kattogó kereke,
az úttörőház sok szép műhelye,
csillogó álom, megéledt mese,
mert benne fénylik nagy szeretete.
S mit kíván mindezért a Párt?
Csakhogy helyedet mindenkor megálld!”

Lehajolt, belemarkolt a kavicsokba. Kinyújtott tenyerében rázogatta, amíg ujjai résein ki nem hullott valamennyi. Néhány kövecske a tenyere húsos dombján pattant át.

„Koccanó hangok, akár a nagy szemű eső a faleveleken.”

Belérúgott a lába előtt nőtt kupacba – a kavicsok szikrázva pattantak szét. Odébb kotorta mindegyiket, s belefeledkezve nézte, mint igyekszik át a mélyedésen, életéből hosszú perceket szánva e művelethez, egy önmagánál sokkal nagyobb hernyót cipelő hangya.

„Vöröshangya.”

A tiszteletestől, sikeres konfirmálása emlékére kapott egy agyonolvasott, nehéz könyvet. Akkor olvasott vörös színű hangyákról. Végeláthatatlan őserdőben eltévedt felfedezőkről szólt a kötet, akik hetek óta járták vége nincs útjukat, méteres húsevő virágok, erejükkel gerincet roppantó óriáskígyók, a fák magasából lebukó késkarmú madarak elől menekültek, miközben szerecsenek: korongszájú fekete emberek nyilainak voltak szüntelen célpontjai. Akik – hogy életben maradjanak – mindennap megettek egy fehér embert. Áldozataikat azonban nem ők ölték meg, hanem a vöröshangyák. A jajongó európaiat kikötötték egy fához, úgy, hogy moccani sem tudott a szerencsétlen, s nádpengével elvágta a bokájuk felső verőerét. A vérpatakot odavezették a bolyhoz, amelynek mentén hamarosan megérkeztek a hangyák, és lerágták az iszonyú kínokat szenvedő ember lábfejét. A fájdalomtól és a vérvesztéstől ájultat aztán a négerek kioldották a gúzsból, lábcsonkjait lefűrészelték, a hangyáknak áldozták, s a még meleg szívet – erejük növelésére – nyersen megették. A holttest többi részét megfőzték és szétosztották a törzs asszonyai és gyerekei között.

„Vöröshangya.”

Nem taposta el az állatot. Loncvesszőjével nagyot csapott arra a helyre, ahol a hangya eltűnt. Gondolta, így is elpusztítja.

Most nem spriccelte végig magát. Hosszú mozdulattal tartotta száján az üveget, nem hagyott benne egy csöppet sem. A zöld söröspalackot a pad kőlába mellé állította.

Olyan helyet választott pihenőül, ahol senki nem vehette őt észre anélkül, hogy előzőleg ne észlelte volna. A házak ablakait eltakarta a pad fölé boruló, burjánzó jezsámen. Előtte széles, füves park húzódott, egészen a betonútig. Csak ott, messze kezdődtek újra a házak.

Maga alá húzta a lábát. Lábujjait megfeszítve érezte, hogy combizmai keményednek. Az inger ágyékáig terjedt. Hasát beszívta, belei a hasüreg hátsó falához tapadtak. Mégis tovább terjedt és erősebb lett a bizsergés.

„Talán egy nő?”

Elképzelte az aktust. Láta a mozdulatlan nőt, s a felhúzott lábak között önmagát. Aztán a nő szemöldöke megrándult és révetegen bámulta a férfi hosszú hajszeit.

„A húgyhólyag feszülése okozza a merevedést.”

Karjával megragadta a nő csontos térdét, följebb tolt, a szétomló mellig. Beledőlt az asszonyba. A test egészen elnyelte. Mozdulatlanul várta, hogy élvezze. Mikor felnyitotta a szemét, szeretkezésszag csapott az orrába, de saját szagán kívül nem érzett mást. Kapkodva nyúlt zsebébe, de már képtelen volt egy alkalmas szorítással megakadályozni a kilövellést.

„Az Isten bassza meg!”

Megkereste a zsebkendőjét, s mivel nem akart a sliccén keresztül benyúlni alsónadrágjába, inkább mutatóujjával felszakította a zsebt, egy lyukat csinált rajta, s azon keresztül tömködté be lába közé a kendőt. Elkeseredett, mert „eddig” még sosem jutott a „képzeltésben”, bár gyakorta nem volt nője, s nemegyszer maga segített testi vágyain. Kőd ereszkedett rá. Az átnedvesedett, hűlő, száradó zsebkendő ébresztette fel. Előhúzta az összegyűrt textilt, ujjai csipeszéből óvatosan a sörösuveg mellé ejtette.

Hosszú léptekkel ment az ABC-ig, csak ott vesztette el, a tömeg miatt az indulás lendületét, s miközben lelassult, a polcok közé furakodott. Kikerülte a süteményes pultokat, és az italos állványhoz szuszakolta magát. Végigtapogatta a sörösuvegeket, azt kereste, melyik hidegebb. Már eldöntötte, hogy négy palackkal vesz, az egyiket rögtön a pénztárgép előtt megissza, a többit pedig felviszi a lakásába. Mivel azonban mindegyik rekeszben csak meleg palackok voltak, csupán két üveget „szerelvényezett”.

Kinyitotta rozsdás, ütött-kopott postaládáját – mindenképpen megnézi, bár soha, senkitől nem vár és nem is kap küldeményt.

V. Antal a leggonoszabb indulattal sem nevezhetnék lelkileg sérült embernek. Mindenki az ő szokatlan életvitelét utánozta ilyen vagy olyan formában, ha valami nagyot, valami fontosat akart véghezvinni. S valószínű, hogy V. Antal is csupán utánaz valakit – hogy kit, azt maga sem tudja.

„Minden sokkal rosszabb, ami más” – gondolta, ha az építkezés közben a rádiót hallgatva, számára új dologról szerzett tudomást. Meg kell jegyezni, hogy a nagy zaj, amit munka közben csapott, „mindig erősebb volt a kelleténél”, hiszen ezzel adta környezete tudomására, hogy ő, V. Antal még akkor is dolgozik, amikor más már nem. Bár nemigen tudott figyelni a „szövegelésekre”, inkább csak az édes-bús nótákat hallgatta.

Szakemberek áhítattal figyelnek „e lelki karbantartást”, jöllehet V. Antalra nem kíváncsi igazán senki. A munkatársai is akkor vették észre, hogy létezik, ha éppen nem volt a helyén és hiába keresték.

De a tornyáról mindenki tudott. Amelyet aztán megfontolt távolságból szemléltek, s tisztes hitetlenkedéssel, ahogy „a minden kor emberére jellemző hóbortnak” kijár.

Pedig V. Antal személyisége tartogatott „az egészségesség határain belül” néhány olyan érdekes, a véletekig kifinomult tulajdonságot, amely „megfontolás tárgyát” képezhetette. Ezek között azonban nem volt ott a sokat hangoztatott „kitartó akarat”, inkább csak azok a tulajdonságok, amelyeket a „gondolatok összpontosításának” és az „érzelmek fölötti önuralomnak” nevezünk. V. Antal lényé egy torony által kívánt megvalósulni, a kor szellemének megfelelően, amelyben élt.

Reggelenként, amikor kemény szőrmatracán fekvé V. Antal álomtalan éjszakáktól kábán az aznap reá váró munkát próbálta végiggondolni, hivatali teendői között soha nem talált olyat, melyet örömmel és felszabadultan végezhetett volna. Már-már félt az ilyen gondolatoktól, noha tudta, hogy a rábízott teendőket rendre elvégzi. Undorodott a két kezétől, melyek a feladatokat végrehajtották. Amikor eljutott odáig, hogy a „munka után kijáró szabad pihenésre, szórakozásra, önművelődésre fordítandó nyolc órát” – ami tudván tudva, soha nem annyi, mert az autóbuszozás, a villamosozás, a bevásárlás is időt vesz igénybe – beosztotta magának, öngyűlölete dajkáló szeretetté változott. A tornya hívta és biztatta őt. S esténként, elalvás előtt, mint nagyanyjától tanulta, ha sorra vette az elmúlt nap eseményeit, örömmel szögezte le: „Ez a nap is tartogatott valamit, aminek örültem.” Általában két téglasornyival került közelebb hozzá a cél.

Mindennek az lett az eredménye, hogy amikor V. Antal a kulcsot a lakása ajtajának zárjába illesztette, gyengeség fogta el, amely hasonló volt ahhoz, mint amit korábban az üvegviszaváltónál tapasztalt, s egyszerűen képtelen volt megforgatni a zárban a kulcsot.

„Nincs kedvem bemenni.”

„Nagyobb legyen az örömöm.”

Nem tudta, mit csináljon. Teste elnehezedett, feküdni, aludni akart – de nem az „otthonában”. Zsebeit húzták a sörösüvegek, minden mozdulatra a csípőcsontjához ütődtek. Csípte a veríték, ágyékszörét tépte a rászáradt ondó.

Az üvegeket a lábtörlőre sorakoztatta, netán „ha mégis meggondolná magát, és visszamenne a szabadba”. Nem egyenesedett föl. Leült a lépcsőfokra. Melléig felhúzott térdére könyökölt, s nézte, mint bukkannak fel és tűnnek el egymás után az emberek.

Zsebéhez kapott, de rájött, hogy elfelejtett cigarettát venni. Ahhoz, hogy rágyújtson, először ki kell nyitnia a lakása ajtaját, az előszobán keresztül el kell jutnia a konyháig, s miután bezárta a gardrőbszekrény ajtaját, a mosogató fölötti polcra le kell vennie a felbontatlan dobozt, elektromos gyújtóval lángra kell lobbantania a gázrózsát, s a tűz fölé hajolva parazsat izzítania a cigarettavégre. Nem gyújtott rá. A feszültség egyre gyűlt idegeiben.

Lábánál megtermett csótány lapult. V. Antal árnyéka zavarhatta meg, a félhomályban azt hihette, esteledik, és elérkezett a zsákmányszerzés ideje. Miután előmászott rejtékéből, mondhatni tétován megállt az árnyék és a fény határán. Az árnyék gazdája ekkor emelte föl a cipőtalpát. V. Antal adott a rovarnak annyi időt, hogy a lépcső műanyag rögzítőszalagja alá meneküljön.

„Tele van velük a ház.”

Nem tudni, mikor jelentek meg s hogyan szaporodtak el.

„Társbérllők.”

Évente kiciánozták a házat. A rovarok azonban már a következő héten újabb vájatokat, sarkokat, tapéta alatti repedéseket foglaltak el, s éjszaka, ha V. Antal rájuk gyűjtötte a fényt, láthatta, az „egész lakás pöttyös”. Később V. Antal rákapott, hogy egész éjjel égesse a kislámpát, de „háziállatai” ezt is megszokták.

A szemközti lakás ajtaja kicsapódott. Lekváros kenyeret majszoló gyermek köszönt rá: „El tetszett hagyni a kulcsot?” – kérdezte, de nem várta meg a választ. A meztelen talpak csattogása már a ház elől visszhangzott. A gyerek anyja kinézett – „Kivel beszél ez a gyerek?” – s ő is rábólintott V. Antalra. Borzas haját sárga nejlonkendő fogta le. V. Antal fölneszelt a lánc csörgésére. A hangot, illetve a hang jelezte műveletet illetlennek találta, hiába sejtette, hogy közvetlenül nem neki szól.

Megragadta a korlát rácsát, és a vas a keze alatt átmelegedett. Nedves foltot hagyott maga után, de a könyökével letörölte.

„Mire jó?”

Kuncogott. A lépcső éle a veséje fölött vágta a hátát. Ahogy feküdt, a lapockájánál és a tarkójánál is érezte a beton hűvösét.

Hangok közeledtek felé. Öblös, hordómélyről kongó hangok, csattogó, szabályos ritmusban. V. Antal közelebb húzódott a korláthoz, hogy „elférjenek mellette”, de nem volt rá szükség, mert megszűnt a lábdobogás, s a felső lakás csengőjének berregése váltotta fel.

„Nem megy ki a házból.”

Tudni akarta, ki az, s kit keres. Fölállt, mert elzsibbadt a bal talpának éle és az egyik lábujja. Hogy megindítsa vérkeringését, felment a lépcsőfordulóig. Onnan sem tudta megállapítani, kik beszélgetnek. Kinézett a keskeny ablakon. Rátámaszkodott a radiátorra, a fémtest megroppant a súlya alatt. A nyisszenő hang a csővezetékben körbefutotta a házat, s néhány pillanat múltán, magasabb hangként tért vissza.

V. Antal, bár soha nem volt börtönben, és „soha semmiféle ügye nem akadt a rendőrségen a lakáskijelentő és -bejelentő lapok aláírásán kívül”, tudta, hogy városa börtönében, „az ország többi zárt intézetéhez” hason-

lóan, az elítéltek csövek segítségével üzennek egymásnak. Most tudatosan akarta megkocogtatni a radiátort, de ettől – „a ház lakóinak nyugalma érdekében” – eltekintett. Zsebéből előráncigálta a gyűrött Esti Hírlapot, és agyoncsapta vele az ablaküvegnek ütődő legyet. A rovar hanyatt zuhant, zümmögött a linóleumon, lábaival hadonászott, majd elcsendesedett.

A munkát abbahagyva, esténként, ha nem tudott elaludni, nemegyszer „az elkészült fal szemlélésével” töltötte idejét. Melegebb hónapokban a reflektorfény, amellyel végigpásztázta a falat, „hogyan jobban szemügyre tudja venni az apró hibákat, s az itt-ott túlcsordult maltert”, magához vonzotta a lakótelep éjszakai rovarjait. Kezdetben semmit nem tudott tenni ellenük. Ha megnőtt a reflektor körül gomolygó rovarfelhő, kikapcsolta a „folyamatos üzemeltetést egyébként sem bíró izzót”, így a park osztorlámpái hamarosan magukhoz vonzották az éjszaka apró lényeit. De kevés eredménnyel: amint bekapcsolta a lámpát, ismét visszatértek. Egy reggel, a torony alsó, gótikus ívű ablakában (melyet beszegezett, hogy teljes pompájában csak az elkészülés pillanatában mutakozzon meg) denevéreket fedezett föl, amelyeknek, mi tagadás, igen örült. Valahol azt hallotta ugyanis, az angol kastélyok annál értékesebbek, minél több denevérük van. Ám azt is tudta, hogy ezek a repülő emlősök „csak addig maradnak egy helyen, amíg a rovarok odagyűlnek”. Ennek viszont megint csak nem örült.

A sok berregő, duruzsoló, zümmögő, percegő, zizegő, csapkodó, cikázó, puhán libbenő, gombostűnyi, hüvelyknyi jószág egyrészt a munkájában is zavarta, de főleg akkor idegesítette, amikor „csak ellenőrizte, hogy mit sikerült elvégeznie aznap”. Ezért elmés rovarhálót eszkábált. Tölcsér alakú, fehér tüllt feszített az izzó köré, a tölcsér belsejébe több, karimaszerű lebernyeget erősített, s ha azokban felgyűlnek, rovarirtóval könnyedén végezhet valamennyivel. Ám azt kellett látnia, hogy az „aprólékos munkának nincs kézzelfogható eredménye”. Hetekig törte a fejét „hatékonyabb megoldáson”. Már ősz volt, amikor rájött a „lehető legegyszerűbbre, amely éppen egyszerűsége miatt nem jutott hamarabb eszébe”: mivel tornya egyre inkább kezdett hasonlítani a félig felhúzott, több öl széles gyárkéményre, a cső nyitott végére, „ahol a csigalépcső szükségszerűen véget ért”, gézernyőt erősített, amely megvédte munkáját a rovaroktól, „könnyű kezelhetősége miatt alkalmas eszköznek bizonyult, s bármely pillanatban eltávolítható volt”. Attól tartott viszont, hogy a denevéreknek nem tetszik majd – ekkor már nyolcan voltak –, rossz néven veszik, hogy „alapvető életszükségletüktől megfosztja őket”, és elköltöznek. A bőregek azonban elégedettek voltak a „szállással”.

Sajnos, az a nyár – 1975 nyara – nem volt kedvező a torony építése szempontjából. Műve a rovarokkal folytatott háborúság miatt csak négy méterrel növekedett, ami alig több napi négy centiméternél. V. Antal „végül is nem keseredett el”, hiszen olyan módszert dolgozott ki, amely az „elkövetkező időkben fontos szolgáltatásokat tehet”, s általa „megtérül minden”.

Azért reménykedett abban, hogy – akár kölcsönszolgálatként – a denevérek irtani fogják a panelházat előzőnlő csótányokat, „még ha emiatt állandóan nyitva is kell tartania az ablakokat”; de azoknak nem kellettek „se az agyoncsapottak, se az élők”. V. Antal téltre megerősítette szállásukat: farostlemezt szerelt a toronyablakra, s a februári fagyok idején rongyokat dugott a résekbe.

„Ébresztőórát kellene venni.”

Azon a nyáron, denevérei cincogásán felbuzdulva, kidobta az egyébként is kopott, „évezredes” vekkerét. A hidegek beálltával azonban „téli álomba menekültek a dögök”, s hiába ébred viszonylag pontosan, mindig szorosan ki volt szabva az ideje, úgyhogy állandóan rohanhatott az autóbusz után. Ez rontotta meg a denevérekkel való kapcsolatát. Később gyűlölete az ébresztőóra irányába csapott, s a denevérek „esténként érezhették” V. Antal kitüntető szeretetét: vendéglátójuk a tüllhálóból összeszedett „konzervdoboznyi, friss csemegével” kedveskedett – igaz: eredménytelenül – nekik.

„Bácsi, emelj föl” – a lekváros kenyeret majszoló kisfiú ácsingózott mellette: egyik keze a zsebében, a másikkal a szája köré ragadt lekvárt próbálta leügyeskedni. V. Antal megnézte a „retkes kis kezét”, pillantása lesiklott a gyerek felhorzsolt térdére, amelyből szivárgott a vér.

„Ki fogsz kapni.”

„Emelj föl” – ismétlődött meg a kérdés, s a fiú lábujjhegyre állt. A halántéka is lekváros volt, de lehet – V. Antal nem tudta eldönteni – „az is seb”.

„Bunyós vagy?”

„Az” – válaszolta a fiú és belekapaszkodott V. Antal lógó karjába. Felhúzta magát, s ráállt a radiátorra. Kikönyökölt a poros, légydögökkel telt párkányon, s abba az irányba bámult, amerre V. Antal nézett. Talpával megvakarta a bokáját, majd amikor vissza akart állni, lábujjai beleakadtak V. Antal kabátzsebébe.

„Ne bomolj!”

Ártatlanul nézett a férfi arcába.

„A barakkban is szoktál játszani?”

„Szoktam. Mit néztél?” – kérdezett vissza. Az ablaküvegen száradt foltokat, zsíros nyomokat vett észre.

„Csak úgy.”

„Lépcső van a tornyodban?” – A fiú kíváncsiságtól áttetszővé vált halántékán kéken lüktettek az erek. – „Igaz, hogy megnézhetem?”

„Ki mondta?”

„Anyuka ígérte, hogy megkér, engedj be a tornyodba. Ha kész lesz. És ha nagyobb leszek.”

„Ha nagyobb leszel?”

A gyermek leugrott a radiátor tetejéről, leszaladt a lépcsőn, s rugdosni kezdte lakásuk ajtaját. Az anyja dühösen kinézett, megragadta a fiúcska vállát, majd becsapta maguk mögött az ajtót. Bár az előszobájukból nem szűrődött ki hang, V. Antal szerette volna tudni, miről beszélgetnek.

Belekotort az orrába, mutatójja körmébe szőrszál akadt, próbálta lepöccinteni. Nem sikerült. Körömélét a radiátor oldalához nyomta, s apró, reszelős mozdulatokkal leügyeskedte. Aztán nadrágszára varrásába akasztotta körmét, s föl-alá húzogatta, hogy megtisztítsa. Megtörölte felső ajkát, „netán ott maradt valami”, majd kifordított csuklóját a horpaszához dörögölte. Tovább bámulta az ablak előtti leveleket. A hosszú levélnyeleken ringó lemezek egymáshoz verődtek, dörzsölődtek, a lépcsőház huzatának süvítésétől azonban mindebből semmit sem lehetett hallani.

A feltámadt szél először a gallyakat rázta meg, majd a bokrok vastagabb ágait. V. Antal most pillantotta meg, amit percek óta látni akart. A cserje mértani szerkezete mögött a szikla, s a sziklára épült vár játékszernek tűnt, ahol az épülethez mérten arányosan kisebbek az emberek, a kanyargó utcákon kék füstöt eregető autók, a hegyoldalba vágott lépcsőn rohangáló, iskolából szabadult gyermekek. Az erős szél száraz és bűdös volt, perzselte a faleveleket. A városszéli dögfeldolgozó szagát terítette a településre.

„Fulladoznak.”

A közeli hegyről leszaladó szélnek megszokott útja, iránya és erőssége volt. Kora reggel és késő délután egy-egy órára feltámadt, kisodorta a völgyi utcákból az oxigént, vagy a délutánra felgyűlt ételszagokat. A dombtetőkön és a sziklacsúcson álló épületeket azonban sosem árasztotta el a bűz.

Nem lenne igaz, ha V. Antal azt mondaná, hogy a szag miatt építi a tornyát. Amikor ő az építkezésébe belefogott, a dögfeldolgozó még fel sem épült, s a vegyianyaggyár is csupán lóport és lövedékeket gyártott. Később módosították a „termékszerkezetet”, és műtrágyagyártásra is alkalmassá tették a kombinátot. Mindenesetre V. Antal azt mondhatná, hogy amikor a várost elárasztja a sokak számára fejfájást okozó, már-már elviselhetetlen szag – ő évtizedek alatt megszokta, ha nem emlékeztették rá, nem is vette észre –, felvonulhat a torony tetejére, s az egyik bástyának támaszkodva (mialatt jobb könyöke a téglafalon, bal keze pedig a lámpadobozon nyugszik) átvészeli a kellemetlen időszakokat. Reggel, munkába menet előtt, s az Esti krónika idején. De az sem lehetetlen, hogy a toronyból kedvező kilátás nyílik a napfelkeltére – előtérben az ország legnagyobb katonai támaszpontjával, repterével és radarernyőivel – és a nap-

nyugtára – a Csatár-hegy lövedékek felszabdalta gerincére, a téli autókrossz-pályára és a szeméttelp elhúzódó, szürke foltjaira.

„Órát lehetne hozzá igazítani.”

„Csak le ne bontsák.”

Titokban félt, ahogy akár csak a sokemeletes épület tetején lévő bárt, a tornyot is lezárathatja a Hadügyminisztérium. A dollárház fölé terpeszkedő házóriás felső emeleit, mivel onnan alkalmas eszközzel végigkövethetők a fegyveres gyakorlatok, katonatisztek lakták, akik figyelték, hogy a tetőbár békésen iszogató vendégei közül ki a kém. Igaz, ezt a vár börtönének lakói is megtehették, de nem feltételezhető, hogy a köztörvényes bűnözők ilyennel töltenék idejüket, s még valószínűtlenebb, hogy „az ellenséges hatalmaknak naprakész információkat tudnának nyújtani”. V. Antal azonban más fenyegette, amint az a róla készült jelentésben áll, hiszen, „ha nem is gyűlölte, de már elfeledte katonai szolgálatát”, s fennállt a lehetőség, hogy „a tornyot imperialista ügynökök számára, önmagának előnyös helyzetet biztosítandó, alkalmas pillanatban felajánlja”.

V. Antal tudta, hogy a katonaságot valójában nem érdekli az ő építménye. Üzemmérnök „barátságát” tudta, hogy bármelyik pillanatban belövethetik, aztán majd elnézést kérnek az ennyi és ennyi állampolgár halálát okozó gondatlanságért. Mégis tartott a katonaságtól. Amikor a „szétlövés” lehetőségét „teljes valójában” fölfogta, szükségét érezte, hogy nyilvános helyeken, üzemi gyűléseken, aktívákon egyértelműen és „mindenki számára nyilvánvalóan” tanúbizonyságát adja „pártállásának és pozitív véleményének”. V. Antal őszinteségében senki nem kételkedett, becsületességében még kevésbé.

„A toronyban leszek, ha megindul a szél.”

Önkéntelen mozdulattal vette fel a napok óta sarokban heverő cigarettásdobozt. Az összegyűrt papírt kisimította, akadozva olvasta rajta a szöveget.

„Filter Super King”

„ZODIAK

Fogy. ár: 20,- Ft

Proizveden od mesavine unikatnog duvana

ispodprumiskod reona

i najfinijih orijentalnih duvana

kvalited kontrolisem institut za duvan Beograd

A dohányzás káros az egészségre ZODIAK”

Összegyűrté a papírt és visszadobta a sarokba.

„Minek fizetem a házmestert?”

V. Antal egyre-másra hangsúlyozta, hogy ha ő becsülettel, „legjobb tudásának és hitének” megfelelően elvégez egy munkát – „márpedig ő ilyen”

– akkor elvárhatja, mi több, joggal követelheti, hogy mások ugyanolyan következetességgel tegyék ezt. „Senki helyett nem fogok dolgozni” – dohogta, ha valaki mégis vitába szállt vele. Hiába botlott bele a szemetesládába vagy a lépcsőház előterében felejtett kukába, meg nem mozdította volna.

Az önelégültség számos alkalommal elfogta, ha a tornyára gondolt; amit aztán dajkálgatott, hizlalt és óvott, amíg nem talált magának valami újabb elfoglaltságot.

„Jó ég!”

A lépcsőházban fürgeteges huzat keletkezett, a tetőajtót vágta ki a szél. A lakások ablakai kicsapódhattak, mert minden ajtó kopogni és dübörögni kezdett. Bolyhos kis felhők gurultak lefelé a pormacskák között, „Jó ég!” – visszhangzott a saját kiáltása V. Antalban, és összebb húzta magát a munkáskabátját.

A lábtörlő rojtos szálait emelgetni kezdte a léghez.

„Ki kellene cserélni, vagy legalábbis kimosni...”

Egyetlen lendülettel ért az ajtóhoz, hatosával szedte a lépcsőt. A sörösüvegeket rárakta a rongyszőnyegre. Rálépett nadrájja szárára, s ahogy leguggolt, a varrástól a zseb nyílásáig végighasadt tomporán a kopott, kiszíttasodott kék szövet.

„Hivatalnok lettél” – vágták pofájába hajdani melóstársai. Ő az elképedéstől megpördült, de zakója uja a gépmester kezében maradt. Elvörösödve hebegett. A körülötte állók hátráltak, s „majdhogynem elcsattant egy pofon”. Akkor érzett hasonló dühöt.

Az üzemben nem ment a munka. Napok óta állt, igaz, felsőbb utasításra. „Mint mondták, most a terv nem érdekes, igazgatói szavatolással ugyanannyi lesz a pénz a borítékban.” Az irodákból a folyosókra és raktárakba, a műhelycsarnokokból az udvarra vezényelték az embereket, még a „kikencélt titkárnők” és az agyonhajszolt gépirókisasszonyok — köztük a személyzetis gyors- és gépirónője — is ott sürgött-forgott a takarítóbrigádban. Lemosták az ablakokról a port, a résekben összegyűlt döglött legyeket és darazsakat kisépérték, T alakú rúdra feltekert vizes rongyok súrolták a folyosókat, kefék sercegetek az alsó szint metlachitkockáin, ahol a pénztár, az ügyvitel, a szak szervezeti iroda és a diszpécsterszoba volt. Az igazgató titkárnője a vállalat két takarítónőjének segítségével – mint később ezek az idősebb asszonyok nem kis büszkeséggel hirdették: „vezetésük mellett” – a gépi perzsaszőnyegeket porszívózta, miután fojtogató szagú, fehér habbal lefújták. Szidollal fényesítették a réz falikarokat, az üvegdarabokkal teleaggatott csillár vörös kampóit, a páncélszekrény díszait, az ajtó- és ablakkilincseket, s nyálkás folyadékkal kenték le az igazgatói koloniál pácolt diófáját. A parkettát – mert éppen elromlott a parkettacsizoló, s a titkárnő „keze karbantartása miatt” nem volt hajlandó rongyot ragadni – a takarítónők súrolták tükörfényesre.

Eközben V. Antal kétségbeesetten járta végig elintézetlen aktákkal a hóna alatt az üres irodákat. Őt senki nem értesítette a „munkalátogatás előkészületeiről”. A közös mosdó előterében a főnök kisírt szemű „mucuskáját” találta, amint éppen kamillacsöppeket dörzsölt a szemhéjába. „Mi lesz még itt?” – sikoltotta a nő segítségkérőn, s igyekezett megragadni V. Antal karját. Ekkor aztán felfedezte, hogy V. Antal kabátujja leszakadt és olajfoltos is, így mozdulata kitessékelő gesztussá vált, akár ha az igazgatói előszobában sokáig várakozó és „az igazgató elvtársnál előre be nem jelentkezett” vendéget próbált volna kituszkolni.

Az üzemcsarnokban, a szerelvényraktárban, a lerakatban és a gyárudivaron sem volt kisebb a felfordulás. A szakszervezeti vezető és a párttitkár ukázainak megfelelően a csoport- és brigádvezetők terelgették az embereket „azokra a helyekre, ahol körmükre ég a munka”. Egymásra fektették a vasszerelvényeket, téglahalmokat rendeztek gúlákka, a leselejtezett ládákat elásták és vesszőkötegekkel verték le a vastraverzekre rakódott finom port. Elveszettnek hitt tárgyak, kiszáradt, egérrágta uzsonnák, zsíros zacskók, rozsdás szerszámok kerültek elő. A fejtelenségből, amelyet a hónapokkal későbbre várt miniszteri látogatás idézett elő, pánik lett.

Az üzemi konyha kora reggel a lefolyóba engedte az elkészült kömény-maglevest, s helyette, a környék kisboltjaiból fölvásárolt csirkeaprólékból nekiláttak, hogy ragulevest főzzenek. A megtisztított krumpli nem ment a moslékba, mert fasírt helyett rántott hús – „személyenként két kis szelet, de mindenképpen több, mint nyolc deka” – került az asztalra.

„Nem tájékoztattak előre.”

Ebédnél kezdődött a morgolódás. „Mutatják, mi milyen flamót kapunk.” „Ez szándékos megtevesztés.” „Bezzeg ők mindig ilyen esznek, a feleségem meg jó, ha vasárnap össze tud ekkora flancos kosztot rittyenteni.”

V. Antal gyorsan be akarta fejezni az ebédet – igen közel ült a munkások asztalához, s úgy gondolta, az emelt beszéd arra szolgál, hogy a munkások véleményét meghallják a fejesek. A levest forrónak találta, a hús tocsogott az olajban, a zöldparadicsom-savanyúság pedig olyan hideg volt, hogy belenyilallt a fogába. Éhesen hagyta el a „konyha melletti szolgálati ajtón” az éttermet.

A folyosón érte a hír: a látogatás elmarad. A „felsőbb elvtársak egyéb kötelezettségeik miatt már vissza is fordultak a fővárosba”. S hogy „ebéd után, a hátralévő munkaidőt mindenki nyugodtan, indulatok nélkül töltsse el a kijelölt, illetve a szokásos helyen” – mondta a főmérnök a hangosbemondóban. K. István, aki közel járt a nyugdíjhoz – s hamarosan korkedvezményvel, újján a negyvenöt éves munkáshűséget jelképező aranygyűrűvel, nyugdíjba vonul –, földhöz vágta az ebédjét. Az alumíniumtálca élével esett a padlóra, csirkeláb és rántott hússzelet pattogott a neccharisnyás irodistalábak között, a zöldparadicsom az éppen belépő igazgató cipőjéig

gurult. „Legközelebb az anyátokat ráncigáljátok, ne engem” – kiáltotta K. István, és kirentott.

A munkások bosszút forraltak: nem tudni, ki vagy kik voltak az értelmi szerzők, de tény, hogy a hecc túl jól sikerült. V. Antalt nem vonták be a levél megírásába, aki biztosan – „rábeszéléssel vagy hivatali úton” – megíúsította volna a közös elhatározást. A levelet követő vizsgálat során V. Antal is a gyanúsítottak közé került, hiszen, mint megállapították, hivatali írógépen kopogták le az egy oldalnyi szöveget, ráadásul helyesírási hibák nélkül, ami „az adminisztratív dolgozókat jellemző tulajdonság”. Szerencséjére, írógépében a szalag érintetlen volt (azóta, hogy megkapta „munkaeszközét”), s a betűkarokon sem látszott, mint a vegyelemzés megállapította, festéknyom.

Mindenki tudta az üzemben, igazgatójuk háromnegyed tizenkettőkor ül be szolgálati gépkocsijába, hogy hazamenjen a feleségéhez, „aki mindig meleg, diétás ebéddel várja”. Csak az volt a furcsa, hogy fél egyre ért haza, noha gyalog is mindössze öt percre lakott.

A levél a legnagyobb hazai magazin orvosi rovatában jelent meg az orvos válaszával együtt. Ismeretlenek függesztették ki a porta táblájára, a blokkolóóra mellé. Talán azért, mert a mellette lévő hasábon az üzem egyik munkásának macskáiról szólt egy rövid írás. Mire az „inkrimináló irományt” a szakszervezet eltávolította, már mindenki olvasta, s a városban szélteben-hosszában beszéltek az igazgató „kényszeres cselekvéséről”.

V. Antal emlékezett a cikke. Ráadásul egy orvostanhallgató levelet küldött a folyóirat orvosának, s kényszerképzetnek nevezte az orvos által megállapított kényszeres cselekvést.

„...vagy itt van a nagyvállalati igazgatónak az esete, aki minden délben, pontosan tizenkét órakor elmegy a házuk előtti úttest egyik irányjelző nyílához, rááll, és rajta marad harminc percig. Tud róla, hogy szenvedélye megalázó és veszélyes, de képtelen bármit is tenni ellene. Egyszer elütötte egy autót. Később szerencsésen felgyógyult, s utána öngyilkossági szándék miatt átszállították az elmeosztályra. Ott aztán elmondta az orvosoknak, hogy esze ágában sem volt öngyilkosságot elkövetni, látta is a közeledő autót, de mivel éppen tizenkét óra volt, neki mennie kellett a nyíl felé...”

A miniszteri látogatást követően az igazgatót valóban elgázolta egy Moszkvics, könnyebb sérülést szenvedett, majd felgyógyulása után pontosan tizenhat nappal felakasztotta magát hivatali telefonjának zsinórjára. A titkárnője mentőt hívott. Az igazgatót megmentették. Még vissza sem érkezett a Balaton-parti szanatóriumból, amikor a portánál kifüggesztették a cikket. A „felsőbb vezetés jóvoltából nem tudta meg...”

V. Antal a macskákról szóló írást jobban élvezte. „A macska a házhoz hűséges, a kutya az emberhez... Ez a különbség kettőjük között.” Amikor megtudta, miért került a cikk a faliújságra, s hogy milyen vélemények keringenek az igazgatójáról – más volt a munkásoké, más az irodistáké, és megint más a közvetlen munkatársaké –, azonnal átment az üzemorvos-

hoz, és krónikus fejfájásra, álmatlanságra, „alhasi és szív táji fájdalmakra panaszkodva”, kiíratta magát. A gyógyszereket kiváltotta, de már a gyógyszer-tár előtt (papírzacskóstul) a szemétládába hajította. Aznap hat téglasornyival növekedett a tornya.

V. Antalt elöntötte a düh: farán kettérepedt a nadrág. Az, amit évek óta használt, s hiába szításodott ki a térdén, az ülepén, hiába szakadt ki megszámlálhatatlan alkalommal a zsebe, hiába varrt négyhetente új koptatót rá, mégis úgy sajnálta, mintha a kezét vágták volna le. Arcvonásai megdermedtek, szájszögéből lecsorrant egy nyálcsöpp. V. Antal arról nem szokott elmélkedni, hogy milyen a viszonya az időhöz, a nap-palok és éjszakák ritmikus változásához, a hónapok, évek, évtizedek sorjázásához, s magához a létezéshez, amiben erősen érdekelt volt, hiszen szüntelenül rettegett az elmúlástól, annak is első állomásától, amit úgy nevezünk: halál. V. Antalba ez az egész forró pisztolygolyóként hatolt, valahol a mellkas odvában, a szív és a bal tüdőleányok között. Az aprólékos, mindent feltáró és magyarázó részletezés bárkire jellemző lehet, de V. Antalra semmiképp. Ő nem az, aki kitartó szellemi tevékenységre szoktatta magát. Ő csak él. S ami előtte volt, csak annyiban érdekli, amennyiben megboldogult szüleit érinti, az viszont, ami az élete után lehet, mivel nincsenek utódai (mindig nagyon ügyelt arra, hogy véletlenül se legyenek), annyira sem.

„Csak az az egy pillanat ne lenne.”

Mint katona, a jugoszláv határnál szolgált. A két hadsereg azonban akkor már nem lövöldözött egymásra. Ott határozta el, hogy fájdalom nélkül, gyors halállal lenne jó elmúlnia.

De az öngyilkosság eszébe sem jutott.

„A gyengék pusztulnak így el!”

S ahogy múlt az idő, amit földi hatalommal megváltoztatni nem lehet, egyre többször villant agyába, hogyan lehetne meghalnia úgy, hogy az „sem öngyilkosság, sem természetes haldoklás” ne legyen.

„Armagedon.”

Nem érdekelte, mit jelent ez. Úgy gondolta, talán egy koldus lehet.

A cigányasszony kiáltozva rohant el mellette. „Fiatalember, fiatalember. Jósolok a tenyeréből. Megmondom, ki lesz a gyönyörű szeretője, azt is, milyen szerencséje lesz az életben, lehet, hogy már holnap, mert látom én fiatalember, látom a járásán, nagy szerencse követi magát.” V. Antal odanyújtotta a tenyerét. A halálfejú cigányasszony közelebb húzta magához V. Antal nagy kezét. Hat-nyolc cigány állta őket körbe, gyerek s lógó bajszú, mitesszerekkel csúfított arcú vén egyaránt volt közöttük. V. Antal nem bírta kirántani kezét a rácsukódó ujjak közül. „Fekete szemeket látok.

Mondjon egy lánynevet... Széles csípőjű, jó vérű, sok gyerek fog kibukkanni belőle... Tegyen ide egy húszast, tegye a másik kezembe."

V. Antal előhúzta a második kék bankjegyet, s a cigányasszony a szoknyaredők közé rejtette. „Közel van már magához, nagy ház és kocsi is vár magára. Tegye ide az ötvenest is, ami a pénztárcájában van. Visszaadom, adja, adja, ha lassú, nem tudok jósolni."

V. Antal már egy százast nyomott a fokhagymaszagú asszony markába, amikor az rikácsolva taszította el magától, és rendőrért kezdett kiabálni. Trágárságait a többiek visszhangozták. A járókelők megálltak, s V. Antalt nézték.

„Armagedon."

E szóval négy napja egy suttyó legényke állította meg. V. Antal hiába lépett tovább, a siheder nem szakadt el tőle. V. Antal megijedt. A fokhagymaszag először a karácsonykor megevett fokhagymagerezdekre emlékeztette, majd a jósnőre, arra az alkalomra, amikor olyan székenletesen becsapták.

A suttyó a közelgő világvégeről mesélt, mert megszaporodtak az emberiség bűnei, bajt bajra halmoz, háborúk háborúkat, éhínségek éhínségeket, járványok járványokat, betegségek betegségeket követtek és követnek. Az ember már a Földet is elhagyta, a halottak föltámadása közeledik. De csak azok kerülnek a mennyeknek országába, akik már az életükben is vállalták a lemondást, a szegénység örömeit. És egyre több ilyen akad, orvosok, tanárok, komoly, tudós emberek. Így neki – érintette meg V. Antal kezét a fiú – megtiszteltetés lesz, hogy ráesett a választás. Lépjen közéjük, társakat, testvéreket talál, ahol majd Vén is lehet egyszer, ha alámerítkezés után példás életet mutat.

„Nem politizálok."

V. Antal a fiú orra előtt csapta be az üvegajtót. Tornyából látta, amint a suttyó a kifüggesztett lakónévsort másolja.

Ahogy kinyitotta az ajtót, s a konyhaasztalra helyezte a söröket, visszapillantott, s az előszoba linóleumán észrevette a füzetet, vagy legalábbis ahhoz hasonlót, amelyet a fiú akkor szorongatott...

„A résen csúsztatta be."

Fölemelte a nyomtatványt, átpörgette a lapokat. Fénymásolattal készült prospektust tartott a kezében. Bambán nézte az elmosódott kontúrú ábrákat. Maga alá húzta a hokedlit, vállát a szekrényhez támasztotta, úgy, hogy a beeső fény kellően megvilágítsa a lapokat.

„A vízözön."

A tizenötödik oldalon a kép háborgó tengert ábrázolt. A szirteken emberek. Az előtérben csapzott hajú asszony, kinyújtott jobb lába és térdben hajlított bal lába között halott gyermek. Az asszony jobb kezével hosszú

hajába túr, baljával a szikla peremébe kapaszkodik. Mögötte csupasz arcú, tógás férfi emeli az égre könyörgő kezét. Lábánál lepelbe burkolt, ülő asszony, szoknyaalja félig elfed egy halott nőt. A halott bal karja, könyökben meghajolva lelóg a szikláról, a háborgó vízbe ér. A távoli szirten egy tunikás fiatalember és egy fejkendő nő integet kétségbeesetten az elúszó bárka után. A bárka és a kép e két főalakja között sirállynál karmosabb csőrű, erősebb tollazatú madarak rajzanak. A hegyoldal alatt iszonyú jelenet: haláltusában vergődő, egymásnak eső, őrző emberek. Szétvert koponyájú csecsemők, villogó török, tébolyult arcok.

V. Antal megborzongott. Gyorsan becsukta a füzetkét, de aztán mégis újból kinyitotta és tovább lapozott. A képek gyermekkorában hallott történeteket idéztek föl benne.

„A keresztre feszített Messiás.”

„Ádám és Éva kiűzetnek a paradicsomból.”

„Káin megöli öccsét, Ábelt.”

„Izsák feláldozása.”

„Jákob elnyeri atyjának áldását.”

„Józsefet bátyjai eladják.”

„József a börtönben álmokat magyaráz.”

„A fáraó leánya kiment a kis Mózes a vízből.”

„Mózes az égő csipkebokor előtt.”

„Mózes és Áron a Fáraó előtt.”

„Zsidó család a kivonulás éjjelén.”

„A fáraó serege belevész a tengerbe.”

„Mózes hozza a két új kőtáblát.”

V. Antal akadozva olvasni kezdte a *Dániel próféta* című fejezetet:

„Nabukodonozor babilóniai király a fogságba vitt zsidók közül kiválasztott néhány okos ifjút, és udvari szolgálatra rendelte őket. Köztük volt Dániel próféta is, három barátjával együtt.

Egyszer a király nagy bálványszobrot készíttetett, és megparancsolta, hogy mindenki azt imádjá Isten helyett. Mivel Dániel és barátai ezt nem tették, a király a három ifjút tüzes kemencébe vettette. Az ifjaknak azonban csodálatos módon semmi bajuk sem történt; a kemencében a lángok közt föl-alá járkáltak és énekeltek.

A babiloniak egy nagy kígyót is imádtak Isten gyanánt. Dániel meg akarta mutatni, hogy a kígyó nem lehet Isten. Azért szurokból pogácsát készíttetett, és azt a kígyó elé dobta. A kígyó megette a pogácsát s felpuffadt tőle. A pogányok megharagudtak Dánielre, hogy isteneiket elpusztítja, ezért oroszlánok elé vetették. De Isten megsegítette Dánielt, mert az oroszlánok nem bántották, hanem inkább lábaihoz simultak. Isten ezzel meg akarta mutatni, hogy nem a bálványimádás, hanem az Ő imádása az igaz vallás. Dániel próféta megjövendölte az időt, amelyben a Megváltónak születnie kellett.

Tanulságok.

Dánielt és három társát semmi sem tudta Istentől eltántorítani, még a tüzes kemence sem. Legyünk mi is a jóban állhatatosak, és az Isten megvéd bennünket is.

A szájalomra méltó szegény pogányok kígyót imádtak Isten helyett! Hála a jó Istennek, mi keresztények vagyunk és az igaz hit világosságában járunk. Imádkozzunk tehát a pogányok megtéréséért, és támogassuk Jézus Szent Gyermekeének művét.

Dániel kiszabadult az oroszlánok verméből, minden sérelem nélkül; ha rossz pajtások közé keveredünk, kérdés, ki tudunk-e szabadulni lelkünknek sérelme nélkül?”

V. Antal a „pajtás” szón megdöbbsent.

„Ezt a szemközti lakásba akarták bedobni?!”

Majdnem átvitte a gyerekeknek, de nevetségesnek és ostobának érezte, hogy becsöngessen és megmagyarázza, hozzá csúsztatták be ezt a fontos írást. Kis töprengés után – mert kidobni sem merte – kihúzta a hokedli fiókját, ahol a cipőtisztító kefét, rongyot és a fekete Bagarolt tartotta, s abba rejtette.

„Majd elolvasom.”

Amikor levetette a nadrágját, kitapintotta zsebében a két izzót. Óvatosan kiemelte, kiszedte azokat a dobozokból, s a borotválkozó tükör fölé szerelt villanyégő felé fordítva megnézte, épek-e bennük az izzószálak.

„Semmi baj.”

Aztán selyempapírba csomagolva mindkettőt a gyógyszeres fiolák és levelek közé süllyesztette. Majd levetette a zakóját, kikopott gallérú ingét, lyukas atlétatrikóját, mosástól nyűtt gatyáját és pamutzokniját, s egy üres liszteszacskóba gyömöszölve, ahogy volt, meztelenül, átvitte a konyhába és berakta mind a hűtőszekrény és a gáztűzhely közé rejtett szemetes vederbe.

„Nincs szükségem rájuk.”

Visszament a fürdőszobába, a borotválkozótükör alatt lévő üvegpolcon matatott, körmével fölfeszítette a borotvaszappan alufóliába csomagolt korongját, arrébb tolta a hullott szőrű pamacsot. Az önborotvából kiemelte a pengét. Új pengét tett bele. Ahogy kicsomagolta az új Silvert, a hártypapírt elszakította, s nem tudta lefejtetni az acéllemezről, úgyhogy azon kerek, ragacsos folt maradt. A makulát többször is megtapintotta mutatóujjával, miközben a pengét másik keze hüvelyk- és mutatóujja csipeszében tartotta.

„Ragad.”

Felemelte az állát. Nem szokása, hogy tükörben nézegesse magát. Ha gyermekkorában, mosdás után tükör elé állva fésülködött, anyja mindig

rászólt: „Nem vagy te lány, hogy tükörüvegben cicomázd magadat.” Katonaságnál tanult meg tükör nélkül borotválkozni; a bevonulása napján kapta az első borotvakészletet, a nagybátyja – aki egyben a keresztapja is volt – ajándékozta neki a „bevonulás emlékére”, s azóta, reggelenként, jól lehet odaáll a tükör elé, ösztönös, begyakorolt mozdulatokkal rántotta le arcáról az éjszaka megerősödött szőrt. Sietve kimosta a pamacsot, majd langyos vízzel leöblítette a képét.

Legénykora óta olyan inget vásárolt, amit nem kell vasalni. Mosás után fölakasztotta a vállfára vagy a fürdőkád fölé szerelt fregolira, ha kevés volt a hely, a radiátorra terítette. A nejlon magától kicsöpögött, a flanel lassabban száradt, de azon sem látszott soha gyűrődés. De ha látszott volna is, régebben az overall, később a kék, most meg a fehér köpeny eltakarta volna. A galléra különösen ügyelt – kefével sikálta ki belőlük a kétnapos koszt, és ha valahol kirojtosodott, csupán csak az építkezéshez vette föl.

A zsírfoltos, szappanhabos kád szélére ült, meztelen talpa megcsúszott a fürdőszoa kövére kenődött szappanon, teste megbillent, fél könyökével a csempézett falnak zuhant. Kinyitotta a vízcsapot. A hideg vizes strang csapjából a napközben a falban felmelegedett víz csorgott. Várt, s idegesen tartotta csuklóját a spriccelő-fröcskölő vízszugár alá. A lefolyóban örvényként tűnt el a víz, magával sodorva a szőrszálakat, cérnadarabokat. V. Antal úgy érezte, megfelelően kifolyatta a vizet ahhoz, hogy lehűtse izzadt, poros testét.

Elzárta a csapot. Klóros VIM-et szórt a csempére, s gyökérkefével súrolta. A tisztítószer a nedvességtől kékké vált, szúrós szag terjengett a fürdőszobában. V. Antal kinyitotta a keskeny, évtizedek óta nem tisztított ablakot, s összehúzta a sárga műselyem sötétítőt. Ismét megnyitotta a csapot, és tenyerével fröcskölve rá a vizet, lemosta a csempét. Aztán előszedett egy szál Symphoniát és beleült az üres kádba. A hamut a lába közé szórta, s ott nyálkás, szürke csomókba tapadt. A füstszűrőről lefejtette a papírt, szétszedte a vattaszűrőt, majd azt is a kádba hajította.

Sziszegve tűrte, hogy végigverje hátát a víz.

Tetőtől talpig leszappanozta magát, és szivaccsal dörgölte a bőrét. Aztán az erős vízszugár alá állt. Tenyere élével lesöpörte magáról a maradék vízceppeket, előre-hátra csapdosott a karjával, leguggolt, ugrált, s mire előszedte a törölközőt, fölszáradt a bőre.

A csap alá dugta a borotvaszappan korongját, kemény habot készített, majd az ecsettel felhordta az arcára. Gonddal dörzsölgette az állát, keskeny tokáját, amíg habszakáll nem képződött rajta. A szilettet a forró víz alá tartotta.

„Fertőtlenítem.”

Belehelyezte a pengét a borotvakészülék pofájába. Egyszer, mert túlságosan megfeszítette a szilettet, a füle alatt megvágta magát. A habot vér színezte át. A szőrszálakkal ellentétes irányba húzogatta a borotvát, az állán, ahol „forgószerűen nőtt a szőrzet”, már nehezebbnek bizonyult ez a

művelet. Módszeresen „meszelte” felpuhult bőrét, majd leszappanozta s újraborotválta az arcát.

„Ne maradjon rajta szőr.”

„Az ünnep az ünnep.”

Néha belefeledkezett az osztrák tévé adásába, nem mintha tudott volna németül, de élvezte a bunyós filmeket, a csodaszép reklámokat. A Philips-reklám jutott most eszébe, miközben pitralonozta magát. A körkéses elektromos borotvára különleges szerkezetet erősítettek, ami a tűszőkből kihúzta a szőrszálakat. S ahogy az epidermisztől eltávolodott a kés, a maradék szőr visszahúzódott a szőrtűszőbe, mint egy tokba. Persze, ez a fajta borotválkozás a kényesebb bőrűeknél általában „szőrtűszőgyulladást okoz”.

Nem vágyott ilyen villanyborotvára, nem hitte, hogy valaha is eljut Bécsig, bevásárolni.

A ház előtt a gyerekek kiszámolósdit játszottak.

„Esperes és Fucserka

Mindkettőnek egy lukja...”

V. Antal alsógatyában üldögélt a konyhában, serpenyőből eszegette a tegnapi maradt sült krumplit, s észre sem vette, hogy maga is skandálja: „Esperes és Fucserka...”

„Fucserka és Esperes,

A városban mit keres.

Lakásból van ugyanannyi,

ahová faszát teheti.”

„Fucserka.”

V. Antal maga elé idézte Fucserka elvtárs arcát. Valójában azonban csak egy hatalom- és kéjsóvár arcot képzelt el, mert a tanácsi hivatalnokkal sohasem találkozott, csupán a nevét hallotta mindenhol.

„Fucserka, a lakáselosztó.”

Amikor „üzemmérnök haverja” lakást kapott, megkérte V. Antalt, segítsen neki a költözködésben. Ő mesélt aztán két szekrény között ülve, kezében sörrel, Fucserka irodájáról és ügyfélfogadási óráiról. Többhetes előjegyzés után lehetett csak bejutni hozzá. A kérelmező először egy adminisztrátor szobájába lépett, ahol személyi igazolványa alapján ellenőrizték az „azonosságát”, majd tudomására hozták, hogy „tíz percig maradhat bent, nem gyűjthet rá, s a röviden megfogalmazott kérelem szerint – amelyet előzőleg írásban már beadott – részletesebben kitérhet az indokaira, majd mielőtt kimenne, néhány kérdésre kell még válaszolnia; ezt követően negyven napon belül biztosan megkapja az írásos papírt”. Ekkor a ké-

relmezőt átterelték egy mahagónival burkolt előszobába, ahol a vörös kínai szőnyeg Fucserka úr irodájának félelmetes hangulatára utalt. A mindenható hivatalnok mikrofonon keresztül jelzi, ha az ügyfél beléphet hozzá. A háromméteres, kézzel faragott ajtó magától kinyílik, a küszöbtől nyolc méter hosszú futószőnyeg vezet a diószínűre pácolt íróasztalhoz, amely mögött a városi lakáselosztó ül. Jobbra és balra tőle mennyezetig érő pálmák, az ablakhoz közelebb esőn ezüst kalitkában néma törpepapagáj. Fucserka ülve megemeli a kezét, s jobb felé mutat, ahol (közvetlenül a futószőnyeg mellett, egy szintén elegáns, de olcsó szőnyegnégyzeten) egy támla nélküli szék áll. Ide telepedik le a kérelmező, hogy belekezdjen monológjába. V. Antal az „illendőség kedvéért” nevetett az „üzemmérnök haver” történetén, nem számítva arra, hogy ezzel mélységesen megbántja őt.

„Öregem – válaszolta neki »üzemmérnök haverja« –, engem kizavart. Azt mondta, hogy addig nem áll velem szóba, amíg le nem vágom a szakállamat. Egy hónap múlva aztán kiborotvált képpel, nyakkendősen jelentem meg nála – s egy héten belül lett munkahelyem, mivel ajánlólevelem is volt hozzá, és látod, bár csak augusztusban kerültem az üzembe, s még október sincs, de van lakásom.”

V. Antalnak nem kellett ilyen kálváriát járnia.

„Jó, hogy munkás vagyok.”

„Jó, hogy munkásként kezdtem”

– helyesbített. Szeretett az lenni, ami. Munkás. Ismét fölhangzott a gyerekek kiszámolósdiája.

„Mikor hagyják abba?”

*„Fucserka és Esperes,
ahol talál, ott keres,
egy-két-há-négy-öt-hat-hé-nyó,
te vagy a fogó.”*

V. Antal ritkán hagyta el a várost, és őt sem keresték máshonnan. „Az utazás drága és céltalan.” Mégis, egyszer elvetődött az állomásra, „valakit várt”, aki „nem érkezett meg”. Az állomás az őrmesterképző laktanya mögött húzódott meg. Időszaki buszjáratokkal vagy gyalogosan lehet megközelíteni. V. Antal valójában az foglalkoztatta, hogy vajon az állomásról – a városba érkezők, az átutazók, a hivatalos ügyeket intézők és a környékbeli vásárosok szemével – látható-e a torony.

Sajnálattal kellett azonban azon az estén megállapítania, úgy február felé történhetett ez, hogy a tornyát senki nem vehette észre, mivel eltakarta a kaszánya Sztálin-szürke épülettömbje, valamint a tankállomás vasváza, és nem utolsósorban az ország valamennyi laktanyájánál megtalálható nyárfaszegély.

(V. Antal jól emlékezett arra, hogy ott, ahol teljesítette „állampolgári kötelességét és jogát” szintén nyárfák magasodtak. S arra is, hogy eme növény tavaszelon és ősszel egyaránt sok munkát ad a „körletben lakóknak”. Tavasszal, amikor négy hétig piros kukachoz hasonló barkáit dobálja, s ősszel, amikor „hat héten keresztül hullatja lombját”. A természet törvényei szerint élő növények mintha csak azért teremthetők volna, hogy miattuk a katonák napjában legalább háromszor, de általában a szükségleteknek megfelelően, „körlettakarítási munkát végezzenek”. Először reggel, a torna és a reggeli között, másodszor ebéd után, amikor még nincs „felkészülés a délutáni kiképzésre”, harmadszor a vacsora és a takarodó közti szabadidőben. De a hullott falevél összeszedése a további „üres, vagy hirtelen megürit időszakokban is” jó elfoglaltságot jelentett az angyalbőrben levőknek.)

V. Antal az ABC-től induló autóbuszra kapaszkodott fel, hogy idejében kiejtse a hét óra előtt két perccel érkező vonathoz, s még legyen módja fölmérni a terepet. Körbesétálta az állomás épületét, minden ficakba bekukkantott, bejárta a várótermeket, a parkot, hátha talál olyan helyet, amely megfelelő „rálátásra ad lehetőséget”.

Nem talált. Beült a váróterembe, de szombat lévén, kevesen tébláboltak ott. Inkább csak azok, akik „várakozást színelve” melegedni akartak. A váróterem zsíros ablaküvege mögött pénztárosnő ült, szája előtt kör alakú lyuk, s az asztalszerű pulton egy forgótányér, melynek segítségével be lehet juttatni a pénzt s ki lehet forgatni a jegyet.

A falakat menetrendekkel, feliratokkal, plakátokkal, „munkalehetőséget biztosító vagy följánló hirdetésekkel”, „Köpködni tilos!” feliratú táblákkal dekorálták. Alattuk vasvázra szerelt, mázolt lécekből álló lócák. A buszállomás felől lehetett „bemenni”, a másik oldalon „a peron felé távozni”. A váróteremből kilépőket vaskorlát választotta el a vágányoktól, s forgóajtó biztosította, hogy a „tömeg ne csordamód rohanja meg a vágányra beálló szerelvényt”.

V. Antal is fázott. Lekuporodott a peronra nyíló ajtó melletti padra, zsebébe sülyesztette a kezét, s lábát előrenyújtva, kissé dideregve próbált el lazulni.

A pénztárosnő – egy kiugró falfelület miatt – csak V. Antal bakancsos lábát láthatta, ezzel szemben V. Antal mindent, aki a buszok felől érkezett, illetve arra felé távozott. Észrevétlenül figyelhette, akad-e olyan, aki a távoli lakótelep irányában „valamit keres a tekintetével”.

Szemközt vele furcsa pár ült. A nő – fiatalabb volt a férfinél – fején kopott nyúlászörkucsma, mely egészen eltakarta a homlokát, így halványan festett arca jellegtelenné silányodott. A kabátja tweedből készült, nyakánál szorosra gombolható gallérral. A kabát a térde alá ért, eltakarta a csizmáját. Az asszony mellett inas, ejtett vállú férfi ült – akárha V. Antal tükörképe lett volna. „Még a ráncok is!” A férfi kabátja kigombolva. A nadrágkorcból gyűrött, „napok óta viselt ing” buggyant ki.

E láthatóan összetartozó pár előtt pökhendi, suhanc rendőr állt, s a nővel beszélt. V. Antal bármennyire is figyelt, nem hallhatott semmit. S mert a nő arca a szürke egyenruha mögül ritkán tűnt elő, a szájáról sem olvashatta le a szavakat. Csak a tompa ujjú asszonykéz hadonászását figyelhette.

Azután a nő fölállt. Otthagyta a rendőrt és kiment a peronra. V. Antal alaposabban szemügyre vehette a felálló férfit, aki riadtan tekintgetett körbe, „de olyan nézéssel, mellyel senkit sem vehetett volna észre”. Tétován csoszogott fel-alá, s ápolg, „munkától elszokott keze” idegesen rángott a bő nadrág ráncai között.

Amikor a nő visszaért, már füstölt a cigarettája. A férfi az asszony elé sitetett, és vállára téve a kezét, igyekezett őt korábbi helyére visszaterelni. A nő durván ráförmedt a férfit. A rendőr ekkor kérte el az igazolványukat. A nő a férfi zakójának belső zsebéből húzta elő a műanyagtokba bujtatott iratokat. A rendőr terpeszállásban tornyosult a padra kuporodó férfi fölé, az asszony nagyokat slukkolt a cigarettából, de tüdejéből nem jött vissza füst.

Újabb rendőr jelent meg, idős, nézhetetlen arcú, nagy hangú. A suhanc odafordult felé, s amikor átnyújtotta társának az igazolványt, a padon ülő férfi felpattant. Kapkodva gyűrte ingét vissza a nadrágjába, tapogatta a zsebet, húzogatta a sálját. V. Antal a férfi arcán felfedezte a jódsárga foltokat.

A rendőr rákiáltott a megrettent férfit. A nő békítőleg szólt közbe. „Nem magát kérdeztem!” A váróterem közönsége felneszelt a kiáltozásra. A férfi lerogyott, majd újból föl pattant. Vigyázzba vágta magát, nyitott tenyerét a combjához feszítette, előretolta az állát, szeme összeszűkülött, s szája szögletében megjelent egy nyálcsík.

Az idősebb rendőr megragadta a férfit, és közelebb húzta magához. A fiatalabb szélesebb terpeszbe állt, jobb kezét, a gumibot fölött, az övébe csúsztatta. A nő visszaültette a padra a férfit – „csak a férje lehetett” –, s hangosan, hogy mindenki hallja, úgy nyugtatgatta: „Hiszen senki nem bánt.”

Tömeg állta körül őket. A férfi az idősebb rendőr nyakába borult, fülébe sugdosott. „Ne fogdosson” – ordított a rendőr, és a nő segítségével igyekezett megszabadulni a görcsös szorításból. „Józsí, Józsí!” – sikoltzott a sápadt nő, de ettől a rendőr még gorombább lett. „Ne mocsolja össze a ruhámat.”

V. Antal ekkor látott először elmebeteg. A városban két elmeegógyintézet, egy pszichiátria és egy szociális otthon működött, de ezekben olyanok laktak, vélte V. Antal, „akik a kínos időszakokat valahogyan át akarják vészelní”.

Józsínak kifordult szeme, teste megmerevedett. Fejét, estében, nekiverte a pad vaslábának.

A nő az eldőlt férfi mellé guggolt, suttogva csitította. A két rendőr megdöbben, a tömeg feloszlott.

Munkásőr szaladt oda hozzájuk. A merev férfi hóna alá nyúlt és kivonszolta a szabadba. Az emberek az ablakhoz nyomultak és bámulták a három fel-alá sétáló embert. „Várják, mikor lesz jobban.” A rendőrök merev

arccal figyelték a fölbolydult tömeget a váróteremben, majd megálltak V. Antal előtt. V. Antal éppen akkor nyomta el cipője sarkán a cigarettavéget. Igazoltatták. Az idősebb rendőr utasította, hogy a csikket vigye a szeméttartóba, s a közvagyon tudatos rongálásáért fizessen ötven forintot.

Mire V. Antal fizetett, megérkezett a szerelvény, s kiürült a váróterem. Az utolsó kocsi ablakában még láthatta a nőt, amint lefejt a „bolondról” a kabátot. Aztán elindult haza. Tudhatta volna előre, hogy „senki sem hiányolja a tornyot” – mégis szomorúság fogta el, s egymás után szívta a torokkaparó cigarettát. A laktanyából boldog nótázást hallott.

A vasúti pályaudvarról üres autóbuszok zötykölődtek a város felé. Aznap este senki nem érkezett V. Antal városába.

Az építkezés olyan szabályos ütemben haladt, amilyen szabályosan követték egymást a nappalok és az éjszakák, a hetek és a hónapok, s az évek, ó, azok a kíméletlenül múló évek.

Téglára téglá, téglasorra téglasor került; nem volt olyan este, amely után V. Antal elégedetlenül tette volna le a malteroskanalat.

Az ágyvackolás kevés idejét vette el. Reggel nem szokta bevetni az ágyat, ezért csak háromhetenként foglalkozott az efféle dolgokkal, amikor áthúzta az ágyneműt. De még ilyenkor is oda-odapillantott a tornyára. Az erkélyajtó előtti tér évek óta változatlan volt, hacsak nem tekintjük változásnak a magasból lecsöppent, küszöbre tapadt habarcsot, s a beleragadt téglatörmeléket. Mindezzel együtt otthonos volt az erkélyből keletkezett szoba, ahonnan be lehetett lépni a csigalépcsős toronyba.

A lépcső alatt V. Antal a szerszámaikat tartotta. Igaz, hogy fáradságos volt naponta föl- és lecipelni valamennyit, de mégis jobb annál, minthogy ládába rakja, amit aztán cipelhet magával. Nem beszélve arról, hogy a szerzőszámok súlya miatt erős ácskapcsokat verhetne a falba, melyek egyéb célt nem is szolgáltak volna, mint hogy a ládát megtartsák. A falfelület elrondítása ellen szolt az is, hogy a maltert a fürdőszobában keverte V. Antal, s mindig csak annyit, amennyi feltétlenül szükséges volt a munkához. A masszát aztán kötéllel húzta fel a megfelelő magasságba.

Amikor a harmadik világítóablakot is megcsinálta – a tizedik panelházemelet magasságában –, V. Antal elhatározta, hogy mihelyt eléri a ház tetjét, akkor „olyan szerkezetet talál ki, amely a tornyot odarögzíti a házhoz”. Könyökölt az ablakban, ellágyultan nézte a gótikus ívet alkotó téglasort, s a faragott zárókövet. Alatta volt a város „hangyányi embereivel”, távolban a hegyek kék koszorújával, a dombokon húzódó autóutakkal, a játékautókkal, s repülőterével, az álcázott bunkerekkel, a hangárokkal, a fémes csillogású géppuskaállás-szellőzőkkel s a repülők mattzöld szárnyaival. „Nem hittem volna, hogy valaha is eljutok idáig.”

A tizedik emeleti magányos lakóval V. Antal futó barátságot kötött, eszténként – munka közben – jó volt beszélgetni vele. De V. Antal egyszer

csak elszótlanodott. Rádöbbsent ugyanis, hogy „nem szabad hosszabb és mélyebb kapcsolatot kialakítania” senkivel, mert a torony egyre magasabb lesz, s úgysem tudja majd rendszeresen látogatni új barátját.

„A következő ablak az ellenkező oldalra néz.”

Az újabb tél akkor köszöntött be, amikor V. Antal építménye elérte a liftakna tetőszerkezetének peremét. Az ősz rövid volt, éppen csak lerázta a fákról a leveleket s lehullajtott néhány esőcseppet, s deres lett az a néhány fűszál is, amit a gyerekek nem rugdostak ki a parkból, befagytak az aszfalton a tócsák, míg nem egy reggel, „az enyhülést követően, nagy pelyhű hó kezdett hullani”. V. Antal gyorsan lefedte a torony tetejét, a „szél és a csapadék ellen” hungarocellt rakott rá s fekete műanyag fóliákat, és tavaszig a toronybelsőt csinosította.

A téglák közti réseket fehércementtel fugázta ki, miután azonban nem találta szépnek, az egész felületet bevakolta fagyálló anyaggal és a vakolatba egy kevés földfestékvöröset is kevert, hogy „az ódonabbnak hasson”. Mindezek után levakarta a lépcsőfokokat, súrolt, sikált és csiszolt, mígnem elérkezettnek találta a „lakkozás idejét”. A korlátot is barnára pácolta, sötétbarnára, és szintelen lakkal kent be minden fafelületet.

A második ablaknál – az ötödik emelet magasságában – pihenőt alakított ki. Egy sínvasdarabot erősített a falhoz, hogy „biztonsággal tartsa azt a négy rudat, amelyekre a fonott nádszéket lehetne odaerősíteni”. Ezt a széket is bepácolta, lefestette, de a műveletektől a szék tönkrement.

Tavasza elkészült a toronybelső.

Akkor a tornyot kívülről széles vaspánttal vette körül, amit hozzáerősített a liftház betonkockájához. Ez volt az első alkalom, amikor segédmunkásokat fogadott: nyolcan segédkeztek neki, s két hétig tartott, „amíg körbegyűrűzték a tornyot”, és az „építkezési szabályokat, valamint a biztonsági előírásokat betartva”, vasrudakat hegesztettek a liftaknához kapcsolódó pánthoz.

Új szintet épített a tornyában: „ezúttal okosabban, mint korábban.” A továbbiakban már nem gyalog, lépcsőt mászva ment fel az építkezés munkaszintjére, hanem lifttel, a háztetőn keresztül. A szerszámokat is fölhordta, mert sikerült a tetőn egy fabódét összeeszkábálnia, ahol „a munkaeszközeit elzárhatja az illetéktelenek elől”, és a házmester sem gördíthet akadályokat az elé, nagy szerencséjére, hogy a „legfelső emeletről, csövön, a tetőre is fölvezesse a vizet”.

Ekkor vette észre, hogy a két tő borostyán, melyet a lakótársai az ő engedélyével ültettek a torony tövébe, hirtelen, „szinte váratlanul” növésnek indult, s fényes, kemény leveleket terített a „torony esztétikailag kifogásolható betontalapzatára”. Egy borostyáninda átnőtt a tömbház falára is — az egyik lakó cernát húzott mellé –, és továbbkúszott az ablakok felé.

V. Antal szűknek érezte a lakását. Minden ablakot kitárt, de a huzat csak a kisárgult függönyöket dagasztotta meg és az áporodott, malterszagú levegőt sodorta ki valamelyest, ám helyette benzingőz és meleg tört a helyi-

ségekbe. A csikkekkel teli hamutartókból a könnyű hamut kirepítette a szél. V. Antal idegenül nézte a fölfordulást, ám helyett, hogy becsukta volna az ablakokat, a felröppenő papírlapok után vetette magát. Ezeket összegyűrte és kivitte a konyhai szemétközdőbe. Majd visszajött és a kocs mákból összelopkodott hamutartók tartalmát a végébe szórta. Egyszerre érezte a felbuzgó víz és a cigarettakátrány szagát. Beleszimatolt a csorba hamutartóba.

„Ideje kimosni.”

A mosogatóból képtelen volt elrámolni a mosatlan edényeket, inkább átoldalgott a fürdőszobába. A kagylóról lemosa iménti borotválkozása maradványát, gondosan eltávolította a vízkőtől sárga porcelánról a legutolsó szőrdarabkát is, majd a víz sugár alá tolta az üvegtárgyat. Szivacsot mártott az Ultra-porba, és kívül-belül átsúrolta a hamutartót.

„Büdös.”

A szennyesből (a levett gönceit régi, forgólapátos mosógépben tartotta) előhúzott egy lenvászon törülközőt, és kitörölte vele a hamvvedret: az üvegfelületen bolyhok, textilfoszlányok maradtak.

Aztán nekiállt, hogy rendbe rakja a nagyobbik, a nappali szobát. Előbb felsöpört, és pillanatok alatt fölmosta az agyonkoptatott parkettát. Kirázta az ablakon az ágytakarót, kiterítette a széttúrt ágyneműre, porronggyal végigszaladt a szétkarcolt asztallapon, a szekrénylapokon, és az ajtók eresztékein. A kisebbik szobába („a félszobába”) be se ment – évek óta nem használta. Hajdan kulcsra zárta; se be, se ki. Kamra híján ott tárolta a bőrdíjait, a televíziója dobozát, és még néhány műanyag sörösládát.

Vagy tíz éve, az első jelentős áremeléskor arra gondolt, hogy albrlőt fogad. Aztán annyi rémhírt hallott az „ilyen jöttmentekről”, hogy elállt a szándékától. Nem akarta, hogy bárki is megzavarja a munkájában, s hogy bárkire tekintettel kelljen lennie.

Felmosta az előszobát is, bezárta a beépített szekrény ajtaját, miközben az egyik ajtó kulcsát hosszasan keresgélte. Behúzta a konyhaajtót, ne lássa a mosogatóban felhalmozott edényeket, s nekidőlt a bejárati ajtónak.

„Szép.”

„Igen, minden szép.”

„Az enyém.”

„Az otthonom.”

Tekintete végigsiklott a kopott bútorokon, vízszinteseket és függőlegeseket követett, görbéken hintázott. Az éjjeliszekrényénél – melynek lábát már akkor lefűrészelte, amikor megvette, ugyanis ha történetesen „ágyban akarna dohányozni, ne kelljen ügyetlenkednie, ágaskodnia” – valami megragadta a figyelmét. Egy sárga „papírsarok” lógott ki alóla.

Kihúzta.

„Gépírás.”

Megijedt. Dadogva olvasni kezdett.

„Kelt: 1951. július 25-én.”

Egy szabadalmi leírás volt.

„Ez még megvan?”

„A fiókban volt?”

„Vicc.”

„Miért került ide?”

„Akkor hány éves voltam?”

Nézte a szétszáradt iratot. Alatta az osztályvezető javaslata. Tintával. Fakón. Már csak ő tudja elolvasni.

„Mágneses falú gyűszű különféle jelszavakkal, felírásokkal.”

Összerezzent.

„A mostani gyűszűk, a rézgyűszűk is, a bakelitgyűszűk pedig még inkább, hamar kilyukadnak és használhatatlanná válnak. Javaslom mágnesacélból gyártott gyűszűt hozni forgalomba. Finom mágnesacélból és megdelejezve! Oldalára ilyen jelszavakat, mondatokat írunk:

Béke! Béke! Béke!

A munka öröm és áldás.

A munka üdvöztet!

A munka szórakoztat!

A munka gyógyít!

Igazság! Szeretet! Testvériség!

Szabadság! ... stb! ... stb!

– avagy ehhez hasonlókat. Így kettős, illetve hármas célt szolgálnak. Segítenek a varrásban, védvén az ujját, a varrónők és a varrók nem kis öröme, összeszednék az elejtett, padlóhasadékba vagy dobozsarokba szorult tűt, és az eszmét is terjesztenénk. Ez a gyűszű tízszer, hússzor, netán ötvenszer annyi ideig is eltart, mint a mostani rézből készült varróeszköz! (Miközben újra és újra lehetne delejezni is!) Így tehát népgazdaságos is!”

„Hány éve ennek?”

Lázasan kutatott a szekrényben, majd egy jegyzőkönyvet emelt ki belőle.

„Felvéve: 1952. február 22-én a pártirodában.

V. A. elvtárs: Elmondta, hogy 1952. január havában az I. számú csarnokban, a reggeli ideje alatt D. munkatárs megmutatta az újságot B. J-nek, azt, amelyben Rákosi elvtárs feleségének a képe volt. B. J. azt mondta, hogy vidd innen, mert le-

okádó. K. azt mondta, hát hiszen az anyátok. B. azt felelte, hogy megbaszhatjátok még az apátokat is. V. A. elvtárs bevallása szerint B. több esetben szidalmazta a természetátalakítót, amit Sztálin elvtársra értett.

D.: Felelősségem tudatában kijelentem, hogy határozottan emlékeznek, ha odaadtam vagy megmutattam volna valakinek az újságot és ha ezek a hangok elhangzottak vagy megtörténtek volna. Valótlant nem állítok, csak a valóságnak megfelelőt.

K. J.: B. nem tett ilyen kijelentést, és nem is szokott ilyeneket soha mondani. V. nem mond igazat. Itt V.-nek is a szemébe mondom, hogyha feljebb akar jutni, funkcióba kerülni, akkor ne egy becsületes ember életére törjön, más oldalról szerezzen érdemeket.

B. J.: Amit V. állít, abból semmi nem igaz. Én szoktam viccelni, de tudom azt, hogy milyen kijelentésért mi jár, nem vagyok bolond. Újságot egyébként sem a csarnokban szoktam olvasni. V. különben többször kijelentette, hogy addig nem nyugszik, amíg akasztófára nem kerülök. Tavaly még a demokráciát is leköpte, amiért nem kapott lakást. Pedig még olyan fiatal, hogy ki sem érdemelhette.

V. A.: Teljesen tanácstalanul állok, hiszen itt letagadják, amit mondtak. Senki nem áll mellém, nem mondják meg az igazságot."

„Utána vonultam be a katonasághoz?”

„Nem. Ötvennégyben.”

Egész testében remegett. Széttépte az iratokat és a szemetesvödörbe szórta. Már-már kilépett a vödörrel az ajtón, amikor eszébe jutott, hogy nincs felöltözve. Ekkor nekiállt, hogy kitakarítsa a konyhát.

Fél órán keresztül mosogatott, vakargatta a kozmás edényeket, súrolta a zománcra égett kormot, a poharakba száradt vízkövet. Mire elkészült, „nyugodtnak mondhatta” magát.

A huzattól a lakás egyetlen növénye – mintha madár lenne – elszállni készült. Nagy levelei csapkodtak a szélben. Az ablak előtt állt, nem messze a radiátortól, oldalt, közel az éjjeliszekrényhez. A növény – nagyságához képest – hatalmas edényben árválkodott, melynek pereme hólyagosra ázott, időközben elvesztette téglavörös színét, sárga és szürke foltok tarkították, ami a levelek fakó, poros zöldjét még szomorúbbá változtatta.

A növény megnyúlt, de vézna maradt. Hosszú, kanyargó szárán levélcsonkok száraz maradványai. A törzs néhol alig ujjnyi vékony, máshol erőteljesebb, „attól függően, hogy annak idején mennyi vizet kapott”. A szár csúcán, a sárga drapéria magasságában öt-hat-hét levél. A levelek visszahajoltak a függőleges szárra és palástszerűen körbefogták.

„Tojásdad alakúak.”

V. Antal nem helyesbített, bár rögtön tudta, helytelen a megállapítása. A levelek vége kihúzott, hegyes, a levélalap vállasan elkeskenyedő. Mint

halhúsban a szálkák, ívesen futott mindben az ér. A mélyedésekben por. A léghez a szárat nem hajlította el, csak a levéllemezeket rázta meg.

A levélrózsa közepéből emelkedett ki a növény első, halványzöld színű, egyetlen szirmú virága. Olyannak mutatkozott, mint egy fél tojásbéj, melynek felső pereme visszahajlott. S az öblében apró kukoricacsőként ült a fehér bibe, mozdulatlanul, még a szél is elkerülte.

„Viaszos.”

Anyjától örökölte a növényt. Soha nem gondolta volna, hogy valaha is virágot hozhat. A falusi kertek virágait a mai napig meg tudja nevezni, ismerte a fákat, bokrokat is. Ám sohasem gondozta őket. „Nem férfias tevékenység.” Kivéve a rózsametszést vagy a permetlékeverést.

De most mégis örült, hogy növény van a lakásában. Nem gondozta – de megtűrte. S az lett az eredménye, hogy virágot hozott.

„Igénytelen jószág.”

Elég, ha hetente, kéthetente kevés vizet lötytyint a tövére a malteres teknőből, melyből a falazatot szokta meglocsolni.

Abban a lyukban, amelyet irodának neveznek, s amelyben V. Antal töltötte munkás napjait immár húsz éve, szintén volt egy növény.

„Valami kukoricalevél.”

A növényt rendszeresen öntözte.

Hajnalba, amikor beesett a munkahelyére (egy órával később, mint a melósok, de egy órával korábban, mint a fejesek), a csarnokban már lefőzték a kávé. A félig kihűlt aljból neki is jutott egy pohárral. V. Antal fogta a poharat és a lötyögő itallal átvonult a művezetői helyiségbe, egy kis beszélgetésre. De rendszerint nem talált ott senkit, a gépek már dohogva dolgoztak. Majd átvitte a kávéját az irodájába, kortyintott belőle, megterített, s leugrott a büfébe, reggelit venni. Mire befejezte az étkezést, a szomszédos szobák megteltek zajjal: előbb a gépirónók, majd az adminisztrátorok, végül pedig a titkárnők érkeztek meg.

A kávé hidegen, cukor nélkül itta. Addig szürcsölte, amíg el nem szívta az első cigarettát. Aztán a csapóajtón keresztül kísért a mosdóba, a kávéspoharat lerakta, és bezárkózott az egyik fülkébe. Rendszerint abba, amelyben friss újságot talált, mert ürítés közben szívesen olvasott.

Kimosta a poharat és vízzel megtöltve vitte vissza. Napközben ritkán ivott vizet, de éjszakánként odakészített a keze ügyébe egy pohárral. Délben, amikor leugrott a második kávéért, a folyadékot a cserepes növényre öntötte. Az aspidistra, bár évente egy-két levéllel gyarapodott, virágot sohasem hozott.

Egyébként az irodát egy zöld páncélszekrény uralta. Közvetlenül V. Antal széke mögött állt, „ha ki kell valamit venni belőle, ne legyen messze”. Csúpan a súlya miatt nem szállították el innen.

V. Antal bekapcsolta a rádiót.

„Semmi.”

Ki is kapcsolta. Elfelejtett elemet venni hozzá, pedig munka közben szívesen hallgatta. Nem mintha odafigyelt volna, de kívánta a háttérzajt, „éreznie kell, hogy vannak” körülötte.

Belelapozott az újságba.

„A léggömb-akció miatti lengyel tiltakozás”

„FBI kontra Kongresszus”

„Retúrjeggyel a Concorde-on”

„Korán örülnek a mexikói rendőrök”

„Nem a sakál napja...”

„Automata fénycsőgyártó!”

„Még bizonytalan a helyzet Suriname-ban”

„Paramaribo (Suriname): Suriname-ban a tegnap végrehajtott jobboldali katonai államcsíny után a helyzet teljesen bizonytalan, s egyelőre nem lehet megmondani, hogy kik ellenőrzik az országot.”

V. Antal hümmögött. Akkor berregett föl élesen a csengő. Megállapította, hogy már el is felejtette, milyen hangja van a csengőnek. Kapkodva húzta magára a nadrágját, s míg a sliccét gombolta, a szoba bejáratából kiabált. Résnyire nyitotta az ajtót.

A szomszéd gyerek álldogált odakinn és kenyeret majszott. „Anyuka azt mondta, hogy befejezted a tornyodat.”

„Nem, még nem.”

A gyerek megszeppent.

„Hogy hívnak?”

A kisleány fölbátorodott.

„Gábornak, de anyuka azt mondta, hogy holnap megkér, engedj be a tornyodba. Akkorra befejezed?”

„Holnapra befejezem.”

„Akkor én leszek az első, aki fölmehetek oda?”

A gyerek kerekre nyílt szeme megcsillant. V. Antal nem tudott ezzel a tekintettel mit kezdeni. Jobban megnyitotta az ajtót, végül teljesen kitérte. Gábor nyújtogatta a nyakát, hogy bepillantson. A teste keltésztaleszerűen puha és alaktalan volt.

„Mindig eszel?”

„Csak ha éhes vagyok. De mindig éhes vagyok... Anyuka szerint én is el fogok hízni.”

„Más is elhízott?”

„Apuka kövér volt.”

Gábor abbahagyta az evést. Leeresztette formátlan kezét, s úgy himbálta a lekváros kenyerét, hogy a nadrágja minden lengéskor ragacsosabb lett.

„Összekened.”

Kinyílt a szomszédos lakás ajtaja, és a kilépő asszony rögtön elkapta Gábor inggallérját. „Mars befelé!” V. Antal valami köszönésfélét morgott, de az asszony észre sem vette, nem is szólt hozzá. Gábor kiejtette a kezéből a kenyeret. „Újra moshatom fel!” – kiáltott a nő, s ütésre emelte a karját. V. Antal magára zárta a lakást. Az előszobából tovább figyelte, hogyan veszekszik az anya a fiával.

Az asszony vizet vihetett ki a lépcsőházba, mert V. Antal locsogást hallott. A felmosórongy cuppogásából arra következtetett, hogy „az asszony valóban fölmos”. Az ajtókaparászás hangjából pedig tudta, hogy előtte is takarítanak.

A szívtejékon hirtelen szúrást érzett. Az ijedtségtől összehúzódott a gyomra, hányinger kerülgette s a szívdobogását messziről hallotta.

„Csak egy mozdulat.”

Nem mert odamenni az ajtóhoz. Az asszony lassan kaparászott a küszöbnél. V. Antal úgy érezte, mintha az első lépést tenné a szakadék szélén a semmi felé. Parazsat ültettek a mellkasába, a fájdalom átsugárzott a vállába, a vállgödrébe fészkelte magát, hogy hosszú csápaival lenyúljon az ujjbegyekig, elzsibbasztva a bogos ujjakat, megmerevítve a könyököt. Majd hirtelen másik csápot növeszt, le, egészen a rekeszizomig. V. Antal megrémült. Sima, kiszáradt bőrét tapogatta az arcán. Ez sem nyújtott biztonságot. Idegennek érezte a saját kezét. Ismeretlenek voltak a körmei, a körmei alatt a kosz, a bőrlécek közé kovásodott malter, a kézfejen a vörhenyes szőr, s mutatóujja második perecén a lekapart tetejű szemölcs.

„Csak egy.”

Vállával nekitámaszkodott a beépített szekrény ajtajának.

„Nem merek egyedül maradni.”

E képtelen mondatról pánik fogta el.

„Szóljak az asszonynak?”

V. Antal kiszolgáltatottnak érezte magát. Mégsem fogja kinyitni az ajtót, s valami keresett mondatlal megszólítani az asszonyt.

Ott állt az előszobában, meggörnyedve, mert a gyomrában meggörnyedt egy kicsi alak, és ha az meggörnyed, akkor V. Antalnak összerándul a teste, becsukódik, mint a colstok. Ököllel nyomkodta a gyomrát, végigkopogtatta

a bordáit, s mindene fáj. Minden érintésének ott maradt a nyoma a bőrén, át-sajgott a bordáig, és szegeceket vert a csontjaiba. De ezt V. Antal okozta önmagának, s ez volt az egyetlen bizonyosság arra, hogy még nem ájult el, hogy még él, mert még élnie kell, mindegy, hogy kiért, miért, hogyan.

Fejébe tolult a vér, a halántéka lüktetett, a szemhéja megdagadt, mint amikor nyáron sokáig dolgozik a tűző napon, és az ártó sugarak a bőre alá hatolnak.

Csengettek. Aztán újra. V. Antal kiszólt, s ettől nyomban jobban lett. Mire a kilincshez ért, minden félelme eltűnt. Az asszony bámult az arcába.

Lábánál a koszos vízzel teli vödör, benne a fölmosórongy. Ruhája vízfoltos, a vietnami papucs recéiben feloldódott a mocskok. Kezét a kiszitászott pongyolájába törölte. V. Antal tekintete megakadt az asszony jobb kezének gyűrűsujján: most is ott fénylett rajta a vastag gyűrű. Az asszony mindig ügyelt arra, hogy észrevegyék.

„Gondoltam, becsengetek, amíg megszárad a kő. Nem akarom összejárni” – mondta az asszony. Majd hozzátette: „Ha már a fiammal annyira összejöttetek...” De nem érezhette elelegendőnek a magyarázatot, ezért folytatta: „...hogy megígérte neki, holnap fölviszi a toronyba.”

„Hiszen maga ígérte ezt neki.”

Az asszonynak elfehéredett a felső ajka: „Maga előtt is felmostam. Nem nagy szívesség” – mosolygott kényszeredetten V. Antalra.

„Köszönöm.”

Ettől V. Antal szédült meg. Nem volt szokása, hogy valamit is megköszönjön. Az asszony előrelépett, pongyolájából kivillant puha combja. Amikor azonban magán érezte V. Antal mohó pillantását, azonnal megigazította a ruháját. És tovább beszélt, egymás után lökte ki száján az értelmüket vesztett mondatokat. V. Antal a pongyola alját bámulta, s várta, mikor nyílall ismét a szívébe. Félt.

„Máskor nem mosna föl?”

„Felmoshatok” – hangzott a válasz. „Ha már úgyis felmosok, egy kicsivel több vagy kevesebb, nem számít.” V. Antal belenézett az asszony arcába. Felső ajkán izzadságcseppeket látott.

Az asszony leplezetlen kíváncsisággal figyelte V. Antalt. S ez zavarta a férfit. Ki akart a tekintete elől térni, de hiába billentette másik vállára a fejét, s hiába húzódott vissza a félhomályos előszobába, az asszony szeme fogva tartotta.

„Nincs egy szál cigarettája?” – Az asszony megszimatolta a lakásból kiáramló dohányszagot.

A férfi kicibálta a dobozt a zsebéből, s tüzet is adott, majd tekintete ismét átsiklott az asszony pihés ajkán. Az asszony slukkolt. A fogdomborulatok átütöttek a vékony ajakhúson, s apró, pókhálós ráncokat törtek szét az állon. Leginkább az asszony fecsegett, saját magáról is mondott ezt-azt, miközben

a cigarettahamut szabályos időközönként ujjával beleverte a vödörbe. A huzat néha tovább sodorta a hamut, és a vizes kövön szürke csomóvá vált.

„Nem félti a kövét?”

Az asszony nem értette.

„A kő!”

V. Antal a kőre mutatott.

„Viszi a szél a hamut.”

Az asszony riadtan nézte. Vietnami papucsával szétdőrgölte a kőre potyogott hamut, de hamar rájött, milyen nevetséges és esetlen. Inkább kiemelte a rongyot a vödörből, kicsavarta, és félkörös mozdulattal feltörölte a kövezetet. A félig szívott cigarettát szája sarkába ügyeskedte. Benyálazhatta a füstszűrőt, mert szörcsögött. Amikor fölegyenesedett, megreccsent a dereka. Mosolygott. Visszaejtette a rongyot a vízbe, utána pöckölte a csikket.

„Így!”

„No.”

Az asszony félmeztelenül hevert bal karjára támaszkodva V. Antal ágyán, és szótlánul szemlélte a szobát. V. Antal a konyhában matatott, mint mondta, „behozza a sört”. Az asszony – Mária –, mihelyt V. Antal behúzta maga mögött az ajtót, rögtön levette a pongyoláját és a melltartóját. Úgy vélte, ha a férfi bejön, háttal fordul majd neki, hogy ne lássa, amint meglepődik. S időt is akart hagyni ahhoz, hogy megfogják a mellét. De hosszúnak találta az időt, ezért végigdőlt az ágyon, miközben körmével a pokrócra száradt tojásdarabokat vakargatta, szemügyre vette az ócska lakberendezést.

V. Antal nem ijedt meg. Két pohárba töltötte szét a sört, az egyiket az asszonynak adta, a másikat megtartotta magának és a tenyerén egyensúlyozta. Aztán a szeme elé emelte az italt, és a sárga folyadékot át nézte a meztelen felsőtestet.

„Meleg van.”

„Meleg” – hagyta rá az asszony és lerúgta a lábáról a papucsot. V. Antal végigpörgette a homlokán a hidegen gyöngyöző poharat. A sör lassan fölmelegedett. Leült a támlás székre, lábát fölrakta az ágyra, úgy, hogy talpának élével bármikor könnyen hozzáérhessen az asszony lábikrájához. Mária kényszeredetten nevetett. „Anti, Tóni, Toncsi...”

„Antal!”

Csak most figyelte meg az asszony mellét. Kissé lógott. A hasa sem volt elég sima, feszes. Ezen elcsodálkozott – olyan régen nem baszott, hogy az lett volna a természetes, ha vadul és mindent feledve ráveti magát az asszo-

nyi húsrá. Egyszerűen nem volt kedve levetkőzni. Az asszony, hogy felingerlje V. Antalt, addig tekergette a csípőjét, míg le nem csúszott róla a bugyi.

„A combja szép.”

Rágyújtott. Eszébe jutott a Franciaországból hozott kép, amit még „mélós korában” látott egy munkatársánál, s addig bámulta, míg neki nem adták. Egy meztelen nőt ábrázolt. Az asszony frufruját a felvétel készítése előtt összeborzolták, tarkóján azonban kemény maradt a konty. Bal fülében – mert bal profilból lehetett őt látni – köves fülbevaló lógott. A követ ötszögűre csiszolták, akár csak a bal kéz karperecén a másikat.

„Ezüst.”

A nő csípője hengeres alakú, a csípőcsont, ahol átmegy a derékba, szegletes. Köldökében is látszott valami, ám hogy mi, V. Antal soha nem tudta eldönteni. Lehetett az kő, de egy kisebb virág is, vagy az előhívás során odakerült műtermék.

„Szennyeződés.”

A kő színét ugyanolyan sötétnek találta, mint az asszony kezén és a lábán lakkosan csillogó körmöket. Az asszony mögötti falon legyezőpálma-levelekkel és buja virágokkal telefestett selyemtapéta. A földön néhány száraz fűszál, mintegy véletlenül, de mégsem feledtetve a műtermi jelleget. V. Antalnak tetszett hogy fű van a fal tövében, s fűszálak állnak ki a nő lábujjai közül.

„Kár, hogy nem színes.”

A karpereces kéz egy kőkorláton nyugodott, éppen csak az ujjhegyek érintkeztek a rideg anyaggal. Az asszony lábhajlata mögött oroszlánfej. A kőarc hűvösen nézte a lábat. V. Antalnak már az első pillanatban az jutott az eszébe, hogy a szobor tudja: túléli azt a meztelen asszonyt. Az akt jobb kezéből nagy szemű gyöngysor lógott alá. A gyöngyszemek cseresznyenagyságúak voltak, akkorák, mint a nő mellbimbójának udvara.

Az asszony közömbös arccal bámult maga elé. Felső ajka kissé duzzadt volt, meglehetősen szabálytalan fogsora miatt. Az álla kicsi és gömbölyű, szinte belesimult a vastag, zsíros nyakba. Az orrcimpák hússosan feszültek, ívük visszakanyarodva, csigaszerűvé változtatta az egyébként arányos orrot.

„A 120. kép.”

A szám a kép jobb alsó sarkában volt, innen tudta V. Antal, hogy csupán reprodukció. Bármennyire is szeretne volna lekaparni a számot, a papírt sértette fel a körme. E fénykép – amiről V. Antal azt se tudta hirtelenjében, hogy valóban a százhuszadik-e – átúszott egy másik fényképbe.

Az pedig a harmincas évek elejéről származott, amikor Magyarországon is elterjedt, igaz, német hatásra, a svéd torna. A magas gazban két fér-

fi játszott egy hatalmasra fújt gumilabdával. A barna labda hat gömbcikelyből állt és körülbelül két méter volt az átmérője. A BERG felirat nem párhuzamos a fénykép szélével, a betűk sem voltak egyformák. A gömbön egy férfi tótágast állt. A feje belesüppedt a gömbbe. A faron erős horpadás – a megfeszített izmok játéka miatt. A lapos hasból a belek a rekeszizomra nehezedtek, ettől az egyébként ványadt mellkas erőteljesebbé vált. Egy másik férfi kezével tartotta a labdát, hogy ki ne guruljon a fejen álló alól. Előredőlő teste jobb lábára nehezedett. A megtámasztott láb ina feszes. A labdát tartó férfinak erőteljes nemi szerve van.

Az iménti férfi V. Antal felé fordul. Megmerevedett vesszőjét marokra fogja s kilép a fényképből.

Át egy másikba, majd egy harmadikba.

Végül a negyedik kép közepébe áll be. Az öltözőben három férfi, mindegyik más-más mozdulatba fagyva. Bal szélén a legsoványabb – fehér –, középen egy mesztic, háttal egy fekete. A feketén lepel. A lapos hasú fehér férfi előtt összecukható szék. Azon nyugtatja a lábát, de a lábfeje merev. A combjai is megfeszítve. A karfiolszerűen összetört bal fül fölött villanykörte lóg alá a plafonról és fehér köröket vet a laza hajra.

A meszticen szűk csőnadrág. A válla ejtett, ökölvívóra valló, vastag, lekerékített. A duzzadt pofahúsok fölött dagadt, hurkás járomcsont, s ahol összeér a tömpe, kerek lyukú orral, ott hosszú szőrök merednek elő. A villogó fekete szemek jellemzőek inkább erre az alakra, nem pedig a fülcimpáján csüngő súlyos aranygömb.

A fehér és a mesztic férfi teste fekvő alakot takar. A viaszsárga lábnál áll a körmét nézegető néger. A fehér férfi széken nyugvó lábán egy kést tartó kéz, csöpög róla a vér. A kés alatt a felnyitott alhas.

V. Antal örült, amikor megpillantotta az ágyán a fekvő asszony feltáru-ló ágyékát.

„Mintha hiányozna a farka.”

„Ék alakú a pinája.”

Egy pillanat alatt kinőtt a mesztic lábcsonkjából a combcsont, majd pedig a sípcsont. A bokacsontokkal egyidejűleg a térdkalács is megjelent, s a hússal, vérerekkel, idegekkel benőtt lábfej. Megmozdult a mesztic arca, teste. Nyújtózik. Megfeszülnek az izmai, bordái is megemelkednek, a hasfal behorpad.

A barna lécek színe azonos a testbőr színével. Mint antropológiai mérőháló előtt, rögzíthetők a test arányai. A férfi lábujjhegyre áll, ujjai besüppednek a cserge fehér szőrébe. Tündöklő testű lány kúszik oda a mesztichez, egyetlen mozdulattal letépi a férfi piros nadrágját. A férfi segge ugyanolyan fehér, mint a csupasz leány melle és ágyéka.

„Mégsem mesztic?”

A tarkó nekiszorul a falhoz. A bolyhos cserge körül préselt műanyag-székeken nők, férfiak. A bárfényben Coca-Cola- és a Martini-reklámok változtatják egymást. A kék falakon tükrök, a mennyezetről láncokon lelógó márványasztalok, valamennyin gyümölcsös poharak, éles peremű jégdarabok, italos üvegek. Csíkos trikós lány emeli szájához a kobleres poharat, mögötte malachitzöld turbános asszony mosolyog, nézi a lambériához támaszkodó meszticet. Arca, akár a mesztic ágyékára tapadó lányé.

„Olyan a színed, mint a hársboré.”

V. Antal mozdulatlanul nézte az ágyékára boruló asszonyt.

„Hársboré?”

Az asszony fölemelte nedvesen fénylő ujját.

„A hársboré. A csuklódnál különösen.”

Lassan folytatta.

„A hársfa virágából házilag bort is készíthetünk, amelynek megvan az a jó tulajdonsága, hogy már egy héttel az erjedés után fogyasztható. A hársborhoz megfelel mind a friss, mind a szárított virág. Fél kiló cukrot feloldunk négy liter vízben, felforraljuk, hozzáadjuk a szeletelt citromot. Az oldatban felfőzőink két tele marok hársvirágot. A keveréket erjesztőedénybe szűrjük és beoltjuk fájélesztővel.”

„A szemed pedig mint a benedictine.”

Az asszony úgy helyezkedett, hogy a melle jobban belefeküdjön V. Antal tenyerébe.

„A benedictine félédes, aranyossárga likőr, finom, mézes mellékízű, mintegy negyven százalékos alkoholtartalommal. Receptúrája évszázadokra nyúlik vissza, az egykori Benedek-rendi kolostorokban készítették, Franciaországban.”

„Benedictine volt a márványasztalokon!”

V. Antal mégsem tudta maga elé képzelni a likőr színét. Hasonlította a beérett júliusi búzához, a sárga árpakörtéhez, még a mézhez is, de nem látta a színt, amely az asszony szemeszíne volna.

„Talán, ha rágyújtának.”

Már akkor morzsolgatni kezdte a cigarettát, amikor még eszébe se jutott, hogy rá kellene gyújtania. Igaz, máskor is megesett vele, hogy a teste, karja hamarabb cselekedett, mintsem elgondolt valamit. De a testében eddig sosem csalódott.

Egy dohányszál az asszony hátára pottyant. Az asszony hirtelen odakapott, s egyetlen mozdulattal lesöpörte a törmeléket.

„Ez az a szín!”

A váratlan cselekedet elég volt a boldogsághoz.

A váll fölött, a ritmikusan emelkedő mellnél, ott, ahol a látványba az asszony térdei is belelátszanak, V. Antal tekintete megakadt a világítótorny falába vert szögön.

A toronyból nagy darabot vágott ki a lefolyásoktól és maltertől mocskos ablak négyszöge. S eltorzította. V. Antal tekintete nem kalandozott tovább a városszél – számára máskor oly fontos – jegenyéinél. A téglákat nézte, a változtathatatlanságot. A befejezett munkát.

A téglafal közepe, ahol az első világítóablakot hagyta ki, hogy onnan bármikor be tudjon nézni a szobájába, ha nem volna kedve visszamenni a lakásba, megváltozott. A gótikus rés eltorzult, körré dagadt, majd félkörök váltak le róla. Hamarosan összeszűkült és beleolvadt a falba. Helyén márvány szegélyű tölgyajtó jelent meg. A kopogtatón egy felakasztott kulcs, s a kulcslyukban egy másik. Tompa csikorgással nyílt az ajtó.

Az ég az ajtóban is látszott. Ugyanolyan kék és selymes volt, mint az ablak azon részében, amelyet nem takart el a világítótorny. A nyitott ajtóban két halforma felhő vonult. Az ajtótól hasított palából rakott ösvény vezetett a fűvön a különböző korok stílusjegyeit magán viselő kertvégi épületsoportig. A négyszög alaprajzú, négy saroktoronyos, provance-i lakóbástya mellett olaszbástyás védőfal és a várudvart harmadrészt bekerítő oldalszárnnyas épület állt. A bal saroktorony alatt gúlára metszett kőrísa, mögötte – félig takarva – évszázados, sápadt lombú kocsonyás tölgy. V. Antal mindezt aligha találná különösnek, ha a lakótoronyok fölött nem vett volna észre egy szemhéjak nélküli, tiszta tekintetű szemet, melynek a pupillája – amikor kinyílt a tölgyajtó – kitágult.

„Kék írisz, körkörös sárga csíkokkal.”

A szemzug piros pontjából vékony könnyréteg futotta be a szivárványhártyát, majd egy hatalmas csepp az előtérben álló toronyra csöppent.

„Miért nem a szemzugból?”

A tölgyajtó bezárult, de a kopogtatón már egy levágott csukló lógott, a vágásfelületet szataniolba csomagolták, hogy ne vérezze össze a fát.

V. Antal a szigorú szemről elkapta a tekintetét, de nem találta meg azt a szöveget, amely a torony falában volt.

Belemarkolt a mellette pihegő asszony vállába, aki a hirtelen fájdalomtól felrántotta a lábát. Majd V. Antal ráhajolt az asszony homlokára, és ajkával megérintette a mély ráncok leghosszabbikát.

fégyverengedély

A címer leírása

A pajzson vörös mezőben, lovon ülő, zöld talajon ügető, kócsagtollas, páncélos vitéz, jobbjában kivont, egyenes kardot tart. A pajzsra takarókkal s arany koronával ellátott sisak van téve, amelynek koronájából magyar huszár emelkedik ki, kék dolmányban s panyókára vetett kék mentével, prémes, forgós, kék leffentyűs kucsmával, jobb kezében kivont, görbe kardot emelve. A sisaktakarók mindkét felől vörös-kék színűek.

A leanderszender

Fényes fekete orra bársonyos tapintású: odanyomja mindenhez, az ametsztszínben izzó krókuszhoz, a mirigyes levelű angol muskátlihoz és a két növény közt döntenem nem tudó, ezért a xilamonos virágvályú peremére telepedett szenderhez. Honnan érkezett ide ez a vikinghajóra emlékeztető potrohú lepke? Olvastam, egy óra alatt százötven kilométert tud repülni. Nem csodálom, hogy az estét az Adrián kezdte, s reggelre ideért, éppen hozzánk. A kutya sosem találkozott lepkével, ingerli a mocorgó rovar, amely mégis inkább selyemcukorra hasonlít, csak éppen picikét izeg-mozog, azelőtt, hogy kiveszik a zacskóból. De a puli a cukrot sem ismeri. Odahajolok hozzájuk; orromba csap az oleanderillat. Leanderszender ez, annak van mályvapiros szárnya, állapítom meg, s azt, hogy a tengernél most kezdődik a neriumok másodvirágzása. Nem értem, miért mondják azt az oleander szegte vizet borszínűnek, inkább – határozottan – a szenderszínű. Vajon az Adriánál vannak-e fekete gránitsziklák? Amelyek olyan fénylők és érzékenyek, mint kutyám szimatoló orra?

Cédrátcitrom

Keleti eredetű, évszázadok óta termesztett gyógynövény, de táplálkozási és kultikus célokat is szolgál. Nagy termetű fája fejlődik. Távol-Keleten egy ritka, ujjasan tagolt termésű változatát termesztik. A tavaszi virágzásból ősszel, télen érleli be gyümölcseit. Termései nagyok, az egy-három kilogrammot is elérhetik. A citromsárga, vastag húsú termésekben magok ritkán fejlődnek. Húsa nem leves, savanykás ízű. Sok értékes illóolajat tartalmaz. A termés hat-tíz ujjszerű részre tagolt, ezek hegyben végződnek. Intenzív illatanyagait – a szárított termés forrázásával – betegségek gyógyítására használják. Lekvárnak és teának is kiváló.

Felettem az ég

Íróasztalnál ülve bámulom a vérlevelű krotont. Valahonnan Indonéziából érkezett szobámba. Miért nem vágyom arra a vidékre? Pedig, ha kinézek a fejem fölötti tetőablakon, trópusi eget látok, esténként kármin a négyyszög, csak néha szabdalja meg egy-egy fehér kondenzcsík. A növény vajon ehhez az éghez ragaszkodik inkább, vagy hozzám – nem akarom eldönteni. Elég,

ha bejövök dolgozni, és máris ellenőrizhetem a lombozatán, jártak-e itt a távollétemben. A krotonom bárki érintésére elernyeszti a leveleit, egyedül gazdája simogatását tűri. Ha nagy csönd van bennem, odatelepszem mellé, ringatom magam a hintaszékben, és sorra megérintem a növény hajtásait. Lükettnek benne a szállítónyalábok; forrók, amilyenek az egyenlítői éjszakák.

Zaccbőr

Van-e olyan bőr, amilyen a frissen főtt törökkávé alja. Arról a pillanatról beszélek, amikor lehörpölve róla a forró levét, ott marad a hártyavékony porceláncsésze öblében a kanálnyi zacc. Amely még fénylik, s közletről nézve millió pórussal párállik. És akkor telt meg élettel, amikor semmi haszna. Jó tudni, hogy léteznek ilyen hasonlatok: meglehet, ez ad a napoknak értelmet.

Teszi a dolgát a zaccbőr a csésze munkagödrében.

Lencse

Olajcsepp került írólapomra, pillanat se kell, hogy beszívódjék a cellulózzrostok közé. A folt alól, amely eddig láthatatlan volt, előtűnik a diófasztal vastag és barna erezete. Közelebb hajlok hozzá, csak most veszem észre, hogy festve van. Forgatom a papírt, nem merem elhajítani. Még ráesik valamire, és megromlik harminchat évem valamelyik biztos tapasztalata. A ceruzámról kiderül, mamutcsontból készült, vagy a japán báburól, hogy asszonyhajjal van kitömve.

Rám szegezi lencsetekintetét a lap, könnyörtelen. Este van, s csak a papírtestben világos.

A vár

Rendszerint öt óra, amikor kezdetét veszi az omlás. Először a szecessziószínű cserepek csúsznak le a korhadt gerendákról, majd megdőlnék a kémények, a függőkertek mészkőoszlopai, s a kéménylakó csókák ricsajozni kezdenek. Hajnal van. A kora fény leolvasztja a sziklaplatóról az érseki palota sárga falait, meglágyulnak a párkányok, a koszos ablakkeretek; viaszszag terjeng. Lezúdulnak az épületek tömbjei a völgybe, szobacafatok lógnak a meredély peremén.

Hát ez lenne az a vár hajnali ötkor, amelynek a tövében élek. Egyedül a Tűztorony, de csupán a hangja miatt, az megfojthatatlan.

Szabados

Olyan, aki a mellékmondatok fényétől sem fél. Mert azok is valami tömör, sugárzó anyagból készülnek.

Fűrés

A babérmeggylevelet rágszáló férfi a kultúrház falának dőlve sírt. Ha észrevette valaki, sietve fordult el tőle. Csak az a fehér bohóc figyelte őt a

színpadról, aki életem legkülönösebb asszonya. Az előbb még kifejlett Boa constrictorral lejtette a táncot az ócska dallamra, az iszonyt megmutatva. Valaha hajlékony testét szétkelésztette terhességének kilencedik hónapja. Amikor csípőjére csúsztatja a kígyót, attól félttem összeroppantja a méhében lebegő magzatot. Most óriás rönkfűrészt hajlítgat, s olyan magasan rezgő hangokat csalogat ki a fogas acéllapból, amilyenek a hegedűkből is ritkán jönnek elő. Ritka, tünékeny dallam, belefacsarodik a szívem a gyönyörűségbe. Önmagába süppedt arcában élettelen a szeme, a férfira révül, ki tudja mióta. S ettől több felhang lesz a muzsikájában. És a favágó el-elcsukló zokogásától.

Csontkehely neonkék folyadékában piros dobogás.

Vérrel töltött patron

Kis vérszivattyú a kutya feketebozont fején, négy napja működő. Ballontestébe szippantja az első tavaszi sétát, a szőlőmetszés tudományát és a megrágott őszibarackfák rügy ízét. Kilopja a puliból a tapasztalatot. Akkor vettem észre, amikor az írógép mellől lenyúltam a lábamhoz telepedő állathoz, s megtapintottam szemöldöke fölött a dudorokat. Az egyik a szorgos szerkezet volt: nikkelcsőrrel lehetett csak kitépni, miután Nivea krém puhította.

Gyufafejnyi vérpatron, robbanás előtt, ahogy ott marad az állatorvos csemperagyogású rendelőjében.

Szar

Füvet, meszet és földet eszik Dugó, mohón és önfeledten, hiába kap naponta porított csontot, tojáshéjat. Megértem nagymamát, aki mindig dohogott, ha sziszegve kapartam meztelen talpamról a szikkadt ürüléket. A szarnak földszaga van.

Ízisz a táncversenyen

(Tárgyleírás; Várnagy Ildikó: *Ízisz a táncversenyen*, 1988)

Fekete fürdőruha két piros mellbimbóval, köldökkel. Ugyanaz az érett paprikapiros, mint a kettészakított s karként-szárnyként a dresszhez varrt, felhasított mellény és a kitáruló, kalocsai mustrás ágyék.

Harminchét összevarrt használt ruha: mielőtt még szétrohadnának.

Senkit sem öltöztetnek, senkit sem takarnak, csak jelzik-jelölik az ég-föld-anya-házasság-termékenység szövetburkát. Gazdájuk behúzódot a rongyok alján fityegő nyárfehér cipellőbe, onnan figyel, szemlél, s várja az idejét, amikor majd kényes léptekkel rumbázhat két konnektor között, a százötvenes izzó felforrt terében.

Fegyverengedély

A vasárnapi sugárzás röntgenezi a teret: matt ernyőn a vázakra csupa-szított szobák, bútorok, terítők. Hol egy tölgygerenda, pecsétes téglá, csor-

ba üvegtál, hol a lépcsőkarfa, hol meg a mintás ládikó hagyja el a helyét, s kilóg az időbe. Bármelyiknek a testből kicsúszhat egy történet, amely nem tudja majd elhagyni a helyet. Átnyúlok a grízkék ernyőn, sorra érintem az elmenni készülőket; puhák, mint kucsmagombák a maszatos avaron.

Álom a 403-as demokráciában

Eddig soha ilyen agresszív könyvvel nem találkoztam. Ahányszor kézbe veszem, annyiszor vágja meg meszezett lapjaival ujjaim valamelyikét. Leginkább ott, ahol nehezen gyógyul be: a perecek redős hajlataiban.

Íriszek

A paloznaki háromszázharminchárom négyszögöl tisztája egyre kevesebb, kisebb: íriszek serege foglalta el. Szőlőnek, gyümölcsfának alig van itt helye, a vörösföldet benőtték házi militánsaim. A portorósi kékek ismét elfoglaltak egy talpalatnyi területet a szolid ravennai törpéktől. A korfui februári lilák eltűntek a sztyeppék változatos nőszirmainak halmában. Ha kérdezik, hányan vannak, azt felelem: negyvenhárman. Hogy kevesebben vagy többen? Lehet. De ez a szám a határ, ami fölött van, az sok, ami alatta, az még észben tartható. Tehát éppen ennyifélék. Hogy mindegyikből hány egyed? Nem tudni. Amint azt sem, hogy egy telep vajon egy növény-e vagy több. Ki tudhatja ezt a növényeknél?

Sokféle kard suhog a parthoz lefutó bakonyi szélben. Japán filmekben látni efféle selymes és suttogó villogást. Mind arra hajol, ahol a kertalji tárniccs virágzik: ezt a növényt nem tudják elüldözni. „A *Gentiana pneumonanthe*, a kornistárniccs, Eurázsia nedves rétjein él, sőt néhol az Alföldön is állományt képez. Védett növény! 20–30 cm magas szárán alul szélesebb, felül keskeny, szálas levelek fejlődnek. Az utóbbiak hónaljából nyárkezdettől egy vagy két virág bújik elő. Nedves, mészszegény talajba ültethető.”

Ó, encián sötétkékek harsonája, milyen hanggal riasztod el a szívósan előre nyomakodó íriszeket?

Pekingi kacska

Két napja fáj a jobb halántékom, mintha egy mozgékony diót ültettek volna a pajeszom alá. A fülem töve zúg, a fény bántja a szemem. Fejgörcs, állapítom meg, de mégsem múlik el. Délelőtt az azúrba esett költővel beszélgettünk telefonon; kérdi, mikor kezdem el írni a biológus verseit. Nem tudok mást felelni, minthogy fáj a fejem.

Aztán azt magyarázom neki, mi az *imprinting*, a bevésődés, hogy a kacsák is azt tekintik szülőanyjuknak, akit először meglátnak. Hogyne, Lorenz. Az azúrba esett éppen a kacsákkal foglalkozik, és Párizsba készül. Fáj a fejem, hányinger kerülget. S miért éppen a jobb oldalam az érzékeny? Mi van a ballal?

Félek bevenni a gyógyszerert. Ha elmúlik? Csak nem, írni kell?

Aztán olvasom a frissen megjelent versét, az azúr talpú Krisztusról. Ilyen talpakkal tapicskoltam hajdan tati fájós derekán. Az homlokomban ki járkál bévül? Egy nagy, kéktalpú kacsa, fostosan, sziszegve, tépett szárnyából kifordul egy evezőtoll.

Francia keret

Két hónapja üres – pedig mindig az volt. Pontosítok tehát: amióta megvettem, hozzá se nyúltam. Nem fosztottam le zizegő burkát, nem cseréltem le a műanyag tábla alatti raszterhálót. Ha jól emlékszem, annak a véletlenül létrejött xeroxnak vettem, amelyen a hirtelen mozdulattól megnőtt s elmosódott néhány verssor, s olyanná vált tőle az írás, mint az emberi mellkas önmagába visszahajló, zárt és csupasz váza. Az. A a szegycsont alatt, kicsit jobbra hajolva dobog.

A fenyőléckeret szépen pirul a levegőn, nekidől *A művész arcképe, huszonhat lóval*-nak. Onnan vándorolt át rá a szín, lassan már eggyé is olvadnának.

De magam elé veszem mindkettőt, majd visszateszem a könyvet a helyére: vörös marad az asztalom. Eszeveszetten tépem le a keretről a celofánt, s csúsztatom a xeroxot a műanyaglap alá. A megbarnult papír széle magába szívja a falécből a színt, a cellulózzrostokon ügyesen kúszik a szív felé.

A keleti lányok

A fekete tiszafa alatt könnyű, kék tojás. A kutya találta futkározás közben. Felveszem: érzem a súlyát. Alig múlt el március, és már költenének a madarak? Az előző este mintha kakukkhangot hallottam volna – de csak legyintettem; ilyen korán, kakukk? Pedig az volt. Korábban fedezhette fel a kertben a fészket, s azt igyekezett kilesni, mikor nincs a fészkén a tojó. De hol a fészek? Azt ugyan nem találom a csupa görcs fácskán, s a rügysző aranyvesszőbokrokra és a fagyalokon sem.

Persze, a fészkeket általában nem lelem. A tetőtéri építkezéskor házi poszáta költözött a gerendák közé. Hetekig lestem a helyét, de csak akkor találtam meg, amikor már tollasak voltak a kicsinyei, s kiültek a szarufára napozni, nézni anyjuk röptét. A szőlőskert vörösbegyének fészket sem találtam, pedig ott volt az egyetlen öreg tőke sok karú elágazásában. Ez a madár évek óta él a szőlőben, megszoktuk egymást. Néha vizet teszek neki, megtalálja, talán ezért sem fél tőlem. Odarepül a székemhez, rászáll a meggyallyra, nem idegesíti a permetezés. A cigarettafüstöt utálja, cserreg, felborzolja tollait, ha rágyújtok. Tavaly a pince résablakába rakta a fészket rafiamaradékból, műanyag kötőzsinegből, fűszálakból és pelyhekből. Ronggyal bedugtam a rés belső nyílását, nehogy huzatot kapjanak a fiókák. Felnevelődött mind a négy. A tojó ősszel is költött; a diót verve láttam, hogy új fészket rakott a sárgarózsabokorban. Gombszeme fénylett a levelek közén. A kicsik nem tudtak kikelni, hamar jött a hideg. És egy reggelre eltűnt a borsónagy tojások mindegyike.

Hát ennyi a madártani ismeretem. Nem tudom, kié lehet ez a fészektelek kék tojás. Valamivel nagyobb, mint a verébé, s kisebb a vadgalambénál. Finom héjú, s olyan kék, amilyenek a könnyű selymek a vietnami lányok nyakában. Nincs rajta egyetlen makula sem. És még meleg. Figyelem a kutyát, talán megtalálja a tojót – de régóta messze játszik egy küllős pipitérral: igen ez az első tavasza. A nyár és az ősz is első lesz neki. Még nem tanulta meg azokat az apró ismereteket, amelyek egy kutya életéhez szükségesek. Nem ismeri a tojást sem. Örülök neki.

Visszacsúsztatom a földre a tojást, pedig nem hiszem, hogy megtalálhatja a madár. Felelősséget érzek iránta, pedig neve sincs, melynek kiejtésékor tudnám, hogy kiért aggódom. Pedig ez a kék ismerős, nagyon ismerős.

Talán a Sédé, ahová sírni járnak az aprócska keleti lányok.

Venus G-11 CEDER 2B

Szürkületkor kihegyezem a ceruzámat és hosszú, vékony vonalakat húzok a hegyével a cédrátpapíron. Szeretem a lágyan hajló és a megtört vonalakat. Mire teljesen besötétedik, újra kell hegyezni az írószerszámot. Aztán odafektetem a félig telt papiros mellé. Mégsincs olyan reggel, amikor ne bosszankodnék azon, hogy valaki ismét lekoptatta ceruzám tűhegyét.

Puha pamutrongyok

Kinyíltak a tulipánok. Tegnap ezernyi egylábú madár álldogált a tő fölötti hegyoldalon, zöld mindegyik, viasztól hamvas, gördültek rajtuk a nagy szemű esőcseppek. Hajnalban érkezett valaki, aki átmeszelte a bimbókat. Most meg itt tollászkodnak, szellőzködnek mint csupa piros meg hússzín és sárga kolibrik. Zöld, nedvdús pálcikák fölött lebegnek. A legszebb a barokkos uszályú, amelyik a többiek fölött borzong, rázza tükrös ruháját.

Visszarántom magam: kinyíltak a tulipánok. Most már jöhetnek a fekete leánykökörücsinek, naphéricsek, különböző teljes violák. A szél langyos, homokot cipel magával. A kvarcsezemek zuhatagában meghajolnak a leples virágok. Lecsiszolják a foncsort a szirmokról, magukba roskadnak, tolukat veszti a kora tavaszi kolibrik.

Napszemüvegemem élnek a színek. Mígnem átvonul rajta a cserregő szarkasereg: mindegyik csőrben puha, cigányasszonyokról levetett pamutrongyok.

Urán

A patika ablakában világító porcelánfej. Sugárzása van, mint azon csendes, rövid mondatoknak, amelyekbe nagy ritkán be-betelepszik a festetlen herendi büszt.

Boldogság

Kifordított napernyővel fogom az ég jeleit. Semmi értelmezhető üzenet, csak szakítatlan, apró kopogások. Ahogy egyre-másra érkeznek a forró égi-

testről a fénybatyuk: szétroncsolódnak, kibomlanak az ernyőselymen. Ráfröccsennek a nikkelezett vázra, a csontgombra, a kecses bambusznyélre. Odatartom arcom a lecsorgó lének, világítok – hideg, zöldfényű szentjánosbogár, augusztusi, kína-barackszagú éjszakákon. Elbírom a boldogságot.

Zagorszki

Nem a vonatútra emlékszem – át a havas nyíresen –, s nem a faházak tetejét borító szuroksötét kátránypapírokra, nem a halas pirogra, a bekerített templomokra és a beesett szemű szentekre. Érthető és ismerős volt valamennyi. Hanem arra, hogy azon az átfagyott napon nem szólhattam magyarul egy szót sem.

Csuka

Szorít a cipő, hideg, akár egy kulturális folyóirat. El kell hagynom a fényeket és a színeket. S el a papírt, a tájat, a dadogást, a léniát, a hasonlatot, az időt járás raszterét, mindent, ami bezár. Leég az otthonosság, behemót testén futkároz a szalamandertaréjos kis láng. A cipő se cipő; csuka az. Műbőr csuka.

Sikátor

Szájában rágott szivar, fején simléderes dinnyesapka. Sokáig így képzeltem el Suriname csavargóit is. Megannyi képet, fotót néztem, amit lehetett, olvastam a kevert vérű népről: európai, ázsiai, afrikai és amerikai tulajdonságok vegyültek a suriname-iakban, azért különösek. Illett hozzájuk a bűdös szivar és a hanyagul kihívó fejfödő.

Fél éve egyikük feltűnt Veszprémbe. Üres kartondobozokat hajtogatott a bank előtti szemétkonténernél. Önfelédten tapogatta a gesztenyefényes oldalakat, bele-belemerült a ragasztott, kék vignetták szövegébe, majd akkurátusan kiakasztotta a fedőlapokat.

Másnap a fején egyensúlyozva, illetve a hóna alatt, lakkozott cipősdobozokat vitt. Mindegyikre kenderkóccal ráerősítette a fedelét, majd hatot-hatot egybekötözött. Büszkén, senkire sem figyelve korzózott terhével a sétálóutcán. Lustán kiköpött, ha megszólták.

Megszoktuk. A tejboltba állt be ládákat cipelni, a kocsmából sört, kávéhozott a suszternek, a szőnyegárusnak, a tüdőbeteg színésznek. Cigarettaért szalasztották, vagy a postára kopertáért; hamarosan a piacot is ő takarította. Ennyi volt, amit tudtunk róla. És mosolyogtunk, ha lekapta fejéről a simléderes sapkát, s térde előtt meglóbálva köszönt ismerőseinek. Csozáltuk, mert sosem volt szeszélyes. És mert naponta elég volt neki egy szivar; késő este lett, mire végigrágta. Ekkor bárhol is volt éppen, felállt, odahagyta a munkát, s hóna alá kapva legújabb dobozát, eltűnt a sikátorban.

Abban a negyedben lakik, amely olaszos hangulatot, szagokat és nedveket áraszt magából. S ahová évek óta be sem tettem a lábam, mert nem biztonságos.

Ha megláttam őt, elsőként Suriname jutott eszembe. A képek, a fotók, a kötetek. A letört körmök és a kivert fogak. A banánültetvények és a kék kókuszpálma. Csak utána az, hogy el kell mennem a sikátorba. Amely macskahúgyos, sötét és kitépett bajszerű patkányokkal zsúfolt.

Ma dobozokat raktam az ajtónk elé. Ha jól sejtem, messziről megérzi a dobozszagot, s eljön az üres kartonokért. Követem, és ha másra nem figyelek, mint a dinnyehéj-sapkájára és a dohánybűzre, sikeresen beérek a sikátor közepébe.

Mint a giliszták

Azt mondja, nem a koszt, a társak, a szag és az a semmi mással össze nem téveszthető fehér-zöld villódzás volt a rossz, hanem az, amikor felfújták a vastagbelét. Alulról csövet vezettek belé, s miközben felfelé tolták, arra gondolt, ilyen kényeztetést csinálnak a giliszták. A nikkelmotor csillogó dugattyúkarja ügyesen tempózott, de amikor a belébe pumpálta a hideg levegőt, kissé lassult a mozgása. Nem annyira, hogy belül is érzélte volna. És attól félt, miközben emelkedett a hasa, hogy szégyenszemre kiszalad belőle a szél, s bemocskolja a lepedőt. Összeszorított szájjal tűrte, hogy megkopogtassák a testüregeit. Láta, hogy nincsenek vele megelégedve: tovább töltötték a beleit. A hasáról eltűntek a ráncok. Nem érzett különösebb nyugtalanságot, elmúlt az éhsége is. Mondja, akkor foszlott szerte a szeméremérzete, amikor akkorára nőtt az alteste, hogy sem a máskor tarkogatott szervét, sem a bokáját, sem a térdét nem látta. Csak egy felpuffadt hasat, amely visszatükrözte a mennyezet vakító spotlámpáit.

Manifesztum

Eszeveszettül szép kurtizán sétáltatja magát a napon, nincs olyan utca, ahol ne tenne meg néhány lépést, nincs olyan tér, ahol ne üldögélne egy keveset, nincs sikátor, ahol meg ne fogdosnák ringó tomporát. Az arca él, tehát nincs kifestve. Olyan izgulékony, hogy az már pornográf. Lerí róla, hogy kéjnő, mégsem szólják meg a polgárok; belefeledkeznek a ragyogásába. A nyomában békesség tölti fel a negyedeket, olyan figyelemmel fordulnak hozzá a házak. Csak az létezik, ami viszonyt tud vele kezdeményezni. A tuják zöld és hegyes homlokukkal fordulnak felé, manifesztumot fogalmaznak, örökre ilyenek akarnak maradni. Csak el ne álljon a szél.

Fügefeljelentő

A parkban reggelente bölényszarra bukkanunk. Rendre a fügefá közelében. Különböző ez a füge is megéri a pénzét. Telente lefagynak a gallyai, de áprilisra kihajt. Megszoktuk, csak leveleket növeszt.

A füge a legősibb kultúrnövény. Urukagina sumér király már 2900 évvel időszámításunk kezdete előtt beszámolt gyógyító hatásáról. A babilóniai himnuszban is nyomára akadok, ott jeles gyümölcsként szerepel az

„édes szőlő”, vagyis a füge. A Biblia is megemlékezik róla. A Szentírásban a füge a gabona, az olajbogyó és a szőlő mellett az ígérlet földjének legkíválóbb növényei közé tartozott. Az ingyencségekhez szokott ókori uralkodóknak is felcsillant a szemük, ha a legbecsesebbnek, a szíriai fügeének csak a nevét meghallották. Az egyiptomiak a tizenkettedik dinasztia idejétől kezdődően magas szintre fejlesztették a fügekultúrát. A fügeültetvények nagy területet foglalhattak el, mert a papiruszok szerint a korabeli kertész a fügeszüret idejében segítségre szorult. A középső birodalom egyik művészi alkotása a leleményes kertész fügeszedő majmait ábrázolja, ahogy a szelídített majomrabszolgák nagy-nagy buzgalommal kapkodják a fáraók csemegéjét. A fügetermesztés és a fügeevés igazi szakértői azonban a görögök és a rómaiak voltak. A görögök fedezték fel Európa számára ezt a keleti gyümölcsöt, és kereskedőik hozták el első példányait a mediterrán tájakra. Hétszáz évvel időszámításunk előtt már görög füge termett Párosz szigetén. Később Sikáján és Attika lett a fügetermesztés kiemelkedő, híres központja. És mint minden, ami különleges, a füge is, az ókoriaknál isteneknek köszönhette földi pályafutását. Erről ősi monda regél, amely szerint itt hagyta volna Déméter a fügefát kijönni a földből – mintegy ajándék gyanánt, mert Fitalosz atyja megvendégelte. A szép ajándékot megszerették az attikaiak, és szűkösebb években, ha gyengébb volt a termés, külön örök vigyáztak rá. A *szikofanta*, a „fügefeljelentő” szigorúan őrködött, és jaj volt annak, akit a kiviteli tilalom alatt rajtakaptak a fügecsempészésen.

Athén városának címerében is megörökítették kedvencüket a görögök. Egy-egy különleges példányról legenda született, vagy szépsége tette halhatatlanná. Így kötötte le a nagy Homérosz figyelmét is egy Trója közelében álló fügefa. Fügebarát szellem alkotta a Romulust és Remust szoptató farkasnak árnyat adó fügefa történetét. A legenda szerint a városalapítók egy fügefa tövében szürcsölték a tápláló farkastejet. A rómaiak Plinius idejében már huszonkilenc féle füget ismertek.

A bölények, ki tudja miért, kedvelik a füget. Nem rágják le, csak körbeállják éjszakánként a ritka növényt, szagolgatják az ujjasan szeldelt óriásleveleket, csapkodják bojtos farkukkal az oldalukat, s nagy, nedves szemekkel bámulják a csillagokat.

A bölényszar émelyítő szagú. Dugót ez is érdeklí, de leginkább azok a fényes, világító acélkék fügedarazsak, amelyek már hajnalban belepik az ürületet, és mérgesen dongnak, ha megzavarják őket.

Dinnyemoszat

A harmincas években még éltek azok a nők, akik szerették a pókokat. Városunk egyetlen délgyümölcs-nagykereskedője Indiából (de lehet, hogy Dél-Amerikából) olyan faj egyedéből hozatott a feleségének és két világ-szép lányának, amelyek egész éjszaka világítottak. Az állatok műves aranyketrecekben éltek, s az ötvösmunkákat föl lehetett akasztani a fülbevalókra.

Csodálatos jelenségek voltak azok a nők az éjszakákban, akiknek fülcimpáit megvilágították a pókok.

Az állatkákat naponta kellett etetni, cukrozott dinnyehéjjal, kandírozott narancsszelettel. Mondják, egy ilyen etetéskor marták meg a dámákat a pókok, amitől aztán strúmájuk nőtt és moszat költözött a hajukba.

Merthogy a pókok olyan pöfetegeken éltek Indiában (de lehet, hogy Dél-Amerikában), amelyeken megtelepedtek a zöld dinnyemoszatok.

Nocsak

Képzeld el egy vonatot, amint rohan feléd. A vagonok tetején, ugyanakkora sebességgel, amennyivel a szerelvény robog, futok én, csak éppen az ellenkező irányba. Hát ez az a mód, ahogyan én a dolgokhoz közeledem.

Tengeri csikó

Ahogy a horizont bal sarkában megjelent a vonatszerelvény, megkezdődött a nap. S mikor a jobb sarkában, akkor lett vége. A köztes időbe befért az egész állatkert, ott, a sárgahomokból összeállt domb tetején, ahová telepítettem. Látogatója nem volt, nem is engedtem volna egy félkész zoot megnézni senki fiának, lányának, holott híre ment már a vállalkozásnak, s ha találtak valami árva jószágot, rögvést paterolták hozzám. Volt vaksi hóbaglyom, törött lábú verebem, romlott fácántojásom, pöttyös őzem, olaszásákám, gonosz ájtatos manóm. De semmi egzotikus. Azt a tengerről akartam hozni, az Aranypatról, ahol vihar után, egy reggelen kifogtam a csikót.

Taurus gumimatracon lebegtem, szemlélve a nyüzsgő tengerfeneket, amikor a tenger vízbe lógó tenyerembe helyeztem a döglött tengericsikót. Egy kemény testű, szúrós nyúlványú jószágot, amelynek rég felpattant és kifolyt a szeme. Alkalmas edényt akartam találni, amelyben romlatlanul hazavihetem, legyen állatkertem dísze, csodája. Abba a gumitasakba tettem, amelyet sokadmagával sodort a keserűsós víz, mert átlátszó volt, mégis strapabíróbb, mint egy léggömb. Tengervízzel töltöttem fel, s hogy a matrac fejpárnájára tettem, olyanná vált, akár egy megnyomott gömb, búbján piros zsinegmasnival. Közepén, függőleges tartással lebegett a csikó; ha hozzáértem, a gumifalhoz, arrébb sodródott, de nem bukott le, nem szállt fel. Aztán apám felvilágosított, hogy óvszerrel illetlen játszani.

De napokig abban a vízben fürdött mindenki, amelynek színén a közeli hadihajó tengerészeinek kondomjai úsztak. Egyébként a naszád bal oldalán kelt fel a Nap, s a jobb oldalán ment le. A közte lévő időben szabad volt lubickolni.

A gömb belseje

Kormot szívtunk a pumpába, s a szőke lányt lefújtuk vele. A feketét meg hintőporral. A dulakodásban bevertem a könyökömmel az asztalos-

műhely ablakát, s dühömben elindultam világgá. Találkoztam a rongyosokkal, akik télikabátom helyett adtak egy léggömböt. Azt vittem haza; de amikor fölfújtam, rögtön szétdurrant. Az anyaga volt rossz, egy helyen elvékonyodott, de abban a néhány pillanatban, amíg a léggömb léggömb volt, be lehetett látni a belsejébe.

Pálya

A korcsolyával úgy kanyarodott, hogy éppen levágta a jégből kilógó békakabát. Visszament a fordulóponthoz, kesztyűjével elseperte a fehér port. A vastag jég üvegtiszta testében megtalálta a kétéltűt. A lábcsonk nem vérezhetett. Az állat ragyogó szemében semmi fájdalmat nem látott, nem mozdult a pislogóhártya sem: persze, mert belefagyott a jégbe. Olyannak találta, mint északi-tengeri borostyánban az apró rovarokat. Nem értette a nagyanyját, hogyan hordozhat egy egész hangyabolyt a nyakában, a csuklóján és a gyűrűjében.

Tavasszal, amikor a Laponon a gólyahírek parabolatükeiből gyűjtötte finom mókusszőr ecsetjével a virágport, megrettent attól, ahogy átugrotta előtte a tócsát a féllábú béka: görbe vonallal húzhatta volna meg a pályáját. És mégis elmenekült.

Attak

A konyhai edények csörömpöltek. Megnyíltak a szekrények, a kőre vetették magukat a földök, lábasok, fazekak, s ráadásul az üvegholmik is. A zajra ébredtek. Csak később állapították meg, hogy a földön fekszenek: kivette őket az ágy. A férfi rémülten tapasztalta, hogy grimaszokat vág a tükör és a leglehetőlenebb torzításokban tükrözi vissza a tágas szobát. A konyhába be se tudott lépni. Akkor érkezett a második, a nagyobb lökeshullám. A tetőtérben minden nyikorgott, recsegett. A gerendákra szerelt plafon lapokban zuhant alá, a parketta repedezett.

Ekkorra érkeztek fel a ház lakói. Háborogva üvöltöztek a felfordulásért. A férfi kimutatott az ablakon: a hajnali téren hálórúhás emberek szaladgáltak. Földrengés – közölte.

Délelőtt, az ismerős pszichológus azt mondta, hogy most hetekre munkát adnak neki a neurotikusok, aztán meg a belgyógyászoknak: kb. két hét múlva kezdődnek a szívattakok.

Változat

Nemegyszer vártam csodára. Végére a bolsevikokban megvan a csodákba vetett hit. Csodákat csinálnak, csakhogy a csodák rosszul sikerülnek. Emlékeznek arra a mesére, amelyben az isten megfiatalítja az öregembert: először tűzbe veti és elégeti, azután pedig megfiatalítva új életre kelti. Ezután próbálkozik meg a csodatevéssel a tanítvány: ő is elégeti az istent, de megfiatalítani már nem tudja.

Nyárs

Behúzódtott két szó sötét ékébe, ott morog, szuszog, csattogtatja fogsorát. Partvisnyéllel böködöm, de nem érzem a testét; kiürült térbe szúrok. Kihúzom az akácrudat, ott forog a végén. De ki az, mi az? Csupán a vér.

O

Ha odafekszik a lábamhoz, mindig úgy helyezkedik, hogy a fara a birkabőrön legyen, a feje pedig a számítógép zsinórján. Füleli, mint kortyolom el az áramot, mint szippantom ki a falból, hogy elővarázsoljam a képernyő sárga betűit. Az O-kat különösen érdekesnek találja; vakkant, ha kirajzolok neki egyet. Lágyan formázott körökkel népesítem be hát az ekránt.

Kesztyű

Addig beszélünk a kezére húzott kesztyűről, amíg le nem vette. A déli vonaton zötykölődtünk, velünk szemben ült a lány. Biztos, hogy lány volt, később láthattuk, nincs gyűrű az ujján. A kesztyűn egyetlen ránc sem volt, úgy fénylett, akár az új bútorok politúrja. Ébenszíne emlékeztetett a néger faszobrokra, az osztálytársamat – valószínűleg azért, mert kocsmáros az apja – a fekete palackokra. És nem tudtuk eldönteni, valódi kesztyű-e, vagy szépen megmunkált műkéz. De inkább műkézre tippeltünk, mert olyan tökéletesen kézszerű volt. A lány merev arccal figyelt minket, aztán, mintegy véletlenül, lehúzta a kesztyűjét, s vékony, hosszú ujjai között megropogtatta egy szivarka derekát. Szóval nem műkéz – állapodtunk meg. Akkor a lába sem az, bámultunk utána a végállomáson, ahogy szögletes mozdulatokkal, bicegve kilépett előttünk a peronra.

Haiku

Zuhog az április közepi hó, sietve lepi be a mozdulatlan kocsisort. Csór előtt akadtunk el, mondják, arrébb kamion állja keresztbe a 8-ast. A mandulafák elvirágoztak, az őszibarackokon és a meggyfákon a sor. A nyár is bontogatja enyves leveleit. Néma minden, senki sem mozdul.

A kísérteties csendben az utasok tekergetik nyakukat, de nem látnak messzire. A hószakadásban kifakulnak a szírmok.

Két gramm selyemfonál

Unokatestvéremtől kaptam a selyembábot, a legnagyobbat és leghalványabbat a sajátjaiból. Reggel és este cserélgettem a frissen tépett eperlevelet. Kezdetben, hogy kellően párás legyen a levegő, a hullámlemezről készített dobozba, majd amikor kirágta a földimogyorónyi tokot a habfehér lepke, azért, hogy legyen kedve petéket rakni. Pedig attól a pillanattól, hogy szárnyán apró fekete pontokkal kibújt az állat, az üres bábon kívül nem érdekelt semmi: le szerettem volna gombolyítani róla a fonalat. Ad-

dig csévélni, míg meg nem találom alatta a vázat. Napokig s óvatosan fejtettem a selymet. Mire elkészültem, elfogyott alóla a merevítőszerkezet, meglehet, nem is volt ott soha, s csak egy üreget pólyált be a két gramm selyemfonál. Közben a lepke gyufafejnyi petéket tojt, sűrűn egymás mellé. Csillogtak, apró, tejes kukoricaszemeként.

Tulipánok

Hogyan utáltam meg a tulipánokat? – kérded, miközben szirmait lebontod a piros kígyótojásnak. Rövid a történet. A napon, amikor kirúgták állásából a Mestert, a Sanyiban ittam hitelben a sört, aztán átmentem a régi piactérre, a Fatehénbe. Zárórával kitették a szűrömet. Valahogy a pártház elé keveredtem, ahol már virágoztak a tulipánok. Sehol máshol a városban, mert késő tél volt, de ott, az újrealista épület előtt, ott, amelyben délelőtt kitekerték mesterünk nyakát, büszkén és hivalkodón álldogáltak a veres virágok. Nekik estem: módszeresen, sorról sorra túrtam ki valamennyit. Először csak a portás jelent meg a szobor talapzatánál, majd két rendőr. Bénultan, szótlánul hagyták, végezzem a munkám. És hagytak elmenni.

Kabaré

A moziból kijőve, sötét volt. A városháza előtti ostorlámpák fénye a kármin szirmokból álló liliumfákat világította meg. A szökőkút víztelen medrében ősről maradt platánlevelek. S a többi, s a többi. Szóval kabaré.

Reflex

Az első szegedi estémen lementem az ópartra. Akkor még nem találták meg a szorgos régészek a hajdani vár víz alatt rejtőző bástyáját, és Juhász Gyula szemközt állt a folyóval. Markológép dolgozott, uszályból emelte ki s hullajtotta a Tiszába a Tokajtól leúsztatott termésköveket. A lánccsörgés a középiskolai tanárnőmre emlékeztetett, aki akkor kedvelt meg, amikor, hogy hozzám vágta, kapásból visszahajítottam neki a hatalmas kulcscsomóját. Pedig reflex volt az egész.

Megígértem neki, katonaként, hogy nézem helyette a lassú és szomorú éjszakai Tiszát.

Kremker

Kicserepesedett műbőrkabátja lehúzzhatatlan róla. Fel s alá rohangál a városban, ha éppen nem tördeli valamelyik lapot, ligézeti echte házi egerét vagy mutatja új rüfkéjét a puccos dámáknak, akinek szoknyasuhogása többet ér valamennyiüknél. *Rien ne va plus* – okít, s mentolos cukorkát szopogat az önkéntes cigaretaszünetben. Gyerekként szokott rá a krematóriumlátogatásra. Ebéd után, amikor megérkezik az új szállítmány, begombolja kabátját, kihuzigálja gyűrött inggallérját, megnyalazza sátáni szemöldökét (Goethénél olvasta a módját) és betaszítja a cinterem ajtaját. Elbe-

szélget a kisárgult tetemekkel, s megvárja az égetés kezdetét. Pillantást vet a kemence tűzálló csillámpala ablakán keresztül a soros tepsire. És csak úgy szólítja a húsnál idősebb asszonyokat, hogy kremker.

Kveccs

Kitaibel Pál írja a naplójában, hogy az ezüsthárs lehámozott háncsát felhasználják a hordók abroncsainak lekötésére, a szőlővesszők felfogására, és szívesen eszi a szarvasmarha is. Majd megjegyzi, hogy a mészköben tengeri kagylók héja található. Külön bekezdésben rögzíti, hogy a méhek gyakran látogatják a Ballota niger (peszterce) virágait, s a polgárok a méhkast a szívós erdei iszalagból fonják, melyet aztán betapasztanak agyaggal. A legkülönösebb mégis, hogy megjegyzi: a házaknál az egyetlen gyümölcs az eperfa, s egy portán, a fekete eprek alatt, látott egy kveccset. A zúzógép emészthette el a többi növényt, de vasfogai elvásnának a sárga szíjácsú eperfában.

Makkcukor

Négy hónapon keresztül gyűjtötte a makkot. Amióta vaddisznó kergette fel a festékbánya vörhenyes hasadékába, tart a vadaktól. A pincéjéhez közel lakott a nagy kan, reggelenként láthatta, miként szuszog, töri a földet, s hallotta, mint csámcsog, ha tehéntinórut lel. Fájlalta, de neki is szüksége volt a makkra. Megteltek a kádak, a puttonyok, s jutott a padlásra is a termésből. A tölgyszag átítatta a máskor enyhén kén- és borillatú házat. Kondérokban főzte a makkcukrot, ezt a tudottan édes ízű alkoholt. Abban az évben pusztította ki a szőlejét a filoxéra. Esténként fakó vaddisznókolbászt falatozott, szopogatta a kocsányos tölgyes ajándékát, és nem nézte a befagyott Balatont. Rianások nélkül olvadt a jég.

Tetthely

A park mélyén, távol az ösvényektől mohos szökőkút. Kopott káva búvóhelye, és balkáni gerléké. Május elsejéken ellepik a környéket a kirándulók, máskor csak túrabiciklisek, holdkóros költők és búvóhelyet kereső szerelmesek tévednek arra. A hajléktalanok nem szeretik a bodzaszagot, amelyből kiormótlankodik a márvány köpőfej.

A páva a száraz medence sarkában költött. A csirkék akárha fácáné is lehetnének. Őket senki nem bántotta. A tojót kibebezték, tollastól nyársra húzták, betapasztották kék, folyami agyaggal és megsütötték. Bibliai lakoma lehetett a sprőd füvön, körös-körben rőtörös cserepekkel és szemes, gyönggyel befuttatott tollakkal – a fiókák a szürkületben szentjánosbogárlárvákat kapdostak az átvilágított csalánlevelekről.

Ősök

Őseim között, ha ez megnyugtat valakit, voltak majmok.

Ibolyagyökér

Éjszakánként járja a várost. Igaz, gondolom gonoszul, neki mindegy: nem lát. Vak. Ismeri az összes parkot, előkertet, temetőt. Kínai alumínium kaparókanál az övén, hátán zsák, zsebében nejlonzacskók. Ha megérzi a fűszagot, négykézlábra ereszkedik, s ujjaival tapogatja ki az íriszeket. Neki mindegy, hogy kéket vagy törpét, szibériait vagy mocsárit talál, csak nő-szirom legyen. Úgyes kis eszközével kiemeli a töveket, lecsavarja a nyálkás, harsogó leveleket, leszaggatja a mellékgyökereket, a gyöktörzset megtisztítja a földtől, és becsomagolja. Reggelre feltölti a zsákját. Ilyenkor szoktam találkozni vele; ő a házfalakat tapogatva araszol haza, én a kutyámat sétáltatom. Hiába telepítik be a parkokat ősszel, virágnylásra nem marad bennük egyetlen írisz sem. Ha valahol arasznyivá nő, hamarosan megjelenik a nyomorék asszony, remegő orrcimpákkal megtalálja azt a helyet, ahová majd éjszaka visszalopakszik. Az őszi kirakodóvásáron ponyváról árul: ujjnyi, kifakult, száraz radixokat. Portékája a legutolsó darabig elkel, a városlakók szégyenkezve viszik haza, hogy a fehérneműk közé dugják a halovány ibolyaillatú gyökereket.

Történelem

A barátok. Sokat segítettek az építkezésben. De egyik sem hitte, hogy elkészül a tetőtéri lakás. Péntek estével érkeztek, vasárnap este mentek – közben röhögtek és dolgoztak. Valami még megvolt.

M., aki irodalomtörténésznek indult, és szüntelenül utazott páfrányos kabátjában – abba bele lehetett varrni a fontos leveleket –, vezette az alpokalji különítményt.

Véletlen mozdulattal megnyitotta a fővezetékét, amikor rálépett egy pallóra. A vízszög alulról hason lőtte a tetőn dolgozó ácsot, aki meglepetésében kiáltani is elfelejtett. A hatalmas erővel feltörő hörgő víz sem tudta azonban lesodorni, mert kezét-lábát beakasztotta a lécekbe. Aztán üvöltött. Mi pedig nem találtuk a zárócsapot.

Mesélik, a parkban ülő kismamák meglepetéssel látták, hogy a négyemeletes ház magasságában szökőkút nyílik. Így kétszeresére nőtt az épület. S hogy miként menekültek az emberek a zuhogó pala, kátránypapírcsapat, fadarab elől. És maga volt a csoda, ahogy a szökőkút tetején, ahol a vízszög szálakra bomlott, milyen ügyesen forgolódott a mindig részeg ács.

Azóta az ács meghalt. Győrben nekiszárguldott egy nyúlzállító kamionnak. M. képviselő lett. Sok éve nem találkoztunk.

Saskó

Gumós agyagvasérc – belül oldott maggal, amely ide-oda gurul és zörög. A bakonyi sasok azért viszik fel a követ a fészükbe és bércükre, hogy a fiókáikat megvédjék a zivataroktól és a mérgezésektől.

Dalmátpor

Leeresztett fényvédő mögött lapozgatom a régi folyóiratokat: rossz verseké, novelláké. Miért szűntek meg? Miért szüntettek meg annyit? Az elmúlt évszázad eseményeit követem a kapok sorsában. Száll a könyvpor, tüsszögök. Kiköt a szemem egy tájvers s egy kis színes között: szépen ke-retezett hirdetés adja tudtomra, hogy ismét kapható az olyannyira keresett dalmátpor. Mauer. Bal köz.

Baziliszkusz

Egyszer, amikor a varangy vemhesnek érezte magát, megpillantott egy kígyótojást, kotlásba fogott rajta, amíg világgra nem jöttek a kicsinyei. Ezek elpusztultak; ő azonban tovább kotlott a tojáson, amíg megmozdult benne az élet, amelyet azonnal hatalmába kerített a paradicsomi kígyó ereje. A fióka széttörte a tojás héját, és kibújt belőle, de a lehelete, amit kibocsátott magából, olyan volt, mint a lángoló tűz. Amíg teljesen kifejlődik ez az élő-lény, öt col mélyre ássa magát a földbe; azután újra előbújik, és mindent megsemmisít, ami az útjába kerül.

Plakodonta

Az ősteknőcnek is a takarítónővel gyűlt meg a baja, akár a subalyuki előembernek. Hogy kiásták a Jeruzsálem-hegyen, bekerült a múzeumba, ott is az igazgató rolós asztalának felső fiókjába. Mutogatta a fogát a mandarinhéjak és zsíros papírok közül minden arra tévedt vendégnek. A takarítóasszony is látni akarta, hát nagy titokban kiemelte, fogdosta. Hogy rányitották az ajtót, elejtette a teknőcöt, a porrá zúzódnak maradványt pedig sietve összeseperte és kihajította. A fogas kételtű visszakerült a földbe, a megszokott fiókhulladékokkal együtt. Az ingyenc múzeumigazgató éppen akkor hajolt a konzerv teknőclevese fölé csöpp garzonja sarkában.

Reggelente teknőcfogakból készült porral mosok fogat, régi ételek ízét érzem szűnhetetlen a számban.

Darazsak szárnyai

Szedtük a dohányt a tanítóföldön. A zöld dohánylevélnek nincs dohány-szaga, de áttetsző és síkos, mint a selyempaplan, akár a jófajta cigarettapapír. A hajtásvégek ragadnak, megfogták a kezünket. Sötét szutyok tapadt az ujjainkra; messziről megorrontották a darazsak, jöttek dohányyszurkot dézsmálni. Kiharapták a bőrt is, hogy hozzájussanak egy falat beszáradt dohánynedvhez. A kvarcdomb sárgán izzott a hőségben, bíbor magvait hullatta a disznóparéj, villogtak a darazsak szárnyai. Soha olyan békességet nyarat!

A lavórnyi hullámozó víz, amelyben munka után lemosdottam, fényléceket rakott a fatörzsre. Azon akác törzsére, amely alatt sorváltáskor ülünk. Az edényre többször is fecske csapott, valahányszor csőrnyi vizet

vitt belőle. Négyyszer vagy ötször fordult, aztán kizuhant a levegőből, le, a földre. Nikotinmérgezés – mondtam, mintha az visszalökődne a délutánt a délelőttbe.

Indiánok

A kócerájba, amit nyitott, éjjel-nappal be lehetett térni. Rézcsengőt szerelt az ajtó fölé, így mindig felriadt, ha vásárlója érkezett. A csengőhangra minden éjszaka fölébredtem (s ez egyre elviselhetetlenebb lett az utóbbi hetekben). Szóltam miatta, de csak ingatta a fejét, és égő, beesett szemeit félig lecsukta. Még csak nem is válaszolt. Nem értette, hogy minek beszélek a közös udvarról, az alvásról, a szemetes virágoskertről és a csikkekéről. Örült, hogy végre megszerezte a boltot, s elvárta, örüljek én is.

Hónapszám ugyanazt a zenét hallgatta a magnetofonján, együtt dúdolta a prűntyögős dallamot az énekessel. Bőre alól világít a csontja, ettől olyan bánatosnak tűnik (vagy valóban az is volt, nem tudom). A kutyámmal szeretett játszani, de rólam tudomást se vett. A ház lakói sem szívelték, merthogy behurcolkodott az udvarunkba a boltjával, amelynek leginkább éjjel volt forgalma. Hihetetlen, de éjfél után is be-betértek hozzá fahéjért, rizsért, vegetáért vagy éppen mazsoláért és nullás lisztért.

Nem tudtuk eldönteni, hogy török, macedón vagy szkipetár. Beszélték, négy éve került a városunkba. S még inkább összezavart, amikor a függőfolyosóról hallottam, hogy a pulinak a harmadik nemzedék vadembereiről mesélt, akik úgy elszaporodtak, mint a tengeri homok. Ők már tudtak szőni, kőházakban laktak, házukat szalmatető fedte, életüket törzsfőnök irányította. A vademberek utakat építettek, végtelen sok állatot tenyésztettek, aranyat, ezüstöt, rezet, ólmot, ónt bányásztak, fejlett iparuk volt, s állandó hadsereget tartottak, mert a legelők, ültetvények, vizek miatt sok háborút kellett viselniök.

Mi módszeresen rontottuk az üzletét, tettük tönkre a hírét.

Sosem adta jelét annak, hogy áskálódásunk tudomására jutott volna.

Ma, amikor lekísértem a lakásból amerikai vendégeinket, a költőt és antropológus feleségét, a nő meghallotta a bolt dallamos csengőjét. Megdermedt, majd szótlánul beszaladt a boltba. Akkor sem beszélt, amíg nálunk volt, csak mélytűzű szemével vizsgált mindent, bólintott az antropológiai könyvek láttán, és megsimogatta a kutyát.

A férjével utána mentünk. Ismeretlen nyelven beszélgetett a kócerájosunkkal, s bele-belemarkolt a borsózsákba. A költő ráült a mandarinos ládára, s mosolyogva figyelte az örvendezőket. Ő is kecsua – súgta. Ekkor ismertem rá a dél-amerikai népzénére.

Aztán észrevettem, hogy az asszony rám terelte a szót. S a boltos csöndben válaszolt. Nem néztek felém.

Amikor elbúcsúztak, megölelték egymást. A fekete, apró asszony könnyezett. S úgy köszönt el tőlem, hogy elbámult a fejem mellett, és kezet sem adott.

Mint egy metafora

A kopasztott patkány a csatornában motoz. Rózsaszín bőre megvastagodott, s nem sérti a kiálló szög, vasdarab, éles üveg. Háztartási sósavval forrázta le a pszichiáter, amikor véletlenül beszorult a lefolyóba. Majd WC-pumpával igyekezett betuszkolni, sikertelenül. Ezért jött le az állat szőre. Azóta csupasz. Magányosan kóborol, nem fogadta vissza a csapat. S mivel nem bűzlik, könnyebben jut zsákmányhoz. Nem ismerik fel a verebek, hát elhízott a csimaszoktól. Ha megvilágítja a hold, látom, miként tornázza föl magát a villámhárítón, s lopakodik a fészkek felé, óvatosan, mint egy metafora.

Szégyen

Szégyelli magát, hogy megleste. Most is lesi. Összegyűrt selyemarca, amelyen megfakul a fény, csupa könny. Sír, de nem úgy és nem azért, mint korábban. Nincs már egyedül, visszajött hátizsákos, sarus barátja, akinek épphogy pelyhedzik az álla, a haja meg makacsul borzas, nem állja az ujjakat s a fésűt. Nagy csöppekben gördülnek a cseppek türkiz szeméből, hol a mosolyárokba, hol az orrtő apró, fájdalom rajzolta ráncába gyűlnek, hogy onnan, kikerülve a száját, lecseppenjenek a kerek állról. Téblábol mellette a fiú, nem szól, hiszen egyszer már elhagyta, csak esetlenül lecsatolja a zsákról a laticellhengert, s beteríti a sátorba. Csajkában vizet hoz, odateszi a konzervek mellé. Ellenőrzi a cövekeket, felesleges az is. Segítené, de nem tudja, hogyan. Hiszen visszajött. Talán éppen azért. De érzékeli a két sírás közti különbséget, s a lány hátán, a fehér trikó két slingelt hasadékan kitüremkedett szárnyacskákat.

Szégyelli, hogy kíméletlenül nézi őket, s nem hajlandó látni a közeli olajos tengert, a virágba lobbant mályvacserjét, és hitetlenkedik, hogy milyen közelről az angyal.

Veszprémjegyzet

Nem, ne a színház-botrányról essék szó: kavargják azt úgyis az okosan háttérbe húzódott kanalak. S ott, ahol ilyen evőeszközök vannak, kell, hogy legyen lé is, vagy ahogy enervált barátaim mondják: *faeces*.

Igen, erről a végtermékről szólnék néhány mondatot, amely anyag azonban a kutyám életműködésének az eredménye, hiszen ő termelte és ürítette, nem tudva, mekkora felfordulást okoz gazdájának, azaz – s ezt talán mondani sem kell – nekem.

Történt egy szép, télvégi napon, hogy elegendő lett lakhelyem elvadult polgárainak csatározásaiból, s tekintetbe nem véve senki kuruclabanc elvtársurat, avagy labanckuruc úrelvtársat, nekiveselkedtem egy jegyzet megírásának, amely hasonló lett volna, mint ez a mostani. De mint a fogalmazás módjából következik, szösszenetem nem túrta magát a napvilágra, s bizony, a mai napig, félkészén, mert megjelenés híján másmilyen nem lehet, a számítógépemben hever.

Most ezt olvasom, mert mi más lenne a jegyzetírő, ha nem ilyen: azaz hiú és minden pottyantott munkájával eltelt, öntelt, hisz azt hiszi, ismét csak neki kell megváltania a világot, vagy ha azt nem is, a lakhelyét, az életterét biztosan, vagy ha még lejjebb akarja adni, akkor mondjuk a helyi kulturális élet ráeső darabját, s netán (no csak, no csak) az egyetlen voltával tüntető helyi sajtót. Ebből is látható, a jegyzetírónak gyerekkorában Biblia esett a fejére – igen, mert abban található a legtöbb megváltás.

Mindenki a maga portékáját dicséri (ajdulok föl az i-nél, mert kutyám immár nem a zoknimat, hanem nagylábujjamat rágja): a szerkesztő az eladhatatlan – ráadásul pocsecsága miatt eladhatatlan –, irodalminak becézett folyóiratát; a főrendező azt, hogy belerendez kollégája rendezésébe; a nappali-éjszakai klub működtetői, hogy övék az első megfelelően politúrozott műintézmény, ahol lehet is, meg nem is; a kofa a zellerét, mert, hírel, nincs permetezve, holott magam láttam, hogy a nyáron milyen buzgó permetező volt. Hogyan van ez? – hümmögök (s igyekszem eltávolítani a lábfejembe akaszkodott kölyökkutyát). Nem tudok megoldást.

Heisenberg, aki kedvelte a furcsa játékokat, egyszer alaposan megtréfálta barátait. Kártyázás közben mindenkinek be kellett vallania, milyen lapok vannak a kezében – és mit ad az ég, rendre annak hittek a világhírű tudós-partnerek, Nobel-díj ide vagy oda, aki a leghangosabb volt. S itt van a kutya... (No nem, az nincs elásva. Vakog, kitúrja a citromfát, és morcos, ha nem játszom vele...)

Sok mifelénk az öndicséret, pontosan annyi, mint a káromlók száma – talán van itt valamilyen összefüggés.

Heisenberg kártyapartnerei taktikát váltottak: nem hitték el azt, amit a hangoskodók szétkiabáltak. De tudósunk nem változtatott a módszeren. Továbbra is az igazat mondta, s igyekezett mindenkit túlharsogni. S hittek neki.

Na már most a hang teszi vagy sem?

Hiszen a folyóirat nem bukik meg; a színdarab átrendezését senki nem tartja arcátlanságnak; a bár is működik, csak éppen az éjszakai vendégek összeverekednek néha a bejárat előtt, a rendőrök is lassan megszokták a hajnali riasztásokat, a vetkőzőszámokat kísérő zene hangereje se csökken, és a zellert is eladja a kofa.

(A kutyánk, akit Dugónak hívnak, és tisztességes pulikölyök, nyüszög az ajtónál; vinni kell a térre. Lapáttal, kisseprűvel vonulok, hogy majd eltakarítsam a nyomát. De Dugó ma meggondolja magát: a lebontott emlékmű helyére gőzölgő hurkacsomót rak, körbeugrálja s élete első nagykutya-ugatásával jelzi: a világ összes kincséért sem engedi, hogy eltüntessem a piszkát.

Szóval a hang teszi.

Passzír

Az albérleti szoba, ahol a Tímár utcában laktam, minden volt, csak kényelmes nem. Fűteni a minden eresztékében füstöt okádó cserépkályhában lehetett, mosdani bádoglavórban. A vizet a konyhából hoztam, ahová pici (akkor

csodásnak tűnő, mert egyedül használt) szobám nyílt, egy régi csapból, amely alatt az elcsepegő folyadékot mázas vas lefolyómedence fogta fel. Ebben a félgömb, mosogatónak is használt alkalmatosságban mindig volt valami, ami megakadályozta a víz gyors elnyelését, emiatt talán zöld penész ült a réseiben.

Az első, meglehetősen nyugtalanul töltött éjszaka után, még hajnalban igyekeztem volna az udvari (vízöblítéses) WC-t használatba venni, de nem engedett ki a kutya. Tajtékos szájjal ott acsarkodott a konyhaajtó előtt, kétséget nem hagyva arról, mi történne velem, ha kilépnék. A bélműködésemet azonban nem tudtam befolyásolni: a lavórba ürítettem. Aztán a szétázni nem képes anyagot beleöntöttem a lefolyóba. Azt próbáltam átpasszírozni a lefolyó szitáján, amikor a bűzös konyhába belépett a házinéni.

Valahogy így, azóta is, amikor rajtakapnak, hogy írok.

Lakók

Errefelé sok a közömbös szobor és a lebarnult üdülővendég. Korábban nyitnak a téli jázminok és a püspöki jószágkormányzóság parkjából maradt csokorfák. A városlakók a fal mellé húzódva mennek dolguk után, s ha néha sétálnak, a lábukat nézik, és azt, hogy hová lépnek. Senki sem akar elcsúszni a berkenye lehullott termésén. Ügyelnek arra, hogy mindegyiküknek legyen valami enyhe szenvedélye, van, aki kutya fogakat gyűjt, van, aki szőlőfajtákat. A várat mindenki meglátogatja évente legalább egyszer, elidőz a volt halpiacon, miközben futó pillantást vet a sörözővé, kollégiummá, irodákká változott hajdani kúriák kovácsoltvas ablakrácsaira. Ahová, minden évszázadban kétszer, felakasztottak holmi zsoldoskatonát, sókereskedőt, várparancsnokot, tolvajt, forradalmárt és ellenforradalmárt, vagy akárkit, ha éppen az ünnepekre érkezett a városba. Akiket aztán bronzba öntöttek, kődarabból kiformáztak.

Elemek

Amit itt szeretek: az a téglamúzeum. Mert egyébként téglákat ritkán látni: vagy az építkezéseken, vagy a telepeken. De akkor még érezhető a gyárzaguk; nincsenek háziasítva. A pincében, ahol egymás mellett fekszenek a bélyeges testek és sosincs látogatójuk, érzem a régi polgárok jelenlétét. Akik sohase gondolhatták, hogy éppen a lakóházukból marad valami az utódokra. Egy elem a folyamatosságban.

A város egyetlen épen maradt középkori kaptatóját magiszterjeles szürke téglák borítják: mire rajtuk tapodnának a turisták, már fáradtak, izdadtak. Látom, a turisták mindegyike leszegett fejjel igyekszik a kálváriára, de egyikük sem figyel arra, mire lép. Ezért is akartam, hogy hajdani kötetem borítójára e járótéglák fényképe kerüljön.

Madárcseresznye

Egy kötetnyi veréb telepedett az udvar ostoba madárcseresznyéjére. A fa tavaly került a virággrupp közepére, azóta mindhárom család izgatot-

tan várja, hogy mikor csavarja ki végre valamelyik tébolyult éjszakai látogató a földből. Összes haragunk erre a kusza koronás fára zúdul, mintha ő tehetne arról, hogy hozzánk került. Nem illik a házhoz, s hozzánk sem. Valami mediterrán csemetét képzelünk el, vagy akármilyen merészen urbánust. De hogy pont egy ilyen füstöt-savat-madarakat tűrő telepszik közöttünk, azt máig sem akarjuk elhinni.

A verebek, szokásuk ellenére, nekiesnek a rügyeknek: néhány pillanat alatt kopasz a fácska, csak a klinker téglákon díszeleg holmi enyves rügyburok, halványzöld levélkezdemény-maradék. Na és egy-két kihullott toll.

Péksüteményt szállító gépkocsi tolat a fának, s a madarak zajongva elrepülnek. Egyetlen veréb biceg kifordult lábbal a kínai birs fellobbant bokrához, menekültében is mohó; csőrében a levert rügymaradékok java. A kutya utána ered, megfogja, de mihelyt megszagolja, elengedi. Inkább szaglássza a csőrből kiesett hulladékokat: nem hasonlíthat semmire, mert vakkant, s ismét a bicebóca verebet keresi.

Nem kétséges, hogy a fa ki fog levelezni.

A párlóüst

Vannak szavak, amelyeket ha kimondok, rögvest magukká emésztenek, és nem marad belőlem semmi. Megfigyeltem, leginkább a ritkán kiejtettek vesznek így bosszút rajtam. Mint a vágány, kilincs, kifli, majolika vagy a párlóüst.

Menetrend

A vasúthálózatból az indóházak maradtak meg. A síneket felszedték, be is olvasztották, most talán boronaként, kacsasütő lábasként, vasháromlábként léteznek, örökéletük új változatában, a talpfák elégték vagy elkorhadtak, a vasutasok ruhája naftalinszagban, s a régi indítótárcsák a poros kamrákban. Az indóházakból ki tudná megmondani, miért, kocsmák lettek, ahol mindig iható a csopaki rizling, soha sem fogy ki a csapolt sör. Ha Veszprémtől Balatonalmádiig végigjáród e helyeket, észreveheted, hogy a régi, várótermek falán használt bádog menetrendeket átfestették feketére, de az olajfesték alatt még mindig itt van, ami kihullt a helybeliek emlékezetéből, hogy mikor indul és érkezik a csihogó keskenynyomtávú. És ha hosszabb ideig maradsz valamelyik kocsmában, akkor felírják rá színes krétával az asztalodhoz kivitt italokat.

Kétütemű tragacsok

A Gyilkos asszony fenyőfái alatt egy egész szerelvény. Csak beülök a kiszuperált vagonok egyikébe (rendszerint a miniumcsikosba, amelyhez fenyőrönkökön keresztül kell felkapaszkodni), kiszólok az ablakon, hogy egy pikolót, s ha meghozták a habzó bambit (amit itt, hagyományhűen, kátrányból készítenek, és egészséget nem károsító, engedélyezett anilin-

festékekkel színeznék), hátradőlök a fapadon, s ábrándosan nézem, hogy a várost bekerítő körpálya láthatárt kettészelő darabján miként pöfögnek a kétütemű, hétvégi tragacsok.

Indigó

A hüvelyesek növénycsaládjának van egy *Indigofera* nevű nemzetsége, mely fajokban nagyon gazdag, s a melegebb övekben mindenütt honos. Fája lágyszárú vagy cserjés; szárnyalt, hármasan ujjas vagy egyszerű levelű; többnyire piros, füzérben vagy fürtben csoportosuló virágú növények. Több faja azzal a tulajdonsággal tűnik ki, hogy testében a színtelen indikán glikozidát nagy mennyiségben fejleszt, mely erjedés után cukorra és fehér indigóra hasad, utóbbi pedig a levegő oxigénjének hatására megkékül. Legfontosabb az indiai honosságú *Indigofera tinctoria*, ez kb. másfél méter magas, gazdagon elágazó, rózsaszín vagy fehér virágú, hengeres és barna hüvelyű félcserje. Indiában már ősidők óta készítenek belőle festéket, mely még az ókorban eljutott Babilóniába, Egyiptomba és Júdeába, később a görögökhöz és a Kr. u. 1. században Rómába is. A középkor végére egyre nagyobb mennyiségben terjedt el Európában is, hol azelőtt a festő csülleng leveléből készítették a kék festéket, s bár az európai országok behozatali tilalmakkal védekeztek az indigó ellen, a 17–18. században mégis teljesen meghódította az európai piacot is, és megsemmisítette a csüllengtermesztést. Ekkor megindult Indián kívül Jáván, a Mauritius- és a Filippini-szigeteken, Natálban, Egyiptomban, az Antillákon, Mexikóban, Guatemalában és Karolina államban az indigótermesztés, s tartott száz-százötven évig. A 19. század végén ugyanis a német gyáripari műindigó olcsó voltánál fogva csakhamar legyőzte a piacon a növényi indigót, s bár azóta állandóan kísérleteznek az indigótermesztés olcsóbbá tételével, eddig nem sikerült s valószínűleg nem is fog sikerülni lábra állítani ennek a hajdan nagy jelentőségű gyarmati növénynek a termelését.

Másolgotok, teremtek.

A szüzességi fogadalom

Értem én, hogyné érteném, hogy miért nem őrzi a város Szent Imre herceg feleségének nevét. Hiszen a legenda szerint Szent Gellért annyira megszerettette vele az aszkétaéletet, hogy tartózkodását házassága után is folytatta, sőt arra nejt is rábírta. És tapasztalom, hogy a talponállók közönsége milyen nagyokat derül az évezredes pletykákon. Ha az írások nem is, de ők tudják (pincér, még egy rundot!), hogy a feleség vagy Kresimir horvát fejedelem, vagy Meskó lengyel herceg leánya lenne. A helyi lakosokat ez mindenesetre jobban foglalkoztatja (s milyen igazuk van), mint az, hogy Szent István Imre fiához intézte nevezetes intelmeit, politikai végrendeletét. S vélik, a herceg 1031-ben bekövetkezett halálát, ama vég-

zetes vadászaton az a vadkan okozta, amelyet a szép hercegné nevelt fel zirci makkon, bakonyfői gombán.

Javítás

A kerékpárt javítottam, de sehogy sem sikerült a pedált visszaerősíteni a hajtókarra. A csavarmenet vásott el idő előtt; szidtam az ipart, a tehetetlenségemet s hogy a városban nincs egy biciklireparátor. Epokittal ügyeskedtem vissza a kiesett alkatrészt, persze sikertelenül. Egy erőteljesebb rá-talpalástól kifordult a formatervezett pedál. Akkor állt be az udvar közepére a rikkancs. Évtizede nincs a környékünkön, hát rögtön kértem tőle egy ÉS-t. Aztán az újságot lecsaptam a számítógép tetejére, s visszamentem próbálkozni a pillanatragasztóval. Ebédkor jutottam a laphoz, akkorra vagy ezer szót fogalmaztam a memóriába. De töröltem az egész szöveget. Már csak ilyen szerencsétlen ez a nap. Hónom alá kaptam a hetilapot, kiültem a gádorba, csillapodni. De az ÉS első oldala üres volt. A szürke lapon egyetlen betűt sem találtam, eltűnt a cím is. Emlékeztem, amikor megvásároltam, rögvést belenéztem – akkor a hasábok rendre megvoltak. Szép, fekete színűnek találtam a nyomást, s a kezemet se festette meg.

Fordítgatom, tapogatom a cellulóztestet, minden más felületen ott vannak a képek, a cikkek, a versek, csak az első oldalról szívódtak fel a szavak. Nem volt kedvem a roncs lapba beleolvasni. Bekapcsoltam a gépet, s megkerestem a helyet, ahol folytatni akarom a regényt: ott találtam az elveszett ÉS-cikket.

Vadászczeruza

A sovány és szőrös légy a papírlapomon mászkált. Azon, amelyik két hónapja fekszik az asztalomon, hol a hamutartó, hol a levélhalom felé mozdítva, de mégiscsak írásra előkészítetten. A légy csúnya és titokzatosan vékony lábait dörzsölte, finoman rezgettette szárnyait, mégsem röpült el. Valamit szívogatott a papírról.

Közelebb húzódva, oldalt billentett fejjel kerestem, mi az, ami annyira ízlik egy április végét is megélt légynek, hogy az emberveszéssel sem törődve nyalogassa.

Akkor állítottam az asztalra cserépben nevelt citromfát, amikor végképp nem volt erőm és tehetségem az íráshoz. A kis növény újabban két virágot bontott, s lehullajtott három, borsónyi terméskezdeményt. A legutolsó ott fekszik a ceruzám mellett, fekete és foltos, mert grafitheggyel szurkáltam, amíg napra nap, a meghívásos pályázat témáján gondolkodtam. Egyre gyakrabban éreztem a hiábavalóságot és a tehetetlenséget.

Az A/4-es lap gyűretlen sarkán apró, fénylő pontokat találtam. Ismerem az okát: a citrom, ha fázik, ragacsos és illatos csöppekkel permetezi körbe magát, s ebből a mézes anyagból jutott most valamennyi az asztalomra. Óvatosan megérintettem egy levelet, ragadt. Be kell szabályoznom

a fűtést, vigyáznom kell délszaki növényemre, amely több rokonával együtt belakta sivár szobámat, ha már gondjaimba vettem. Amikor csupán a felelősség tartja össze a napjaimat, a cselekedeteimet, komisz vagyok magamhoz, és persze azokhoz, akik megtűrnék maguk körül; ennek ellenére igyekszem gondos és figyelmes lenni, bár leginkább otrombává válok.

A légy átmászott a legközelebbi citrommézfolthoz. Odahajoltam hozzá. Felröppent, de néhány centiméter vitorlázás után visszatért táplálékához. A szárnya alatt parányi, bunkóforma hártýára figyeltem fel.

Mit cipel ez a légy a hóna alatt?

Ceruzám hegyével közelítettem a rovarhoz: hol lustán mászott, hol tétován átröppent egy másik csöpphöz. Végül már nem bírtam újabb mozgásra kényszeríteni, olyan mohón és önfeledten nyalogatta a citromfa váladékát.

A légy azzal a bunkócska, celofánzizegésű szárnycsökevényekkel egyensúlyozta ki röptét. A szárnyat a belépő élén egy merev kitinszál úgy tartja kifesztve, ahogy valaki két karjával felemel egy terebélyes palástot. A kitinszál mögött a hártýa annyira hajlékony, hogy az oda-vissza szárnycsapások hatására könnyen lendül át az ellenkező irányba, létrehozva a felhajtóerőt. A légynek sokat kell dolgoznia ahhoz, hogy egyetlen másodpercet is a levegőben maradjon. Bár kissé megkönnyíti, hogy a billérben beépített csörlőlappal van. Ezt a szárny közepén húzódó, ovális ablakot két párhuzamos, merev kitinléccel elcsavarhatja, így a szárnykeresztmetszet finom Z alakot vesz fel. Gondolom, ez a kétszeres hajlat nyomáskülönbséget idéz elő a végtag körül elsikló levegőben. Akármelyik irányba csap, mindenképpen fokozódik rajta a légerő, amelynek függőleges összetevője emelőerőként hat a rovarra.

A légy tehetetlenül zabált. Semmilyen módszerrel nem tudtam elriasztani, nem reagált a ceruzára – csak oldalra húzódott, nem zavarta a ráfűjt cigarettafüst, a meleg lélegzet, bár gyorsabban lüktetett a potroha, s gyakrabban lökte ki teleszkópszerű szívó-nyaló szájszerét. A papír széléhez fektettem fejemet, bőrömmel érzékeltem a cellulózt és a karcos falap megkülönböztethető érdességét. A lap mintha felforrósodott volna. Egyáltalán: sok lett a mintha.

Ekkor már tudtam, ha eltávolítanám a légytorrót a hártýabunkót, a légy fölszállni se tudna. Hiszen repülés közben ez a gombostű nagyságú szervcske a szárnycsapások ütemében rezgett. A billérfejek tehetetlen tömege rendre ugyanabban a síkban mozog, így a repülési irány tartásában segíti a rovar, ahogyan egy pörgettyű tengelyét is csak erőszakosan lehet elbillenteni. Ha legyem eltérne repülésirányától, billérei elcsavarodnának, s ezt azonnal érzékeli az állat.

De a légy nem a szárnyacska hiánya miatt nem szállt el. A citromméz-től kótyagosan tántorgott a papíron. Igaz, végül, hogy közelében lobbant a gyufám, felröppent, s egy helyben lebegett. Vízszintesen mozgatta szárnyait. Nem értettem: súlypontja – tudom – éppen a tor és a potroh vonalá-

ra esik, holott szárnyai előrébb, a toron helyezkednek el. Hogyan védekezik a hátrabilles ellen? Két módszere volt. Szárnyrezgéseinek legyezőjét kissé hátratulja, így kisebb ívet csap előre, mint hátra. Az emelőerők eredője most már a súlyponton megy át – kiegyensúlyozva lebeghet. De azt is megtette, hogy lehajtotta potrohát. Ilyenkor súlypontja éppen a szárnytövekkel került egy vonalba, és helyrebillent a lebegő mérleg.

A gyufaláng összezsugorodott, visszahunyt a hamvadó pálcikába – s a legyem meglepően reagált. Elfelejtette tudományát, nem manőverezett. A megbillenő testtel együtt a szárnyak rezgésükkel elfordult: a légy hátrafelé repült.

És sikerrel landolt egy eddig érintetlen, illatos csöppnél. Mozdulnia sem kellett, hogy szívókájával elérje a nedvdús pontocskát. Amikor felszürkölt és lelappadt a táplálék-félgömb, potrohvégevel egy fekete pöttyöt helyezett az írólapomra.

A megdöbbenéstől felszisszentem. Felkaptam a fejemet. Apró és színes karikák táncoltak a szemem előtt, de azért biztos kézzel tartottam a ceruzámat, s a légy felé böktem. Elvételtem a mozdulattól: a grafittűn ottmaradt az átszúrt állat. A finom hegy a szárnyak tövével verte át a testet, úgy szakította el az izmokat, hogy sem a szárnyak, sem a lábak nem tudták többé tenni a dolgukat. Annál élénkebbé vált a potroh s az összetett, nagy, barna szem.

A papírlaphoz dörzsöltem a ceruzavéget, hogy leessen róla a rángó légy. De a széles mozdulattól szétkenyődött, s a két hónapja ceruzától érintetlen lapon ott volt vizsgálódásom és munkám megronsolt, véres maradéka.

Most itt ülök az asztalnál. Az írásképtelen ceruzát forgatom. Hiába hegyeztem újból, szaga hasonlít azon kitorékebek bűzéhez, amelyek akárhányszor is merülnek a vadászat után a patakvízbe, mindig érezhető rajtuk a gyilkolás szaga.

Norita

Combe nemesítette, és 1966-ban hozta forgalomba. Hamar karriert futott be, hiszen az egészen sötét színű rózsák közé tartozik. Két külső szíromköre szinte fekete, így, zárt bimbóban feketének tűnik. Nyíláskor bársonyos sötétbordó színt mutat. A virág kilenc-tíz centiméter átmérőjű, hatvan-hatvanöt szirmot hoz, teljes nyílásban csillag alakú. Alig van némi illata. Vágottan is tartós, hét-nyolc napig díszlik. Nem tartozik a legbővebben virágzó fajták közé, ezért a vágotttróza-termesztésben nem terjedt el, inkább házikerti és virágágyai kiültetésre javasolják. A bokor laza jellegű, magassága hatvan-hetven centiméter. Hajtásai hosszúak, erősek, közepesen tüskések. Nagy levelei bőrszerűek, sötétzöldek. Fagyállósága jó. Lisztharmatja kissé fogékony.

Harangjáték

Óránként lép ki, a kalapácsütések után, a kútbanéző, megbillenti faragott fejét, le-fel, majd jobbra-balra. Kezét előrenyújtva pörög, milyen fodros a tölgyfaruhája, piros a bőrköténye, s lószőrrel kitömött fején csillogó a tűzoltósisak.

Térdben is meg tud hajolni, de azt csupán délben és éjfélkor teszi, amikor sokan figyelik vagy senki. Szereti, amikor hull a hó, vagy virágzanak a fák, vagy készül kitörni a zivatar. Mielőtt visszalépne az óradobozba, a szeme fölé emeli lapos tenyerét, s elnéz a viadukt felé, ahol valaki sápadtan áll a korláton.

Kakasmandikó

Délután kakasmandikóra lelek. Közel az ősgyephez, ahol fekete leánykő-körcsinek és vad orchideák élnek. E. P. *Fuهارosok*jában olvastam legutóbb e szót. Majd a mű szerb fordítójának kellett megtelefonálnom a növény latin nevét (*Erythronium dens-canis* L.), hogy az ötnyelvű fajsztár segítségével megtudja vagy megteremtse, miként hangzik a kakasmandikó az ő nyelvén. Lehet, hogy ez a növény Szőcstől származott át E. P.-hez. Mindenesetre szeretném tőle megkérdezni. Érdekel, hogy a ritka és ismeretlen növény- és állatfajok neve miféle vonatkoztatási rendszerbe állítja kortársaimat.

Néhány éve Cs. S-t biztattam arra, hogy Sarkadi Imre életművéből gyűjtse össze azokat a fogalmakat, amelyekhez élőlények tartoznak. Reméltem, kihúzza mély depressziójából. A dolgozat elkészült, másolata itt van a kéziratos fiókomban. S máig nem akarom elhinni, hogy Sarkadi mennyire nem használta, talán mert nem ismerte, ezeket az élőlényeket megnevező szavakat.

Az életemhez annyira hozzátartozik a fajismeret, hogy kételkedve figyelem azokat, akiknek létezését nem növik be a növények, nem trappolják szét az állatok. Akik úgy teremtenek, hogy nem áll mögöttük a világ. Szóval, a kakasmandikó.

Szégyen

A Gizella-udvar fakó szeméttartályában középkorú ember turkál. Az év leghosszabb napja vagy a férfi ápoltsága teszi: nem hiszem el, amit látok. Lerogyok a padra, morzsolgatom a téli jázmin jelentéktelen levelét – rontom, amit meghagytak a januárban virágzó növényből. Az orromhoz emelem az összesodort leveleket, szagolgom a pusztulás bűzét.

A férfi sortban, világos ingben, csak a balján lógó cekker kopott. Történeté fogalmaznám a látottakat, mikor rádöbbenek, hogy a nyelvünk ma mennyi mindent nem tud kifejezni. Lötyög, laza, elindul, s nem lehet visszatéríteni. Hol van a hitele, a testessége? A nyelv hazudik. Ki kell találni egy másikat vagy visszafúrni magunkat abba, ahol a kifejezés tárgya és a szó jelentése azonos.

A patkányfejű férfi a cekkerbe gyűjti a hulladékot. Tejeszacskó, zsíros újság, fagylalttölcsérek. Nem érdekel, mire kellenek neki. Az igen: máris? Hiszen ha húsz évvel öregebb lenne... pirulok el s mordulok magamra! Mikor szoktam meg a szemtben turkálókat? Akkor, amikor elhagytam a nyelv kisvárosi szigorát. A fegyelmezett és következetes gondolkozást.

A hulladékgyűjtőből megtépett könyv kerül elő. Lesem, mi történik. A férfi odavackolja magát mellém, megigazgatja hosszú, pikkelyes patkány-

farkát, nyugodt, barna és mély a tekintete. Belelapoz a kötetbe, peregnek a lapok, szaggatottan, gyűrötten. A Nap figyelmesen süt ránk, egyazon fényben ülünk, most ez is boldoggá tesz. Ilyen közel férkőzött a kegyelem?

A férfi a kiolvasott lapokat maga mellé szórja, kupac nő belőlük, jókora. Szél nincs, hogy megbontsa. Az szép lenne. Más is észrevenné, hogy él köztünk egy patkányfejű negyvenéves ember, aki... Valami nagy súly töltötte meg vékony testét, ólom vagy fagyott higany, ha már ennyire azt teszi, amit tesz.

Közelebb húzódok hozzá, beleolvasok a lapokba. Nyomdában szedett, tisztességes betűsorok. Villódzó bekezdések, sorközök. Ez a könyv meg van csinálva.

Felháborodottan tekint rám. Kimérten húzza magához cekkerét, feláll, s a könyvet, a lappalját visszahajítja a szeméttartóba. Megvárom, míg eltűnik a húsáruháza mögött, s könyékig nyúlok a papírok után.

Nem meglepődni, nem megbántódni: érzem, figyelnek. Olvasom a címlapot, s visszahull a helyére a csomó: nem érdekel, hogy mit írtak száz évvel vagy ezerrel korábban a városról. Ami volt, volt: guberálókkel, téli jázminnal, napsütéssel, hártyás ujjközőkkel.

Szégyenkezem. Nem én tettem. De elviseltem, túrtam, s ez is igaz.

Öcsi

Annyira testvérem, hogy a *minthát* se teszem hozzá, amikor róla beszélek. Éjszaka ismét róla álmodtam; a Sátor-hegységben túráztunk, immár sokad-jára. Fűzér váráról szemlézzük a nyárban elernyedte vidéket, a hegy tövében ásványbúvárok. Az ametiszt is bokorban terem, mint a krumpli – röhögünk rajtuk, s még inkább, amikor megtudjuk, valóban bokorban található.

Estével zivatar készült. A sátor fölött zúgtak a szélben a fák. Megsajnálta, hát hálózásáiba fogadta a kóbor macskát. Egész éjjel mellette dorombolt a féldrágakőszemű állat. De hajnalban a kezébe harapott, mert nem adott neki elég ennyivalót. Ezért tanultam ógörögül? – háborgott.

Manapság régi magyar irodalmat tanít, dolgozatokat jelentet meg a peregrinációról és a lappangó főúri könyvtárakról. Esténként, ha belefárad a fóliánsok silabizálásába, nyersen eszi a földi almát.

Térzene

Muzsikálnak, s minden cintányércsattanáskor összedől egy ház, beomlik egy szoba, kidől egy számárhát ívű tűzfal. S helyükön zsúptető, famennyezet, alacsony homlokú ajtó szerkesztődik, lomha tagokkal bújik ki a dolomitból, amelyre hajdan a város telepedett, a régi tér sok háza. A Hal térre szikvizet kocsik fordul, megáll, zabtarisznyából abrakol a szöglő. Kenyérstűtő asszonyok pakolnak a ponyvára, mert itt lehet, melléjük teszik a bocskorokat, s a háromlábú széket, amelyre a ritka lábbelit vásárló letelepedhet, ha kedve van hozzá. Petróleumtól fényes a vödör, a vízen izgulékony szivárványkarikák.

Dübög a dob, majd halkul, recsegnek a rézfúvósok. Topognak a harisnyás lábak. De máris, mint jófajta élesztőtől kelő tésztakenyérbe, besüpped az ó tér, s helyén ott a világháborút idéző emlékmű, a bugyirózsaszínnű japán díszfák s a sürgönyelvű olaszok.

Angolkeringő dallamára osztogatják a felfújtt szoknyás kamasz lánykák a prospektust: „Ismerkedjen meg velünk! Szeretnénk bemutatkozni. Nevünk: Ifjúsági Fúvószeneke. A Fúvós Egylet keretein belül működünk. Zenekarunk tagjai – ahogy nevünk is mutatja – fiatalok. Legifjabb zenészünk 12 éves, de a korelnök sem idősebb 30 évesnél. Az együttesben nyolcvanötven muzsikálunk, koncertjeinken, fellépéseinken ebből hatvanöt-hetven fő vesz részt. Zenekarunk két karnaggyal is büszkélkedhet. Repertoárunkban a fúvószeneke művek széles skálája szerepel. Térzeneinken keringőket, indulókat, népszerű könnyűzenét játszunk. Koncertjeinken modern magyar és külföldi kompozíciókat, ismert zenekari darabok átiratait szólaltatjuk meg. Néhány szó a zenekar mellett látható kedves, csinos lányokról. Ők a zenekar majorettszociportjának tagjai. 1988 óta vesznek részt a zenekar fellépéseiben. Reméljük, az ismertető és a benne foglaltak felkeltették érdeklődését a zenekar iránt. Ha követni szeretné a zenekar fellépéseit, koncertjeit s érdeklődik munkánk iránt, esetleg meghívást kíván tolmácsolni, felvilágosítást a karnagyunk ad.”

Igazi közép-európai vasárnap reggel lett belőlünk. Csak a macskakövek buktak lejjebb a bitumenben. X-sugárzástól pirulnak gémberegett talpaink. S a tér visszavonul a múzeumbogarok labdaházába, a dohszag irataiba.

Mézkakukk

A kémmadarak a rikácsolók közé tartoznak. Erős csőrük rövidebb a fejüknél, és csaknem egyenes. Szárnyaik hosszúk és hegyesek. Madagaszkárt kivéve, Afrikában élnek. Vadméhekkkel táplálkoznak, és hangos kiáltozással hívják fel rájuk a figyelmet. Innen a nevük. A kakukk név azért is illik rájuk, mivel tojásaikat más madarak fészkebe lopják be.

Sakktörök

Ez a masina – így szól egykorú leírása – olyan formájú, mint egy íróasztal; négy mozgó lábon állott, amelyeken ide s oda lehetett tologatni. E masina mögött egy faszéken ült egy férfi fafigura vagy férfi fakép, török köntösbe öltöztetve, középtermetű; a jobb kezével a kasznnyira könyökölt, a bal kezében pedig egy hosszú szárú török dohányzópipát tartott olyan pózban, mintha éppen abban a szempillantásban vette volna ki a szájából. A sakktábla a kasznnyhoz volt odasrőfolva, és a fafigura vagy kép mindig rajta tartotta a szemét. Mikor a játék elkezdődött, olyankor a török basától elvették a hosszú szárú pipáját, mert a bal kezével játszott. Legelől mindig ő ment, illetve a játékot mindig ő kezdte. Míg a játék tartott, azalatt a játszótársának mindig bakkantott vagy billentett egyet a fejével, és körbe-körbe hordozta

vigyázó szemét a sakktáblán. Mikor a királyné kapott sakkot – kettőt, ha a király – akkor hármat biccentett. Ha pedig a játszótársa „vele kötelődzködni akarván, hamisan ment vagy ötlet mesteriségében próbálni akarta”, olyankor bosszankodva és haragosan rázta a fejét. Valahányszor lépett egyet ez a néma játékos, mindannyiszor lehetett a masinában hallani a kerekek csigák, rugótollak és görgők zúgását, ami az asztali óra lefolyásához hasonlított.

Lábjegyzet

Csupán egyetlen mondatra bólintott rá a mester, amikor ismét elolvasta a verseimet. Barátnőm vitte el hozzá, előlem eltitkolva, az írásokat. A mester telefonüzenettel jelezte, hogy mikor vár a szerkesztőségben. Ez az egy sor jó, alapította meg, s mai napig tudom, melyik volt az. Holott nem jelent meg, s nem is érdemes rá, az az írás is eltűnt, amelyben szerepelt. Gyűrűből kiesett kő.

Azután eljártam a szemináriumára. A Nyugat első nemzedékét hallgattam végig – mert megszólalni sosem mertem. A bölcsészhallgatókat sem szerettem, számomra kínosan okosak lehettek, no és mindenhez volt lábjegyzetük. Nem tudom, mit szólt ahhoz, hogy megnémultam. Mert hogy aláírta az indexemet, nem jelent semmit. Bárkinek megtette.

Tizenhetedjére kaptam tőle születésnap lapot. Két nap múlva leszek harminchét éves. Amikor megismertem, ő mennyi lehetett? Talán negyven. És nagyon halk.

Tölgyesek

Az erős ingerek sorra elragadják személyiségemet. S lebegek, akár a hipnotizáltak: csak éppen az íróasztalom tölgyből készült lapja fölött.

A tölgyeseket mindenhol megtalálom. A munkának van olyan csersav szaga. Különösen, ha zöld filctollal írok a szomorú, fából készült, merített papírra.

Hexameter

Több visszaverő falnál többszörös visszhang keletkezik, mint például a Rajna menti Loreley-sziklánál a pisztolylövés tizenhétszer-hússzor, a Milánó melletti Simonetta-kastély két szárnya közt pedig hatvanszor ismétlődik. Nevezetesebb visszhang-helyek: Koblenz mellett és a csehországi Adersbach mellett találhatók. Wordstock várában (Anglia) tizenhét szótagú visszhang van. A római Campagnában Caecilia Metella szerény sírmlékénél egy teljes hexameter tisztán elismétlő visszhang van. Híres volt a mi Csokonaink által is megénekelte tihanyi visszhangunk, amíg az illetlen építkezések az apátság zsindeyes templomától el nem bontották.

Ezekből lehet

Ami négy tavaszon keresztül nem sikerült, ma úgy láttam, másként lesz: kihajtott a három szigetcsépi mandulafa. Zöld körmöcskével kapaszkod-

nak a levegőégbe, finoman karcolgatják porcelánkéjkjét. Ennek öröme – gondolom utólag, holott már tegnap elterveztem –, két borókát ültettem a terasz szélére, meg Kleopátra tűjét, valami nemes fajtájú pimpót és egy csoport idén kelt madárbírmagoncot. De a legszebbek mégis a mandulák. Láttam magam, ahogy ott ülök a terméskőből rakott lépcsőn, s kővel töröm az első termést. Ujjamat megfogja a gyümölcshéj. Mindig érdekelt, miként tudják a zöldek, a barnák, a feketék bevonni a fehéret, a halványsárgát – hogyan lehet érintetlen a dió, a mogyoró szíve, s miért oly szűzi a föld alatt megdagadó krumpli húsa? Talán azért nincs válasz, mert a színeknek sincs történetük; olyan eredettől adottak, mint az ásványok vagy az elemek.

Lesz miért aggódnom: elég vizet öntöttem-e a csemeték alá, hogy ki ne száradjanak addig, amíg ismét eljövök a szőlőskertbe, nem támadja-e meg őket holmi gomba, mohó levélcakkozó, rügyevő, bimbólukasztó, nem rágja-e meg a törzsüket a retekre szokott üregi nyúl, a szélárnyékot kedvelő őz? Erős illatú növényt kell alátelepíteni, mint a kapor, vagy mérgezőt, mint a csillagszirmos nárcisz. Habár a mandulának meg kell tudnia védeni magát: a cián, amit minden sejtje termel, megfelelő riasztó anyag lehetne, ha nem lennének olyan élőlények, amelyek szeretik a cián szagát. Hiszen ilyen az ember is. Az a merészen csapkodó citromlepke, amely egész nap a fácskák körül cikázott, meg nem pihentette volna máshol lazacpöttös szárnyát; bizonyosan élvezte a mindent belengő méregszagot, ha már ott volt. Kikerült minden pókhálót, gyors tövisszűrő gébicset: pedig társai ott vergődtek, a vákáncsos kökényszögein feltűzve, selyemfényű szárnyaikat belepte a rotációs kapa felverte vörös por, puha torukat meg-rágták a futkározó hangyák.

Ezekből lehet fordulatos drámát, novellát vagy érzékeny verset írni, morfondírozok, de mégis inkább a három remegő s izgága mandulafácscsa izgat.

Flórián

A fennsík városában semmi jele, hogy itt élt Cholnoky Jenő, s két testvére: Viktor és László. Csupán egy komolykodó ház, mészkőtábláján felirat, első emelet magasságban, és egy lakótelep, amely tőlük (de melyikük-ről?) kapta a nevét. A városnegyed egyébként nyúlketrecre hasonlít, illene Viktorhoz; átszeli egy kiszáradt patak, ami pedig Jenőre vall; de sok benne a kocsma is és az öngyilkoló, ezek pedig Lászlónak lennének kedvesek. Persze, alig akadnak olyanok, akik tudnák, kik voltak a névadók.

Reggel, gimnazista lányok ficseri tömegében néztem meg a várkapu előtti épület oldalában magányosan merengő Flóriánt. Vállán veder, ömlik belőle a víz, hallható, amint zuhog, még így, mészkőbe fagyottan is. A lila festék lekopott róla, valami papi szín maradt a helyén, erőszakos és tiszteletet ébresztő. A vésett betűket ismét átfestette egy anyó, bár lehet, hogy a Jugoszlávia megszállására készül, de a külsőn lezuhant s elégett repülő-sök ünnepségére készülődők közül egy buzgó piktor.

A zugolyban álldogáló az egyetlen emberi szobor a városban. Kibír minden érá, csak arra mozdul majd, ha megszólal a Tűztoronyban a fél-revert harang, kinyitja tenyerét, kiesik belőle a tűzoltótár fakapujának kulcsa, s a kigördülő oltókocsi bakjára ül: siet a vészhez.

Cholnoky Viktor szerint az ó-lábú sekrestyésnek, e szobros ház hajdan volt lakójának, aki felgyújtotta a Hal tér régi házait, néhai Buhina Józsefnek arcmását őrizi a faragott kép, szerintem azonban inkább hasonlít magára a patkánykörmű Cholnoky Viktorra, mert apró és üveg pitykegombhoz hasonlatos a szeme, alacsony a homloka – annak ellenére, hogy az ódon fülke Szent Flóriánja legalább ötven évvel korábbtól áll a helyén, mint az író született.

Igaz, a sekrestyés leszármazottja, nemes és engem előszeretettel bosszantó barátom szerint kiköpött olyan, mint az a kékmázás szobor, amit rólam másolt Várnagy Ildikó, azzal, hogy pontosan ilyenné válok, ha megérem a hatvan évet.

C-vitamin

Gondtalannak látszott, amikor hosszas tapasztalat eredményeként megállapította, ha tavasszal sok reszelt sárgarépat eszik, citrom- vagy narancslével megöntözve, nem hűl meg. Ráadásul kételkedhetett is, hisz nem tudta (mert ez már nem érdekelte), hogy csupán önmaga napjait teszi harmonikusabbá, avagy másnak is hatékony e táplálkozás. Élvezhette a bizonytalanságot s az önmegfigyelés kitaró nyugalmát. De mit tegyek én, aki tanultam és sivár tényként tudomásul vettem: a sejtégéshez elengedhetetlen a C-vitamin.

Így kopnánk ki az embernyi eseményekből? A paprika is megfosztatott a misztériumától (hiába etetik a flamingókkal, hogy pirosabb legyen a tolatukat), a fenyőtűt sem érdemes rágni (amikor egyszerűbb tablettákat nyelni), a csalánlevelet pedig senki nem főzi meg tavaszi levesnek.

Elefántcsont

Kifényesedett gömbfeje beleillik a markomba. Ha megmarkolom, átsugárzik kezembe hús nyugalma. Szorítani sem kell, épp csak lazán ráhelyezni a tenyeremet, hogy ráfonódjanak az ujjak, megérintsék az ujjbegyek. Apró, körkörös mozdulatokkal dörzsölhetem korong-talpával a hegu-pontot, vagy jobb térdem alatt két hüvelykkel a sípcsont élét, s néhány percen belül elenged a bordák görcse, lelazulnak az izmok. Talán három éve esztergálták. Kecses és szokatlan tárgy, valamikor múzeumi tárlóba kerül, ha összegyűjtik az elefántcsontokat minden elpusztult elefánt emlékhelyén. A központi teremben helyezik el, a bejáratától rögtön jobbra, az alsó üvegpolcon, mert minden múzeumban ott található a legfontosabb és legérdekesebb lelet. Az lesz, ami több mindenre utal (s ezért a kitüntetett hely): egy afrikai állatra, amely kölyökként került az állatkertbe, hogy élete múltával lefőzzék róla a húst, az ínt, a porcokat, és kimérjék szagát vesz-

tett csontját (mindenekelőtt a népi iparművészeti jellegű tárgyak helybeli készítőinek), s utal a csonteszközök használójára is, miként Jókaira az az elvászott olasz kanál, amelyet akkor használt, ha nagy rejtőzve beszökött az Anna cukrászdába, behabzsolni egy-két vaníliakrémes galuskát, hiszen otthon a nagy tragika elzárt előle minden édességet. Mondják, akik ismerhették, hogy az ilyen délutánok után a feszültségtől rendre kólikát kapott, s háziorvosa csak úgy tudta megnyugtatni a háborgó beleket, ha ezüstkanálka nyelével ingerelte az író garatját, s majd ha meghányatta betegét, négy-öt percig nyomkodta a bal kéz hüvelykje és mutatóujjak közötti lágyságot. A szokásos elefántcsont eszközt (mert már akkor is ismerték) nem engedte Jókai magához, olyan kényszerképzelete volt, hogy ott, ahol hozzáér, beszakad a teste vagy kis körmű hatodik ujjá nő.

Nekem mindegy, úgyis eggyel több szemfogam van. Egyszer majd kicseréltetem elefántcsontra, hogy könnyebben egyem az elefántfüvet, a majomkenyérfa gyümölcsét vagy a maniókát, mikor mi kerül az asztalomra. Nem ettől félek.

Piros Buddhák

A répabolhák mind elhordták a hónapos retkek leveleit. Ahogy ásom az agyagos paloznaki talajt, ólomcipő nő lábamon, de a göröngyök közt dagadt, piros, ki Buddhákat talállok.

Mindegy

Újév hajnalán látogattuk meg. A határsávban áll, koronájának árnyéka verőfényes nyári délelőtt Ausztriába esik, délután Magyarországra. Mert a senki földjén nőtt, engedélyt kértünk, hogy megnézhessük: vagy három kilométeren keresztül kíséretet kaptunk. A kiskatona némán taposta előttünk a havat – az volt az igazi tél. Lábközépig ért a csikorgásig fagyott hó, a lucok gallyait lehúzta, a galagonyákat betemette. Foglyok repültek föl előttünk. A hóba kapart üregből robbantak ki, akkora ricsajjal, hogy össze-rezzentünk. A fiatal fiú ekkor szólalt meg, elkáromkodta magát. Bosszantotta, hogy kora reggel őrületeket vezet a határra, majd vissza, a néhány házas faluba.

Lakatlan tanya hátsó udvarában állt, lehetett vagy száz éves, tehát fiatal. Hogyan került ide, senki sem tudja. Senki sem akarta kivágni, hajót készíteni belőle, elszállítani, úgy sincs gépkocsival, szekérrel járható út. Erről morfondíroztam, amíg oda nem értünk.

A kis zsindelekkel borított törzsét kerítésléccel fogták körbe. A fa lombja rég túlnőtt rajta, s a földre hajolt. Vastagon ült rajta a hó, csöpp zöld sem látszott alóla. Egy óriási cukorsüveghez találtam hasonlatosnak, azzal a különbséggel, hogy itt, a hó alól, ezeregy barna lúdtojás villogott. Valaki szabályos rendben teleszurkálta a meredek hókúpot esztergált tobozokkal, mert felnyílatlan tobozok álltak ki róla.

Amíg a határőr körbejárta a tanyát, minden tilalom ellenére szakítottam egy toboztermést. De attól a mozdulattól, amellyel megragadtam a márványos felületű tojást, megremegett a cédrus, s gallyairól lezuhogott a hópaplan. Fülelem, szám, szemem tele lett vele, végül tökéletesen befedett. Mozdulni sem bírtam, de kiáltani, menekülni sem.

Úgy ástak ki alóla, s rumot töltöttek a számba az átfázás ellen. De zsebemben ott szorongattam a tobozt, ami azóta is itt, az asztalomon guggol a görög ónixtojás mellett, s várom, hogy megnyíljon egyszer a melegben.

A parancsnokságon el akarták venni. A katona árulta el, hogy megérintetem a fát. Hűvösen, szenvtelenül jelentett, mint akinek minden mindegy, s nem érdekli, hogy miért áll ekkora becsben Közép-Európa egyetlen atlanti cédrusa.

Súlypát

Évente egyszer hív vendégeket, mindig tartogat valami meglepetést. Tavalyelőtt kifűjt és tollporral feltöltött kárókatona-tojásokat dugott zsebeinkbe, tavaly a kezünkben szétomlottak a poharak, idén, hogy korán jött a tavasz, a zöld szín ünnepélyét rendezte meg. Könyvkötő, s mert ritkán dolgozik zöld anyaggal, úgy érezte, tennie kell valamit, hogy kinyilvánítsa a zöldhöz való ragaszkodását.

Mire megérkeztünk, a plafonokról vékony láncokon lógtak a baritkristályok. Ez az ásvány magyar nevét nagy súlya és rombos rendszerbe tartozó táblás kristályainak jól hasadó volta miatt kapta (erre vonatkozik a *pát* szó). Tudományos neve is súlyos voltára vonatkozik (a görög *baritisz* szó ugyanis ezt jelenti). Egyébként egyes kristályokban vagy kristálycsoportokban minden ércbányahelyen előfordul, mint az ércek kísérője, ezenkívül mészkövek repedéseiben is gyakori. Csaknem mindenütt egykori hévforrásokból vált ki. Többnyire sárgás vagy szürkés színű, ritkábban kékes vagy színtelen; áttetsző vagy nem átlátszó, üvegfényű.

A kristályok alá telepedtünk, s kitartóan hallgattuk, hogy koccannak össze a léghuzatban. Elmondta, hogy a súlypátot főként báriumvegyületek előállítására használják: így többek között világító báriumfestéket készítenek belőle, mert a legtöbb báriumvegyületnek, így magának a súlypátnak is az a sajátossága, hogy erős megvilágítás után hosszú ideig foszforeszkál. Súlyos voltát felhasználják arra, hogy fehér porát a liszthez keverik, és ezzel a lisztet nehezebbé teszik; az ólomfehér hamisítására is használják.

Aztán besötétedett. Mindegyikünk kapott egy sztearingyertyát, s felszólítására egy-egy kristály alá tartottuk a nyelves lángot. A színtelen lángok zöldre festődtek, s hogy később kioltottuk őket, a kristályok valóban zölden világították meg az egybegyűlt vendégeket.

Szívkaagylómész

A szívkaagyló az Európa-körüli tengerek egyik legközönségesebb kaagylója, amelyet Velencében és Triesztben *capa tonda* néven árulnak. A fonott

kosárban lévőket magam szedtem, de nyilván nem tisztítottam meg őket alaposan, mert esős időben érzem a szagukat.

A szívka gy ló már a harmadkorban nagy tömegekben élt, s héja a közön-
séges kövületek közé tartozik. A veszprémi fennsíkon a felszínen is található.

Hossza négy-négy és fél centiméter. Szív alakú. Héja bordázott. Térd
alakban meghajlott lábával ugrálva követi az apálykor visszavonuló vizet.
Ilyenkor a homokos partokon béka módra ugráló szívka gy ló rajokat látni.

Héjából helyenkint meszet égetnek.

Ha lesz saját házam, falát (belekeverve egy csöpp enciánt) szívka gy ló-
mésszel fogom kimeszelní.

1925

R. tan. város. Vm. székhelye, a Séd völgyében és a mellette emelkedő
négy dombon, az É-i és D-i Bakony között átvezető átjáró K-i végződésé-
nél, a hegység lábában. A város ősi középpontja a hajdani erősség, a palo-
ta, a Gizella-kápolna (12. sz.), székesegyház stb. A város legforgalmasabb
pontja a tágas Rákóczi tér. Odébb a Szabadság tér van, mellette a szállodá-
val összefüggő színház, ettől D-re a püspöki kert, a püspöki kormányzói
palota, a park, a park háttérében az Angolkisasszonyok kolostora. A Sza-
badság térről kiinduló Megyeház utcában van a szép megyeháza, mögöt-
te a Plosser-sétány az újonnan (1925) felavatott díszes és igen gazdag, szé-
pen rendezett múzeummal. A Szabadság térről a Kossuth utca vezet a pá-
lyaudvar felé. A Vásártér közelében áll az 1907-ben épült, kupolás Feltá-
madás-templom. Festőies részletekben gazdag a Séd völgye. Általában a
dimbes-dombos vidékre telepedett V. sok érdekes, régies részlettel, több
szoborral stb. gazdag. V. mint V. vm. székhelye, a közigazgatási hivatalok,
továbbá püspökség székhelye s egyben Dunántúl egyik jelentékeny kultu-
rális központja. Lakossága 1850 óta 10 468-ról (1920) 15 586-ra emelkedett,
s csaknem kizárólag magyar. V. helyén állott a római Cimbriána, a honfog-
lalás korában a magyarok is megszállták. Püspökségét Szt. István alapította.
A történelem folyamán sok viszontagságot éltek meg V. falai, török, né-
met bőven pusztította, és sokat szenvedett a tűzvészeketől is.

b. z. füzete

Persze, ok mindenre van. Holott, amikor megszereztem b. z. rajzos fü-
zetét (hol, ha nem Kanizsán), máris sorjázta az indokaim, miért szeretnék
róla írni. Mindenekelőtt, mert én a második kanizsai *hetem* után kezdtem
úgy érezni, látni, élni *ott*, ahogy a karcsú kötet szerzője tette, amíg tehet-
te. Lehet valami ebben a dél-alföldi (észak-bácskai) városkában, ami megha-
tározza a benne élőt, no nem kényszeresen, csak úgy, szabadon, választha-
tóan. Aztán lefoglalt egy hosszúvers (amelyről most, hogy elkészült, hők-
kenten veszem tudomásul, hogy mennyi motívum s mennyi hatás, ami

ebből a közép-európai módon megroncsolt városkából származik, az ott élőkötől, költőitől, polgáraitól és leginkább a Tiszájától, amely Szegedtől, az engem felnevelni igen, de megtartani nem hajlandó városomtól hozza a szennyet, az uszadékfát, a madártetemet; és bénít a rádöbbenés, ami néhány kilométerrel közelebb az Északi-sarkhoz nekem nem, az itt – igaz, másoknak – sikerült: a lakók birtokolhatják a településeket, s olyan szimbiózisban élnek, amilyenre a régi költők is csak vágytak), s amire sosem került sor, a Veszprém–Budapest közti szüntelen utazás, magánbajok és forttyogások során, és az ősz meg a tél folyamán, amit egyre jobban gyűlölök, amióta képtelen valódi ősznek, télnek lenni.

De alig akad olyan hét, amikor ne forgatnám az emberkézbe való rajzos szöveggyűjteményt, s nem akadna belém Kanizsa messzire nyúló finom polipkarja. S micsoda kacskaringókkal közelít, hogy érintsen és figyelmeztessen: párizsi színházi beszámolókkal, Szabados György és Váczi Tamás ikerkönyvével, s végül egy újvidéki ősbemutató, Tolnai *Paripacitrom*ának előadásával. Ezt a könyvet lehetetlen nem kiírnom, és máris kihull belőlem a kritikusi agresszió, holott szűnhetetlen bennem az oppozíció: most éppen azért, mert tizenkét éve lakott városomról ismét kiderült, hogy szajha, aláfekszik mindenféle hatalmaknak, és még vinnyog is a boldogságban, hogy két kézzel tapasztják be fülüket az itt annyi mindent megélt polgárok. Bennem reked a levegő, amikor rádöbbenek, hogy Tolnai Kanizsa-víziójának színpadra állítását három Veszprém-ben élő művész segítette, magam meg, ki tudja hány veszprémivel együtt ott ülök a bemutatón, és csak figyeljük, hogy hová terjeszkedik ez a kanizsai polipkarú gyökérzet, s kiket is ránt össze és egybe. Mi ezt a vonatkoztatási közösség, amiről, íme, kiderült, nem is olyan képzetes, mint Balázs Attila imaginárius Lánc-hídja, amit Mátis Livia barátokat egymáshoz ültető összejöveteleinek egyikén Csapody Miklóstól orozott el (persze, nem egyedül tolvajol ő, nézzünk bele Zalán Tibor, Zelei Miklós vagy akár az én verseimbe – hány nyelvi és logikai lelemény atyja a páfrányos lovag!). Ja, persze, ez az irigylésemet kiváltó – helyzetünkről leginkább árulkodó – kifejezés persze, hogy a Híd-ban látott napvilágot, véletlenül se ... Hol nincs ez a véletlen? De abbahagyom.

Vissza b. z.-hez, akit értek már, hogy miért vonult vissza monogramjába, s tudom dühét, mivel nem sikerült elérnie, hogy ez a két betű is lemaradjon a könyvről, hisz ő nem magát írta, hanem egy létező közösség magvát mutatja föl, önlényegét és hatóerejét, azt a dobogó mágnessé, amely maga körül oly szépen kivehető mintázatba rendezi a körébe hullt vasreszeléket (hogy értelmesen fejezzem be a képet – holott a vasreszelék helyett írnom kellene vagy egy lexikonnyi szót, de még inkább egy szóvégmutato szótárát: l. Tolnai *Paripacitrom*ának teljes szövegét).

Mégsem a könyvről! Hiszen lenyomat. A műteremtés szempontjából: dialóg, amikor csak az egyik jelenlévő beszél, a másik hallgat, mert nem a

szó, a szöveg, az artikuláció a feladata, inkább a szituáció megteremtése, amelyben lehet pontos és pontatlan, szabályos és csavart mondatokat formázni, hirtelen fölvezetni egy képjelet, bemutatni egy filmképet, sima és téres papirostestet.

A borítón félkarú szent, folyami kagyló héjának szárnyaival, kiáll a fekete térből, tanúskodik és figyelmeztet, talán rád is nézne, ha volna szoborfeje s abban szem – persze, itt *kép*, pontosan nyolcszáz példányban létezik –, gondosan ügyelve, hogy miként változik, terjed és csökken értelmezhetősége a médiumváltásokban. Mert ez az időkorhasztotta kőszent Kanizsán létezik szárnytalan – szárnyakat a tiszai kagyló köpenye választott ki hozzá: legyenek így egygyé. Van b. z.-nek egy S8-as filmje szülőhelyéről, arra hamarabb figyeltem, mint a park torzójára. Fülledt és koszos teremben vetítették, s rendkívül irritált a kritika nélküli vetítési mód: a képek óriási vásznon peregtek, a színek föllazultak, a kontúrok megolvadtak – nem láttam többet egy lazúros akvarell-sorozatnál. Széthulló volt a szobor filmképe, ami fel-felvillant, szándék szerint egységbe fogta volna az alkotást. Nem értettem, a kanizsaiak miért látnak mást, mint én. Nem a turistáknak szóló nevezetességeket, apró helyszíneket, különös megfigyeléseket sorakoztató, gondosan megkomponált – s minősíthetetlen körülmények között bemutatott művet. Mindez első kanizsai tartózkodásom elején volt – mára átváltozott a *hely* valódi képévé, beesőzött-agyonkarcolt, elnyűtt helyekké, ahol, ami van, annak ott a tere, s funkciója van a számomra elviselhetetlenül giccses üveg tiszavirágnak, a mohos padoknak, a tiszai jég lekérgezte, kosárfonók legallyazta bocskorfüzeknek, a vízszintese közé beékelődött embervékony függőlegeseknek. Megvan-e még ez a film? S templomi zenéje?

S van-e ez a város? Egyáltalán, létezhet? Ahol a maga jelentőségét eltagadva él az egyik legtisztább hangú költőnk, s karnyújtásnyira a teljes életet meg- és átélő asszonyok-férfiak. Ahol őszidőben írók gyűlnek össze, beszélgetni kertről, agyagról, gabonáról – és bejárák a maradék kocsmákat. S ahonnan elszármazott Párizsba ama Szkipe, hogy megcsinálja mozgásszínházát, de akár el se ment volna, mert itt is, ott is tud a másik városban létezni. S ahol festők, megszállottak, örök-állandó figurák, de mindenekelőtt: polgárok. Van – állítja b. z. *laudatio urbis*ában. Fohász ez a könyv, a megtartó városhoz, amúgy latin mód, vagy ha tetszik, akkor görög *panegirikosz*; tehát műfajba besorolhatatlan, indulataiban és irányultságában tiszta és határozott beszéd, amely egyként közösségteremtő és énmeghatározó.

Nehéz vállálás. Nem kisebb, mint korábban volt Lábass Endre Budapesthez írt *Az ünnepe* – e két könyv önfeledten mondogatja a város dicséretét, a terek, utcák, fák, parkok és egy életű emberek megismételhetetlenségét, a kicsibe, a részbe való beavakolódás gyönyörét és a külvilág tudomásulvételét, amely lehet tágas vagy nem, de jelentősége nem lehet több, legfeljebb ugyanannyi, mint a belakott helynek.

E könyvben is együtt él a szöveg és a kép – miért, hogy van mindegyiknél jobb, műgondosabb is, s *most* mégsem cserélhető, javítható vagy rontható, bántható. Láttam b. z. grafitrajzait, ceruzapasztelljeit – érzékeny és finom látomások, groteszk és fanyar egzotikumok; nem csak szépek, jók is. Nem levonatok – hanem teremtmények. Jobbak, mint a kötetbe került rajzok. Olvastam költőibb és épebb prózát, Kanizsa-motívumokkal építkező verset, novellát, esszét – de azok mind a szerzőjükre vallanak. Így van jól, ki-ki végzi a saját munkáját. A füzet alkotója nem az énjére koncentrált: közeget határoz meg, ahol megteremtődött az írásra-rajzra való képessége, amaz érzékenység, amely mindenütt e világban biztosan vezeti és irányítja.

De nem csak a szöveg-kép két pólusa jelöli a bejárhatót, a linea térré táglul Párizs–Kanizsa (csöppet sem egymással szemben álló, de mégis ellentétes erejű) vonzásától: a létrejött porondon az apadó Tisza homokpadja, a magaspártba ékelődött lakóhajó, a szikes mániás festője. Élnek, mozognak, változnak – akárha egy önmagát kiteljesítő-megíró Tolnai versben. Az alkotási eljárás – nem elvetendő! – bizonyíthatóan rokon Tolnai Ottóéval. Mindig van egy vékony fonal, amely bármi elvonatkoztatást, messzire futó gondotgondolatot odaköt az eredethez. És ez az a hely, amelynek szelleme belakhatóvá tesz minden *másholt*, s rákényszerít a viszonyításra és a vállalásra.

Egyáltalán nem hiszem mellékesnek és esetlegesnek azt a néhány perces beszélgetést, amely néhány hónapja zajlott le: üres unalommal nyomkodtam telefonom gombjait, s hogy véletlenül nemzetközi vonalat kaptam, gyorsan feltárcsáztam barátomat. Alig csöngött ki a készülék, amikor egy hang jelentkezett, hogy a hívott nincs otthon, de ő, b. z. szívesen ad át üzenetet. Zavaromban, hogy azzal akadtam össze, akinek kötetét éppen forgattam, megkérdeztem, pontosan emlékszem-e, hogy a rajzai láthatók egy frissen megjelent, párizsi kiadású folyóiratban. Tiltakozott – én pedig váltig állítottam (ó, szelektív emlékezet!), hogy bizony, a neve van a rajzok alá nyomva. Persze b. z. emlékezett jól, tudnia kellett, miért nem hajlandó ennek az experimentális alkotásokat kiadó európeér lapnak anyagot adni. Később gondolkodtam csak, hogy miért is lenne kötelező neki ott megjelenie? Mert Veszprémből, Magyarországról, Közép-Európából az, ami ott, Párizsban van, egységesnek és illő megjelenési helynek tűnhet? Mert b. z. terében ott van Párizs? Nevetséges voltam. Hiszen nem igaz, hogy Európa legjobb művészei, szalonjai, eseményei Párizsban, Münchenben és Berlinben vannak. Ott is. S vannak számosan, akiknek Párizs–München–Berlin megtapasztalása mellett (éljenek bárhol) mégis egy és változatlan a helyük.

E könyvben ott erre a beszélő példa, a kanizsai születésű Nagy József színházának megragadása: egy olyan alkotó megidézése, aki messzire vetődve se feledte küldetését és közösségét, akinek minden kidolgozott munkájában jelen vannak az indulás lenyomatai. És a felhasadozott létezésről is szól így-úgy valamennyi: a *Pekingi kacsa*, a *hét rinocéroszbőr* vagy a *kormányzó halála*. Ha Nagy nem tudta otthon megcsinálni a szerinte érdemes magyar színhá-

zat – elment, hogy máshol próbálja. De szüntelenül azt rendezi. A pódiumban hisz – nem a megírt darabban. Igen, azt hiszem, ez fontos belőle b. z.-nek.

És mintha b. z. színházeszménye is megvalósulni látszana: „...érzésem szerint azok a szövegek lesznek igazán éltethetők, ahol a játék a tér eleméhez kötődik, valamint amelyek nyelvezete a legtávolabb áll a hétköznapi beszédétől. Tehát a verses drámák, lírai szövegek, versek.” Tolnai *Paripacit-roma* (akár a korábbi *Mamuttemető*) – versbeszéd.

Végül, hogy az imaginárius Lánchídról is essék még szó: a minimal art bővületében Kemény György újarajzolta Széchenyi hídját, s az oroszlánok helyett – amelyek egyébként sosem éltek állatkerten és cirkuszon kívül Magyarországon, így nem is tekinthetők őshonosaknak –, pulikat állított a hídfő talapzataira. Nos, nekem is van egy pulim. Akiről – a Tolnai-ősbemutató napján – kiderült, hogy unokatestvére Balázs Attilaék pulijának.

Belaktuk volna ezt a vidéket?

Férfiszemmel

a

Ha dohányzik – és csak alvás közben nem teszi –, két méternyi körzetben veri szét a hamut. Magával sakkozik, fennhangon, s mindenféle egyenleteket állít fel és old meg séta közben. Amikor Bugacon volt, életében egyszer megértette a hímek lélektanát. Négy marha (egy bika és három üsző) legelészett csöndben, mondja, míg nem a férfikora delelőjén lévő bikát elkapta az üzekedhetnék. S kiválasztotta a legrusnyább tehenet, amelynek folyt a taknya, szaros volt az oldala és csimbókos a farka, hogy éppen azt hágja meg. Állítja, férfiszemmel, a másik két állat százszor gusztusosabb, helyre menyecskebb, a bikának mégis a toprongyos kellett. Talán azért, véli, mert azon volt a több bögöly.

b

Feleségét a csimpánzpár ketrecéhez vezette, hogy elvégezhesse kísérletét. Előzőleg, amikor egyedül bámulta az állatokat, maga sem vette észre, hogy szemez a nősténnyel. Csak arra riadt, hogy életpárját alaposan elgyepálja a csimpánzhím, s hogy bekergette a sarokba, őt pedig, az udvarlót, megdobálta ürülékkel.

Arra kérte a feleségét, hogy kezdjen ki a hímmel. Úgy, hogy kacsingasson és mosolyogjon. S dobhat neki egy kiflicsücsköt (merthogy egyébként sóher). Ő pedig ismét nekiállt gusztálni a nőstényt.

Állítja, hogy a majomférfinek tetszett a felesége, merthogy a nőstényt odataszígalta a rácshoz, éppen elé, ő pedig nekiállt a feleségével kokettálni. Benne lett volna a négyesben.

Harminchatodik év

A szélvédőre korhadt platánlevél tapadt. A lágy részeket kibontotta a levéllemezből a tél, s most olyan, mint a finom szerkezetű rézháló vagy a

vörös légivadászsárny, ha az álcából éppen szabadult s már megkeményedett, kifeszült, szétsimult.

Útszélre állok, s gondosan a térképre csúsztatom a múlt év maradékát. Kihagy a szívem, amiért nem, nem volt ennyire áttetsző és tökéletes a harminchatodik évem.

Láma szeme

Kerekekre szerelt ketrecet vonszolnak. Át a városon: a parkokon, utcákon, tereken – a vágóhídig. A színház előtti téren iskolás csöppségek dalolnak. Lám a szeme, lám a szeme sötétkék.

Az acélszerkezetben két láma. Olyan hosszú nyakú, hosszú fülű, rágógumirágó mindegyik. Közelebb megyek: valóban kék a szemük. Sötétkék. Aztán eloldalgok, mert leköptek.

Innen oda, onnan ide huzigálják

Hol az az utca? – kérdi levélben a rovatvezető asszony. Éppen azon a vonalon fekszik, amelynek, ha az egyik oldalán dél van, akkor a másikon tizenegy. Az időkülönbség pedig meglátszik a lakókon, akár akarják, akár nem. Csak a gilisztáknak mindegy, azok szétfurkálják a határt, s a járataikban innen oda, onnan ide huzigálják a fűszálakat.

Ájtatos manó

Akiknek odaadta magát, s akiket később megcsúfolt, már alig nevezhetők férfiaknak. Mindegyik férfi arcából kiharap egy darabot, leginkább úgy, hogy a fél orrot is elfogyasztja, s helyén iszonytatóan sötét lyuk marad. Ezekről a lyukakról lehetett áldozataira ráismerni, mert mindig folyik belőlük a váladék, s nem lehet megtörölni őket.

Éppen a bíboros temetését közvetítette a rádió, amikor fájdalmas sikolyra riadtam. A konyhaablakból lenéztem az udvarunkra, melyet csupán megszokásból mondom a mienknek, hiszen üzletek, bár, fagylaltozók és irodák ajtajai nyílnak rá, és ott láttam a hosszú combú nőt, aki esténként a klubban vetkőzik. Tépett blúzát, derekára csúszott szűk szoknyáját igazgatta, s közben a lábánál fekvő, lemeztelenített alsótestű férfi arcának kiharapott darabját majszolta.

Eddig szóbeszédnek hittem, hogy valóban ilyesmi történt az összeronsolt arcúakkal. Akik aztán, hogy felgyógyultak, csak sötétedés után merészkedtek az utcára, s éjszakánként a házunk bárjában gyülekeznek. Lát-hattam, mindez igaz.

Megérkezett a mentő, hordágyra tették az ájult férfit, s pokrócba takarták. Az önfeledten rágicsáló nőhöz senki sem akart szólni.

Ott álldogált zilált ruházatban, mígnem megunt, és lement a pincébe. Mondják azt is, hogy csak a nagy orrú férfiakat szereti, és hogy akkor harap, amikor élvez. De senkit sem tud kielégíteni, olyan gyors. A bár pincérlányai utálják, akik hiába szebbek, mint ő, hiába simább bőrűek, feszesebb

fenekűek, mert nincs senki, aki rájuk nézne. Megölni sem tudják, mert még reggel él, húsába nem hatol a jégcsákány, nyakán elszakad a damil. S a férfiak miatta látogatják az éjszakai intézményt, holott a kasszírő szeretője.

Szemünk fénye

A halárus felesége sellő. Nappal kiszolgál a piacon, abban a furcsa kioszkban, amely a pultig fel van töltve buborékos vízzel. Ja, kell neki az oxigéndús folyadék, hiszen abban él. Ha valaki pontyot kér (tavit vagy tükröset), csak maga mellé nyúlt, s kiemel egyet. De norvég rák- és albán kagylókonzervet, osztrák szardellapasztát, dán fekete kaviárt is kínál, ha rendszeres és jó vásárlója vagy, juttat az orosz vörös kaviárból. Örömeiben, mert az is szokott neki lenni, nagyokat csap pikkelyes farkával, tréfásan lefröcsköli a piacolókat.

Esténként horganyzott fürdőkádban tolja haza a férje. Otthon kiül az ablakba, az alkonyi fényben megbontja sárgaréz haját, leveti a blúzá, és kacag, ha miatta egymás után karamboloznak házuk előtt az olajfoltos, horpadt autók.

Ő a mi városkánk szeme fénye.

Lakmuszzuzmó

A Benedek-hegy kálváriájánál, a posztómalmok fölé kinyúló zuzmós mészkőpadon, rendre ott marad formás asszonyfenekének lenyomata. (A lakmuszzuzmó a zuzmók *Ochrolechia* nemzetsége. Telepe kérges. Az *Ochrolechia tartarea* telepe szemcsés, szemölcsös, rögös, fehér vagy szürkészöld. Kövön, sziklán, földön, fán egyaránt található, főleg Európa északi részében. Nemcsak a kék lakmuszfesték készül belőle, hanem a gyapjú meg a selyem festésére használt, piros színű *persio* is. Svédországból egész hajórakományok indulnak Hollandiába és Angolországba, ahol e zuzmót feldolgozzák.)

Babföld

Amerikából a babföldek érdekelnének.

Minden májusban bokorbabot vetünk, májpaszulyt vagy lófogút. Ritkábban Juliskát, mert az könnyen kifagy, elég neki egy hideg éjszaka, és máris, akárha forró vízzel locsolgatnák a zsenge hajtásokat.

A bab gyorsan csírázik, hamar virágot bont. Olyankor a sorok közé állítom fűz vesszőből fonott széket, várom, hogy feltámadjon a szürkületi szél, s álmélkodva lesem a nyúlfülekként lecsukló, áttetsző bableveleket.

Mikor kifényesedik a zsír a hold levesestáljában, hallom, hogy valaki babzsákkal tornázik a föld alatt. Nem hiába morzsolgattam az iskolai órák alatt a vászonzacskóba varrt magvakat.

Kocka alakú

Azzal kezdődött a nap, hogy megkereste. A tyúknak ezer helye volt, ahová tojhatott, s azokat megfeythetetlen rendszer alapján váltogatta. De a tikmony továbbra is lágyhéjú maradt.

Markába fogta a meleg gömböt, lötyögtette, átnézett rajta. Lenyűgözte a formás puhaság.

Tíz körül kimérte a tojás térfogatát, s hogy átszámolta kockává, kiformázta gyurmából. A szlovák ángyikák hozták a képlékeny, olajos rudacs-kákat, mert náluk olcsóbb. A gyurmakockáról gipsznegatívot öntött, s amikor megkötött, abba tette a tojást. Mésztejet fröcskölt rá, hogy a héja megkeményedjen. Délutánra elkészült.

A környékről csudájára jártak a kocka alakú tojást tojó tyúknak.

Szerettük

Miként a kamaszok szerethetik tanárnőjüket. Bár nem értettük, miért volt apáca, s miért tanít orosz. De mindkettőt elnéztük neki, mert szerettük.

A répa-mesét s a róka fogta csukát kívülről fújtuk. Na és a jelentést, az időjárás-előrejelzést, az igeragozást.

Béci, minden idők legmaflább második ása lopott egy francia röhögőgépet, azzal szórakoztunk a szünetekben, fenn a második emeleti folyosón. Hogy az utolsó órára megérkezett (elképesztően pontos volt mindig): elmarkolta a bekötött, durva szövésű zsákot (elolvasta a rányomtatott három nyelvű feliratot, mert ő franciául, németül és angolul, is tudott, csak nem tanította), nevetett, s Béci fejéhez koppantotta. Ismétlődött a gépi röhögés. Vörös lett. S újból a fiú fejéhez verte a zsákot. Számtalanszor repetítív. A gép szorgosan kapcsolt.

A tehetetlen kiszolgáltatottság vitte el. Nem tudhattuk, hogy gyöngé a szíve.

Vörös gumibotok

Seprűnyélből csináltam tartófát. Tíz csehszlovák gumibotot már nem lehet frizsiderben tartani. Szellős, száraz hely kell nekik, ha nem is akkora, mint a hajdani, kolbász-szikkasztó padlásunk. A spájzba, a baracklek-város üvegek fölé, a két fal közé feszítette ki a rudat. Ott lógnak mind – vörös gumibotok, s gyöngyözi bőrüket a vörös zsír.

Idézet

Kényszerű hazájában dörögnek a tőlünk csempészett fegyverek, s tüntet a tömeg, amikor a telefonba beolvassa az idézeteket, amelyekkel a képviselőállításon lesz jelen. Ezt a többszörös ambivalenciát kedvelem benne, meglehet, ő is bennem. Máraitól citál: a negyvenes évek végén, itthon (vagy már Svájcban?) írtakat.

„Új betűket kellene kitalálni. A huszonnégy ismerős betűt túlságosan elhasználták. A mássalhangzók pudvásak, a magánhangzók rozsdásak, csikorognak. A régi betűkkel csak régi gondolatok változatait lehet kifejezni. Új, egészen új betűkkel talán új gondolatok is születnek. Milyen lehetne az új betű? Semmi esetre sem ábraszerű. Talán a hangjegyeket lehetne

betű-célokra alakítani. Mit írnék az új betűkkel? Talán ezt: szisz, cé, dé... Mi az értelme? De éppen ez a feladat: a régi értelem betelt önmagával. A hangbetű vagy a fénybetű az értelem határait robbantaná.”

S a másik, ami épp ennyire igaz: „Az amerikai töltőtoll, amelyet esztendő előtt ajándékba kaptam, a legújabb gyártmányok egyike: hibája, hogy nem »toll«, hanem valamilyen tűhegyben végződő finom író-műszer. Nem tudok írni vele. Előkerestem régi, húsz éves kis töltőtollamat, amelynek még szabályos aranytoll a hegye. És most megint tudok írni.”

A kézírásomtól attól a pillanattól nem idegenkedem, amikor először vettem kezembe vékony hegyű filctollat. Barátom vitt el a Parlament közelében megbújt írószer-kereskedésbe, ahol efféle szerszámokat árusítottak. A hetvenes évek végi ingyencék tartottak rájuk igényt. Kedvelték ezt a tollat, mert puhán és energikusan siklik a papíron, nem rontja el a kézírást, s nem vesz el kedvet a papíron való szöszmötöléstől. Persze, így is kevesen vannak, akiknek kézzel írok, mert ilyenkor, érzem, túlságosan megmutatom magamat.

Az ólomrajz

A fennsík peremén álltam meg, ahol a karsztptatak megszeldeli a terasz élet, mert virágba lobbantak a kakukkfüvek, s rózsaszínné változtak a dombok. E pillanatot minden tavasszal várom. Talán azért, mert alig néhány óráig tart. A kakukkfüvek nyomában azonnal kiszürkül az árvalányhaj, s rögvest villogó vonalkákkal satírozza át a szelíd buckákat.

A mindig a csomagtartóban lévő kaparóvassal kiások néhány tövet, hogy megszársítsam, s porrá törve fűszernek használjuk. De eldobom valamennyit. Kényszeresen nem jut soha eszembe, hogy így mérgeztem meg többször magamat: a füvecske, itt, az út mellékén, magába gyűjti a benzingőz ólmát, hát gonosz és ártalmas. Akár azok a gombák, amelyek a telkünk mögötti eldobált akkumulátorok fölött tenyésznek. Az orvosok nem akarták elhinni, hogy nem vagyok nyomdász, hiszen csak nekik lehet betűmérgezésük, s jelenhet meg testükön az ólom szürke rajza.

Ötödször

A plakát rám dörrent, ahogy régi házmesterek tették, ha hajnalban ötödször is hazamegyek.

Browning-precíz szerkezet

Amióta marcona, fegyveres őr áll éjszaka a húgyszagos kapunkban (vigasztalom magam: azért, hogy engem védjen), szeretnék egy apró revolvért. Amivel eldicsekedhetek, hogy igen, az enyém, de soha nem strázsálnék biztonságban a kapualjban. Akkor sem, ha nem huzatos. A browningnak egyébként az a haszna, hogy róla verset, rövid novellát írnék vagy pedig írhatnék, hisz oly gyakorta nincs kellően személytelen témám. Egy gyorstűzelőnek van annyira precíz a szerkezete, hogy arról ellendülhet a képzelet.

Éppen azt

Éppen az emeletnyi mélység alján: pedig ez a hónap nem a megátkozott civakodásoké. Figyelem a kiáltásokba tekeredett dulakodókat, hangokból kreálok a mozdulatokat. Tétovázom, szóljak, hívjam a rendőrséget? Nincs erőm fölkelni. Képzelmű álomnak a történetet. Aztán mégis felébreszt a férfi, mert amit sikolt, az kezdet az új hajnalhoz. Rémülettel kiabálja: nekem éppen elég az, hogy láttam. Úgy. Egy mondat, és ez elég, hogy megérintsem a történet magvát, nem, nem az érdektelen cselekvését, hanem a valóságát, amely olyan tragikus és sprőd, hogy már elmondani sem szabad. Éppen elég annyi, hogy valaki látta. Azt. Pedig értem a nőt is, aki mégis tudni akar. És éppen azt.

Szalmacsutakokat hagynak

Éjszaka lovagolnak az utcákon. Kopognak az állatok patái, krákognak s köpködnek a páncélos urak, szakajtanak egy-egy arcukhoz lendülő barcelonai sárga rózsát, tornyos talján gesztenyevirágot. A patkók alól szikrák ugrálnak, kovakővel kirakottak az utcák, az jelzi, ha végigmegy rajtuk valaki. Hamu és márvány porlik, gyanús ösvények kanyarognak a várhoz. Ott, arra gyülekszenek az éjszakázók, s ha együtt vannak, akkor fagyott arccal merednek a húszemeletesre, míg le nem veti magáról a csempeborítást, s ki nem gyúl mindegyik lakásban a villany. A meggyötretett lakók évtizede nem tudnak aludni, de ha bárki közülük költözni akar, belérug a pohos muraközi ló, árokba borul a felmálházott teherautó, két emelet között megáll a Schindler-lift és nem mozdul.

Hajnalonta, mielőtt a szél kisöpri az ammóniák-ködöt a váralji völgyből, lovakat futtatnak a girbegurba sikátorokban, kiitatják a szökőkutak vizét és szalmacsutakokat hagynak maguk után a néma lovagok.

Rózsakert

Elfelejtettem a csuhéból kibontani a rózsafát. Kapkodva rohanok a kertbe, minden rosszra elkészülve, mert ha a rózsahajtás befülled, ebben az évben nem lesz virága.

Nincs baj: a borítást kikezdte a viharos szél, s a résekből előtörtek a levelek, bimbók, malachitfénnnyel, áttetszően, mint a zöld palacküveg. A megbontott kukoricacsuhé belsejét belakták a verőköltő bodobácsok, mintha csak újraalkotnák a piros szemű kukoricát. Piszkálgatom őket, nem hajlandók menekülni. Rezegettek ívelt bajszukat, mint a török rózsakert-leírások iniciáléinak szép betűi.

Orr

Ha valamit kér, felugrik, combomhoz támasztja mellső lábát, és megbök az orrával. Addig ott nem hagy, amíg nem kapja meg, amire áhítozik.

Az orra az elmúlt napokban megnőtt, akkora, mint a fényes, burkából frissen hullt, langy vadgesztenye. A színe pedig a pigmeusoké.

A súly

A gyűrűbe foglalt igazgyöngyöt szereti nyalogatni. De a gyöngyre, ami úgy látszik, csillapítószerré változott, nem szabad hasonlatot keresni. Ami érvényes, már mind leírta Tolnai, pedig a lakásában, a tárgyai között nem láttam semmit, ami kagylóra utalt volna. Talán nagy, barna asztalának fiókjaiba rejtette valamennyit, és kék délutánokon patikamérleggel válogatja a megegyező súlyúakat.

Mai görögök

Még tíz percig lehet, hogy megütöm a főnyereményt. Naponta tervezem, hogyan osztom szét a pénzt, hogy jusson, maradjon. Először megveszem a kis görög szigetet, ahonnan rálátok a ciprusokkal körbetűzdelt Delfire, és szemközt, a korinthuszi öböl déli partján meghúzódó *Lemon beachre*. A szigetet alig kertnyi nagyságú, de elfér rajta a fehér, lapos tetejű ház, s körötte az a néhány olajfa, tajtékos pisztácia, füge, trinitária, bouganvillea. Határozottan emlékszem, már ott a villany, a vezetékes édesvíz, s a csónakkikötőt is megépítette – nekem – valaki. Aztán veszek egy rendes autót, mellyel gyorsan leérek Görögországba. Persze, marad pénzem, azért egy lovasi telket vásárolok, óriási, betelepített parkkal. És semmi mást, minthogy nem írok, nem csinálok semmit, elég, ha elképzelem az üres, erdőszagú könyvet.

De kávézni, ha hívom vendégeimet, Messonghiba megyünk, arra az esernyőfenyőkkel benőtt sziklára, ahová Byron emlékére eszpresszót építettek a csöppet sem emléktisztelő mai görögök.

De nem nyertem.

Akár a regénytémák

Miért festik be a sziklákat? Hatalmas betűket meszelnek rájuk egyre-másra, különböző színekkel, s ahogy telik az idő, betűre betű kerül. Így minden olvashatatlan. Nem kétséges, nem erre szánták a szöveget – ha szöveg az –, és nem hiányolják a megértést sem. A hegy türelmes. Elvesztette a fáit, bokrait, az erózió lemosta a talajt, ezért nincs rajta fű, virág, rovar, kecske. Majd lekopnak róla az értelmezhetetlen mondatok; egyébként is, azok olyan emberhez kötődőek, akár a regénytémák.

Megközelítések

Nem kezdődött el a hangversek divatja, és ő sem írta az anekdotikáit, amikor megismerkedtünk. Éjszakánként látogatott meg, mert mint mondta, nappal eltéved az új, gyári panelházak között.

Legelőször maga mellett lóbálta magnetofonját, s azt rögzítette, miként érkezik hozzám. Később kottára járt, zörejekre és dallamokra. Lépései csi-

korgó ütemére, a kutyaugatásra, az ablakcsapódásra, a kocsitülkölésre, buszpöfögsre, ja és halk dudorászásra, vizeléshangra.

Nyolcperces hangverse, aminek T-től G-ig címet adta, rendre elvezette a házunkhoz. A lépcsőjárást sosem hallgattam végig.

Később már két magnetofonnal érkezett, az egyikén korábbi sétájának dokumentációját játszotta le, a másikon az éppen aktuálist rögzítette. Így aztán egymásra kopírozódtak ezek a megközelítések. Amikor külföldre költözött, nekem ajándékozta az utolsó felvételt. De figyelmeztetett, csak akkor jutok el hozzá, ha visszafelé hallgatom a magnószalagot.

Kilátó

Az eperfa lombmélyébe eszkábáltam a kilátót. Korlátot készítettem, s kötélhágcsót. Ha felmáshoztam, mindenki utcán közlekedőt, házunkba betérőt láttam, még köszönhettem is nekik, ők pedig kapkodták a fejüket, nem értették, honnan csap le rájuk a pimasz kölyökhang.

Két marokkal szedtem a fekete gyümölcsöt, s tömtem magamba. Ízes lével telt meg a szám, s darazsak bámultak gonosz, összetett szemecskéikkel, mereven.

Romanosz

A San Vitale mozaikjai a bizánci művészet legkiválóbb alkotásai. Portréi, amellet, hogy Jusztiniánusz udvarának ragyogását mutatják be, a korabeli művészet mesterművei. A szentély bal oldali képén a császár nyugtalannak és gondterheltnak tűnik, míg az udvarhölgyi arcok büszkeséget és kifinomultságot tükröznek. Az apszisban, a világot jelképező kék gömbön trónoló, apostolokkal és szentekkel övezett Krisztus szakálltalan. Theodóra és kíséretének pompája ellentétes a mellette látható őtestamentumi jelentekkel. – Eddig jutottam a jegyzetírással, amikor mintegy ütésre, görcsbe rándult a csuklyás izmom. Előfordult már velem ilyesmi, mindannyiszor megrémített és kétségbe ejtett. Nem csupán a fájdalom, ami önmagában is elviselhetetlen, hanem az a jeges tudatlanság, hogy senki meg nem mondja, meddig tarthat a szenvedés. Van, hogy percekig, de van, hogy napokra mozdulatlanságra kényszerít, amikor az evés, az ivás és az ürítés lehetetlenné válik.

Mások előtt szégyellem (miért ne!) kiszolgáltatottságomat és tehetetlenségemet. Amikor valamennyire magamhoz tértem a váratlan görcsfájdalomtól, szemmel végigpásztáztam a templombelsőt, gondolataimat el-tüntető. De a nyakamat nem mozdíthattam. Fájt.

Egyedül voltam a félhomályban. A sárga üveges ablakokon alig szűrődött be valami a februári délután tompa fényéből, és éppen az elszíntelenített és -mosódott formák juttatták eszembe: ismerős a templom térszerkezete.

Az exarchák utolsó ravennai alkotása a bizánci elvet követi, azaz egyes részei a pillérek és oszlopokon nyugvó központi kupola köré rendeződnek. A kupolát vastag cementrétegbe ágyazott amforagyűrűkből rakták

össze, így az könnyű, és az alátámasztó falak szokatlanul vékonyak. A központi félgömböt körülvevő mellékhajókat szabálytalanul egymásba fonódó boltozatok borítják. Aztán az is felidéződött, hogy csupán az apszis mozaikjaiból lehet következtetni az eredeti együttes gazdagságára, amilyen a Hagia Sophiáé – a mintáé – is lehetett.

A mennyezetet az aranyozott háttérből kiváló fák, virágok, növények és állatok díszítik, köztük, kis medalionokban, próféták és apostolok képei. A fal alsó részének díszé történelmi alakokat ábrázol. A császár az új templomnak szánt ajándékait nyújtja át, mellette Maximianus püspök, valamint főurak, papok és harcosok. A vele szemben lévő frízen a drágakövekkel felékszerezett, szajhából lett császárné pompás edényt adományoz a szent helynek, fényes kíséretében két ravennai barátnője, s kikencélt hölgyek és kényes eunuchok. Függönyök keretezik ezt a képet, amelyen egy szökőkutat és egy távoli épületet is felfedeztem. Az alakok ábrázolása nagy mesterségbeli tudásra vall; a bizánci udvar megismételhetetlen pompája csillog rajtuk.

A San Vitale két, alakos frízét valószínűleg a távoli Konstantinápolyban készítették, és Ravennában csak felragasztották a falra. Konstantinápolyban működött két császári mozaikkészítő műhely, mint ahogy napjainkban is van a Vatikánban egy pápai mozaikműhely. Érdekes, hogy a művek többségén szíriai hatás fedezhető fel, az apszis központjában, a világmindenséget jelképező mesteri kék gömbön trónoló Krisztus a katakombák-ból ismert, szakálltalan ábrázolásokkal rokon. Bár hasonlóképpen ábrázolták Krisztust az Arianus-féle szekta követői is, például a ravennai keresztelőkápolna kupoláján, de a hatodik században épült San Apollinare Nuovo jobb oldali frízén is, bár ott indokolt, mert a tizenhárom, Krisztus életét ábrázoló mozaik között van egy, amelyen Krisztus a juhokat és a kecskéket válogatja szét – fiatal, s szükségképpen szőrzettel fiúként.

Nem sikerült legyőzni fájdalmamat. Az izomgörcs felrántotta a vállamat, a fejemet egészen oldalra tekerte, s az ijedtségtől nehezen lélegeztem. Pedig hideg és frissítő volt a levegő. Előkotortam kabátzsebemből a mindig magamnál hordott nejlonzacskót, felfújtam. Lassan belélegeztem és visszapumpáltam az egyre szén-dioxid-dúsabb levegőt. A szén-dioxid – mint ellestem évekkel korábban Perzsiában egy szír kuruzslótól – elernyeszti a vázizmokat. Oda-vissza szippantgattam a zacskónyi levegőt, és türelmetlenül vártam a hatását. Amilyen hirtelen érkezett, olyan gyorsan megszűnt hátam mardosó görcse. Kimenekültem a templomból, bele a belváros embertömegébe, csak elfelejtsem a váratlanul rám tört rémületet.

Az ezután történeteket nehéz rekonstruálnom. Így, utólag, azt is furcsállom, hogy februárban miként volt merszem autóstoppal lemenni Ravennába; azok az átkozott mozaikok megvártak volna, mondjuk, nyárig, s egyébként is, valamelyik művészettörténeti könyvben benne kell lennie a keresett kép reprodukciójának (még ha korábban hiába is kutattam hetekig utána), ha nem is színhúen és valódi méretben, de hát csak ilyenek az albumok. Azon a csütör-

tök estén lemondtam a másnapi szemináriumomat, s nekivágtam az országnak. Szombat hajnalra az Adria-parti városban voltam. Narancsligetekre és virágzó olajfákra számítottam – helyette vastagon belepett mindent a vakító és tiszta hó. A helyiek örültek a ritka természeti jelenségnek, én pedig mérgeződtem, hogy miért nem hoztam magammal elegendő meleg ruhát.

Két templom között rendre betértem egy-egy részegekkel tömött kocsmába, holmi ismeretlen nevű lélekmelegítőket inni, de így is átfáztam. Az utcákon minduntalan karneváli forgatagba keveredtem, pöttös ruhájú Háromkirályok, bíbor tógás és nyersvászson peplopszú főurak, udvari írástudók és rongyos tengeri kalózok, brokátköpenyes szüzek, akantuszleveleket lobogtató szárnyas kis suhancok között tébláboltam, s képtelen voltam megállapítani, hogy honnan jön és hová tart a tömeg. Az árkádokból, a szűk sikátorokból, a bazaltköves terekről özönöltek a népek, énekeltek és táncoltak, színes szalagokat lobogtatva tűzugráshoz készültek, és nagyokat húztak egymás butykosából. De én mindettől nem lettem vidámabb. Nem találtam meg azt a mozaikképet, amelyre igaz lett volna Romanosz megfigyelése.

Jusztiniánusz építkezéseiről elmélkedve, leír egy olyan női alakot, amelynek ábrázolásából, testének, kezének helyzetéből, szeméből kiolvasta lelkiállapotát. Ez az asszony férje nyoszolyáján ül, de ő maga nem tud nyugalmat hozó álomba merülni. Szívét egy ifjú iránti szerelem égeti, aki a férje hálótermében lévő képek egyikén látható. „Külseje szerelemről árulkodik. Nézd, a szeme nedves, gondolatait szenvedélyes vágyakozás tölti be, teste támaszra szorul; mintha a lelke távol lenne, pedig a teste él. Egy kispárna az ülést szolgálja, egy másik, a szokásos módon, a nyoszolyán van, s az asszony hátát támasztja. Szenvédélytől gyenge a karja, ujjai hegyével alig érinti arcát. Az ujjak és az arc nem érnek össze, s ezért megbomlik a nyugalom, a test meghajlik, a váll felhúzódik, a kéz a másik kéz segítségére siet, és a jobb láb az elgyengült balt támasztja...” Romanoszt akartam Ravennában ellenőrizni, azt, hogy a mű megvan valahol, s hogy struktúrájának elemzésével valóban meg tudta-e ragadni az ábrázolt személy lelkiállapotát.

Bő fejtegetés után Romanosz hirtelen az asszonyhoz fordul: „...de miért szenvedsz, óh, asszony? Hasztalan, hisz szerelmed boldogtalan.” Aztán, mintegy észbe kapva, felteszi magának a kérdést: „De mi történt velem? A mozaikművész művészete tévelygésbe vitt. Úgy tűnt, mintha mindez élő lenne, s szemeim elfelejtették, hogy kép van előttük. És hogy egy asszonyról beszélék, s nem vele.”

Romanosz Melodosz az ifjú képe kapcsán megjegyzi, hogy az bizony örömet érez a szenvedő asszonyt látva, „ezt az örömet azok a kis kövek fejezik ki (szó szerint: »tárják fel«), amelyek különböző élénk színekben ragyognak az arcán”. Ha mindez igaz, akkor a forma legyőzi az anyagot – állapítottam meg, s indultam máris Olaszországba –, meg kell tapasztalnom azt, amikor egy alkotásban tetten érhető az osztatlan filozófiai-vallási-művészi gondolkodás.

Bármelyik mozaikot néztem, csak egyforma, négyszögletes kövecskék-ből álltak, s nem voltak olyan részleteik, ahol nagyobb vagy kisebb darabokat találhattam volna. De nem találtam a Romanosz-leírta jelenetet sem.

A via Guerrini, majd a via Guidone után a piazza D. Popolón kötöttem ki, körülöttem a zsibongó tömeg. Szőlőfürtös Nap, halászhalkák, pásztor a báránnal, szüretelő puttók, császárnék, robusztus udvari alakok, pápák, apostolok, kopt és görög köznépek, Szent Lőrinc, csepűragók és prostituáltak. Szédültem, megkavarodott és bizonytalanra változott a világ. Rohantam a szállodába, ahol ágyat foglaltam. Bejelentkeztem a recepción, fölmentem a szobába, ahol már két ismeretlen aludt – s az izomgörcs fájdalmától elájultam.

– Itt már senki sem tehetne semmit – tette a homlokomra valaki keskeny, hús kezét.

– Reumatikus – nyöszörögtem figyelmeztetőn, de nem tudtam fölnyitni a szemhéjamat.

– Az. Ismerem. Kifáztál.

– Ki.

– Örökre így marad.

– De nem tudom megszokni.

– Nem baj – tapogatta végig bebugyolált vállamat. A görcs mintha engedett volna. – Nekem a térdemmel kezdődött. Aztán az ujjaimban. Sokat térdeltem a lucskos kövön. Még rossz időben is. Akkor még azt hittem, hogy két mesteré lehet egyszer a tudásom.

– Télen? – jajdultam föl.

– Mifelénk nem olyan a tél, amilyenek te hiszed. Meleg, de nedves. Azért elég a betegséghez. Határozott ujjakkal masszírozott kulcsfontátáson. A fájdalomtól nem éreztem az alkaromat.

– Szégyelld magad! – nyugtatott. – Látod, én mozgatom az ujjaimat.

Mintha tudtam volna, hogy milyenek azok a bogos ujjak, amelyek izmaimat marcangolták.

– Fáj! – sikoltottam.

– Annyira nem fájhat, mint nekem. Egyetlen aprócska mozaikkockát sem tudtam a helyére tenni – mondta kihívóan, mégis szomorúan.

– A szír! – nyöszörögtem.

– Mit akarsz a szírtól?

Résnyire tudtam nyitni a szemem. Hűvös, szürke szempár szegeződött rám. Nagyon ismerős. Elsötétedett előttem minden. Elájultam.

Romanosz Melodosz egyszer arra kérte Istent, azt, aki engedte megszületni (valahol Szíriában, úgy az ötödik század végén, s aki előbb Bérüoszban, majd Konstantinápolyban szolgálta Urát, úgy, hogy diakónusban élt, s művelte a *kontakion*t, az akkor éppen virágzó bizánci himnusz, melynek metrikai-zenei alapegysége a különböző hosszúságú sorokból álló, de kö-

tött és hangsúlyos ritmusú versszak – s megalkossa annak dallamát), ha már kitette a földi lét szenvedéseinek, lehessen a jutalma az, hogy megismerje minden művészetek között a legnemesebbet, a mozaikkészítést. De ha mégsem lehet, hát akkor azokat, akik ezt mesteri fokon gyakorolják. Mindaz, amit ő csinál a pergameneken vagy a nílusi finom papiruszon, botor semmiség – hiszen ha nem is választható le kézírása az anyagról, attól mégiscsak függetleníthető. Romanosz nem tudta elfogadni, hogy mindaz, amit a létezésében, az Isten dicséretén kívül művel, csupán a felszíni és felszínes, anyagtalan és anyagtól független, tehát nem is lehet örökérvényű, nemhogy önazonosan hagyományozható lenne a történelemnek.

(Az írárok szerint Romanosz ezer himnuszt szerzett, ránk azonban száznál kevesebb költeménye maradt, közülük többnek vitatott a hitelessége. Költészetében a lírikus-elmélkedő alaphang mellett epikus részek, dogmatikai fejtegetések, sőt eretnekek és pogányok elleni kirohanások is megférnek egymás mellett. Ám himnuszainak művész formája, emelkedett hasonlatokkal és merész képekkel teleszótt költői nyelve, dramatizáló képessége a bizánci irodalom azon himnuszköltőjévé avatják, aki egyenrangú a világirodalom legnagyobbjaival. Leghíresebb alkotásai közé tartozik a karácsonyi himnusz, továbbá az utolsó ítéletről, valamint a Júdás árulásáról szóló verse. Újabban neki tulajdonítják a bizánci egyház méltán legismertebb himnuszt, az *Akathisztoszt*. Szóval, mi, szövegkutatók, már másként látjuk Romanosz problémáját, s ezt többször kifejtettem a szemináriumon résztvevő hallgatóknak, s kétszer az egyetemi *Actában*.) Romanosz tehát arra kérte Istenét nagy fohással, hogy küldje el hozzá a konstantinápolyi birodalom legnagyobb s méltán ismert mozaikkészítőit, hogy megfejtthesse és hasznosíthassa titkaikat.

A két mester egyébként is foglalkoztatta Romanosz örökmozgó szellemét, mert tudta róluk, hogy nem császári parancs, hanem az egymás iránt táplált mérhetetlen és oktalan ellenszenv miatt nem hogy nem találkozik a két, szinte egy napon született mester, hanem egymás műveit sem kívánják megismerni. Meg nem néznék a másik alkotását. Gyűlöletüket megalapozta és táplálta a másíkukról hallott dicséret, elismerés és rajongás. Romanosz nem hitte el, nem is tehette, hiszen bejáratos volt az udvar méltóságaihoz, s közvetlenül is tapasztalta, hogy nincs alapja annak a köznépi hiedelemnek, hogy az egyik mozaikkészítő, a szír, Jusztiniánusz kedvence, a másik pedig, aki társától még keletebbre született, mert bishnoinak mondta eredetét, Theodóráé lenne. Az ilyen együgyű képzeteknek az az eredete, hogy Jusztiniánusz támogatása és szeretete a világ egyetlen női mozaikkészítőjéé, s szigorú császári felügyelet mellett tartották a kortalanak mondott szír asszonyt. A másik mester a hagyománynak megfelelően eunuch: Jusztiniánusz nem engedte, hogy a nála egyébként korosabb felesége közelében vagy kivételezettjei között férfiember legyen. Szóval, a tehetséggel megáldott mesterek közötti gyűlölködésnek nem adott háttérrel

a császári házaspár sok és apró ellentéte, amelyek egyébként nem dinasztikusak, nem is politikaiak voltak, mert csupán az ízlésük különbözött. Más zenét, táncot, tájakat, ételeket szerettek, s más emberfajtaikat szíveltek környezetükből. Juszteniánusz volt az érzékibb és telhetetlenebb. Theodóra inkább kedvelte a hagyományos, bevált és elfogadott értékeket, s ezzel nem kevesek hódolatát szerezte meg magának. De sosem merült fel – az egyébként gyakori, meglehetősen szokványos és kisszerű – házastársi torzsalkodásaik során a két mester neve, részben, mivel ezt rangjukon alulnak tartotta volna mindenki, így maguk is, részben pedig, mert a mozaikkészítőknek nincs nevük, ezért megnevezni őket bárkinek is lehetetlenség. Mindemellett Juszteniánusz és Theodóra szerették egymást. Erről Romanosz is írt, éterivé és istenivé nemesítve az emberi szerelmet.

Nem lehetetlen, hogy maguk a mesterek sem tudtak arról, hogy egyiküket csupán a császár, másikukat csupán a császárné látja el megrendelésekkel és mindenféle különleges, értékes kődarabbal. De annak örültek, hogy valami véletlen folytán saját műhelyt biztosított nekik az udvari kény, kőcsiszolókkal, darabolókkal, alapkészítőkkel és szolgálkkal. Maguk egyébként csak az egyházi ünnepeken láthatták az uralkodópárt, olyan messziről, amilyenről még éppen különbséget lehet tenni egy nő és egy férfi között, s természetesnek találták, hogy sosem bocsáttattak a méltóságok arcának közelébe. Rabszolgák voltak. A császár és a császárné fizikai valóságáról homályos képzeitek lehettek, leginkább a vert pénzérmék domborítása alapján. Munkájukon senki nem kérte számon, ami élethűségnek nevezhető.

Romanosz évente kétszer lépett a császári pár elefántcsont trónusa elé, s ez már-már elérhetetlen kiváltságnak számított. Többet a magafajta el sem érhetett. De a költő nem is vágyott ilyen megalázó emberi hívságra. Őt csupán az az anyag érdekelte, amely spiritualizálható. S ez bizony távol áll az emberi testtől s a vele kapcsolatos dolgoktól.

Magányosan élt a tengerközeli olajfák közé rejtett, verseiért ajándékba kapott villában, szótlan, mert nyelvük metszett szolgálók között, ritkán vendégül látott pályatársak és hódolók irigykedésének kitéve. Leginkább csak fel-alá sétált az átriumban, figyelt a tenger hangjára, sorokat próbálgatott a hullámok ritmusára, hogy aztán legtöbbjüket elfelejtse. Korán őszült mogorva férfi volt, arcán a konokság ráncaival. Unottan intézte gazdasága dolgait, s csak akkor töredezett le arcáról a feszültség maszkja, ha jófajta falernói bort ihatott, mindenki nagy megrökönyödésére, vizezetlenül. Bár ilyenkor az is megesett, hogy illetlen szavakat használt a császár athéni egyetemet megszüntető rendeletével és az udvarban uralkodó hízelgő csúszás-mászással kapcsolatban.

Romanoszt meghallgatta az Úr, s engedte neki megismerni azokat a kéziratokat, amelyek a mozaikkészítés gyakorlatáról és a nevezetesebb művekről íródtak. Sejtette, hogy ez az ára annak, hogy megérthesse az ellenfeleket, s hamarabb rányithasson arra a titokra, amely talán éppen a gyűlöletükben

rejtőzik, s csupán megfejtésre vár. Szorgalmasan jegyeztette gondolatainak összegzését, s csak tőle származik, általa maradt fenn némi töredékszöveg a mozaikkészítésről. (Pl.: A mozaikkép különböző színes részekből összerakott festmény. Az alkotórészek anyaga szerint sokféle mozaikot különböztethetünk meg. Leggyakrabban a kő-, az agyag- és az üvegmozaik fordul elő, de keleten találkozhatunk famozaikokkal és fémmozaikokkal is. A mozaikfestészet visszanyúlik az egyiptomiakhoz. Az egyiptomi mozaik azonban csak mint tablőfestmény szerepelt, és nincs ábrázoló szerepe. Az ábrázoló mozaikkép, úgy, mint a tablókép vagy mint a falikép, a görögöknél jelent meg. Anyaga elsősorban kő, mégpedig különböző színű márványból faragott apró kövecskék. A görögök technikáját fejlesztették tovább a római latinok, akik a kövecskékhez más anyagokat is vegyítettek, és ezáltal tarkább és csillogóbb hatásokat teremtettek... A vonalakat és a formákat igen erős kontúrokkal kell kirakni, a színekben pedig nehéz a különböző mélységek és árnyalatok átmeneteit megteremteni. A mozaikfestés azonban Konstantinápolyban a legfejlettebb. A mesterek főként színes üvegeket használnak, amelyek alapját, vagy pedig magukat a köveket, sokszor aranyozzák a hatás elérésére. Stb., stb.)

Négy év is eltelt, amelyet megrövidített Romanosz itáliai utazása. A ravennai San Vitale katedrális felszentelésén vett részt, s láthatta azokat a mozaikokat, amelyek szeretett s hiányolt városából érkeztek. Először nyílt alkalma arra, hogy közvetlenül s ne emlékezetből hasonlíthassa össze a két mesterműhely egy-egy munkáját, hiszen mindkettőtől érkezett ajándék a templom díszítésére – igaz, ellenőrzésükre és minősítésükre nem került sor, mert elkészítésükkor a császári házaspár nem volt a birodalom régi fővárosában, de Ravennába se utaztak. Holott a templom megépítése minden alattvalónak nyilvánvalóvá tette, hogy a székeshely visszakerült Itáliába, s ha nem is Róma, de Ravenna válik birodalmi központtá.

Romanosz megcsodálta az idealizált alakokkal benépesített mozaikfalakat. A szentély szembenálló oldalait borította a két különböző kéztől származó alkotás. Szépségük, ragyogásuk, csodájuk között lehetetlen választani. Egyformán hatottak, s kiegészítették egymást, mintha azonos teremtőjük volna. De Romanosz tudta, amit tudott; az ellenfelek – értesült a szárnyas hírekből – továbbra sem kíváncsiak egymásra, egymás munkáira s még csak köpenyszegélyük mintázatára sem.

Talán e művektől várták, hogy eldőljön a csak Romanosz által sejtett, majd megértett versengés, s megkaphassák a legelsőnek kijáró tiszteletet.

A költő hosszú és hideg délutánokat töltött a mozaikok összehasonlításával, állítólag olyankor alkalmas a fény a részletek megfigyelésére. A szentély boltívén a mennyek udvara, alattuk a földi udvar, Kelet minden hivalkodásával és pompájával.

A bal oldalra rakták a falművesek a Jusztiniánusz császárt ábrázoló művet. Az uralkodó kezében öblös, az udvari pecsétéről ismert aranykehely.

Jusztiniánuszt megelőzi a füstölőt lóbáló alszerpap, egy, az evangélikumok könyvét tartó szerpap és Maximianusz püspök – az egyetlen, akinek a neve oda van írva a feje fölé. A császárt e három méltóság, két udvaronc és gárdakatonák veszik körül. Mindegyik személy teljes arccal látható, merov és statikus törzzsel, annak ellenére, hogy a formák lágyak és testetlenek. Romanosz úgy képzelte, hogy a császár kíséretével éppen csak bevonult a templomba, s valami oknál fogva – talán a szemközti látványért – hirtelen mindenki hátrafordult, és rövidesen tovább fognak haladni.

A ruházatok nagy felületűek, s különösen gazdagok fehér és bíbor színekben. A katonák öltözetében sok a fénylő zöld és vörös tónus. A fal figurái közül Jusztiniánusz és Maximianusz hívta fel magára leginkább Romanosz figyelmét, az előbbi piros diadémjával és kerek glóriájával, mutatva uralkodói hatalmát, míg a másik püspöki jelvényeivel, palástjával, keresztjével és szalagjával. Ami Maximianuszt illeti, Romanosz megállapította, hogy a képmás reális. A mozaikkészítő is ismerte a püspök éteri, aszott arcát, jellegzetesen vibráló, nyugtalan és metsző kék szemét, gyér hajfűrtjeinek rakoncátlankodását, magasságát — szóval gráciáját. Romanosz mindenkit fölismert a képen – egyvalaki kivételével. Megismerte a katonákat, az udvari kíséret alakjait, meg a püspök és a császár mögött álló Julianusz Argentariust, azt, aki Itália praetoriusa volt, és a császári hatalmat képviselte a templom fölszentelésekor. Az a személy a képen, aki nem hasonlított önmagára – Jusztiniánusz volt.

A szentély jobb oldalán, pontosan a császárral szemben volt a Theodóra császárnét ábrázoló mozaik. Az asszony kezében ékkövekkel kirakott serleg – Romanosz sokszor megszemlélhette Konstantinápolyban az edényt, mert mindig Theodóra kézközelében volt, s ánizsos szájfriessítő folyadékot tartalmazott. Az uralkodó feleségét két polgári méltóság előzi meg, és udvarhölgyek sokasága követi. A költő tapasztalhatta, hogy Theodóra inkább látszik a tróntermet elhagyni, mint a templomba belépni; még azt is sejtette, hogy hová indul: egy függönnyel félig eltakart hálószobába. Ezen a mozaikon is rendkívül sok a fehér és a bíbor, és itt is olyan élők és fényesek a színek, hogy Romanosz akár megtapinthatta a hölgyek selyemruháit és a súlyos drapériákat.

Theodóra gyöngyös, ékkövekkel gazdag diadémmal ékesített, bő bíbor palástban van, amelynek az alsó szegélye aranyhímes. E hímezés azt a jelenetet ábrázolja, amikor a három király ajándékait viszi a megszületett gyermeknek. Nem kétséges, állította Romanosz, hogy a művész, aki a császárné ruhájára mintázta ezt a jelenetet, összehasonlításra ad alkalmat, s lényegében a következőt sugallja: ahogy a bölcsek viszik ajándékaikat a kisdednek, úgy ajánlom fel ajándékomat a templomnak.

Amíg Jusztiniánusz paneljén rajta kívül még két feltűnő személyiség van, addig a másikon csupán Theodóra dominál. Magasabb is a többi asszonynál. Romanosz csupán két hölgyet ismert föl az arcáról, Antóniát

és Giovanninát. Ravenna elfoglalójának, Belizariusnak feleségét és leányát, akik – mint Romanosz értesült a caesareai Procopiustól –, a császárnő közeli barátnői. De a költő bizonyos lehetett abban, hogyha keresné, megtalálná a mozaikalakok többi élő mását is – egy kivétellel. Mert bizony Theodóra képmása sem hasonlított a császárnéra.

A szembenálló két alak tekintete egymásba fúródott. Az egyházi ünnepség résztvevői állították, hogy a császári házaspár földöntúli szerelme az, ami az egymásra szegeződő szemekből sugárzik. Tagadhatatlan, hogy a mozaikok egyformán szépek. De leginkább a két alak, s arcukban a két szem, ami bárkit csodálatra és hódolatra kényszerít.

Romanosz nagyon vágyta, hogy hajdani kérését teljesítse az Úr, s a két mestert testi valóságukban megismerje. Vélte, nem lehet köztük különbség, s annak ellenére, hogy nevüktől megfosztva kénytelenek élni, sohasem fogják elfelejteni őket. Halhatatlanok.

Sietett vissza Konstantinápolyba, hogy írásban rögzítse négy év világharásának hasznos tapasztalatait, beszámoljon tudásáról a császári tanácsadóknak, s ha az Úr is akarja, újabb himnuszokat írhasson a földi szenvedésről és az égi boldogságról.

Néhány hétig gazdasága dolgai foglalták le. Tudomására jutott, hogy a ravennai San Vitale Jusztiniánuszt ábrázoló mozaikját a császárné műhelyének eunuchja, a Theodórát megörökítőt pedig a császár szír mesternője készítette. Hát eszébe is ötlött, miszerint a mesterek gyűlölködésének iszonyú következménye, hogy sem a császár, sem pedig a császárné képmása nem hasonlít testi valójukra.

A mozaikkészítők olyan idealizált alakokat alkottak, amelyekkel tudásukat bizonyítják. Magukon kívül semmi más nem érdekelte őket. Egyik is, másik is olyanán akart lenni, amilyennek Jusztiniánuszt, illetve Theodórát ábrázolta.

Romanosz, hogy erre ráébredt, véglegesen visszavonult töprengésre alkalmas villájába, abbahagyta a történetírást s abba a himnuszokat. Időközben kiürült Konstantinápoly is, egyre többen települtek át Ravennába, magukkal víve családjukat, vagyionukat, félve a székhelyet fenyegető barbár betörésektől.

Holott az Úr teljesítette kívánságát. Egy reggelen zárt hintóban kihozták hozzá az eunuchot, majd annak távozta után a szír asszonyt. Nem beszélt velük egyetlen mondatot sem, csak hosszan fürkészte kezüket, természetüket, arcukat. Aztán, hogy egyedül maradt, itta a falernói bort, s nem mert szólni senkihez. Az egyetlen volt a Keletrómai Birodalomban, aki nem csak látta, de tudta is, hogy a két mester, aki sosem pillanthatott egymásra, a ravennai mozaikra ellenfelének pontos arcképét rakta össze a kövekből. S a költő megértette, hogy mitől oly zaklatott a két képmás egymásba fúródó tekintete.

*

Napokig feküdtem betegen. A szálloda tulajdonosa orvost hívatott, de nem emlékszem alakjára. Külön szobát kaptam, amíg nem enyhültek reuma-

tikus fájdalmaim, s nem mehettem ki a hóvesztett városka tavaszodó utcáira. Különös álmaim még visszatértek. Az utolsó ravennai éjszakámon ismét a homlokomon éreztem azt a keskeny és hűvös kezet, amely akkor érintett meg, amikor a San Vitale mozaikjainak megtekintése után rosszul lettem.

– Megtalálod – suttogta.

– Ki vagy? – kérdeztem.

– Hiszen ismersz – szólt szomorú hangon.

Felnyitottam a szemem. A félhomályban ott ült a szürke tekintetű ember. Egy nagy karosszéket tett az ágyam mellé, közelebb hajolt, hogy jobban láthassam az arcát.

– Romanosz! Romanosz Melodosz.

Bólintott.

– Tudom, hogy miért hallgatott el a művészeted – ültem fel. Visszanyomott a párnák közé.

– Addig nem tudhatod, amíg beszélsz róla – dőlt vissza karosszékébe.

– Igen – motyogtam. Csak én éreztem, hogy befestette arcomat a vér. Hallgattunk. Hajnalodott.

– Nem tudtam, hogy szír vagy.

– Nem érdekes.

– Hiszen ott a másod a San Apollinare Nouvo-i menetben! A zöld palástos király...

Leintett. De folytattam.

– És Theodóra palástjának aranszegélyén, az ajándékokkal!

– Ez sem érdekes. Csak az, hogy ne kínozzon többé a mozaikkészítők betegsége.

– S erre megtanítasz? – kérdeztem félálomban.

– Már megtanultad.

– Elmúlt?

– Tulajdonképpen nem. De nem érzed.

– A testem sem?

– Igen, az sem.

– Szóval, nincs minden testhez kötve!

Fürkészve nézegetett. Átfutott arcán egy grimasz; látszott, nem tudja eldönteni, hogy a tiszteletlenség vagy a bölcsesség hangján szólítottam.

– Mi lett a mesterekkel? – jajdultam fel, hogy fölállt.

A nap már besütött az ablakon.

– A mesterekkel? – tétovázott. – Természetesen meghaltak.

– Ennyire egyszerű?

– Ennyire – sóhajtott. – Nagyon szép emberpár volt.

– Menned kell – néztem a bíbor fénybe.

– Mennem. Akarsz még tudni valamit?

Féltem, próbára akar tenni. De együgyűségem és nagyravágásom elbutított. Hát megkérdeztem:

– Mi volt az utolsó írásod?

Elkomorodott. És helyettem szégyenkezett. De válaszolt.

– Arról a képről szólt, amelyet keresel. Ha jól tudom, fennmaradt! – s legyintett.

El sem búcsúzott, úgy tűnt el a szoba drapériái között.

Délelőttre egészségesen ébredtem. Összecsomagoltam, megfizettem a gyógyulásomon hitetlenkedő orvost és a szálloda tulajdonosát, és hazaindulásom előtt még elmentem megnézni a San Vitale császári mozaikjait.

Ekkor fedeztem fel Theodóra mozaikján egy különös részletet. A szökőkút félig takarta s a fellebbenő függöny mögötti hálószoba falán egy mozaikkép van kicsi kövekből kirakva. Egy hálószobát ábrázol, ahol alvó férje mellett egy meggyötört tekintetű asszony virraszt, s reménytelen szerelemmel nézi egy ifjú ágy fölé akasztott képmását. Az meg sem döbbenett, hogy az alvó férfi a pénzérméről oly jól ismert Jusztiniánusz arcképét viselte, az asszony pedig a bullapecsétek Theodóra-arcmását.

Az ifjú vonásai is ismerősek voltak. Megfigyeltem, a szemelja olyan apró kövecskékkel van árnyalva, amilyenekkel tudomásom szerint sohasem dolgozhattak a mozaikkészítők.

Tehát elhallgatok.

Sártök

A világháborúban vásárolt (vagy rabolt?) talján szerből egy darabot beáztattunk a hajnalban merített kútvízbe, addig, amíg nem lett narancsnyi és sárga. Ha abból haraptunk, hamarosan fostunk, s nem küldtek iskolába, maradtunk a tanyán, őrizni a házat. Nagymama sápítozott, hová tüntettük ritka fogyasztószerét, nagypapa átkozódott, mert megettük a rühatka ellen való méregdrága lósúrolóját.

Teniszlabdát fogdosok; nyomkodom és görgetem, kiszökik belőle a levegő, puha lesz, akár a sártök. Vigyázom a szavakból épített törekeny szerkezeteket.

Marokkó

Hatalmas drótkefe állt a fészkerben, két ló tudta onnan kihúzni, amikor a hegyi embernek eladták. Akkorra elkelt a cséplőgép, az eke is, majd az egész kovácsműhely. De minek is őrizte volna tovább a drótkefét nagyapám, ha nem volt földje, amelynek gabonavetését tavasszal és októberben, tarlóját júliusban megfésülje, kibogozza belőlük az idegen gatz, szemetet, beállítsa a növényirányt, agyonzúzza a sáskákat.

Napokig készült a marokkóirtásra, pontosan, idejében, azóta hogy a házról leették a zsúptetőt, aratás végével megvárta, hogy behordják a szalmát, s nekiállt kefélni, mert elvitte volna a szégyen, ha mint a szomszédok, fölégeti a tarkót. A tűz, tudja, cserépkérget éget a földjére, silány cserepet, ami megfojtja az őszi vetést.

Ötször vedlett júliusra a marokkó, és szárnyassá változott, hogy csapatosan más határba repüljön. De addig mindent leleget, nem áttal a bodzához nyúlni, hát nagymama is hánytta ellene a keresztet. Végül ezért találta ki az öreg a sáskazúzógépet, s gondos kisgazdaként így vette fel ellenük a harcot.

Nézem az ecetben eltett utolsó marokkót, ennyi maradt hetven évvel későbbre az öregből. A lóvontatta drótkefe meg valahol messze, egy hegygerincen, felfordítva szálazza a felhők lógó hasát.

A vice

A polgármesteri hivatal alagsorába költöztették a gyűjteményt. Most ott az ajtajánál a megállítótábla: téglamúzeum.

Karakal

Mit akar tőlem? Két napon belül negyedszer bukkanak különböző szövegekben a sivatagi hiúzra. A sztyeppéket nem ismerem jól, különösen nem azt a részüket, amely homoksivatagokkal határos. Igaz, a nyúl-húst megeszem, s amint hallom vadász ismerőstől, Indiában a karakalt tapsifülesvadászatra idomítják. Talán szólnom illene B. A.-nak, hogy veszélyben fajtatiszta vajdasági cuniculusa, előbb vagy utóbb beszerzek egy fakósárga, éjjeli ragadozót, és akkor jaj közepségünk legjobb nyúltulajdonosának. Mindeddig nem tudtam olyan szöveget elképzelni, amelyben ne zavart volna: sivatagi hiúz. Most meg a lehető legnagyobb természetességgel kétszer nevezem nevén. S máris itt ül az ernyedt benjáminos fikusz alatt, legyen huszonöt centiméteres farkával s varrónők agyonhasználta mércéjével ellenőrizi, megvan-e a hossza nulla egész hatvanöt méter.

A harangfejtés

A harangfejtést ott alkalmazzák, ahol a kősótelep vagy tömzs elég vastag és szilárd ahhoz, hogy benne nagyobb, harang alakú üregeket lehessen vájni. A harang kivágását felül kezdik, és az alját egyre szélesebb alapon fejtve, mind jobban kitágítják az üreget, mígnem eléri a kősótelep fekjét alkotó kőzetet. A magyar sóbányákban főként ezt a fejtési módot követték, és néhol óriási üregeket mélyítettek a kősóba. A vízaknai bányában egy százkilencven méter mély harang van, amelynek művelését 1816-ban hagyták abba. A szabadságharc idejében, 1849. február 4-én háromszáz elesett bakonybéli honvéd holttestét hányták bele ebbe a hatalmas üregbe, amelyet 1890-ben egy szokatlan nagy felhőszakadás színültig megtöltött vízzel, és ekkor a holttestek, amelyeket az üregben levő tömény sós víz teljes épségben megtartott, a felszínre kerültek. A katonák zubbonyát annyira kikeményítette a kősó, hogy ha hozzáérték valami fémtárggyal, azok kongtak, mint a veszprémi Margit-szeg bronzbarna, köhögős kisharangja.

Lóhátton, vágtaival

A bambuszból készített hintaszéket önző mód akkor hoztam a szobámba, amikor az üres volt. S hogy bekerültek a polcok, az asztal és a szék, többé nem lehet kivinni. Az egyetlen tárgy, amit, úgy tűnik, véglegesen magamhoz zártam. Pedig ritkán használom, s akkor is a régi magyar próza stílusformáit tapasztalom forró kávé mellett, vagy pohár bort ízlelgetvén nagy felindulásban. Olyankor aztán benne is felejem a tudás könyveit, hintázzanak még maguknak valamicske időt, mint a befogott sólymok, ha vadászuk arra neveli, sapkát vonva éles szemükre, s rákötve őket mozgékony fűzagra, hogy megszokják, és ne riadjanak majd, ha lóhátton, vágtaival viszi gazdájuk.

Irányszabó, mérges idomár

Spanyolnádból metszett mutatóvessző áll a sarokban tekerccsé sodort plakátok, bedobozolt diaképek között. Ezzel kaptam körmöst bal kezem egybe fogott ujjaira, ha úgy ítéltetett, s ez, ami kapargatta a fekete táblára rajzolt krétaporos, nagy magánhangzókat, amíg meg nem neveztem őket. Két vége vörös, keleti sárkányvérben ázott, az gyantásodott rá még Malajziában, hogy rostokra ne szálaódjon, ha egy mozdulat eredményeként mutatnia kell a lentet és a fentet, a földet és az eget, a múltat és a jövőt, az errét és az arrát, az ittét és az ottot. Változzon bár sétabottá, horgászpálcává, porolórúddá, az marad, ami volt, irányszabó, mérges kis idomár.

Az egy, az, ami

Csak terpeszkedni a padon, alaposan beleterpeszkedni a tavaszi délelőttbe, élvezni az egységbe állást, a zsongást, az apró változásokat és a nagy mozdulatlanságot. És akkor elmegy előtted a szomszéd hároméves lánya, madzagon húzza a facsimaszt, belemosódik a fűszagba, az esőután illatába, majd feltűnik a kényelmesen vitorlászó sirály, majd több, még. Átveszed a pad melegét, tapogató az izzó, pattogó festékfoltokat, csak ennyi, ennyi, ismételve, míg fölszikkadnak az aszfalton szétterült tócsák, morzsolod a lábadozó dűlt kölyökkutya pamutfülét. A vár szigorú vonásait leolvasztja a fény, a börtön rácsait kifűrésze, csengnek a mélybe hullt vasdarabok, anapestusokat koppannak az omlás ellen megerősített sziklákon, mészke-rövid, mészke-rövid, beton-hosszú. Betelepedtél. Kocsizaj, de az is olyan békességes. Innen nem elmenni, akkor sem, ha minden gesztusodat ellenőrzik, postádat kilopják, s nem kapod meg kedvenc folyóiratodat, ha langyos és habos a söröd, és éjszakánként brigantik rátámaszkodnak a kapucengőre, kukákat gurigálnak és kitépik az évtizedes levendulákat; itt maradni, közel a kolostori orgonához, amelyek virága inkább szürke, mint lila, a ketrecét elhagyni képtelen albínó tigris is elnyúl a sarokban, középen tollhegy szántotta orra szívárog. Döntened sem

kell. Nincs erő, mely áttaszígalna a másik térfélre, hiszen az nincs, nem létezett és nem lesz. Csupán az egy, az, ami van. Megdolgoztatott izmok remegnek a bőröd alatt. Még emlékeznek a félelemre, hagyd rájuk, nekik ez a feladatuk, ennyi benned, ami állati s atavisztikus.

Várnagy

Van egy hungarocell-léces korszaka, amikor vonzódik azokhoz a művekhez, amelyekből valaki kikaparta az emberi alakokat. A háttér, az éljen! Abban benne az öröklét, ami a figurákból rendre hiányzik. Egy kirándulásból a zuzmósárga aranykúpok között annyi marad, amennyi karáttal mérhető. A karátban meg ott a szentjánoskenyérfa foggal roppanthatatlan magva s a hosszú hajóutazások néma barátainak gyöngymorzsolása, míg nem megpillantják a világítótorony jeleit az imbolygó parton. Hogy szíge-ten vagy a kontinensen lobban-e a fény, a megvilágított területnek mindegy: annyi marad belőle, amennyi tetten érhető.

Szöszmötöl az elfedéssel, a vastag olajmázba vagy a formákba vegyüléssel, eljárásokat talál a közömbösnek állított háttér pályfordulásai ellen, és pontosan tudja, hogy ezzel mit is képvisel. Idomult a személytelen személyeshez: befelé fordult szemmel mustrálja a kijegecesedett gejzír ásványrétegeit. S utálja, hogy ennyire bölcs.

Lóca

A betonkorlátra szerelt öt deszka része volt a lakók kevés közösének. Bekerítette a tévedésből az udvarra került feketefenyőt s az alája dobált csikkek, üdítőüvegek-kupakok, papír zsebkendők és óvszerek garmadáját. Ez utóbbiak az okai, hogy sosem ültek le a padok valamelyikére, sőt messze kerültek. Egyébként egy fel nem robbant szilveszteri petárda (amit az oroszok harcászati események indítására használtak) is korhadt évekig a fenyőfűk között.

Az udvaron a pihenőket is vastagon belepte a por és a korom, senki nem tisztította, mosta őket; ha valaki a kóceráj vásárlói közül nagy ritkán le akart valamelyikre ülni (általában nem tette, az ilyen boltokba járóknak erre nincs ideje), akkor tenyérrel lesöpörte. Az éjszakai vendégeknek, akik szabadban kívánták elfogyasztani sörüket, azoknak, természetesen, mindegy volt. Lassan a betonöntvény aljához telepedett a hónapok alatt meggyűlt hulladék, és visszaemésztődött földdé. Gyomok nőttek belőle, amelyek aztán rendre virágoztak, s magot hullattak. Az udvar pedig olyanná vált, amilyen a belvárosi udvarok lenni szoktak. Hasonult.

A környék lakóin rajta maradt a *lócás ház bérlei* kifejezés: pedig a pad nem lóca. S azután is a lócás házba mentek élesztőért, tejszínért, gyufáért a negyedből, hogy a vastalpakból kirozsdásodtak a csavarok, s az ülőlapokat hóna alatt elvitte egy éjszakai vásárló. Kétségtelen, hogy éppen erről az ülőalkalmatosságról látható leginkább augusztus tizenhetedike és huszonegyediké között a Földet megközelítő Hattyú meteorraj darabjainak csillaghullása.

Ennyire egyszerű

Vége.

Ancsa

Reggeli utunk a várkapuhoz vezet. Ott, a lejtős utca tömbházának felső emeletén, amelyre a vároldalról feltöltött függőfolyosó támaszkodik, lakik a fehér, törpe puli. Jobb szeménél vörhenyes a szőre, ettől riadt és embergyűlölő. Pulink őt kedveli minden kutyák közül leginkább. Amíg a párkányon könyökölve kiugatja az erkélyre Ancsát, általában a Séd-völgy legszebb épületét, a monarchiasárga püspöki pavilont nézegetem. Pedig mégsem azt: a téres, megcsúfolt parkját. A falsárga miatt a zöldek fénylenek körülötte, a haragos lápi füvek, a molyhos ezüstzöldek, a villogó égerek. Valaha liánzó lilaakác és törékeny sárga hólyagfa vehette körül, s talán hars trombitafolyondár és kanszagú puszpáng. Lőrinc pap idejében e nyári lak helyén tivornyáztak a középkor talján földről menekült klerikusai, s döntöttek sorsról, adóról, egyetemi tanoncok dolgairól. A királynét megkoronázó veszprémi püspökök mindig ismerték a mediterrán jólétet.

Dugót azonban csak Ancsa érdekli: felfoghatatlan számára, hogy egy erkély rácsa mögött miként lehet minden mozgástól megfosztva élni, legalább annyira, mint nekem, hogy a püspökök hatalmas kerítések, kőfalak, szűk folyosók között miként teljesíthetik sajátjuknak ismert sorsukat. De lehet, hogy bezártságukat feledtették a kuszán és tébolyultan burjánzó kúszók s gömb alakú örökzöld növények. Amelyekből mutatvány, ha maradt egy-két eldugott helyen, mint a dombtető méhesében vagy a jószágkormányszóság málló falzugjaiban.

Amíg Ancsa kasztanyettás farokkal kikényeskedik Dugóhoz, kénsárga, kinyúló támfalait meglengeti a nyaralóház, nehézkesen a levegőbe emelkedik, és egy városhoz méltó kör megtétele után pontosan visszatelepszik eredeti helyére.

Passzusok

Ha találkozunk, kutyákról beszélgetünk. Minden mással fölbosszant, oly határozott és egyképpű a gondolkodása. Nem átallja a klasszikusokat kivonatossan közölni; hiszi, senkinek sem több az életműve húsz-harminc mondatnál. El is fogadnám, ha nem látnám, ezek a csonkolt passzusok csupán ráütnek, de akkorát, hogy agyonverjék e megyei irodalomtörténészt. V-nek, aki tanúja beszélgetésünknek, annyi a megjegyzése, hogy ez az ifjonc, firkászból önképzett filosz Hamvas Béla özvegyének képzeli magát.

És még sincs

vége.

Óriás kabóca

A kertbe tévedt óriás kabóca néma. Hetek óta él az Althan-ringlón, bár-mikor ellenőrizhetem, ott találom. Tihanyból érkezett, s bár délszakra el-terjedt, de ott is őshonos. Ahányszor megpillantom, annyszor jut eszem-be, hogy csak magyarul tudok hallgatni. S hogy nem fogok tudni mit írni, ha majd lehet írni.

Reggel a fény

Tegnap rendezkedtem a dolgozómban. Két hónapig, amíg képtelen voltam betűvetésre, könyvre halmozódott a könyv, a folyóirat, a fontosnak hitt fecni, fadarab, a manzárdszoba süllyedt az elhasznált tárgyak renge-tegében. Miután reggel megszédültem, nekiálltam almozni. A friss próza-köteteknek három polc helyet csináltam, a lexikonok, kézikönyvek átma-sírozta a hátam mögé, a sehová sem sorolható kiadványok föl, a plafon alá. Hirtelen ötlettel a regények közé raktam a kilenc kötetnyi, összövegeket közreadó Rejtő-sorozat. Eddig nem volt állandó helye. Csöppet sem furcsa, hogy a regények közül csak azokat tűröm meg magam körül, ame-lyeket évente legalább egyszer kézbe veszek. Hiába Tolsztoj, Mann vagy Illyés-származék valamelyik, ha nem kívánczik olvasásra, semmi helyük a közelemben. Egyedül a versek, amelyek – tetszenek vagy sem – a polco-kon maradhatnak. Azok között nem is egy, amelyik nyolcadik-tizedik érintésre nyílik meg. És újabban az esszék. A versekben élni, az esszé-kben dolgozni lehet.

A Márai-köteteket áttelepítettem az esszék sorába. A Cs. Szabókat meg a regényekhez. De azért egyet-egyét az asztalomra helyeztem, hogy vele kezdjem a következő órát. De, amikor beléptem a szobába – kezemben a kellően elhűtött fél feketével, cigarettadobozzal és ólomüveg hamutartó-val – vissza- (vagy bele-?) hőkölttem a folyékony fénytől (-be). Az *Ikre-k ha-va* és Remenyik *Nagytakarítása* között vakítva sugárzott az összRejtő.

Meszelt falon

Húgom esküvője után kértem el anyámtól a hamutartót.

Kisgyerekként, ha felébredtem, de csupán a tavaszvasárnapi reggeleken, ez állt az ágyammal szemközi polc alsó lapján, ahová rézsút vetődik a nap-sugár. Vékonyka ez a fény, alig bambuszpálcányi, de a csiszolt üvegtesten eltörlik és szivárvánnyá bomlik. Szivárványék ragyog a meszelt falon.

Napszél

Az arácsi nádasban a múlt század végén aranszakálok éltek. Ezek a pu-li nagyságú, de kevésbé szőrös állatok e század ötvenes éveiben kipusztul-tak Görögországból is. Ma csak Orebišén, dalmát-föld kinyújtott félszige-tén, Peljesač közepén élnek, egy magas hegyen. Nyáron oda szerettünk

volna utazni, de nincs rá módunk – lakásunk vajdaságiakkal telítődött. Amiről tartottunk volna ott, az itt következett be: a házunk előtt parkírozó kocsinkba lőttek, s verték be jobb oldali ajtaját.

Még a kék autó mellett feküdt a megölt tizenhét éves fiatalember – lábát láttam az ablakból, zoknijába a jugoszláv zászló színei voltak belehímézve –, amikor lilává válik a esti ég és tajtékos felhők rohamozzák a várost: a Bakonyból érkeznek, az ősbükkös felől, ahonnan még soha nem jött egy sem. Ólmosan áll a levegő, mégis zúgnak a bokrok levelei. Az ablakunk alatti berkenye koronája kettéhasad.

Bekapcsoltam a számítógépet, de semmilyen program nem jelenik meg a képernyőn. Telefonon riasztottam e masinákhoz értő ismerőst, aki nekem mindig úgy magyarázom el gépem hibáját, hogy mindazt az utasítást, amit begépelek, megismétli saját gépén. Most azonban az ő számítógépe is rossz. Másnap reggelig bütyköl, morgolódik, s ahány számítógépes szakembert csak felhív, mindegyikük arról panaszkodik, hogy használhatatlan a szerkezete.

Reggel, amikor az égről lekopott a fakó lila, ismét tudtam dolgozni. Akkorra állt el a napszél.

Sörétgyár

A megdarabolt agyagdomb tetején áll, század eleji teleszkóp, modern Babel tornya. Jófajta ellapított vörös téglából készült, messziről tűztoronynak vélnéd hatalmas és szögletes ablakai miatt. De ha közelről vizsgálod – ha már fölkaptattál a vékony húsú cseresznyék, fosószilvák között a juh-szaros ösvényen –, láthatod, ez valami más építmény, csalafinta torzó, sajátos szerkezet. Közepében, egészen az épület tetejéig, gyűrűs kút áll, igen, félig a levegőben, mert minden második abroncs hiányzik e hengerből. Ezt az oszlopot fogja és tartja a téglagúla, csapott csúcsán kicsi terasszal. Ott áll a meddő asszony – mindig a szabad ég alatt –, orcára kötött kendővel, gyuladt szemmel, aki kézzel tekerte a sörétrést, amelybe markos, púpos társa öntögette a siftergő ölmot. A friss, alig dermedt fém belepotyogott a kútba – hogy mire aláhull, kissé lehűljön, ezért a gyűrűk hiánya. Az épület alatt is mély üreg, vagy ötven méternyi, persze vízzel telve. A közeli csatornából nem szívároghat bele annyi, hogy estére ne párolná el a belézuhanó több százezer forró ólomköpet. Naponta kétszer emelik ki – az épület alá fúrt pincében dolgozók – alkalmas szerkezettel a kút elhűlt, görgeteg kincsét, és százasával dobozolja diszkrét, zöld skatulyákba az úri vadászoknak.

Bámulom ezt a rettentő épületet. És nem értem a domb növényeit – sápadt leveleik mutatják: ólomhiányos mind.

Alkalmas szer

A révkapitány háza mellett, ahol háztáji Napokat szüretelnek februárban, lustálkodik egy szikla hátán a *chrisanthemum*-malom. Nem látom be,

miért oly fontos ez Cholnoky Jenőnek, hogy fél oldalt elmélkedjék róla. Miszerint tavaszvégtől gyűjtik össze a virágot a karsztokon, lefosztják rólu­ luk a fehér szíromleveleket és a sárgaszín közepet árnyas melegben átszá­ rítják. A papirosra szikkadt csöves virágokat aztán kallós malomban por­ rá zúzzák, és különböző, házi csípő és szűrő rovarok ellen ajánlják alkal­ mas szerként. A földrajz tudósa azt is megjegyzi, hogy a februárban érő adriai mandarin héja hasonlóan jó a tetvek, atkák, szúnyogok, legyek és bolhák ellen, akárcsak a tihanyi levendula, de mégis a legkitűnőbb a *chri­ santhenum*por. A franciák is ezt veszik, pedig az ő déljükön is állítanak elő efféle házi praktikumot.

Sétálok az Óváros terén, jöttömre s kutyám kaffogására szétfröccsennek a purgyék – riadt itt a Dugó kiáltásokkal. A kővázás korlátan Síva-csöpp­ ség: anyja kurkász a hajában, s ha megtalál egy serkét, fogaival roppantja ketté. Minden nap találkozhatom tetvészkedőkkel. És ebben a pillanatban értem meg, miért van tele a századelő valamennyi veszprémi nyomdater­ méke az egzotikus hangzású dalmátpor hirdetésével.

Vihar

Szerinte meg kellene írnom Veszprém-kalauzomat. Azért – idézi az ál­ talam lelt axiómát –, mert csak a kék szeműek látják a vihart.

Strenner főkertész

Ha a Szabadság (volt Halpiac, majd József Attila) térről elsétálok a vil­ lanyrendőrig, s ott néhány lépést teszek a Brusznai Árpád (volt Bajcsy- Zsilinszky Endre, Budapesti, Palotai) úton a fás bazsarózsáig, hogy meg­ kezdem sétám a Kossuth Lajos utcán a Fő tér (Münnich Ferenc tér) irányá­ ba, akkor jobbra találok Dunántúl legszebb díszkertjét. Nincs olyan nap, amikor ne nyitna benne új virág, ne mutatná pompás, fél éjszaka kialakí­ tott formáját egy-egy cserje. A domb tetejére épült sárga templomocska tö­ vénél hajnalonta látogatom a három vadcitrombokrot.

Tavasszal rajta lakmározott a város összes pillangója és lepkéje. A szí­ nes szárnyak között alig vettem észre a porcelánszirmokat. Zöldellnek a termések, ha hinni lehet a szakkönyveknek, télen rajta maradnak a gallya­ kon, töppedve, sárgán. Egyébként limonádét lehet belőlük készíteni, már aki tudja, mik ezek a növények. A főkertész – vagy húsz éve építgeti lak­ helyünk parkjait – tudta, arra a helyre ülteti a keleti növényeket, ahol haj­ dan a zsinagóga állt: s a zsidók kultikus növényének, a cédrátnak a vad­ citrom a nálunk kitelelő rokona.

Otthonosságot ad ennek az embernek a tudása. A püspöki jószágkor­ mányzóóság szétfűrészelt maradványparkja közepébe kék cédrust ültetett – annak a fajtestvérét, amely egymagában áll a püspöki palota látogatók­ tól elzárt függőkertjében. A Kálvária-domb alatt, ahonnan a legtöbb ló­ gesztenyét kifordították, augusztusban virágba boruló gesztenyecserjét te­

lepítettett. Széljárta helyekre meg téli jázmint, egybibés galagonyát, amelyek ott pompáznak kétezer éve a balácai római villa átriumának freskóin.

Mozzarellás arany kenyér

A hirtelen estével érkeztek a térre, elegáns, halk járművekkel. A száznegyvenhét lakókocsi két órán át forgolódott, mígnem mindegyik megtalálta a neki alkalmas helyet. Mire leállt az utolsó motor, már *bracioline d'agnello ai ferri* illata szállt, meg csörögefánké és mozzarellás arany bundás kenyéré. Vacsora múltán a fiatalabbak lampionokat feszítettek a kocsik közé, kutyákat sétáltattak, és táncoltak a színes fényekben. A legnagyobb jármű ajtaja fölött vörös lámpa égett, a lépcsőn sorba álltak a családapák.

Árnyéknevelő

Azóta gyűlölöm a hattyúkat, amióta egyikük megtépte kevés hajamat. Az első balatoni hattyúpár tojója volt, még a nyolcvanas évek kezdetén történt, hogy egyszer túl közel merészkedtem hozzá. Hát annak a koromkarimás szeműnek egyik leszármazottja fészkelte be magát a bambuszligetbe, ott sziszeg, s csavargatja nyakát fészken, két tojásán.

Körbesétáltam a facsoportot, a hattyú fehér kígyónyaka rendre felém csapkod. Akkor akadtam fenn a szobron. Kőrösi Csoma Sándort másolta.

Füreden mindenféle mellszobor, emlékfa és nyaraló van. A hely szelleme szeret felfuvalkodottan aktualizálni. Mindez nem érdekel. Csak ez a folyton hajladozó bambuszcsoport, küsz alakú levélkéivel, hártyaviasz-zöld színével. Amelyek közé befúrta magát a halszagú bütykös hattyú.

A kánikulában nem tudtam más könyvet forgatni, csak Hajnóczy Rózsa *Bengáli tűzét*. Ő, ha Dardzsilingben volt, a Felvidéket idézni vonult a Csoma sírját övező bambusz- és hortenzialigetbe. Gondolom, tőle kaphatták a helyiek a példát, s ültettek az emlékhely köré bambuszt. A magasba törő növény szerencsére eltakarja Rabindranath Tagore romantikusan szétilált alakjának szobrát.

Igen, Tagorét se szívelem. Most éppen azért, mert frissen fordított Jókai-esszéjét olvastam: írónk egyetlen regényét ismerte csupán, de annak alapján az egész korai magyar írásművészetet tapossa. Neki nagyon gyanús és esetleges az az irodalom, amelynek csak ötszáz éves előzménye van. Képtelen észrevenni, hogy Jókai, még ha néha naiv is, olyan teljességben tudja megírni valamennyi művét, amelyre azóta is áhitozik a darabokra széthullott világ. Jókai, esetlegességeivel együtt kiteljesedetten hiteles, nincs hozzá hasonló a magyar prózában.

Tagore meg nagy filozófiai buzgalmában, hogy az indiai kultúrákba becsempésszen valami európaiat, összehord hetet-havat, pávát, cukornádföldet, arékapálmát, kakaóbabot, selyemtopánkát, de két pénzszerző, csinnadrattás körülja között be nem bújt volna egy bambuszligetbe, árnyékot nevelni.

Nézem a hattyút, hogyan túri a vízből kikecmergő, idétlenül totyogó társait. Jönnek vagy ötvenen, körbeállják, sziszegnek, összedugják fejüket,

csőrt csőrhöz kocogtatnak. A kemény nyaktollak vitorláin mozgékony, piros tolltettek.

Bekapcsolom az autórádiómat: mondják, Moszkva utcáin tankok, páncélos hadijárművek. És hogy a katonák a tüntetőkkel fraternizálnak. S hogy a szovjet tévé éppen a *Hattyúk tavát* közvetíti, ha éppen nem az új rezsim tiltásait.

A növényevő Hold

A japáncseresznye, amely virágzásakor csupa visító csecsemőrózsaszín, egyébként meg vadszilvára hasonlít (s levélfonákja júniustól alkoholista-vörös), csak azokon az éjszakákon suttog, amikor telehold kóvályog a Bakonyban. Ilyen szürkületkor kezd hullatni a leveleit, reggelre törzsközépig áll az avarban. Aztán négy hétig semmit sem enged el gallyairól, elkerülnek a madarak, csavart-görcsös tövébe sem húzódik kóbor állat. Koronája féloldalas, belerokkant a szélnyomásba. Akárha viharokat ismerő hegymon állnak, pedig csak a szecessziós színházépület és a halászcseré (itt Petőfi is aludt egyszer) közötti résben. Ahol senki nem szeret padra ülni.

Szirupszín madárbirsek

A velemi kertet, Gecser Lujza volt életterét, amely nincs messze a téli libanoni ciprustól, még mindig látom – nem a tudatom: a szemem, az orrom, a tenyerem emlékszik rá. A hamisciprus fojtó szagára, az íriszek kék bársonyának illatára, a szirupszín madárbirsekre, vadtulipánokra, a kusza, szöszöske szárú egynyáriakra.

Elkülönített teremben állították ki az emlékezők: négy, milliméter-hálós A/4-es papírdarab, rajta a kert filctoll-kontúrja, s egy-egy pont, a növények helye. A lapszálon a növények megnevezése. S odaírva, melyik és mikor virágzik (hogy milyen színűek – ezt csak magam teszem hozzá?).

Nem tudom folytatni...

Arany

Nagyon fáj. Nem megy.

Nagymama:

a kis pinák akkor kezdenek szőrösödni, amikor olyan húgy folyik belőlük, mint a közönséges gyűjtóványfű rézsárgája. Nézd meg asszonyod vizeletét, mielőtt hozzá kötnéd sorsod: ha nem ez a szín, akkor meddő. Ha így is kell, etess vele tátongó-lángon sült kelt tésztát, az a te magvadnak is hasznos.

Raszter

Az árvalányhaj tollas virágával nyárelőn raszterhálót feszít a hars zöld rétre. Teszi vagy százezer éve, amióta sztyepprért van ezen a tengeraljából kiemelkedett vidéken.

(Illett hozzá az ősember vörös testfestéke, amit az árvalányhajás közélből bányászott.) S teszi most ismét, hogy nem használják tenyészhelyét tankodromnak.

Hatkor a zömlék illata

A Matulka-pékség, amit a tizennyolcadik század elején alapítottak, lett a mi házunk. Értem, hogy reggelenként miért tudnak az udvarunkról annyi kenyércsücsköt kiásni a kutyák. Matulkáék a függőkertszéli kamrában raktározták a Séd ókúti malmából hordott friss, teljes őrltetű lisztet, fehér kőkeretes kapun gördült be hétfő reggelenként a ponyvás szekér. Hét napra elég a készlet, amíg tart, a kétszárnyú ajtó zárva, csak az üzleten keresztül lehet az utcára lépni. De ki akar, ha jól érzi magát a sülő kerekkenyér kemenceszagában?

A legfiatalabb Matulkát elvitte a szíve: nézte az emeleti ablakból, miként robbantják szét vasdoronggal búbos kemencéit. A feleségét kilakoltatták az épületből, s négy évvel később három családot költöztettek a megújított, átalakított házba. Köztük minket.

Hajnali öt órakor rendre kelő kovász-savanyú tésztaaszagra ébrednek, s amikor hatkor a kukákkal csörömpölnek a kapualjban, érzem a zömlék illatát.

Halastó

A laktanya magasra húzott betonkerítése mellett bombákkal kirobbantott – mert úgy az egyszerű – üregben a halastó. A közétkeztetésre szánt pontyok között aranyhalak, naphalak (ők a katonák gyönyörködtetésére is szolgáltak). De a haszonterület fölött a hadtáp főnöke a gazda, habár a díszhalakkal a macskáit és a kutyáit etette. Néha, magára húzva hosszú szárú, fehér molinó téli alsónadrágját, belemerült a vízbe, úszott két kört, s amikor kimászott a moszattól síkos oldalfalon, mindig tartott a fogai között egy óvatlan állatot. Ha ponty volt, fokhagymával kevert sós lisztben kisüttette magának, ha aranyhal, a kutyái közé vetette, ha naphal, akkor vödör vízbe csúsztatta, és azon szórakozott, miként ügyeskedik ki belőle az uszonyát dühében fölmeresztő állatot kiéheztetett macskáit.

A felmagzott fűben – ahol most a vagonörök horgászállásai vannak – naphalak bíbor vezéruszonytyüskéi; fölveszek közülük egyet, mondják, a távol-keleti halászok ezt használják fogvájónak. Érzem rajta a militáns halgazdaság gázolajzagát.

Nyír

A plafonig ér, ott, a gondosan meghúzott vonal alatt hajlanak le az ágak, hogy visszalógnak egészen a hullámozó cementpadlóig: a lentet és fentet így kell egybekötni, gondosan megfestett nyírral, szépen pingált levélzetű nyírfával. Az orvosi rendelő ennyi; fehér csempére föl mázolt kép-

más. A fatörzsből lóg ki a kerékfejű csap, ha megnyitod, virics csorog belőle, mint a szibériai regényszövegekből.

A gyengusz

Hasmenés hajt ki belőle, felugrok a kerékpárra, igyekszem vissza a Kijevből hozott panelházak között az őrszobába: játékos delfinek, Lenin-szobrok az út mellett s a szőrmebunda-kioszk. A budiban orosz nyelvű *A Mester és Margarita* szolgáltatja a papírt. Vissza az orvosi rendelő és a gyengélkedő közös épületéhez. Bámulom a lizsthartatos rózsát, amely behajol a kiürített kórterembe.

Piros macskák

Ha esik az eső, a lábazathoz húzódott kóbor macskák szint váltanak. A felsőőrsi őskori festékbányából (megközelíthető a nosztori kitérőtől az S turistajelzés mentén) elorzott, falra kent ásványt lemossa a kaszánya épületeiről a csapadék, és átszínezi a gazdátlan jószágok bundáját.

Berepülő

Vagyonőrnek mondja magát, berepülő pilótából kivetkőzött vagyonőrnek. Huszonnégyórázik, tizenkétszer kerüli Csepel női kerékpárján a tanyahelyet. S élvezi. Katonaszín anorákszárából kivillog fehér zoknija, amíg tekeri a lekopott pedált. A vadászrepülőben akkor érezte jól magát – mondja, és beleszépül fogatlan arca –, ha a MIG 21 mögött fehér varr bontotta meg a párnakék eget.

Sötétzárka

Cuppantott vakolat. Tenyérnyi rácsos ablakrés. Fapriccs és lebetonozott ülőhely. De a koronás keresztes pók napra nap új hálót sző a régi elé. Háló háló előtt, az első fénylik, az utolsón föltapadt por. Szárazdokkban szőtt szizál abakán.

A Margit-szeg templomából csak két szalagfonatos, tizenkettedik századi kőfaragványt ismerünk.

Giliszaűző varádics

Földfesték-piros macska napozik a patkánycsapda mellett. Valami amerikai cég csapdákat rakott szét a volt orosz (jutasi) laktanyában, az elfogott állatok szerveiből elemzik ki a környezetszennyezés mértékét. De most nincs szerencsájuk: a vasállkapcsokba szorult patkányokat lopdosák, eszik a macskák.

A piros állat pofája vértől izmosos. Tisztogatja és dorombol. Pocakja hatalmas, lelóg a földig. Tigrismód nyújtózik, s kényesen oldallépdél az elbokrosult növényhez. Eszi az illóolajokat és keseranyagokat tartalmazó bogernyős fészkeket.

Szüksége lenne a fájdalomfűre?

Viszem haza a növényt, ellenőrizni, pontosan emlékszem-e nevére. Ő az. Gilisztavirág, garádicskóró, gilisztahajtófű, mezei mimóza, radicskóró, varádics, gilisztaűző varádics, fájdalomfű. S latinul: *Chrysanthemum tanacetum*.

A szántók, kertek, utak, vasúti töltések, törmelékek gyomnövénye mikor vándorolt föl ide dalmátföldről, s volt-e valaki, aki tudta, hogyan kell dalmátporrá őrlöni?

Volt? Miért, hogy ezzel mosták a hajukat a fakó északi katonafiúk? Vagy csupán szőkítésre használták, mint az omlós, sajtkövér tisztfeleségek?

Tiszafa, 1983

Korlátozottan látogatható. Gondozója dr. Imreh Zoltán főorvos családja, Veszprém, Vörösmarty tér 7.

A tiszafa kétszázhuszonhat centiméter törzskerületű, tizenkét méter magas, tíz-tizenkét méter koronaátmérőjű. Rendkívüli és szabályos mérete miatt hazánk egyik legnagyobb ilyen jellegű értékét képviseli. Kora mintegy százhatvan-száznyolcvan év.

Bazaltzúzalék

Csontos vállára két svábbogárszárnyat ragasztott Technokol rapiddal, marokszámra tömte magába a barna cukrot, túlhevülten virrasztott a bazaltzúzalékkal felszórt sarokban, de semmi fohász nem segítette a fölszállásban.

Suvick

Arcán égett a bőr, szemhéja lefoszlott, s világított – narancspiros izzóként – a füle. Pedig nem, nem így kívánta, ha akart valamit, akkor csak jót, mindent a színköri előadásért. Mégis tajtékzott a betanító mester, orrcimpáján borsnyi fikával, laza haja hullámozott gombafoltos tarkóján. A szégyent nem lehet visszahúzni rókaüregébe, lompos farkánál fogva bevonszolni a föld alá – a veres szörpemzli a markába szakad, bizonyíték, minden bizonyíték. Az a pakk, az a kék-fehér kockás hókristály mokkakukordoboz botrány a dobogó közepén, a reflektorfényben, s hiába állták körbe a kollégisták és zabálták ki akkurátusan csomagolt belsőjét, csak az az illetlen, oda nem való, korhűtlen doboz harsánykodik; lesülhet az arcáról a bőr, holott neki tudnia kellett volna, egy tízéves érezze a játékban, a szégyen az, hogy betolakodik a történet középpontjába, és megeszi a suvickot.

Flamingók

El kell mondanom, hogy telefonbeszélgetésünk után egy fiúval találkoztam a völgyhídon. Községes kamasz volt, pattanásos: csak (ugye, vártad ezt a csakit) éppen a viadukt vaskorlátján sétált. Azon a keskeny párkányon, amit te, rendesen, délszakra vágódásod komiszabb pillanataiban vasúti sínnek nevezel. Ha belegondolsz, hogy sosem tudtál tizenöt lépésnél többet egyensú-

lyozni semmilyen vágányon, akkor csodálatra alkalmasnak találod, ez a fiú kétszer is végigsétálta a kétszázhetven méteres távot, mielőtt a szurdok mélyébe vetette magát. Széttárt karjai nyomban szárnyá változtak, kört röpt a buszparkoló fölött, s odaült az állatkert friss vérrel befutott flamingói közé.

Ők

Nincs élőlény, amelyet ne személyenként tisztelnék. A múzsa meg ül, rádiót hallgat.

40

oo

Arenga

Dugó behúzódott a pálmafa tövébe, s ahogy tette volt a szőlőskertben a szegedi napsugár őszibarack ágával, az édesgyökér hajlékony vesszejével, s a nyárfagallyal, leharapja a virágzat zsenge tengelyét. Ül az erős növéscukorpálma alatt, hunyorog az egyszerűen szárnyalt levelekre, nem tud semmit a Szunda-szigetekről, de szopogatja a virágzat helyén kiszivárgó édes nedvet, s önfeledten bámulja a negyven O-t. Fuccs a pálmaboromnak.

Betűbűn

Pinák a körúton. Auguszt a főhercegasszony is ott volt.

László

A munkabányában három kép őrködik fölöttem. A szentháromság hónapról hónapra változik, de már lassan fél éve nem cseréltem le őket. Weöres Sándor filcrajza lassan fakul Jokesz autóbusz-megállóban várakozó, megbillent, virágmintás ruhájú nőjének csípőfotója alatt; Illyés Gyula egyik utolsó kézírata mögött egy Juhász Gyula-levél (így fedik le Szeged múlt század végi térképét, ahova magam rajzoltam be azt a százhatvannégy kocsmát, amelyek az én időmre is fennmaradtak – s ültem bennük); és Szabados gilisztás grafitrajza egy Várnagy-hieroglifát takar (alattuk egy Szemethy-grafika lapul). Mióta megjött az ősz, nem tudok dönteni, melyik *látható*, pálcavékony keretbe szorított képet bújtassam el Cholnoky László arcmásával.

Vonz ez a másolat: befelé néző, fényevesztett szem, keskeny és erőszakos áll, világfihaj és szenvedő-hisztérikus száj.

Forgatom-forgatom, nem tudom üveg alá üzni. Fölfedezek rajta egy újabb ráncot, egy elpúderezett vagy kiretusált sebhelyet – vajon miért ilyennek akar látszani? S ebből a munkából riaszt a sikoly: udvarunkon ismét megtörténnek a dolgok.

A gyerekember, ahogy az újságok manapság fogalmaznák: sötét bőrrű ifjú vergődik a kövön. A vére a gang salétromfoltos oszlopain. De még van ereje és akarata: bal kézzel emeli a baltát, és újabb csapással vágja le jobb

keze harmadik ujját. Aztán a negyediket. Végül a hüvelyket. A tömpe ujjak sárga pondróként hevernek a barnuló kövön. Mire megérkezik a mentő – elfeketednek.

Faggatja az orvos: miért, miért, miért? Nem akar katona lenni – nyögi, és markolja a baltanyelet. És a biztosító is fizet. Éppen annyit, amennyivel tartozik a szüleinek.

Visszavánszorgok Lászlóhoz. Él az arca. Hát bekerül a Jokesz-fotó fölé, onnan bámul át hátam fölött a kusza kézírásos, túlmeszezett kéziratlapomra.

Így, együtt, a munkabányában.

Díszmogyoró

Kockás batyujába rakja, amit felszed. Igyekeznie kell, hogy a kutyák előtt fejezze be a fásztzó szemelgetést – amikor gazdástól érkeznek az állatok, szüntelen kapkodnak cafrangokban lógó szoknyája után. Arról nem szólva, hogy szaros lesz a termés. A park bokrai két hete hullatják az arcidegzsábás anyóka megélhetését. Ahány mogyoró, annyi szó – dicsekszik, mert megfogadta, hogy naponta ekvivalens mennyiségű szinonimát tanul az Örvényesház romjában talált, s egyébként fejpárnának használt kézikönyvből. De retteg, mert nem érte még el a szótár felét sem, de alig van mit lelteni a varas avarban. S ez azt jelenti: mások is szüretelik közterületen a darálni való díszmogyorót.

Hely, ahol

Miért itt, ebben a városban? Miért nem ott – és máris vonatkoztatási pontokat jelölnek. (Valóban a barátaim. Másokkal nem fecsegek, elég ha látom, olvasom, tapasztalom őket.) Mintha rozsdás vasszerkezetté merevedett koordinátarendszerben mászkálnék kontinensszerte, ahol tudni, merre a lent, a fent, s hol a centrum és hol a periféria. Közelségekről-távolságokról suttognak a fülemben, tapasztalhatom, van *ilyen*, aj-aj!, mennyire van, sőt fenemód van *benneség* (és más is). Kicsi az ország, hát kellene a megkülönböztetések, az elkülönítések, a hózentrórgumis térfelek, amelyek kijelölnek s nem mellékesen: megjelölnek. E játékhoz, szót követhet szó, bizonyára kevés Európa, persze, ha van olyan. Tartok tőle, legalább annyira van, mint Magyarország. De – az elegancia s némi liberális villogás kedvéért: Magyarország legalább létezik annyira, mint Európa. Erről ennyit.

Vissza tehát Münchenből, Berlinből, Párizsból, s különösen curukk (ahogy mifelénk mondják: curükk) a kávészakú Bécsből, a proccosodó Prágából és természetesen a felpuffadt Budapestből – hová, ha nem Veszprémbe. (Alkalmas csillagállás esetén mondtam volna Szegedet. De tizenkét éve onnan *el*. Holott ha ott. Az akkori szegediekkel. Igen Szegeden örömmel éltem. De nincs már semmi nosztalgiám. Legfőljebb több levelet küldök oda, annak akinek, mint máshová. A szegediek nagyobb része egyébként pedig – mondom ezt a néhány éve nyelvünkől kihullott internacionalista szót: emigráns. Éljen bár Szegeden.) Vissza e huzatos és megtépett

városkába, még csak nem is azért, mert itt tudnak – holott itt éltek meg néhány napot – Sarah Bernhardról, Francois Coppeéről, Imaoka Dsuidzsiróról, Egon Erwin Kischről, Gustav Mahlerről vagy éppen Trockijról, Oscar Wildre-ről. Vissza, mert Veszprém olyan, mint földrészünk bármely hasonló nagyságú kisvárosa. Hisztérikus. Elfelejtett kultúrájú. Felfuvalkodott, minden hatalom alá mászó kokott. Kalandoroktól fosztogatott. És éppen ezért nincs ideje tudomást venni a benne élőkről. Elég! OK! Ki nem vágyik arra a helyre, ahol végezheti azt, amit a munkájának tud?

(Egyébként pedig Veszprém a legszebben parkosított közép-európai város. Növényekkel emlékszik múltjára: a lebontott zsinagóga helyén vadcitrom terem, a volt püspöki jószágkormányzóság udvarán csöpp atlanti cédrus, a Gizella-udvarban pedig évről évre kihajt, hiába fagyasztja el a bakonyi tél, a virágozni ezért nem tudó, két gránátalmácska.)

Péter-hal

Buzgó templomjáró és akvarista. Naponta felbotozik a várba a macskaköveken, gyón, de ideje zömét az üvegmedencék előtt tölti. Kizárólag tengerről hozatott Péter-halat tenyészt, s mindenféle jegyzeteket készít róluk. Azt szeretné megfejtetni, kik és miért adták e halfajnak a nevet: csöppet sem mulatságos, hogy az egyedek hátúszójának és kopoltyúfedőjének tüskéi nehezen gyógyuló sebet ejtenek, mivel mérges váladékkal vannak bevonva. Nem egyszerű ez a probléma, mivel a hal húsa ízletes – tapasztalja, hiszen mással sem él –, színezete fölbátorítóan élénk – mint a csitri lányok borzas haja és a szélfúttá ruhák –, a szeme pedig fölfelé néz.

Mandulafenyő

Ha kérded, most, három évvel később, mi maradt Ravennából, a pínia-akat mondom. Minden mást földrengés bontott le bennem, csak a mandulafenyőt, ezt a Közép-tenger melléki, természetes, kéttűs fenyvet nem. Amely 15 méter magasra is megnő, koronája szép ernyő alakú, levele frissen 2 mm széles, 1–2 dm hosszú, aránylag puha. A toboza 8–10 cm hosszú, tojásdad vagy majdnem gömbös, a tobozpikkelyek éretten széthullanak, alsó lapjukon vöröslők, 2 cm szélesek; címere barnászvörös, középen bemélyedt köldökkel; a magja majdnem 2 cm hosszú, keskenyszárnyú, mandulaízű (ezért nyersen és pörkölve egyaránt fogyasztható, sőt olajat is sajtolnak belőle).

Természetesen ma Portugáliától Szíriáig honos, de hogy hol csak ültetett, többé nem állapítható meg. Sok helyen a tengerparti homok megkötésére tenyésztik.

Láttam a legészakabbra élő példányokat is Meránban, de az igaziak, a ravennai negyven tengeri mérföld hosszú ókikötő partján nőttek, amelyeknek lombjába egyként turkál reggel a szárazföldi, este a tengeri szél: és mégis ugyanazt a fény-árny mozaikot vetik a Jakab-kagylós fövenyre.

Lőtt seb

Hipóval öntötte le a hajnal a garázs falárnyékában nőtt pomogránátfát: azt, amelyik idén mutatta meg először pompáját. Csúf kis bokor volt a cseresznye tövénél, babéroroszlán és orgona közén – s júniusban húsos, alvadtvér bimbókat nevelt, ághegyein csoportban, eltakarva a levélzöldet. És csak nőttek, dagadtak borsónyivá, mogyorónyivá, mígnem keresztben hasított, krki dió nagyságúak nem lettek. Ekkor pattantak fel a bőrkemény csészelevelek – a szirmok szétbomlottak, s izzó kárminná maszkírozta magát a bokor. S októberig napra nap nyíltak a félőrült virágok, naponta vendégeskedtem az önfegyelem nélküli jövevényeknél, amelyek nem tudtak termésekké válni (csak megbarnulni, s az esti harmattól elpuhulva a csonkolt fűbe zuhanni) s vágyakoztam oda, ahol életveszély miatt nem lehettem.

A ma éjféli híradásból megtudtam: ég Raguza. Képeket mutatott az angol beszámoló, száraz lőporfüst bugyolálta be vastagon a dalmát várost. S hajnali ötre kifehéredett a pomogránát. Egyetlen levele sem hullott el, csak száraz, zörgő és papírvékony lett, ilyen őszi aszályban (ha pontosan emlékszem) a machia. De köztük, mint lőtt seb, elevenen, jelezve a nyár hiányát, ott az utolsó, fodorszirmos virág. Ősz asszonyi tarkóhajban piros szívű kráter – amilyen véres csak egy megbicsaklott *a* betű tud lenni újabb képverseimben.

Goli otok

Azon vitatkoztunk, miközben permetezett az apró szemű szűrős eső, hogy a hármas útkereszteződés-széli kereszt korpuszába vajon beleférne-e Krisztus. Bármennyire is méregettük a megkoptatott követ, nem találtunk olyan helyet, ahonnan embernyi tömegűnek állíthattuk volna, pedig ott volt mögöttünk szürke lódenkabátban az ősz, amely ha egyszer rápillant valamire-valakire, akkor görcsnyivé csomóz, lerövidít, összezsugorít mindent és mindenkit.

(Korábban nem fogadta el s acsarkodott, hogy egy talált versobjektben is ott lehet a legpompásabb költészet. Utált mindent, ami a szövegroncsolással közelítette meg, mi mást, ha nem az áhított *egész*et. S mert a legegyszerűbb – és legostobább –, azzal érveltem, minden gyűlöletének oka az, hogy maga is keresett és csinált ilyesféle hiú experimentumokat.)

Maradt belőle kevés levél, könyvbeírás, fénykép. De amit állandóan az irattárcámban hordok, a személyi igazolvány és az útlevel között, az egy letépett könyvlapsarok, amelyre kirajzolt grafitbetűkkel fölvéste azt a nevet, amelynek viselőjére ha rátalálnék, rájönnék, a legkisebb korpuszforma kőben is benne van Krisztus.

Vagina

A kampóra akasztott marhából kivágott s elhajított vaginába dugta a dog az orrát. Tillácska visított – nevet –, és annyi Vinyakot vedelt, hogy mindenről szabálytalan aktusokra használt pinák jutnak eszébe. Hetekig másról se

beszél, csak az egymáshoz nem illeszkedő dolgok (és a hozzájuk ragadt fogalmak) találkozásakor felvillanó dupla szikrakisülésről. Ami plazmaállapotba taszít. S hogy manapság csak az esetlegesen létrejött xerox vagy a betáplált képelemekből számítógép létrehozta mű lehet annyira kegyetlen, mint ama vaginába került véreborr.

Most elmondhatnám, hogyan és miért lettem rosszul Olaszországban: a pincér gombával töltött tehénvaginát ajánlott kísérő ételnek a *lacrima christi*hez.

Élő adás

Története bebújt kilenc mondatba. Ami létezik belőle, nem több egy meggyűrt sálnál, amely kilóg a Trabantja nyúzott kárpitú kesztyűtartójából. Avítt. Kiszításodott. Okkersárga. Éppen, mint a hűtőszekrény fénye, amelyben éjszakánként fürdeti rücskös arcát. Ha elalszik bútorostul, ablakszemestül, könyvestül és krákogásostul a ház, akkor becsusszantja lábát a puha keleti papucsba, és kicsoszog televíziózni: a megnyitott hűtőszekrényajtó deres fémlécéhez tolja halántékát, nyugodtan mosolyog, mert tudja, ilyenkor mindazok látják, akik éjfél után nézik az ekránt. És föl van háborodva, ha rászólnak a szülei. Elvégre mégsem illő, hogy országvilág szemeláttára, élő adásban lebolondozzák.

Váz

Négy lába mellé helyezett, kilakkozott szarukörmök. Mint a török, halvaszín papucsok, illatosan, tisztán. A téhén följük magasodik, krétafehér, pontosan összerakott csontokkal, kaucsukrugalmas ízületekkel-porcokkal. Busa fejét fölveti, üres szemgödrei alján pici lyuk, a szemideg helye. Látom, felismert.

Tapogatom a csontvázat, vizsgálom a szerkezetét, gyönyörű fölépítését. Aztán a szarvára akasztott árcédulát: nyolc évig dolgozhatok, hogy megvegyem. Igaz, márkával fizethetek. De enyém lesz ez a valaha pontosan működő élőlény maradványa, befér a szobámba. Őrködik majd, kérődzve vigyáz asztalomon a bocirajzos Berlietz-radírra, nem kétséges, hiszen egyféle a kecsességük.

Hozzáérek a mesterien illesztett csigolyákhoz, felébred fölöttünk a riszatócsengő, rohannak a kiállítást őrzők, lefogni. Magyarázhatom, nem én vertem darabokra Dávid lábának nagyujját, s a festett képekből sem szokásom kimetszeni tenyérnyi foltokat. Mégis kiraknak a pavilonból. A látogatók meg elhűlve nézik, hogyan baktat mögöttem egy tehéncsontváz, lóbálva, hogy elhessegtesse oldaláról a böglyöket, a csiszolt gyöngyökként fölfűzött csigolyafarkat.

Mindenszentek

Vasárnap kora hajnalban, amikor véletlenül sincsenek emberek az utcán, menj ki az építkezéshez, amelyet bádoparavánok takarnak. A festett dragonyosok, hattyús-vadkácsás tündérkertek, csíkokká hasogatott esőmosta plakátok és a krétarajzok alján, ahol a harmat ellenére dongók szár-

nyai villognak, mással össze nem téveszthető fürtös virágokra lelhetsz. Sárga sarkantyúk pengnek (ha leguggolsz, hogy közelébe kerülj a földnek, hallod a rezek magas céjét), szálas-lándzsás levélkék döfkölnének: s amikor a tátongó szirmok közt, az alsó ajkakon narancssárga foltokat találsz, tudhatod, a vadtátos, hét nap se kell hozzá, kiszárad. Pedig nagyanyád lángossütő kemencéje sincs meg, az évente kétszer kékre mázolt, hogy a kukoricaízik belobbanjon a marokkal szedett nyármaradvány gáztól, amelyet, mint óneve is kíván, arra használt az öregasszony, hogy alágyújtson a befűtő nyesedéknek. A gyújtóvány figyelmeztet, ha eddig nem vetted volna észre, idén már nem készülhetne több hamuban sült krumplis tészta, várni kell arra a jövőendő év júniusáig, mert elmúlt a shurtz-kötényes október, s itt a birkabekecsbe öltöztető Mindenszentek.

Sárgafa

Szala és Veszprém vármegyékben kivált Palota körül elég terem, ahonnan rakott szekerekkel hordják Bécsbe, de a hazabéli kordoványfestőknek, tímároknak és tobakosoknak is a héjával, ha törzsökéről tépetik, sárga festéket ad, ha gyökéréről, tüzes sárgára festenek vele.

A csereszömörce (vagy sárgafa) azonmód festőnövény, amint bőrszemesetek kelléke. A juh- vagy kecskebőrből szattyánt (marokkói saffiánt) készítő hajdan terepbérlők voltak a Bakonyon, ahol őszi hetekben szedték a jelentős cseranyagot tartalmazó hajtásokat. Az ágkötegeket pajtákban teregették, alapos szárítás után lovakkal megjáratták, a morzsálékot azután használták.

Mit nem

Hajnali háromkor, ahogy félrevert, rángó szívem felijesztett, egy egészen picike angyal ült – láttam – az elalvás előtt padlóra helyezett könyv lakksíkos gerincén. Gondolom, maga a könyv fontos, mert egyéb helyet is választhatott volna az ujjamnál nem nagyobb lényecske: ott ingázta meztelen lábát a Times betűk fölött, sarka épphogy leért az Ágneshez. Két apró tenyerével meg azt a kőrslombot simogatta (pontosan: azt a fényképbe jegecesedett laza lombkoronadarabot), amely felülről határolta a borítónyi látképet. A krisztinavárosi templomot s az előtte megbarnult, leveles gesztenyefát. Csöpp üreget éreztem a mellkasomban, kongót, hűvöset. És súlyosat. Miért nőtt meg, mint a holdfény a zongora alatt, hirtelen a tömegem? Hát ilyen egyszerűen távozna testből a lélek?

Az angyal komoly, tárgyilagos tekintettel vizsgálta verítékes arcomat. Homloka fehér volt, mint a norvég papiros. És olyan ránckaristol, amilyeneket a kézírás szokott csinálni a lapokon.

Szerettem volna ráfűggeszkedni valami tartalomra, mert nem értettem, hogy miért élek. Tíz könyvet írtam eddig – s hajnali háromkor tudtam meg, mit nem jelent írónak lenni.

Stilizáció

Miért nevezném szerencsésnek, hogy a hideg köd gyötrelmes fenyegetése ellen szigorú, zúzos nagypapaarcot kényszerített magára mindegyik főtéri árvácska?

Esztétika

Utcánk széplelke, a klozetos néni naponta fátyolos aszparágusszal, teljes szegfüvekkel díszíti föld alá bujtatott munkahelyét. A vendégei mit sem törődnek a bokára fröccsenő szarral, a ruhába szívódó áporodott-erjedt vizeletbűzzel, s hogy kézmosáshoz lavórban áll a kosztól és szappantól túrósan csapadékos víz. A klozetos néni hidrogénezi a haját, enyhén pirosítja arcát, s lappadt jobb melle fölé tűzi a vadkanagyart magában fogláló antikvált ezüst brosst.

Happening

A szomszéd lakók kutyája – Morzsa – éjjel visszajött a gangra. Korcsnak mondják (talán tacsó és vizsla keveréke az egyik szülő, míg a másik dobberman és palota pincsi), de hogy borostyánszemét rám függeszti, tudom, nincs értelme az ilyen kijelentésnek. Dugó körbeugrálja, s mi máskor annyira taszította, a nyüzsgő bolhasereg, nem zavarja. Morzsát egy hete vitték el, mert kerthez, térhez szokott, s nem bírta a zártságot. Lompos farka helyén vérző csonk. Patkányfogóba szorult, s hogy meneküljön, lerágta a farkát. Ahogy fölugrál a lábamra, s csóválja a maradékot, vér spriccel a falra, a ruhámra.

Délelőtt egy bécsi kiállítás-katalógust nézegettem – a művész saját magát kasztrálta nagy szakértelemmel. Minden csupa vörös. S amit akkor nem, Morzsára pillantva megértettem. Szóval happening.

Sermina

Évtizede keresem Közép-Európa falrakataiban, de csak tegnap találtam s vásárolhattam egy júliusban érő sárga ringlót.

Az igazság

Éjjel-nappal köszörüli érchangját lakásunk tücske. Nincs vendég, aki végig tudja tőle aludni vendégszobánkban az első éjszakát, de olyan se, aki ne nevetne föl álmában a második éjjel. Tücskünk a WC-ben lakik, ha valaki bemegy hozzá (például a sok sör miatt), előmászik aktuális odújából (az Új Írás, a Nyugat, a Kincskereső vagy éppen a hetiek kötegei alól), rezgetti téglaportól megőszült bajszát, és rosszállóan (már-már pimaszul) ingatja az önmagával elfoglalt emberi test előtt nyakanincs fejét. (Azt a fejet, amely a delphoi, megégett elefántcsont formához nem köthető szürke lapocskáira emlékeztet.) Tücskünk több író megтанított arra, hogy az

igazságot megírni nem lehet. Hisz a megnevezhetetlen ittől, vagy (a szintén megmondhatatlan) ottól bukik ki (be?) a WC-homályba – ha mondom, ez a retyó, éppen a helyet nem határozom meg. A tücsök az igazság helyén létezik, leginkább az elviselhetetlen, halántékszaggató cirpelésben.

Isten természete

Jancsi írógépén dolgozott. A szöveg akad, Isten természetéről meglehetősen nehéz pontos mondatokat csinálni. Az elhalt barát szelleméhez fohászkodott, egy biztató jelért, hűségért, leüthető betűért. Mint egy ellenzéki lap, fellobbant a villanyfény. *Cogito, ergo* senki nem tudja természetét eltakarni.

Költők

Levélmester és költő. Büszke arra, amit nem képes megírni. Vénhedt, koszlott kan, akit száz méterről követ esernyővel fölfegyverezett irodalmár-szikár (a poézis kérdéseiben tájékozott) felesége: ha hosszabb időre bevonszol a lakótelepi lépcsőházba bárki kenetes beszéddel kápráztatott lánykát, őrt álljon, meg ne zavarja senki férje kapkodó ihlését.

Családi vágyuk a kocsi: mióta megszerezték, nem köszönnek a trafikosnak. Aki újságosztótírozó és költő. Benne van a *Kortárs Magyar Írók Kislexikona 1959–1988*-ban.

A költemények holmi manufaktúris versgyár éjjeli műszakjában robotolnak.

A pálmároszt lábtörlő

Fekete és vörös folt a citromsárgára deresedett cserszömörccs hegyoldalban. Lomha bivalyokat kerít Dugó és néhány napos ismerőse: a suszter-szelídítette, házörzésre idomult róka.

A befogott, vagy az elvadult kutyaikkal élő róka átváltja a tutulást, és tisztán, artikulálva ugat – tanultam volt nagyapámtól –, mert így valamivel többet tud megértetni magából. És, figyeljem meg, nem felejt. (Nem mint a házhoz fogott őz, akinek naponta kell látni az embert, hogy megismerje, de még akkor is nekiriad a kerítésnek a piacon vett káposztafejtől, puttontól, sütőlapáttól.)

Ülnek-szuszognak az elősziesedett bokrok közt, levéltörmelékesen, mindkettőjükön bolha elleni nyakörv.

Dugó kéthónapos korában elhagyta a vonítást. Magam sem hittem, mígnem üzenetrögzítőről hallok: hangmagassága és hangpergése olyan, akár az enyém. De ha ételt kér vagy vizet, akkor az őrmesteres szövegelése V. beszédére üt vissza.

Tudományát most származtatja át a rókának. Merthogy buzgón kergetik egymást, gyorsan elsajátítja Dugó hangjeleit – és ezzel együtt tanulja a rá figyelést. Kérhetem, utasíthatom, elfogad – ha nem is gazdának, de beszédpartnernek. Értem, mit mesél arról a sok bivalylábú bükkösről, ahol született;

ott akkora vaddisznók élnek, mint máshol sehol, bökös ár az agyaruk, hegyes cipővas a patájuk, sárkefe a sörtéjük, a szaguk pedig a pálmároszt lábtörlőé.

Zolotaja Rübka

a

Mielőtt kiköltöztek, szemétyvödörnyi „anyagot” mentett meg a laktanyából: belezúdíttotta a vályogvető gödörbe – amit manapság szennyvíztározóként ismerünk. Onnan (hogya megnőttek) csatornákon és vízereken úsztak fel a gyors sodrú Sédbe.

Amikor áthajol bérházuk patak fölé nyúló teraszának korlátján, láthat néhányat. De sóvárgását nem veheti észre a férje. Merthogy ilyenkor párrás a szeme, csukcsul kezd motyogni, tapogatja a lombhullató vörös szobafenyőt, és elsózza a tepsiben, szalonnán sült halat.

b

Tulajdonképpen ez a klasszikus aranyhal (parlagi, egyszerű, ősi, Goldfish, Poisson d’Or, King Jo, Waking, Kin yü, Goldfisch, Pez Dorato); az aranykárász, vagyis a narancssárga színű ezüstkárász változatából tenyésztették az ősi Kínában. Később ebből a formából alakították ki a többi fajtát, mesterséges kiválasztás, tenyésztés és keresztezés útján.

Ez a hal még nagyon hasonlít az ősére, teste azonban már lényegesen vaskosabb, zömökebb, egyes változatok farokúszója már osztott. Ismerünk élénk narancsvörös és tarka (fehér + narancs) aranyhalakat.

Könnyen tartható, nem kényes, a hideget (még a jég alatt is) jól bírja. Télen-nyáron kerti dísztóban tartsuk. Nagyon közönséges, igénytelen fajta.

Az aranyhal átlagosan hét-nyolc évet él, de van rá példa, hogy húsz-huszonnyolc éves matuzsálemi kort is elért néhány példány.

Elterjedt az egész világon.

c

Senki szobrászt nem ismer Csikászt kivéve. Őt is azért, mert lányalakja, a margitszigeti tó vizébe néző, véli, aranyhalakat számol. Megállapította, a hullámokat érintő bronz mutatóujj köré gyűlnek az üstökös farkúak és a hólyagosszeműek, a comb árnyékában pedig az osakai oroszlánfejűek és a csavartfarkúak.

Usankás vendégeit sétáltatja Csikász Imre szülőházához. Majd a szomszédos Magyar tengerben megisszák a hétdecis, transzszibériai soros rizlinget.

Évford

Pont nyolchónapos voltam *azon* a napon: azzal tiltakoztam – s tettem hitet –, hogy beszartam.

Hát, fiúk, így ünnepeltem meg az *évfordulót*.

Négyszögek

Krózus kincse

Vázlat Danilo Kišnek

Az 1848–49-es szabadságharc emlékműve annak a háznak a helyén áll, ahonnan 1957. március 19-én a veszprémi karhatalmi század tagjai elhurcolták ifj. Csiszér József gépkocsiszerelőt.

Csiszér 1927-ben született Nagyatádon, kovácsmesterséget tanult, majd 1947-ben Ausztriába disszidált. Az osztrák–magyar határon magyar menekülők átsegítéséből tartotta fenn magát (s orkáncabátok beküldéséből szüleit). A szovjetekkel együttműködő osztrák csendőrség 1951-ben elfogta, és átadta a magyar Államvédelmi Hatóságnak; öt évre ítélték el. 1956. március 7-én szabadult a börtönből.

Október 29-én, hétfőn, erősen ittas állapotba kerül. A rádióból értesül, hogy izraeli csapatok megtámadják Egyiptomot. Az angol–francia légítámadást – szintén Egyiptom ellen – nem hiszi el.

November 1-jén, miután Nagy Imre bejelenti Magyarország semlegességét s kilépését a Varsói Szerződésből, a Pápai úti külső ávos laktanyában jelentkezett – több száz társával együtt –, majd mint a munkás nemzetőr század tagja őrszolgálatot teljesít a városban. November 4-én, az angolok egyiptomi partraszállásának bejelentése és Kádár János rádióbeszéde után, a Veszprémet ért szovjet agressziókor nyolc nemzetőrtársának indítványozta, hogy harcoljanak a szovjetek ellen.

Vezetésével felmennek a vár bejáratához, és ott tüzelőállást foglalnak el. A vár elfoglalására induló szovjet csapatokra tüzet nyitnak, és a – jelenlegi – Óváros téren megtorpanásra készítetik a fölvonulókat. Csiszér József mintegy 10–15 lövést ad le a harc során.

A szovjetek visszavonulása után, az új támadásra fölkészülve, az észak-koreai egyetemisták tanácsára – akik nagy harci tapasztalatokkal rendelkeztek –, a várható tanktámadás elhárítására a vár legszűkebb helyén építenek ki akadályt, hogy benzines palackokkal tudjanak védekezni az emeleti ablakokból. A támadó tankon azonban egy magyar is van. Ezért nem kerül sor

a benzines palackok tankra hajítására, csak a tank nyílásainak lövésére, vigyázva a magyar pénzügyőrré. Ekkor lövéseket Csiszér nem adhat le, mert a székesegyház északkeleti oldali lépcsőit biztosítja a támadástól.

A vár földadása után ifj. Csiszér József – a nála lévő karabéllyal a vállán – hazamegy, és lakásuk melléképületének padlásán eldugja a fegyvert.

1956. november 5-én Molnos István barátjával és annak testvérével (akik hamarosan Nyugatra – Amerikába – távoznak) újból elmegy a Pápai úti laktanyába, ahonnan egy újabb karabélyt, két géppisztolyt és kb. 350–400 darab különböző lőszert magukkal visznek. A géppisztolyt az idős Csiszér József tulajdonos házingatlanának udvarán lévő szénakazalba, a többi lőfegyvert a már eldugott karabély mellé – a szénapadlásra – rejtik, hogy „alkalmas időben azokat a szovjet katonák ellen használhassák”. Idős Csiszér a melléképületben megtalálja az eldugott fegyvereket. Azok farészeit eltűzeli, a vasrészeket pedig a Sédbe dobja. A szénakazalban elrejtett géppisztolyról nem tud – így azt meg sem semmisítheti. Ez lesz a fia veszte.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának rendelete szerint ugyanis akinél 1956. december 11-én 18 óra után fegyvert vagy lőszert találnak, rögtönítélő bíróság elé állítják. E rendeletre hivatkozva ítélik majd halálra ifj. Csiszért.

1957. január 26-án az egyik dózsavárosi vendéglőben (Csikász Imre szobrász szülőháza mellett, a Magyar tengerben) Mária Imre gépkocsivezető, Göndöcs Joachim gépkocsivezető és Sidlóczky István gépkocsivezető társaságában iddógál, amikor a karhatalmisták belekötnek a forradalom alatti magatartásukért a 64. számú AKÖV dolgozóiba – minden különösebb ok nélkül –, és ifj. Csiszért olyan súlyosan bántalmazzák, hogy bordájából egy darab letörik, kórházba kerül, ott dr. Kamerell László orvos ápolta (röntgenlelet száma 591/1957.). Csiszér majd egy hétig fekvőbeteg.

1957. február 15-én a veszprémi karhatalmi századon belül megalakul egy operatív csoport Kolmayer Sándor százados parancsnoksága alatt, amely főleg a veszprémi fegyveres harcban részt vevők ügyével foglalkozik, „továbbá, hogy felderítse és ártalmatlanná tegye azokat a személyeket, akik fegyverrel rendelkeznek”.

A márciusi letartóztatási hullám során a karhatalmisták mégis véletlen jutnak el Ifj. Csiszér Józsefhez. Az édesapja jelenti fel – fegyverrejtegetés címen –, vagyonféltésből (ifj. Csiszér ekkor már egy asszonnyal, Fohn Sárával él, akinek a krózus kincse sem elég – s rávette élettársát szülei vagyónának széthordására). Ifj. Csiszér után Marton János főhadnagy, Kiszely János főhadnagy és Laufer Ferenc hadnagy nyomoz, és 1957. március 19-én – édesapjával együtt – letartóztatják. A Sédbe dobott fegyvereket szovjet aknakutatók id. Csiszér József útbaigazítására megtalálják.

Mindkettőjüket Győrbe szállítják, a katonai bíróság épületébe, a Sztálin út 5-be. Itt ifj. Csiszért, a börtöntársai elbeszélései szerint soha nem látott kegyetlenséggel bántalmazzák.

1957. április 5-re annyira felépült, hogy meg lehet tartani a rögtönítélő bírósági tárgyalást. A Panyi János százados, Nagy Ferenc hadnagy, Nyuli

Sámuel hadnagy összetételű bíróság Vargha Lajos százados ügyész javaslatára ifj. Csiszér Józsefet kötél általi halálra ítéli, míg édesapját felmentik.

A kirendelt védő dr. Gálik György ügyvéd (aki azonban a 235/8/957. számú bevételi bizonylat szerint a családtól is felveszi a védői költségeket). A bíróság a vádlottat „kegyelemre ajánlja, amelyet a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elutasít”.

Az ítéletet 1957. április 12-én 16 óra 15 perckor hajtják végre Győrben, golyó által. A halál oka a halotti anyakönyv szerint „szívroncsolás”.

A halottat a győr-szabadhegyi temető árkában kaparják el. Édesanyja tudomására jut fia nyughelye, és oda egy keresztet állít (ha nem is pontosan a megfelelő helyre). Később az édesanya kérvényezi, hogy hazahozhassa a holttestet Veszprémbe. 1957. október 26-án ifj. Csiszér József tetemét kihantolják. Anyja és testvére a gumicsizmája, a svájcisapkája és a holttest alapján azonosítja. A halott mellén nem találnak lőnyomot, csak a tarkóján. A következő nap, október 27-én Veszprémbe, a dózsavárosi temetőben jeltelen sírba temetik. Az édesanyja fia elvesztésébe beleőrült: férjével együtt sikeres öngyilkosságot követ el. A temetkezési felügyelőség tisztviselőjének (aki Csiszér fitestvérének a veje, a későbbi városi tanács kommunista párttitkára) jóakaratából őket is a jeltelen sírba fektetik.

1989. október 23-án a Magyar Politikai Foglyok Szövetsége és a Magyar Demokrata Fórum helyi szervezete táblát helyez el a sírra, megjelölve, hogy kik nyugszanak alatta.

Könyvrák

Ha a hazai politikusok hallgattak volna a magyar költőkre és írókra, nem sodródott volna az ország ennyi tragédiába – játszom le immár huszadjára emlékezetem hangszalagjáról elhíresedett mondatát, miközben könyvről könyvre átnézem egyenbőrbe bujtatott könyvtárát. Egyetlen szépirodalmi művet sem találok. Ja, a könyvrák – röhög szellemén a szónok, s lecseréli legutóbb kapott virágcsokra alól a vizet. Mutatja az Újság-szöveget, amelyben tőle idéz és neki ajánl súlyos gondolatokat egy műveltségére kipányvázott.

Amíg

Kopogósra fagytak a tócsák. A gesztenyelombba verebek gyűlnek – s perc alatt lepergetik a rőtvrös, hirtelen kiszikkadt leveleket. Csupasz gallyak között... – folytatnám magamat, amikor megértem, csupán folyamatosnak, belefér a pillanatba. Amelynek most éppen annyi a kiterjedése, mint a négy betűnek, avagy – ha kiejtem – négy hangnak. Vagy éppen annyi, amíg lecsupaszodik egy októberi gesztenyefa.

Orvosi szem

A pulijukat akkor verték az idegenek agyon, amikor meghalt az utolsó magyar férfitündér. A gyerekek (atavizmus!) pogány szertartás rendje sze-

rint temették el a kutyát. Hangja szenvtelen és hűvös, akár az orvosi szem. Korábban nem értettem, miért éppen író. (Talán jobban szeretném, ha költő lenne.) Ahogy *akkor* a gyerekeit figyelhette! Abban a *távolságban* elbujtatva, hogy miért adta a fejét a szövegimesterségre.

Kivonat

A borsos árú nemes ital házi elkészítése: 3 literes üvegbe töltünk 1 liter alkoholt, 1 liter nyers tejet, 1 kg cukrot, 3 narancs vékonyan lehámozott héját és szeletelt húsát, a felszeletelt citromot és 1 rúd vaníliát. 15 napon át minden nap főlrázzuk, majd részletenként először ruhán, utána szűrőpapíron keresztül öntjük üvegekbe.

Felső-rajnai lábmérték

Egy dombnyi maradt belőle – egyébként a Tapolca felől jövő út mentén terült el a Szent Miklós-szeg. Miklós a kereskedők és az iparosok védelmezője (manapság minden harmadik fiúgyermek Miklós, s minden lakóház földszintjén üzlet). Miklós-szeget, az itt föltárt vaskohók alapján, kovácsok lakták, de írásos adat szól aranyművesekről és vargákról is (akik, mellékesen Lajosok). Templomukat felső-rajnai lábmérték alapján szerkesztették. Építése valószínűleg a vallon származású Robertus püspök (13. század eleje) nevéhez köthető. Az egyhajós, egyenes szentélyzáródású és északi oldalán sekrestyével rendelkező kőtemplomot egy 11. századi temető sírjai fölé emelték. A plébániatemplomot a 14–15. században nyugati toronnyal, sokszögzáródású és külső támpillérekkel megerősített, boltozott szentéllyel, valamint déli bejáratú csarnokkal bővítették, hajóját pedig két oszloppal elválasztva, ugyancsak beboltozták. A templom mellé temetettek módosságára ruházatuk és a sírjukból előkerült nyugati veretű ezüstpénzek utalnak.

Falfestmény

Domitianus császár (81–96) abban az évben, amikor rendkívül gyenge volt a gabonatermés, a szőlő viszont gazdagon hozott, elrendelte, hogy a tartományokban vágják ki a tőkét, a szőlőskerteknek is legfeljebb a felét hagyják meg. A császár elmulasztotta ellenőrizni rendeletének végrehajtását. Ennek köszönhető, hogy Pannóniában a – valószínűleg már a rómaiak előtt meghonosodott – szőlő átvészelte az intézkedést, ugyanúgy a lugasos szőlőművelés szép emléke, a balácai szüretelőjelenetes falfestménytöredék is.

Phyloxéra

E vészhozó rovar legelső alkalommal 1880. június első napján a sólyi szőlőhegyen, mintegy negyvenöt holdnyi területen konstatáltatott. A bajnak e helyen és Kenesén történt hivatalos megállapítása után a sólyi szőlőhegy zár alá vétetett és a phyloxérával lepett szőlőtőkék még azon évben Kenese határában

ki is irtattak. Az 1881. év folyamán már a papvásári, szentistváni, hajmáskéri, vilonyai és mámai szőlőhegyek is zár alá kerültek. Nyomán eltűntek a régi szőlőfajok (somogyi fehér, juhfark, tüskés szőlő, térdes kolontár, somszőlő).

Idegen fény

Imádok lopni. Azért is, mert tőlem is lopnak. Meg hogy nem. Felmentés – minek? Ebben a lomtárban minden elől el szabad bújni. Például a 3M-es mágneslemezek közé (miért nincsenek barázdái? – ekkor ez a kérdés). Vagy abba az újságpapírba, amely alatt fekszik a főre bukott halott – a papíron ott, merthogy odanyomtatták, a legfrissebb írásom. Iszony fog el magamat magammal letakartan látni: ráadásul tudni, hogy ama vers éppen erről szól. Hogy egy halott, egy újság, egy vers. A lift sem áll meg a tizedik emeleten, húzza magát följebb, egészen a Kékes haváig. Ahol idegen fény.

Műhely

A műhelyt, a maga műhelyszagával együtt utálok. A puli él, szőrös, és szereti a szamócát (és a vadcserezsnyét, ha van). Az indigólila égnek önmagában van jelentősége, még ha miatta be is zárja elszáradt fészekvirágzatát a bábakalács (higroszkópia). Az esztétikás úrhölgy meg a rézpárkányon könyököl, hétre hét nézi körmei fogyó és telő holdjait (mind a húszat), és nem feledí (bár meg sem locsolja) a lakásához nőtt cserepes növényeket (egy *Monstera deliciosa*, egy *Kroton* sp, egy *Orchidea nana*, egy *Ficus benjamina*, egy ismeretlen nevű bromélia és egy Palicsról átmentett, bonsainak nevelt gránátalma – melyet méltán nevezhetünk haikunak).

1991

Ebben az egészben az a jó, hogy senkit nem zavar (magamat sem), ha hallgatok.

Na, ja

– mire jó a csevegés.

Randevú

Nevetséges, de olyan nyugodt dolog, ahogy itt a székre süppedve nézem a helyet, a hiányát, hol hetekkel korábban a lepkék szálltak. Tudom, merre éltek, azt is, mivé váltak. S hogy miként repültek, hogyan épül föl a testük, miként működnek szerveik. A hiányuk sem érdekel, az ingerszegénység tere. A gazdagság vonzza tekintetem, a koncentrálttság, az átélhetőség. A tanácstalanság. (Élek. Van hely, ahol az élet és én randevúzik.)

A trükk

A fürdőkád fölött szárad a fénykép, kicsipeszelve, elsimítva. Kioldódott belőle a barna, nem több az egész immár néhány kontúrnál, foltnál és nagy

vajszín háttérnél. A körmenetből zászlók maradtak, meg a török kémnő – a fátyol, amely az arcát takarja, érdekes mód sértetlen. Alatta a titok, amit Európából összegyűjtött a férje, a helyes fügeaszalás módja, az olajjal marinírozott paradicsompaprika-eltevése, a középkori fóliánsok preparálásáé, a cipőtalp rovátkáiba ragadt szar szagtalanításáé, a plüssel bevont ereklyetartók szalmiákkal tisztításáé. Mekkora trükk! A lángvörös szemfogak eltakarva, a bódészag elkendőzve, a bronzba öntött mosoly is, hiába csattog az olló. Izgatottan vakarom a kolloidot, körömöm alá gyűlik a kép, és békésen rugdosom a fürdőkád zománchiányos szélét. Itt akarok szétrohadni.

A 11. hely

Eurázsia domb- és hegyvidéki, a kollintól a szubalpin tájig előforduló faj a kakasmandikóé. Hazánkban tíz lelőhelyről ismert az előfordulása. Ezek közé tartozik a Bakony hegység területéről a Somló. Ez a termőhelye ma csak régebbi irodalmi adat alapján ismert, az újabb időkben nem sikerült rábukkanni. Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy ma is él a Somlón ez a ritka faj. Hazánkban egyébként nyirkos erdőkben, gyertyános-tölgyesekben, hegyi réteken, azon a kevés helyen, ahol megél, tömegesen virágzik.

A kakasmandikó tizenegyedik hazai lelőhelye: a kertem.

A hely

A gyűjtőhely környékének jellemző növénytakaró-típusai: molyhos-tölgyes karsztbokorerdők a hegyoldalon; meleg sztyepprétek hegyoldalaikon és lejtőkön; nedves, hűvös, áradásos nyáras-füzes patakvölgyek, láprétek; hegytetőkön sziklagyepes területek, foltszerűen fenyővel; Balatonparti nádasok; kultúrnövényzet a lakott helyek környékén.

Összegezve az általam és a fénycsapda által éjszaka fogott, 1991. március és 1991. november közötti gyűjtőmunka eredményét, a nagylepkeanyag az összeállított fajlista alapján csoportonként az alábbi eredményt mutatja:

Geometridae	42 faj
Noctuidae	167 faj
Lymantridae	4 faj
Arctidae	13 faj
Notodontidae	15 faj
Sphingidae	12 faj
Thiatiridae	3 faj
Drepanidae	2 faj
Attacidae	2 faj
Lasiocampidae	10 faj
Endromidae	1 faj
Összesen:	271 faj

(Néhány érdekesebb faj: *Costaconvexa polygrammata* Bkh., *Narraga fasciolaria* Hufn., *Larentia clavaria* Haw., *Artiora evonymaria* D. et Schiff., *Cracallis tusciaria* Bkh., *Calpe thalictri* Bkh., *Eutelia adulatrix* Hbn., *Eucarta virgo* Tr., *Photodes pygmina* Haw., *Cosmia diffinis* L., *Archamara neurica* Hbn., *Sedina büttneri* Hering., *Aegle koekenitziana* Hbn., *Valeria oleagina* D. et Schiff., *Lamprosticta culta* D. et Schiff., *Mamestra splendens* Hbn., *Perigrapha-i cinctum* D. et Schiff., *Chersotis multangula* D. et Schiff., *Opigena polygona* D. et Schiff., *Mesogona oxalina* Hbn., *Ocnogyna parasilva* Hbn., *Ptilophora plumigera* Esp., *Eriogaster rimicola* Hbn., *Endromis versicolona* L.)

Tapasztalataim szerint – bár a teljesség igénye nélkül, egyrészt a vizsgálati időpont rövideje miatt, másrészt döntően fényre reagáló állatok begyűjtéséről volt szó – néhány általános vonatkozású észrevételt érdemes tenni. Különös tekintettel a gyűjtési eredményt erősen befolyásoló kultúrhatásokra, amelyek már e viszonylag kis területen belül is jól megfigyelhetők és (térben) különválaszthatók:

1. A 100–150 méter széles Balaton-parti sávban lepkét sokszor egyáltalán nem vagy csak elvétve sikerült gyűjtenem – elsősorban a rendszeresen végzett vegyszeres rovarirtásnak köszönhetően.

2. A parti sávig terjedő, részben betelepített vagy megművelt, részben parlag vagy nem művelt sztyepprétmарadványokon a fajsám, az összes begyűjtött állatok alig egyharmadát érte el.

3. A völgyek bejáratai, a völgyek és a környező hegyoldalak, magaslatok, ahol a kultúrhatások csak kismértékben érvényesülhetnek – kevés lakott hely, szigetszerű kertművelés –, fajok tekintetében az összes anyag kétharmadát gyűjtöttem be. Sok faj vonatkozásában itt az egyedszám emelkedése is megfigyelhető.

Csóka

Az asszony legszebb lánykori ruhájában gyalogol az elhagyott katonai gyakorlótelepen. Meggörnyed terhe alatt: hátán cipeli az összedrótzott-egybekötött madárkalitkákat. Kerülgeti a bokrokat, elhajol a gallyak elől, szétfeslett körömcipőjében slattyog.

A kalitkákból mindenféle madarak, borzasan, ázottan. Az asszony egyik kezében régimódi kalicka, türkizfejű arapapagájjal. Másik kezével húsfakó selyemszalagon vezet egy ványadt macskát. S mögötte, ki más is biceghetne, mint a bekötött lábú csóka.

Lignitszemű bányaló

Elbutuló napjaink kezdetén, a helyzetet megértve tette fel a kérdést a *Légkondicionált tükkörtojás* című versében F. O.: de hát ki hordja majd a szemet? Hogy az ásványi szorgalomra gondol, amilyen mondjuk egy sima fűzet vonalazása, vagy a látványok gyanús és veszedelmes biztonsága, nos, erre halk és határozott a válaszom. Ezért is oly fontos e néhány, alkalmasabb szó híján játékosnak mondott kollázs. Amelynek F. által készített előzményeit ismerhetjük, kiállításokról, folyóiratokból, könyvekből, hiszen szerzőjük lassan már húsz éve gyakorolja ezt a jellegzetes huszadik századi, s leginkább európai és amerikai műfajt. Merüljünk bele a technikába, amely látszólag nagyon egyszerű, hiszen leginkább csak egy rendszerező elme kell hozzá (s olyan nyersanyag, ami műnek nevezhető), és ebben a szabálytalan rendben találunk valamit: az alkatrészeire bontott körülményeket, érzékelhető külvilágunkat, s a törmelékekből egyberendezett, új világot. És máris felleljük azokat az élet- és műszervezési gyakorlatokat,

amelyek nem csupán az F.-versek befogadását segítik elő, de magunk nyírbált létének tapintását és annak megtapasztalását is. Ezek a vizuális alkotások és költemények eredetükben és megvalósulásukban nem különítenődők el F. verseitől, mert nem alkotnak saját terrénumot: a látható és a betűkkel nyomtatott egymásba fonódik, egymást folytatja, bokrosítja. Szervesen tartoznak egybe, s mellékesen jelzik, hogy lassan nincs hagyományos értelemben vett műfaj. Csak a műveket létrehozó. Na és a művek.

Szóval, Isten a részletekben van: a halmazok közül villog ki bokája, a reklámszövegek és felcímek, a más által létrehozott szavak, a meggyűrt újságpapírfecnik alól dereng a szeme (de vajon hány szeme van Istennek?), és teremő uja hosszan matat egy tucatnő letraset betűkkel körbenyomtatott jónijában. Legyünk közönségesek, és ha szénkoszosak lennénk a földalatti munkában, mormolgassuk magunkban:

*az ásványban vájárlidérc van s szénmanó
sujtólige alattomos férge
angyal is bakancsos lábbal
és lignitszemű bányaló*

Igen, ezekben a kollázsokban is benne van a teremtés és a rombolás, a pusztulás és az alkotás, mindegyikben ott az az ambivalencia és némi romantikus székszis, amely éppúgy jellemző F. jobb kortársaira, miként a huszadik század végének irodalmára.

A dolgok neve

Vékony, áttetsző fényszövet: ritkásan esik a hó, s a város, mint egy mélytengeri hal, legbensőjéből világít. Korzóznak a macskakövön a lángostól zsírfoltos papirosdarabok, de igyekezetük ellenére szemét marad mind. Dugó fekete gomolyagként kóborol a decemberi havazásban, s nem érdekli más, mint a zörgő-sodródó papírok. A legnagyobbikát kényesen fogja hegyes fogai között, el nem vehetem, hozza haza, ajándéknak. Nincs este, hogy ne lenne valami szerzeménye: tejes zacskó, kefires doboz, alufóliadarab. Most rázza magáról a hót, elfehéredik a szőnyeg, s ijedten vakog, hogy papirosával egyazonszínű lesz hirtelen minden: ennyire egyszerű a dolgok neve.

Szaxofon

Nekem sírósarkam van, neked pamutpatkányod. Ha én ott állok nagy romantikában a tűzfalak tövében, nekidőlten a mesterfaragta kapufélfának, és hagyom, hogy csavargassa szívem a zsalugáter-osztotta fény szomorúsága, akkor te a magadra kapott plüssköntösödben rohangálsz a gangon, féken tartod a patkányt, és addig mondogatod neki, hogy macska, macska, macska, míg nem kék szíami nem lesz belőle, melyet aztán felvonszolhatsz az aktuális színpadra. De arról nem tehetsz, hogy mindketőnknek háttérhangot ad a Szabinak nevezett szaxofon.

Fejezés

Átolvassa a kéziratot, kényes grafitvonásokat rak, stilizál, egyenget, dörmög és ujjong. Három felkiáltójel késtövébe apró betűkkel odaveti: Na, azért mégis van, aki levest főz a csollánból. Válogat a csipke- és a hársfa-tea közt, s ha sétál a levéltár és a házunk között, minden zugot megjegyez, ahol csalán nőhetne.

angyalhét

Passzus

A véletlenek közül nagy bakancsban kilép a legkisebbik, és megáll a horizont peremén. Tövében sztráda kanyarog, viaduktokkal, alagutakkal, fehér köveken elcsobogó hegyi patakokkal. Rámutat erre, felhívja a figyelmet, hogy itt van az *egy*, és ott a dolomitos *másik*. Ez ide tartozik, de az már oda. Oszt és szoroz, közli a végeredményt, lesöpri a hátáról a tölgyligeterdőt, s helyére dugdossa a magashegyi, törpe fenyveket, bimbós bicskával rohangáló szél, tudja, a ligur vidék mindent begyűjt, tehát ezt is. A szomszédos véletlenekből egy, a holdfénytől elkékült hegygerinc villog át, de rögtön visszavonja magát a szakavatott ködökbe. A passzus az passzus.

Leánderszender

Nincs méhész, aki ne ismerné: bemászik a kaptárba, megkeresi a legfrissebb, illatos mézet, és részegre szívja magát. Pödörnyelvével átszúrja a lefedett lépet, és a feltárt sejtéből mindent kinyal. Bódultan zúgdos a méhek között. Ha potrohát megtöltötte, akkor halálra szúrják a méhek, tetemét bevonják viasszal, a királynő közelébe viszik, és többé nem törődnek vele.

Halálfejesnek mondják, s ha megfogja a denevér vagy megérinti valami oktalan állat, sípol. Csupán éjszaka repül, könnyű és színsávós torpedótestével átfúrogatja a levegőt, csöveket csinál az alföldi krumplibokrok, a suttogó, angliai ebszőlőcsucsorövek, a keleti-tengeri maszlagültetvények és a római termák falát befutó ördögcárnák között. E csövek mentén aztán a világjárók is szétmászta. Egyébként kedves helye a februárban minden horhos alján megbújó vadleánder, annak gyilkos mérgű levelén fejlődik a – tizenegyedik szelvény hátoldalán színes, felálló szarvat viselő – hernyója. S mielőtt berepülné Európát, legalább egyszer átröpüli a Júliai-Alpokat, bejárja Kartintiát, lenyalja az édes esőlevet a házról, ahol Paracelsus született, megijeszt néhány sorsára érzékeny éjjeli vándort, és kis koponyákat rak a matt bőröndcsatokra.

Galamb

Márványfehér – vagyis az időtől aranyfehérre érett. Termetes köröket száll a mimes köré gyúlt tömeg fölött, maga felé fordít minden áhítatos arcot, olyannyira hangos a szárnyalása. Szárnyverdesés, erőszakos légtiprás, szeretne még perceket maradni a kétembernyi magasban, ott, ahol senki más földi, csak ő, ő, aki egy röppályányi időre elszabadult a gazdakézből. Csőre tártva, nem mintha levegőt venne, farktolla is csapkod, nem mintha egyensúlyozna. Meg-megbillen a langy levegőben, átbukik saját fején, de visszanyeri egyensúlyát, és kitartóan kerreg, amíg le nem jár benne a hajszárlugó. Amikor a tér bazaltkövén csattan, de csak akkor, felszisszen a megbúvólt sereglet, kezek nyúlnak, hogy megérintsék a puha galambtestet – és már sen-

ki, aki ne látná, nem más, mint műanyag szerkezet, és már senki, aki ne tudná, milyen galambnak lenni.

Produkción

Az utcakölyök szerint másfél liter benzint iszik, attól fejleszt öt percnyi gázt. Letolja a gatyáját, az ingalj a térdére lóg, a vesszejét faragott nyírfatokba tolta, a tökét meg hímzett szattyánzacskó rejti. De a segge csupasz. Megmutatja a tömegnek, hajolgat, rózsaszín farpofája ráncos és kiborotvált. A végbélnyílásához illeszti a trombitát, ügyeskedik, csupa kígyótest, majd megfeszíti a hasizmait, inas teste görcsbe rándul, és lassan, akkurátusan belekezd a produkcióba. Rikoltó, otromba hangok ébrednek a kürtben, nekierednek, elcsendesednek, de a végére érzelmes, hajlékony dallam kél a hangszerből, olyan áhítatos és felemelő, hogy a szájtáti városnézőkben megakad a lélegzet, kihull a kézből a szem elé tartott zsebkendő, és senki, akit zavarna, hogy ott téblábol bokáig a szarban.

Felár

Ha este kinéz – az asztalon ülő tálkából kiválasztott mandulás stollwerket szopogatva –, a szemközti házban az ablaksorokat látja, amelyek vakablakokkal és félvakablakokkal elegyeseek. Ha ügyesen helyezkedik, a második emelet félvakablakainak spalettái mögött bepillanthat a nyomorszállásra. A koldusok, a nyomorékok és bénák ott gyűlnek össze. A kopár szobában lát majd egy keresztet és alkalmanként becipelt, lemosható vaságyakat. És megfigyelheti az emberi véglényeket, akik alig különböznek tőlünk. Ez pedig olyan tapasztalat – élménynek is mondható –, amely hozzátartozik a városunkhoz, s amely nélkül Ön feltétlenül kevesebb. Ezért a felár.

Fél nyolctól nyolcig reggelizhet az éttermünkben. Kínálatunk kíméletesen kontinentális.

Ezüst

A kapu kőkeretéből kiálló huzalon akadt fel. Összeszedte minden tudományát, furfangot furfangra halmozott, kitalálta már, hogy zászló legyen, címer is volt, szárítókötélről elszabadult könnyű, női fehérnemű, egymáshoz szorult balkáni gerlepár, égre szögezett tekintetű szent és emberi testet mintázó lepel. Tegnap, álló nap, félmellű kariatidát utánzott. Mert nem mutathatja meg a kiterjedését, mégsem egy angyal.

Éjszaka nem volt gondja a megjelenésével. Kiégett a (finom szövésű drótháló ketrecében gubbasztó) reflektor, az, amellyel máskor oly gondosan megvilágították, hát jutott ideje a mást-kigondolásra. Levelet fogalmazott, majd fűzött betűkkel papírra is vetette, hogy Szegedre küldje, D. úrnak, mert van néki néhány lábjegyzetnyi mondat közölnivalója arról a szárnyára tekeredett, ezüstszerű, kurva alumíniumdrótról.

Pillanatkép

Ül a tetőteraszon, bosszankodva bámulja a szárnyát húzó madarat (az meg fejbillentve fölneéz rá), fél füllel hallja a szomszéd asztalnál vitázókat (szabad-e, s ha igen, mindent meg kell-e írni), és összeráncolja a homlokát, amiért le akarják fényképezni. Csak nézi, és az istennek se tudja eldönteni, hogy ez az asszony galamb, könyv vagy egy ragért is meghalni kész ember.

Kellék

A kutya bejáratos a képtárba, a régi grafikai gyűjteménybe, a levéltárba, a könyvtárba, a korridorra, a koncertterembe, egyáltalán minden helyiségbe, amely a palotában megtalálható. Szereti a reneszánszt, bár a barokk sem idegen tőle, mert barokk stílusjegyekben is gazdag az épület. Délelőttönként a gyerek mesealakok közelében ül (vagy fekszik, vagy hancúrozik), délután az asszonyokat látogatja. Valószínűleg nem érdeklődik a Tiziano-festmények témái iránt, kizárólag a figurák – vagy azok, akikről mintázták – a fontosak neki. Aki pedig egy, bár hol Urbinói Vénusnak, hol Flórának, hol Danaénak, hol Antiopénak mondják, hol pedig nincs neve, mert meghúzódó mellékalak. (De mindenhol ugyanaz a poroszkék szem, gesztenyével megfuttatott haj, gömbölyű váll.)

Van, aki állítja, hogy a kutya éjszakánként Berlinben tűnik fel, s vannak, akik Nápolyban, Párizsban, Velencében vagy Washingtonban látták. Ebből néhány megállapítás következhet. Vagyis, a kutya nemcsak a képeket kedveli, hanem azokat is, akik megnézik, nyomukba szegődve eljut más képtárakba, ahol rátalálhat a neki fontos művekre. A kutya kizárólag azokat az embereket szemeli ki magának, akik a húsos nőalakokat bámulják a festményeken, azaz csaliképük van. Tapasztalhatnánk azt is, hogy ez a kutya kizárólag egy festészeti korszakot kedvel. Stb.

Hogy milyen fajtájú a jószág, nem tudom. Nincs benne a lexikonokban, se a modern kutyaszakkönyvekben. Pici, foltos és rojtos fülű, ügyefogyott, mint akit szemem vertek. Összegömbölyödve alszik. Rózsaszínű az orra, barna a körme. Megeszi a peracet, s nem zavarja, ha a háta mögött sír egy gyereklány.

A kánikulában azonban napközben lesündörög az asznapra választott képéből (asztalról, ágyról, játékszobából, folyópartról, templomlépcsőről), s szétvetett lábbal kiterül a padlókövön, húti a hasát és szuszog. Ha vizelnie kell, rendszerint éjszakánként, nem átallja megkeresni az Andrea Boscolikat, hogy felmásson rájuk, s aranyzárga húggal jelölje meg azokat a helyeket, ahol az agarászók kutyái valaha laktak.

Birtok

Reggelente kapálja a kertjét. Oda tizennégy kapavágás, vissza tizenöt. A különbség okára sem ő, sem én nem jöttünk rá, holott három napja gondolkodik rajta, három napja töröm miatta a fejemet. Nem nőhet a kertjé-

ben más, mint csupa nagy levelű mangold, zélandi, haragos spenót, mályvavirágú okra, meg egy etruszokra emlékező olajfa. Zöldséget ehét minden nap, ezért zöld a szeme, vagy mert zöld a szeme, zöldséget kell ennie naponta. Boszorkánynak tartják, holott csak fűben-fában orvosságot találó paraszt, aki beköltözött a városba, mert ott, a hó nélküli teleken is teremnek a növényei és a magánfája odvaiban megmaradnak az öklömnyi, pajkos démonok. Reggelente őket mosdítja először s ad rájuk tisztára mosott, itt-ott megfoltozott ruhát, patyolatinget, térdben kikoptatott, lógó ülepű bricseszt, lakkos csizmát, csepűhajukat meg is fésüli, ezért huncutkodnak vele a töpszli lények. Odaállnak a soksarkú kertecske szélébe, s amikor a dóm felé kapálja a sorokat, elengedik a csücsköket, ha meg visszafelé kapál, kifeszítik a földet. Az olajfa meg, középen, minden gallyában recseg, rázza a leveleit s nincs ideje a bogyoérlelésre.

Tükör

Belenézed magad abba az útba, amely eltűnik mögötted: van egy pontod, amely felkínálja a viszonyítás lehetőségét. Arra haladsz, erre távolodsz. Plusz Róma – mínusz Veszprém. Ülsz az origóban, vagy majdnem abban, s mivel együtt mozogtok, a távotok elhanyagolható. A tükör még emlékezik néhány kilométernyi távolságra, kapaszkodik a múltba, de mivel a múlt növekszik, dagasztja a tömegét, hát inkább lemond az öregebbjéről. Kis hárttyadarabkák válnak le a felszínéről, az esernyőfenyőktől szegélyezett kanyar, a hegycsúcson vijjogó városka, egy vörösre festett őrtorony, majd hirtelen mindent elveszt. Az alagút elragadja tőle az összes látványt, a képek kinn maradnak a bejáratnál, két merész fénynyalábbal átbökve. A tükörben megbúvik az indulat, gonoszán rúg, és leveti magát a két ülés közé. A tükröt magával ragadja: ott hevernek egymásban, éntelten, a kézifék matt rúdja mellett, a félhomályban, mint akik együttlétéhez már ennyi is elég.

Pereszke

A robogót berregtető bitangnak annyi a létjogosultsága, amennyiben egy délutánt megjelöl: beszáguld a régi pápa utcájába s hamarosan ki is kanyarodik belőle, bazaltkockás sikátorba fut (az utcatorkolatnál medence, vízköpből csurog a víz, pikkelypáfrányok sokasága a repedésekben), lobogó hajjal, zöld kabátban. Nagy, rongyos fosztóképző lóg a zsebéből, a gázpedált taposó láb cipőjének talpbélése alatt metonímia, gombaszagú, iszamos, koszos. Tudható, ezek otthon vannak. Ahol a házfalak megszürkült márványa, elkoptatott mészkölapjai. Itt. A sustorgó csatornánál, ahová bedobálja a lopott, de felesleges holmit. Magányosan, mint a sarjerdőben a bűdös pereszke.

Asszony mellű sólyom

Az asszony mellű sólyom több példányban létezik, vannak még így néhányan mások is. Ott ül az emeleti fülkében, a sarokból kihasított beugró-

ban, az oszlopfőn, a folyóhoz lefutó oldalon, a platánokkal elfedett, néptelen sétányhoz fordulva. Talán máshol is gubbaszt, nem tudhatom az ilyen bonyolult építményeknél, ahol minden szint más-más alaprajzú, és teraszokkal, álbalkonokkal, tornyokkal, kamrácskákkal van megpakolva. Az asszony mellű sólyomnak számos zug kell, az egyikben négy kékpettyes tojásának építi a fészket, a másikban a vad tekintetű lányszeretőjével enyeleg, de van hely, ahol a hadtörténelmet olvassa a fiataloknak, endíviarügyeket boncol fel vagy csupán hűsöl, és ki-kivijog az ügyetlen, apró léptű fekete papokra. Nem tudja – természeténél fogva – mi a különbség egyes és többes szám között, ha datolyafürtöt szemez a frissen locsolt udvaron, a sok testének elég egy csőr, ha az okker alkonyatban köröz a paloták felett (Verdi-operák népszerű áriáit zümmögve egyre-másra), az összes szárnya is kevés a vágyaihoz, s ha az épület igazgatójával diskurál – persze kizárólag a tudatról és a visszatükrözés-elméletről –, három agya ahhoz éppen elegendő (azok, amelyek a főbejárat videokamerája mellett, a palazzo udvarának sarkán és a koncertterem ablaka alatt vannak). Néha normális madárnak találta, kifejtett tollazattal, kontúros mintázattal, hosszú csüdös, ragadozó karmokkal, máskor meg begyes asszony, akkora dudákkal, amekkora a költőnőknek sosem lehet. Ha depressziós, karcsú lábú sáskákat kapkod ki az ereszből, álmatlanságára a kora keresztény templomokat rejtő ligetek félhomályában leandermagvakat válogat, majd napokat gubbaszt – az egyik test itt, a másik test ott, a harmadik a szép gondnoknő konyhájában, a negyedik a sörládák tövében, az ötödik ki tudja, hol –, akár egy hallgató, etruszk kisplasztika. Mindenek vége azonban az, hogy akkora erővel engedi el a múltját: belereng az egész utca, alázuhan (minimum két) balkonláda, kopasszá válik a lilát termő fügebokor, a tűzfal forrása elapad, az aranyművesek templomában könnyet ejt a festett Mária, és pucéron lófrál a kriminalisztikai múzeum posztja előtt a polipárus asszonyság. A lakók felkészülnek a legrosszabbra: néhány éjszaka nem lesz alvás, madaruk bálvendégeket hív, tükröket törni, s bezárják a kamrába a macskákat, nehogy elrabolja a sólyomasszony s feltáralja a sokaságnak, vacsorára.

Így kezdődött

Az augusztusi hőség elől abba a városba utaztam, azol a legtöbb épület vörösbarna, a sárgává öregedett márványoszlopok árnyékában macskák hevernek, a tereken szökőkutak vannak és az esti dombokról lezúduló szél kisöpör minden aggodalmat az ember fejéből. De a kánikula utolért. Az évszázad legmelegebb nyárvége foglalta el a települést, párák és nehéz szagú, délutánokként semmi élőlényt nem tűrt meg a keskeny, járdátlan utcákon. Testhajlataimat szertemarta a csípős izzadság, amikor csak tettem, feküdtem az elsötétített lakásban, fehérbortól elnehezült végtagokkal, nyákos szkafanderben, súlyosan, mint aki dagadt, nyomasztó hasonlatok közé zuhant. Ott, délen, ebben az évszakban már későn, fél hét

felé kelt a nap, és korán is nyugodott, este nyolckor sötétség borult a mediterrán vidékre, de a hőség szűnhetetlen volt. Fájtak az ízületeim, ujjamban bedagadt a gyűrű, lábfejemben millió hangya korzózott – a helyiek szerint az itteni nyár kedvez a reumának.

A palotáról, amely melléképületének földszintjén szállást kaptam, senki nem volt, aki ne a csodálat hangján beszélne. Asszonymellű sólymok álltak a sarkain, volt belőlük vagy tizenkettő, és a homlokzatát, valamint a várost szelő folyóra néző három árkádos loggiáját a barokk egyik kedvelt olasz mestere, Francesco Borromini építette.

Felmásztam a háztető teraszára, a környék messze híres kilátópontjára, de alig vehettem valamit is számba, mert szédített a tériszony. Egyébként a város, a magasból nézve, szép — minden háztetőn zöld, cserépben nevelt futónövények, kábító jázminok, skarlát trombitafolyondárok nőttek és törpe, folytontermő citrusfélék burjánzottak a tenyérnyi teraszokon, ahová naplemente után kiültek a családok, ahol aztán vígan boroztak. De senki sem volt, aki a sólymos palotánál ne találta volna jobb mestermunkának az utca átelleni oldalának méretes épületét, az évszázada francia nagykövetségnek helyet adó Palazzo Farneset, amelyet valóban a kor legkiválóbb művészei terveztek és alakították olyanra, amilyennek ma látjuk.

Itt, a gettó közelében minden órában történt valami, ha más nem is, de megállt egy turistákat szállító autóbusz, kiraboltak valakit, vagy éppen motorkerékpárral eltapostak egy járókelőt, hogy aztán hangos és méltatlankodó veszekedés után kártérítést kapjon a motoros a letört visszapillantó tükrökért. E vitatkozások jelentették az utca lakóinak a legnagyobb élvezetet, az ablakokból, teraszokról drukkoltak a feleknek, bár eleve biztosak lehettek abban, hogy az idegen nem fog győzni, igaz, neki horzsolódott le a könyöke, szakadt szét az inge, csupán azért, mert ő a jöttment átutazó, a senkiházi idegen. A városba tóduló turisták mindegyike, ki így, ki úgy, megfizette a vámot, rendszerint kamatos kamattal, és a helyiek szentül meg voltak arról győződve, így van ez rendjén, éppen ennek lerovására érkezik a tömeg hozzájuk, s ebben rejlik a hely vonzereje. Ha rendőr akadt a baleseti helyszínen, s látta a megbillenő motorost, hallotta a sétáló ijedt sikoltását, senki nem tapasztalta, hogy csak egyszer is a várostalan jövevénynek adott volna igazat, de a motorossal kötött egyezség után még külön büntetést is kirótt a turistára: a közrend megsértése miatt. Mindez titkos egyezmény következménye, gondoltam, és hűvösebb délelőttönként, valamint alkonyatkor a faltövekhez tapadva sétáltam, ha pedig meghallottam magam mögött a robogók hangját, igyekeztem behúzódni a legközelebbi kapualjba. Törvényként fogadtam el mindent, ami itt történt.

Ahol reggelente megvettem a napi másfél liter fehérboromat, amelyet a Pápa forrásvizének neveznek, feltehetőleg azért, mert áttetsző, mint a hegyi patakok, és akkor is hús képzetet kelt, ha meleg, a kimérésben nem köszöntek és nem fogadták a „Jó reggelt!”-et. A piacon rám szóltak, ha vá-

logatni mertem a nagy szemű szőlőfürtök között, holott a helybeliek szét-túrhatták az egész gyümölcshalmot, a bankban pedig rendreutasítottak, ha fél méternél távolabb álltam az előttem levő mögött, és bárki elem tola-kodhatott a péknél. A másodrendűséget – amit otthon egészen könnyű szívvel elfogadtam – naponta tapasztaltam, de még mindig jobb sorom volt, mint a frissen érkezetteknek, mert legalább megismertek a galambok, a vállamra szálltak, ha morzsát szórtam eléjük, s a patkányok se tértek ki rémülten előlem, ha a lerakóhelyre cipeltem a szemetet. A koldusok nem tartották mocskos tenyerüket, és minden találkozáskor biccentettek.

Néha rejtett cél mágnese irányította lépteimet. Óvatosan kerestem sarrummal a tisztább köveket, nehogy belépjek a lakók bűzös hulladékaiba, merthogy cipőt nem tűrt a lábam, attól pedig irtóztam, hogy a poron kívül más mocskok is érje a bőrömet.

Széterjedt, megrágott fügek, véres köpetek, nedves vatták, ürülékhalomok és rágcsálótetek között vezetett az utam a hét dombtető valamelyikére, hogy onnan aztán biztosan a raktárak közül felmagasodó Aventinus halmához vegyem az irányt, ahol a sok örökzöld növény közül néha előbukkan egy kolostor fala vagy templom tornya, s olykor harangszó szűrődik át a lombkoronákon. Minden szél ezen a helyen ébredt, itt gyülekezett mindenki, aki a hőség elől menekült, innen figyelték a lent nyüzsgő embereket, amíg orruk alatt egy-egy narancs vagy citrom félérett termését nyomkodták, hogy felüdüljenek a kipréselt illóolaj szagától. Itt senki nem törődött a másikkal, nem mintha csak közép-európaiak keresték volna ezt a helyet.

Magam alá húzott lábbal ültem a folyó fölé magasodó bástyán, bámultam a tétován kóborlókat addig, amíg el nem zsibbadtam, vagy be nem sötétedett.

Máskor ehhez sem volt erőm. Szobám sárga kanapéjának ölében elnyúlva néztem a magas ablak függönyréseit, azt, hogy milyen kevés látszik a szomszéd ház középkori okkeréből. Csak annyi, hogy meg tudjam állapítani, a becsukott zsalugáterek mögött életnek kell lennie – néha megnyílt, morzsákat szórtak az asztalterítőről, ruhát teregettek, vagy megöntözték az ablakláda fonnyadt, vézna vadszőlőjét. A házfalon függőleges repedések voltak, amelyekben hüvelyknyi, izzó szemű gyíkok laktak. Ők túrták a meleget. A heverőről – a függönyréseken át – láthattam, szaporán nyelik a levegőt, és azt is, ha a folyópart platánjáról idevitorlázott, leszakadt levél a falnak csapódik, s zuhantában magával sodor a gyíkok közül egyet-egyet. Az ablaktáblák mögül olykor zene szivárgott.

Ezek a napokon szürkülettől éjfélig szólt a gordonkahangverseny. De hogy ki vagy kik hallgatták, azt sosem tudtam meg.

Itt jöttem rá, mennyire egyedül vagyok.

Szentszag

Ha lépked a köveken, fel a hegyre, hogy kiszellőztesse a haját, lába nyomán kifordulnak a bazaltkockák, ha nézi magát a forrásra hajolva, képmása

mellé búvik a Nap, s ha padlizsánt hámoz, a tömzsi püspöklilát, kicsordul a nedv az ujjai alól. Loholnak utána a férfiak, mindegyik magáénak szeretné tudni, de egyiknek se lesz az ágyasa, se a szeretője, se a felesége. Akinek hat pinája van – egy-egy a hónaljaiban, egy a köldöke helyett, kettő a tenyerében, egy pedig a szokásos helyen –, annak nem kell a férfi. Ha menstruál, a hold-hónapok rendjében, hat helyen vérzik, nem győzi venni a vattát, kitömködi az üregeit, és olyan illatfelhő veszi körül, amelyikbe beleszagolva bárki hím, rögtön a nadrágjába csúsztatja a kezét, hogy elfogja a csövében a kilövellést.

Ezt a nőt lehet szeretni.

Szégyen

A hajnalban még tövén élt, de a délre szétfogdosott egyetlen szál szappanvirág, a búzamezők habzó növénye, bekerült az úti bibliába, dörgölgeti vele magát minden zsoltárrá változott. A napszemüveges, múzeumsápadt, pinaszagú kicsi apácák ámulnak, mennyi hab dől a kecskebőrkötése alól, elárasztja a szobrok termét, átbukik a szétjárt küszöbön, s a millió, egybetapadt buborék ott lélegzik és szivárványosodik a falnak támasztott pucér szobrok előtt.

Méhek

Lopakodnak a lépcsőházban, görnyedten lépik a fokokat, összpontosítanak, sarujuk alatt süpped a szőnyeg. A méhek se veszik észre őket, pedig ott ülnek az oszlopokon, a kárpitokat rágják unalmukban, kiharapták belőlük az aranyszálakat, rezgetik szárnyaikat, mert fáznak. Az angyalok szuszogni sem mernek, pedig nagy a teher, melyet cipelnek, s még nagyobb lesz, mire a harmadik emeletre érnek. Szájszélük fehér, izzadnak, szemük villog, csak meg ne botoljanak, nehogy zajt üssenek, ki ne essen valahonnan egy érem. Amikor fölhúzták a műtárgyra a ruhát, nem forgatták ki a zsebeket, már bánják, pedig tudják, mert ismerik magukat, amióta elszalonnásodtak, kevesebbet törődnek a véletlenekkel, holott azokban ketyeg a bomba.

A néma őr alszik, erre előre volt gondjuk, ajtózár nem csattan, a biztonsági berendezés sem érzékeli asztráltestüket, hát szabadon tevékenykedhetnek a festmények között, aprólékosan vizsgálgatják a mázolt tájakat, keresik a megfelelőt, ahová betehetik a csinosan felöltöztetett, kitömött Istent. Baj van a csentósokkal, mindegyik munkáján ott a képmás, vagy legalábbis az, amit a naiv piktorlelkek (vagy a képmegrendelők) annak hittek: nem lenne illő az igazit a hamissal egy ráján belül látni. A szobrok közé se szabad helyezni, a csiszolt, sima testek közé nem való, az orcája lappadt (nem helyezték vissza a szájjüregébe a protézist), a mellkasa tyúkmell, a lába gacsos, semmi köze a széphez. Egy Holbein jó lenne, állapotodnak meg, sietniük kell, kinn már zúgnak a méhek. Leverik a portréról az üveget, kikaparják az olajalakot, ellapítják és odatapasztják – Őt – a helyére. A ruhája szokatlan, se-

hogy nem lehet síkidomot formázni belőle – egy menedzserről fosztották le, amíg aludt a primadonna öltözője mellett, a színházi kelléktárban.

A méhek megtalálták az ajtóréseket, haragos fürgetegben törnek be, kavarnak, döfnek, szippantanak a zsírpárnákból, az angyalok meg uzs-gyi!, kiugranak a nyitott ablakon, s máris a kupolák között kerengenek, vijjognak és rikácsolnak, csapkodnak nagy, fekete szárnyaikkal, holott senki és semmi nem üldözi őket a párkánynál tovább. A méhek az isten-húsrá gyűlnek, zsongnak, nekiesnek a festménynek, csáprágóikkal vag-dossák, tépik, darabolják.

A legszalonosabb

Beszorult két Canova közé. Ledobta köpenyét, hogy jobban hasonlítson, majd az ingét is leráncigálta, de akkor már kövesedett. Rózsaszín márvány lett belőle, némileg csalé szobor, duzzogó és szorongástól vastag a szája, félbemaradt mozdulat a bogos térdében, a haja pedig, a haja, bizony sosem látott fésűt.

VII. Henrik

Nem akar az Isten helyére kerülni. Nem szereti az öröklétet. Nem a na-pi nyolcórás megvilágítást. Véres húsokra vágyik, gömbölyded, élő for-mákra, a játékosnál maradó szelvényekre, egy kis fájdalomra a bal kulcs-sont szeglete alatt.

Mészégetés

Hogy a császároknak is volt? – döbbenetes. Az uralkodók mi mással szaporodtak volna – de azért mégis! Ehhez kellett a saját ivarszerv. Most meg: egy teljes múzeumnyi!

Magas homlok, saszor, határozott (meghatározható) arcvonások, göm-bölyded áll, itt-ott görög-szabású szakáll, aszimmetrikus fül – a szokásos. Az árkád alá soroltak be a szobrok, mutatvány valamennyi, a fej élethű, a test kőhasáb, a tenyér kinyúlik vagy visszasimul a márványtömbbe (mész-kőbe) a köldök helyén fénylő üreg (lyuk) – abba dugják a nézködők a mu-tatoujjukat (ó, azok a kecses, reszelt körmű japáni ujjak).

A kőöblöcskéknél vannak mégis fényesebb szoborrészek: az évezredek alatt tükrössé fogdosott császárfaszok és -tökök. A teremőr néni eltanulta a látogatóktól, de ő csak Augustusén hűti a tenyerét.

A császáriak egyformák. Semmi eltérés (fitymába visszahúzódtott makk, be-szűkülő penisnyak, a bal here néhány centiméterrel lejjebb, enyhén ráncos, töp-pedt herezacskó) – sablon segítségével készülhetnek. Az átrium közepén száraz szökőkút – oda senkise merészkedik: gúlába hordták össze a szoborroncsokat, vannak, akikből nem maradt meg a koponya, a nyak, a kéz. Ezért az a kőhalom a névtelen császároké. Ha jobban szemügyre veszed, tapasztalhatod, hogy más-ból sem áll, kizárólag faszokból és a hozzátartozó, tört herezacskókból. A terem-

őr néni (aki Augustus segítségével hűsöl) napra nap ellopdos néhányat! Ha elegendő mennyiséget gyűjt, meszet éget belőlük. Ideje átfesteni a házát.

Kör, áthúзва

Traianus fóruma, Diocletianus termái, a Barberinik palotája (előtte a Fontana del Tritone), majd a Trevi-kút – azok a sok-sok, fedetlen, Anita Ekber-kebel-másolatok –, a Pasquino-szobor, s haza. A fluoreszkáló kört azonban tegnap áthúzta az esti koncert az Ignazio di Loyola-ban: dél-amerikai madonnák, Zsivágó doktor, füledt levegő, kínai selyemkendő, olcsó harisnyák, miegymás.

Szép költők

A libák között ülnek, csupa gágogás és ihlet minden, a toll meg pereg. Tépik a puha pihéket. Beletüsszögnek a kaskákba, száll a toll kicsije, ráragadnak a tetvektől cukros rózsahajtásokra, a vastag héjú, lekvárnarancsot termő citrusokra, bozontos poétaszemöldökre, benőtt gyűrűjű ujjak lakkos körmére. Lábuk előtt kikövezett nyílás vezet a háztömbnyi üregbe, a hörgő hang annak a mélyén keletkezik, a vastag pára is onnan száll föl, s az ánizsillat is, meg a csavargóbűz. Az evezőtollakat a négy szép költő besleszörja a barlangba, a műköből fakadó forrás tavacska ragadja magához valamennyit, hogy átúsztassa a faragott pelikánfej torkán, majd éles szirtekhez csapja, repedésekbe illessze. Próbálgatják, hogyan lehetne előállítani egy csöppnyi szivárványt, itt, a Palatinus alatt, évezredek óta senkinek sem sikerült, eljött hát az ideje, ahhoz kell a mosott libatoll, e könnyen hozzáférhető csapda. A tollfosztók szivárványművesek is, nem csak versztanodások. Észre nem veszik, hogy angyalokat kopasztanak.

Mirtuszok

Angolvörös romházak között van a mirtuszüzeme, naponta negyven kiló mirtuszt állít elő a két segédjével. Ő szállít a városi és környéki esküvőkre és minden tisztességesen karbantartott templomba, bővelkedik hát a megrendelésekben. Mestersége titkos és misztikus, a tudása is. Hajnalonta keskeny, nedves falú setét folyosójáratokon lemászik a föld alá, percekig hallgatja a Cloaca maxima idős csörgedezését. Irigyei nincsenek a mirtuszai zöldje miatt – ez az a zöld, amely csak akkor mutatja meg teljes pompájában magát, ha pompejivörös freskók előtt áll, persze magánosan. Mindenki tudja, hogy csak akkor juthat egyszerre egynél több mirtuszágacskához, ha kolorisztikus fényképen mutatja meg a helyszínt, szövetmintát visz a menylegény és vőasszony ruhájából s nem adja jelét, mennyire fojtogatja a torkát a fővő, viasszal kevert olcsó műanyag.

Kecske

Szép domborművű virágfüzerek és ökörfejek között bukkant fel, körbeszaladgálta a nagy, henger alakú mauzóleum felső, finom faragású párká-

nyát. Egyetlen óra múlva már a római vízvezetékéről egyensúlyozott át a romos őrtoronyra, majd meg a hatmillió halottat magába fogadó katakombákban nyalogatta a tárnákat megvilágító mécsesek tenyérsós cserépfüleit. Végül a Szent Sebestyén-templomban maradt el, a héttemplomos zárándokok búcsújárásának utolsó helyén, ahol a ráncatlan homlokú testőrtiszt fekszik, Krisztus legendás lábnyma van kiszögezve a falra és a jegyszédők fúgákba és toccátákba ágyazzák magukat. Az egyhajós barokkba az a szicíliai szemű, vajsárga kecske is belefért.

Alsó csuklófogás

Az isteni ihlet szarvacskái, az istenközeliség fénye rajtuk, ahogy ártatlanságuk teljes tudatában kifosztják a táskákat, felmetszik a zsebeket, többől nyelik le a gyűrűt viselő ujjakat, letépi a nyakláncot és vastag fadarábot dugnak a lépcsőre döntött amerikai asszonyba. Hordában járnak, néhány pénzdarabért téged is megtanítanak arra, hogyan kell alsó csuklófogással karórát lopni.

Maso del Bosco

Szent Anna harmadmagával van – az egyetlen szent, akit sosem ábrázolnak magányosan –, és ez nagyon is illik a szobrászhoz. Maguk, magyarok, tudják-e, ki volt e Firenzében tanult Maso del Bosco, s ezért a szignált, s évszámmal – 1541 – jelzett szobráért járnak ide, a spanyolok nemzeti templomába, vagy csupán azért, mert itt két Borgia-pápa van eltemetve. Tény, hogy Tolnay – szintén magyar – szerint ez az Anna Michelangelo arcvonásait viseli. S nem véletlenül. Bosco a mester keze alatt dolgozott, néhányan még azt is tudni vélik, volt idő, amikor az angyali szobrász éppen segédjét mintázta freskókká, merthogy annak olyan teste lehetett, mint a sixtusi kápolna szentjeié.

Egyébként éppen a sajátos viszonyra utaló tények miatt sosem tart nyitva a templom. S ekkor semmit sem mondtam még III. Kallixtusról és VI. Sándorról, a Borgiákról, akiknek szigonyszerű volt a farkuk.

Ha pedig jobb világításban akarják látni a hármast, dobjanak be ötszázat a perselybe – automatikusan lesz egy fényhég az angyalokon. Zseblámpaizzók vannak a gyertyaforma lámpákban, ez az én találmányom.

rovinj 21

Harmadnap

Köszöntő a negyedik életnek

A kutyám átvágott a téren és felugrott a mellmagasságú kőkorlát széles tetejére. A Hét hajszál-sziget fölött fehér fátyolfelhő úszott. Dél volt. Hogy ott kell lennie a felhőnek, azt rajtam kívül mások is tudhatták, a teraszon legalább tízen voltunk, mind alacsonyok, szőkék, idegen ajkúak és kék szeműek. Ki más mászott volna fel a déli, tűző fényben, hőségben a hegytető teraszára? Aki ide felkapaszkodott, tudnia kellett a felhőről. Az olyan pici volt, hogy a tejes holdfényben, a késéles csillagragyogásban vagy a nappal tündöklésében sem látható avatatlan szemlélőnek. Pedig a felhő mindig ott lebegett a sziget felett.

Az olajfalevél-ezüst felhő a negyedik fa fölött szitált, áttetszően és alig változtatva az alakját. Pereme mészfehér volt, éppen hogy fehér, kevés késsel megfuttatva, annyira, hogy még láttam, ahogy mögötte elszállt egy sirály, fekete szárnysegélyű, a csőre pedig okker.

A Hét hajszálon néhány ványadt fa nőtt, azonban olyan vékony volt mindegyik törzse, hogy bárki kamasz leány is átfoghatta ujjával. A hét fa a halászhok szerint már akkor rég kicsírázott és felnőtte lombosodott, amikor Szent Eufémia kőkoporsója elhajózott alattuk – mert mindegyik fácska árnyékát szüntelen mosta a sós víz –, de arra sem jók, hogy tüzelőnek kivágják őket, vagy csónakdúcna, nemhogy – januáronként – leszedjék megfeketedett, aszalódott, maroknyinál aligha több termésüket.

A felhő ragaszkodott a negyedik, a legmagasabb fához, a fölött gomolygott, amint a szigethez is ragaszkodott, ugyanúgy, ahogy ragaszkodott hozzá a sziget és a legmagasabb meg a többi olajfácska. Pedig alig valami árnyat vetett a talpalatnyi szárazföldre, éppen csak lefogta kissé a gyors napsugarakat.

Aztán, láttam, a felhő terebélyesedni kezd, határozott körvonalait szétvázza, fellazítja, s áttetszővé teszi a formáját, ahol pedig hirtelen kiszitászott, betömi vastag vattával; megakadna benne, ha elérne addig, a városka ferences monostora templomának villámhárítója. A sziget fölé lassú árnyék borult.

A felhő elszürkült, lila és kék vonalak satírozták, majd meg szürke foltos lett és ragyás, mint az erős, olajos zsineggel hurkásra szorított, mindenféle festékkel beszennyezett, kitömött, kendervászon matrózssák. Vasszürkéje antracitfeketével keveredett, mintha kohóban uszították volna egymásnak a két színt.

A szigeten kitört a vihar.

Villámok szakadtak ki a felhőből, megvilágították a csenevész fák valamennyi levelét. Ha valaki ismeri Matic festményeit, különösen amelyeknek adriakéjkjében metafizikusan borús helyszínek és tétova, önmaguk létezésében bizonytalan alakzatok lebegnek, azokhoz találta volna hasonlatosnak az alig meghajlott horizont előtt elfeketedett, viharos Hét hajszálat.

Förgeteg teperte maga alá a szigetet, tajtékos hullámok csapdosták hálosan repedt szirtjeit, szél süvöltött, és azok szeme, akik a templom előtt álltak, kékből zöldre váltott. Igen, csak a kék szeműek látják a napfényes tájon belül a pici és ádáz vihart. A felhőből millióegy esőcsepp hullott ki, kopogtak a sovány gallyakon, tépték az ezüstzöld leveleket és felborzolták a tengervizet.

A kutyám félt. Lesunyt fejjel vonított. Hús karommal tépázta-csupálta a párkány kövei között kihajtott satnya kövirózsákat.

Egyszerre csak a terasz fekete-fehér kőkockáin magamban maradtam, senki sem volt képes rajtam kívül az özönvízben ázó szigetet nézni.

Ismét megbizonyosodtam arról, hogy léteznek helyek, amelyekre a törvények nem érvényesek. Vannak helyek, amelyek fölött mindig lebeg legalább egy felhő, s bármikor kitörhet belőle a vihar.

*

Olajzöld volt az ég. Határoztam: elmegyek. Egyetlen dolog kötött városhoz: verset akartam írni a véletlenről, s már tudtam, a Vetési-kazuálé gránátalmás hímzésére vonatkozó képet bele fogom szőni, mert mindig lehet kijelölt vezérfonál, kizárólagos aranyszál, amely a rész által meg tudja mutatni a teljeset. A verset magamnak ígértem, még régen, de immár halaszthatónak találtam a vele való bíbelődést, és ezáltal azt is tudtam, hogy nem írom meg soha. Behajítottam a táskámba Lorca szürke vászonba kötött kettős könyvét, kikapcsoltam a telefont, ha hazajövök, ne várjon millió fölösleges telefoncsörgés az üres lakásban. Az autóval nekivágtam a sötétségnek.

Fáradt ember lettem, az utóbbi két hónapban erőm végéhez jutottam, és ez rossz fáradtság volt, nem lehetett kialudni, a vízparton kinapozni. Akkor már a szőlő művelése sem segített, ha fellebbezhetetlen mondatok készítésével foglalkozik az agyam, s az ujjak alvás közben morzsolják a cigarettát.

Zenét kerestem a rádióban, de valamennyi adó megkergült, magas hangú szünetjelet sugárzott, meg kukoricapattogatás kapkodó hangjait.

Rá akartam találni saját éjszakámra, melyben nem járkál idegen.

Történeteim általában nincsenek, azért, mert nem szeretem a történetekben élőket. Az ilyen irodalmias helyzetekben mindig kikerekedik valami, szerepet kap a mellényzsebből kiesett zsebkendő, a halott lány szoborszerű arca, a várhegy török temetője, csupán azért, hogy valami szabály forduljon benne termőre – és természetesen azokban, akiknek efféle történetekből állnak össze hazug napjaik. Most mégis volt valakim, aki álmaimban rendszeresen visszajárt hozzám és nem váltott arcot, személyiséget, ugyanaz maradt, aki volt, az elmúlt két hónapban. Attól tarthattam, hogy a regényszerzők ideálisan fordultatos alapanyaga dagad ki az egészből, bár meg kell mondanom, az álmok mégsem voltak egészek. Inkább csak puffadtak s csak képzetét keltették az egésznek, mint erdőnek a vízáztatta uszadékfák.

Az álomlátókkal is vannak bajaim, de ezt máskor mesélem el.

Az én figurám kezdetben negyvenkét éves férfiú volt és haldokolt. Magában feküdt a kórházi szobában, a műtétje után másfél nappal, éberem, vergődve és veritékes kínok között. Tudta, hogy meg fog halni, saját halálán kívül semmi nem érdekelt. Kihagyott a szívverése, zuhant, miként a számok szoktak esni a végtelenbe, szorongott, majd szemében megkövesedett annak az apró szemű ablaknak a képe, amelyen utolsó pillanatában kinézett, hogy belekapaszkodjon a hárszon daloló rigó énekébe.

A következő éjszakámon, rögtön elalvás után, e venyige-hajlású férfi a műtétjére várt. Már közölte vele az orvos, hogy a beavatkozás elkerülhetetlen, s engedélyeznie kell a rutinjellegű, de halaszthatatlan operációt. Nem értette meg a mondatok mélyén lapuló baljósságot. Fényes körmeit nézegette az ágyban, s félelemtől veritékes arcát nem tudta bennük megpillantani.

Visszafelé álmodtam a férfi napjait. Két hónappal előtte voltam váratlan halálának, s hogy az milyen hirtelen lesz, azt egyre inkább láttam, s amelyet a váratlan és diagnosztizálatlan érgyulladás és a fel nem oldódott vérrög okozott. Mindent, vagy majdnem mindent tudtam róla. Szabványéletet élő szabványalak, s azt is meg mertem kockáztatni, hogy kijelentsem, hogyan szerezte meg a diplomáját, majd pedig az állását. Érdemtelenül. Végül pedig miként jutott uralkodó természetű s otthonülő feleségéhez, akivel azonban sosem találkoztam.

Aztán a köfetés nehéz éjszakán különös felfedezésre jutottam: verseket ír, feltehetőleg nem rosszakat, mert megjelennek és nem kap érték szegynivalóan kevés honoráriumot. Ekkor már ismertem a nevét is, hogy tudjam, az övé áll a vaskos irodalmi periodika tartalomjegyzékének elején, s tapasztalhattam az örömét, amellyel nyugtázta a bankszámlájára érkezett váratlan összeget.

Őt magát elég kedélytelennek találtam, s a testtartását annyira hanyagnak, hogy a szétesettség benyomását alig tudtam magamtól elhessenteni. Vállát felhúzza, előre ejtett fejével közlekedett, lábával kacsázott, ezért csoszogott. És szívta az orrát. A szeme átható, azonban visszacsavart lángú tekintete szép volt. Olyan, mintha éppen akkor vetett volna bele körömní rőzpénzt – mint a kerti ünnepség tűzébe, hogy néhány év múlva megismétlődjön – valaki, a világ kevés örömei emberei közül.

Egy déli kisvárosban élt, a városnak apró kőházai, mindig csukott, élénk színekkel bemázolt ablakai, márványosra kopott kövezetű síkatorai voltak. És szökőkutas tere, amelyet azonban csak a helyiek láttak – mert már annyira megszokták, mint a savanyú, barna kenyeret – szökőkútnak, az idegenek a vállra emelt korsóból vizet kiöntő, rosszul formázott bronzhalásznak vélték. A város tele átutazókkal és turistákkal. Álomalakom költő és irodista. Megfigyeltem, olvasóim is tapasztalhatták a rövid történeteket tartalmazó *Patkányokban*, s a *Fegyverengedély* kisnovelláiban, hogy figuráim többsége pár irodában dolgozik, akár kitaláltam, akár az életből loptam ki őket. Ma-

gam el nem viselem a rendezett életet, amilyen mondjuk a tisztviselőé, tanárré vagy a reklámszakemberé lehet. Az alak szakállának bal oldala őszült, és bajsza lekonyuló két végében is láttam egynéhány deres szőrszálat.

Naponta egyszer evett, mindig álmomban, az ételek között öntudatos szemérmelenséggel válogatott. Csak a silányabb zöldségeket, tengeri halakat szerette, a ritkábbakat, gasztronómiailag értékesebbeket – amelyeket én kedvelek – nem. Különös, magas címletű papírpénzekkel volt tele a tárcája, számos alkalommal kifejtette, amikor borral öblítette le az ételt: szervezetének az ingyencék számára készített drága ételek nem tartalmaznak elegendő mennyiségű foszfort.

A szeméthalat megpiríttatta, hogy erős fogaival az uszonyokat, szálkákat is megőrölje, s megegye. Rettegnem kellett, hogy álmomban fulladok meg, a halszálkáktól.

Nem szerettem ezt a figurát. Amióta szokásává vált meglátogatni, egyre kimerültebb, nyúzottabb, sötétedő ábrázatú lettem, duplán fogtam a kést, a tüdőmbe beszorult a halkonzervgyár édeskés bűze, amelyet akkor lélegzett be, amikor körülötte sétálva versekről gondolkodott, és irtózni kezdtem a hűtőszekrény morgásától. Végigdolgozta az álmaimat. Az irodájába léptével kezdődött az alvásom, úgy huszonkét órákor; és ceruzaheggyel indította a saját napját. Majd hosszú, gyors kézzel papírra vetett számsorokat adott össze, általában kétszer, vagy pedig addig, amíg kétszer nem lett ugyanaz a végeredmény; bonyolult, nekem ismeretlen nyelveken telefonált, mégis mindig megértettem a társalgásait és tárgyalásait, délben pedig, amíg mások kiugrottak ebédelni, pohár fehérbort inni, ő a szomszédos ház földszintjének filigrán üzletébe tért be. Amint behúzta és kulcsra zárta maga mögött az üvegajtót és leeresztette a fényfogó lapokat, s a selyemsárga függöny két szárnyát is összerántotta, máris megnyitotta a sliccét, és nemi szervét az asszony markába helyezte. Majd fél órán keresztül szeretkezett az ékszerész duzzadt ajkú feleségével, az alacsony pult mögött, szüntelenül beleért valamelyikük haja a csiszolt drágakövek skatulyáiba. S álmaimban azt is végig kellett néznem, ahogy munkaideje végével automatikusan következő második numeráját teljesíti valamelyik kikötői kurvával vagy irodájában fogott kacérabb asszonyügyfelével. Később kocsmába tért be, hogy vacsorázzon.

Reggel hétkor jóllakottan, kielégülten és fáradtan ébredtem. Nem tudtam enni, nem látogattam a barátnőmet és képtelen voltam bármi fizikai munkára. Hogy írjak, eszembe se jutott. Nap mint nap azt figyeltem, hány órával később kezdődik a kertem fái alatt a délelőtt, s a naspolyáénál hány órával hamarabb rázza meg az almafa lombját az este. Délután sem merem ledőlni, biztos lehettem abban, hogy utált hősöm a nyugágyban vagy bárki asszony ágyában megtalál.

Mellette a bort sem kívántam, csak a szódavizet ittam félliteres poharakból a borokra, amelyeket ő fogyasztott el, de az én gyomrom égett tőle.

Cetliket gyártottam, napra nap, s mindenhol hagytam számára egy-egy kívánságaimmal telt üzenetet, a könyveimben, az írógépemben – tudtam, ő is tud géppel írni –, a fodrásznál és a trafikosnál, ahol cigarettámat vásároltam (álomalakom szintén hosszú, piros Multifiltert szívott). Reméltem, előbb-utóbb beleolvas valamelyikbe, s figyelembe veszi az én írásra trenírozott, némileg szelleminek tekinthető életmódot, kevesebb vöröshagymát és fokhagymát ropogtat a vacsorája után, áttér a pálinkára és nem szívja a dohányt mértéktelenül.

Pórusaiból áradt a mediterrán szag. Nyitott ablak mellett éltem. Abban is délvidéki volt, hogy nem adta semmi tanújelét annak, hogy figyelembe vesz – engem, avagy bárkit. Mindinkább foglalkoztatott a gondolat, hogy délre utazom: abban biztos voltam, arra a helyre érkezem, ahol ő él, rátalálok a nyomára és őt is megismerem, ha másról nem is, de hogy jobb kezének második ujján, ahol más a gyűrűjét hordja, halvány sáv látható – innen tudtam, hogy van felesége –, és ez a sáv napbarnított bőrtől hétvégék után erősebben elüt a hét közben megszokottnál. S azt is megállapíthattam, egy bank felügyeleti részlegének beosztott munkatársa, aki néha, s természetesen utasításra, beül az alkalmi ügyfelek kiszolgálására rendszeresített kasszák egyikébe. Tehát elég lesz végiglátogatni a bankokat.

Gyűlöltem. Napjaimat szétzilálta, megrontotta a kapcsolatokat barátaimmal, a munkámat elhanyagoltam, majd véglegesen abbahagytam miatta, képtelenné váltam, a normális életre – és az orvosok sem tudtak segíteni. Mindegyik szellemi kimerültségre gyanakodott, környezetváltozást és új életmódot javasolt. Ha beszámoltam nekik az álmaimról, valamennyi a fáradt idegek furcsa játékának tekintette azokat, s hogy összefüggő volt a történet, az szerintük annak a jele, hogy ördögi kört kezdek magamban, magam számára teremteni, amely folyamatot azonnal meg kell állítanom – természetesen orvosi segítséggel.

Francha velük! És francha velem!

És Štafilić Mátéval is. A zsebéből kihullott levélke megszólításából tudtam meg a keresztnevét. A vezetéknévét pedig abból a bizonyos nagyalakú, vaskos irodalmi magazínból.

Így kerültem Rovinjba.

*

Rovinjban jártam, azokban az utcákban, hűvös, homályos és párás sikátorokban, amelyeket Máté jóvoltából ismertem, s már nem tudtam bennük eltévedni. Természetes mozdulattal lökhettem be az óratorony földszintjén lévő kocsmá lengőajtóját, mert régi álmaimból tudtam, a széles gumiszalag meg fogja akadályozni azt, hogy a szélső széken ülő vendéget hátba vágjam. Nyugodtan sétáltam föl a szállónak álcázott kupi második emeletére, anélkül, hogy az alkalmazottak megállítottak volna, a függönyök, ajtók, nyikorgó és keskeny, gyorsan emelkedő lépcsők labirintusában, és azt is tudtam, melyik az a bank, amely a legjobb a hétkor nyitók közül.

De mindenekelőtt nyugodt éjszakáim voltak. Álmaimban Máté nem jelent meg, bár nem tudtam tőle teljesen megszabadulni. A hely miatt. Nap-pali életem éppúgy emlékeztetett rá, mint az éjszakai. Ha valamelyik kőkeretes ablakból reám vicsorgott s a fogait csattogtatta a dühkitörésre nevelt rókaszerű kutya fajta, akkor arra döbbenhettem rá, hogy ezt a habos pofával acsarkodó kutyt ismerem, régebben Máté nadrágját szaggatta szét; ha olajos spagettimet bőven rakták meg cukkinival, ínyem arra emlékezett vissza, amit Máté cuppogva evett, de arra már a nyelvem figyelmeztetett, hogy én szívesebben faltam volna az ételt kevesebb szurokfűvel fűszerezve. Ha pedig kivilágítatlan közben köszöntött valaki, vagy biccen-tett a homályos hajó folyosón, amikor átsiettem az egyik oldalról a másik-ra, a kalauznő hercegovinától illatos kis kabinjáig, hogy mielőtt kikötünk, rábeszéljem az újabb randevúra, de most majd kinn, a bokrokkal benőtt félszigeten, megbizonyosodhattam afelől, hogy Máté futó ismerősei Mátét vélik felismerni bennem.

A kétkötetes Lorcát csaléteknek szántam. Általa hittem megteremteni azt a pillanatot, amelyben az álmaimat bitorló alakkal találkozom.

S erre hamarosan lehetőség adódott. A hétfői este dal- és gitárkoncertet hirdettek a Szent Eufémiában. Ott voltam az előadáson – de mégsem találkoztam vele. Hazafelé ballagva ébredtem rá, miért nem. A megzenésített Lorca-verseket olasz amatőr művészek – meglehetősen rutintalan, kezdő, ha nem is tehetségtelen szakmunkások – adták elő, természetesen olasz nyelven. Az összesereglettek kedvéért angol nyersfordításban is elhangzottak a szövegek; szomorúan tapasztalhattam, hogy az ekkor hallottaknak a magyar versváltozatok még csak nem is szövegvariánsai. Márpedig a magyar fordítások jók. Máté ezt érezhette, állapotam meg magammal, ahogy végiggondoltam a kétórás, élvezhetetlen előadást a kikötő irányába ballagva és botladozva a sikátorokban, ezért nem jött el.

Délelőttönként kiültem a szárnyas oroszán alá, majdnem a napórához, és bámultam, hogy kergeti s nem éri el soha a tengerről kiszaladó szél a zörgő papirosokat. A szagokat igyekeztem szétválogatni és felismerni a kikötősarok vízbe zuhogó szennyvizéből, hogy majd a bűzök mentén jussak el Mátéhoz – akitől azonban, és ezt kétségbeesve vettem tudomásul, már nem tudtam, hogy mit is akarok. Néha magamba néztem, s benső könyvem-ből fennhangon olvastam, mit fogok majd neki mondani akkor, ha már beleléptem a lábnyomába, melyek lesznek hozzá az első szavaim, ha beleittam a poharába, és meggyőződhettem arról, hogy elvesztettem a hit-telemet magam előtt. A kínzó, déli nap teszi, a lassú élet és a tetősen porciózott hőség, hogy mindaz, ami otthon, negatívumként, fontos volt – az írástalan-ság állapota, a barátok és barátnők elvesztése, az ingerlékenység és a szorongás –, az itt elvesztette a jelentőségét, holott sem az ok nem változott meg, sem pedig az általa kiváltott, egyébként oly nyomasztó okozat. Kívülről kezdtem szemlélni azt az alakot, aki én vagyok: az álmaival,

a mániájával, sötét ábrázatú Mátéjával együtt. Az is megzavarhatott, hogy Máté utcáiban vásároltam, az ő padjain ültem, őhelyette ittam a grappát és az ő nőit vittem el vacsorázni, majd pedig követtem őket a fülledt levegőjű, alacsony homlokú szobákba, szóval az ő életterét laktam be és zsákmányoltam magamévá.

De ha belehallgattam a rózsaszínnel futtatott kürtkagylókba, nem szólt nekem onnan semmi üzenet. Bérelt csónakkal, fizetett csónakossal kimehettem a Hét hajszállra, nem találtam további utasítást napjaimra vonatkozólag. A piacon hiába vásároltam meg valamennyi levendulás üvegcsét, ez a kék illat nem vett szárnyaira, s nem vitt vissza Veszprémbe, ahol nyáron, ilyen tájban kezdik a virágfőzést a Buhin-völgy titkos növényolajpárlójában.

Most már vedelhettem volna a malváziát – az olaszrizling és a tramini vegyítésével született bort –, de tudtam, ha nekiveselkedem a második pohár italnak, akkor nem leszek képes abbahagyni a huszadik előtt. A bor ízét csak a második pohárból lehet megtudni – én pedig akkor már nem tudom abbahagyni az ivást. Nekem itt feladatom lett, ismétелgettem az üres pohár felett, elkapni ennek a világszélhámosa, rímfaragó élvhajásznak a frakkját, szétverni a pofáját, hogy ne legyen többé kedve látogatni az álmaimat. Ha ügyesen verem, azt is megtudom, miért, mi okból választotta ki éppen az én éjszakáimat, amikor azok csakis az én tulajdonomat képezik, oszthatatlanok és sérthetetlenek, akár, legyenek bármennyire is gyöngék, a nagy birodalmak.

Olyanná váltam, mint az eszelősök. Itt vagyok abban a városban, ahonnan éjszakai vendégem látogat, aki, erre fel, eltűnik mind a városból, mind az álmaimból. S ez engem, ráadásul, nem nyugtat meg, inkább bőszt, ami pedig ugyanúgy lehetetlenné teszi a mindennapjaimat, mintha megtalálnám, a ficsurat – és nem tudnék vele mit kezdeni. Pedig ennek volt a legnagyobb esélye: mert nem biztos, hogy tudja, napjai megduplázódnak valami sajátos tükrözött képek és fények, amelyek őt elárulják, rendszeresen megjelennek nálam, s nem hagynak hozzáférni a saját életemhez.

Eszembe se jutott, hogy az én életem őt nem hagyja élni. Mondom, e lehetőség fel sem ötlött bennem, s ha igen, akkor is úgy véltem volna, ez esetben kommunikációs helyzet jön köztünk létre, s a kommunikációs alkalmat mind a ketten megragadnánk.

Ha nem tudtam elaludni, Lorcát forgattam, rendre visszalapoztam a cigányrománcokra és az andalúz versekre. Lorcában kell lennie a titok nyitjának. Persze, ha van titok. Értettem, Máté olyan költő, aki szereti a spanyol költészetet, legfőképpen Lorcát, feltehetőleg tömény példát lát benne az életélvezésre. Lorca, aki nem szerette és nem ismerte a hideget és a nordikus népeket, írásaiban semmi jelét nem adta annak, hogy hajlandó lenne kicsit is északi lenni, s távolító tudatba helyezni magát. Mindez összevágott Mátéről szerzett ismereteimmel. Az is, hogy e városkában Lorca-

kultusz van, annak kell lennie, ha képesek a negyedrangú olasz együttest, költőnk dalainak előadására meghívni. Ebben ne lenne benne Máté keze?

A Szent Eufémiát apró magángalériák meglátogatása, és az erős gyógy-növényekből párolt parfümökkel illatosított galériások többszörös karéját áttörve lehet megközelíteni. Senki turista nem tud úgy fölmenni a templomhoz, hogy legalább tucatnyi dilettáns mázsolmányt ne nézzen meg. Igaz, akadtak jobb festők jobb képei is – de azokhoz nem fogták lasszóval a turistákat, akik egyébként se tudták volna e műveket megfizetni.

A székesegyház velencei harangtornyának árnya alatt mészszerű galéria és régiségáruda kínálta antikolt kacatjait és csak Maticé asszony olajeredetiről saját kezűleg másolt akvarelljeit árusította a festő húga. Ennek a galériának az ajtaján ottmaradt a Lorca-est plakátja, amelyet egy alkonyatkor, mert viharlámpa világított felette, jobban szemügyre vehettem.

Így tudtam meg, az estet abból az alkalomból szervezték, hogy megjelent az első horvát–spanyol kétnyelvű Lorca-összes.

Nekem tehát a könyvesboltba kell mennem, ott megtalálom a számomra hagyott jelet.

Másnap ismét megnéztem ezt a plakátot, hogy biztos legyek a dolgomban. És megnéztem a galéria kínálatát is. Majd lesétáltam a partra. A mezeten napozók között baktattam a sziget szoknyáját alkotó kőtörmelékhez. Azt az asszonyt követtem, aki mögött nagy festőállványt cipelt a klottnadrágos suhanc. Tudtam, hogy Milena Maticé csakis természet után hajlandó – mint minden félig-meddig is absztrakt festő – alkotni. Ha pedig, véltem, és igazamról hamarosan meggyőződtem, a szigetcsúcshoz megy, akkor biztosan ismét az olajfa ezüstsínét utánzó párába burkolózó Hét hajsziát festi, vagy legalábbis olyan tájat, amelyen rajta lesz az én borús kis szigetem. Tehát ő mindenképpen ismeri a felhők titkát, s kapcsolatban lesz a szomorúság felhőnézőivel.

A képnek, amelyet készített, csak a barna vonásokkal felrakott vázlata volt meg, s leginkább egy meredek falú vágatot, avagy annak, mintha a röntgennel vagy más sugarakkal átvilágított és így megállapított szerkezetét ábrázolta volna. Húsos, sok nyelvvél, a hallgatag tengerbe csúszó nyúlványt, amelyben sehol nem fordultak elő déli színek, csak a fehér, a palackzöld meg a tintakék. Amelyek Rovinjban, akár a dél-európai partokon, nincsenek.

Ledőltem a fúrókagylók formázta szikla tömény árnyékába, mintha magam is napozó lennék, levettem ruhámat, és bámultam, hogyan teljesedik ki a látvány a vásznon.

Amikorra elkészült a festmény, meredek falú, lekoptatott kövek közt vonuló gleccsert ábrázolt. De nem a kép hatott rám dermesztőleg, hanem az, ahogyan létrejött, az a víziószerű jelenet, amelyben ott áll, a tengerparton, festékes fürdőruhájában az alkotó, néha a sziklapadról a hullámtalan vízbe lógatja dagadt lábát, deformált, irdatlan nagy izzadt mellébe marokkal kapta fel a vizet, kitartoán, hunyorogva szemléli a kis szigetet és a ten-

gert, hogy a vásznon megszülető eredmény az legyen, amit a festő a látkép mögött fedezett fel.

A északi táj havas hegycsúcsát felhők vették körül, és havazott. A havazás színe olyan volt, mint Máté szemének árnyalata.

A dolgok összefüggnek. Megbizonyosodtam a festőnő kilétéről.

A város könyvtárusító helye a papírboltban kapott helyett. A bejáratától jobbra két polcnyi helyet foglaltak el a szakácskönyvek, útikalauzok, egyetemi felvételikre előkészítő brosrák. A gyermeknevelési tanácsadók között négy kötetnyi szépirodalmat fedeztem föl. Ez, ahogy vártam, mindekenkelőtt a vastag, bőrkötéses Lorcából állt, majd pedig a háborúdicsoító verseket begyűjtő antológiából, az államelnök-akadémikus úr esszékötetéből – mögöttük ott lapult a füzetecske, amely már szokatlan olajfalevélezüstjével felhívta a figyelmemet. A borítóján Máté neve, kis maszk rajza fölött, amelyről, bár ismerős, mint a saját szagom, mégsem tudtam eldönteni, hogy kit ábrázol. Leginkább emberi arcra emlékeztető, nagy szemű, hegyezett fülű, tompa orrú másolat volt, de hogy nagyon aprólékosan és figyelmesen szemléltem, valami talajalakzatot, térképtöredéket leltem föl benne. Ki sem húztam a Lorcát, azonnal látogatóm kötetét ütöttem fel, a lapokban éreztem a nyomda szagát, a tükrökbe zsúfolt betűk – az általam nagyon kedvelt tizenkét pontos Times Roman – itt-ott még összeragasztották az oldalpapírokat, és ebből kiderült, a kiadvány néhány órája, de feltétlenül ezen a reggelen érkezett a nyomdából. Heveny büszkeség töltött el, mintha az eddig kellőképpen nem becsült, de hirtelen megszeretett hozzátartozóm művén hűsíteni a tenyeremet.

A könyv végére rövid írásmű került, különös módon nem állt mögötte semmi, sem a tartalomjegyzék, sem más, ezért aztán nyitott maradt, mint minden történet, vagy a kagyló, amely alól a parton kiszaladt a víz: egyetlen betű vagy szám sem piszkolta a végső, üres oldalakat. A novella új meglepetést okozott. Bal oldalon horvát, míg a jobbon magyar nyelvű szöveg állt, tiszta betűképű, világos nyomtatású, makulátlan tükrű.

Megvásároltam a kötetet, kiszaladtam vele az utcára, és a néptelen járdán az első vendéglő terasza felé igyekeztem. A szabadtérrel rendelkező éttermek zárva voltak, a bérleti díjak elviselhetetlen emelése elleni tiltakozásul. A csónakkikötő szurokfoltos padjára zuhantam le, megosztva a széles kőlapot a zúzott csigahéjakat, hiányos kutikulájú tengeri sünöket és sportversenyen nyert érmeket árusító gyermekkel. Alig jutottam levegőhöz, kapkodva lélegeztem, a tudóm belappadt, végül már haraptam a szellet, hogy ne maradjak a terén kívül, nyeltem az oxigént, hogy arcomban megtartsam a színt, tudatomban az éberséget. Szívem végigkopogtatta mindegyik bordám homorulatát.

Mire negyedjére is a történet végére jutottam, a félsziget csúcsán, kigyúltak a székesegyházat megvilágító reflektorok izzói, s a kikötő két módjában álldogáló és a hajóutat szegélyező szirtek sápadt jelzőlámpái fénykö-

rébe bele-belecsúszott a tengerre induló rákhalászcsonak. Sem lidérces éjszakáimon, sem pedig a Rovinjbán töltött napjaimban nem láttam, ebben a kísérteties megvilágításban a várost. Hiszem sosem álmodta Máté estjét, olyankor én voltam ébren, illetve itt, Rovinjbán ebben az időpontban én ágyban voltam, legtöbbször másodmagammal, eszembe se jutott kinézni az ablakon. A történet mellembe markolt, holott nem értettem meg homályos ragyogását, szorongásos és mégis hegyikristály tisztaságú világát, leginkább újraolvastam volna ötödjére is, csak hogy ne kelljen a teljességéről gondolkodnom, vesszek el a szavaiban és a mondataiban, ne törődjem se a történetével, se pedig azzal, ami annnyival több a történetnél, mint váltakozó hullámverésével a víz.

A novella, amely Máté kötetének zárófejezete, álljon most itt. Üzeni, hogy a másik oldaláról is meg lehet tapasztalni azt a valóságot – akár van vagy nincs –, amelyet magaménak hiszek.

Hippokratész arca

Azóta, hogy városunk felett nagy, repülőgéptestű időink úgy zúgtak, akár a torpedótestű tejsíkos szenderek az éjjeli kénsárga lámpafényben, és kiirtódott belőlem a múltam, tisztán tudom, csak azért nem lehettem tökéletesen elégedett Milenával, holott majdnem évtizedig volt a társam, hiszen velem volt minden örömben, minden bánatomban, ismerhette a lelkemet, no és a testem csatakos napjait is, a legkisebb, valamint legóvatosabb mozdulatom indítékait – az utolsót kivéve –, amint hogy természetesnek találta, ha én is otthonosnak találom magam a dolgaiban, és természetesen benne, mert nem szerettem szívem legmélyéig. Voltak pillanatok, amikor merev maradt az arca: azt hiszem, bár mindent megtettem, hogy ne legyen az, velem frigid volt.

De erről sosem beszélgettünk. Amint általában – szenvedélyünket kivéve – semmiről. A szenvedélyünkön kívül semmiről sem vettünk tudomást, vagy ha igen, csupán azért, mert az elősegítette a szenvedély kiteljesedését.

Amilyen például a szépség fölfedezése.

Amihez mindenféle körülmények kellene.

A lánnyal bejártam Európa valamennyi számottevő szobortárlatát. Ismertük a Louvre régi gyűjteményét, Róma sok kis múzeumba elszórt, rosszul kiállított, de rendkívül értékes ógörög és latin anyagát – amelyek hővösében sárga és viaszos tapintású, sokszor rosszul faragott, eres márványból értek a figurák értékes szobrokká –, megnéztük Bécs, London, Amszterdam és Budapest, München és Drezda, Krakkó és Athén klasszikus és modern, állandó és fontosabb ideiglenes szobortárait, eljutottam Moszkvába és Kairóba. Mindketten a szobrokat szerettük, azokat, amelyek emberi alakokat idéznek. Igaz, ábrázolásról nem nagyon szabad beszélni, mert az a szobor, amely valamit is ábrázol, kedvezőbb esetben csak rossz, rendre azonban pocsék vagy szar.

Sosem utaztunk vonattal vagy repülővel; az övét nem, de saját anyagi helyzetet ismerve – vélem, egyikünknek se telt autós utazáson kívül másra. Amely

közlekedés azzal vált olcsóbbá, hogy együtt utaztunk. Csak megjelent, habár hónapokig nem láttuk egymást. Azon a csütörtök estén nedves hajjal és szappanszaggal a bőrében, feszülő blúzban jött, jobb melle kúp, a bal meg szabályos félgömb volt, és ezt bárki láthatta, annyira rátapadt a ruha, s nem gyűrődő anyagból saját maga által varrott, ezért rendszerint az esetlenségig slampos nadrágszoknyában, kitaposott, kényelmes cipőben, amely órákig maradhat a lábán, akkor se válik a viselése kényelmetlenné, megállt a kert kapujában, s hosszan nyomta a csengőt. De nem várta meg, hogy kinézzek az ablakon, lerohanjak a vad hangra, hanem a néhány cuccal, kevés étellel degeszre tömött bőrszatyrárt, amelyet fanyarabb kedvemben a pokol bugyrának nevezek, s amelyért mindig megsértődik és oldalra csúsztatva a gépkocsi üléséről, merev tekintettel bámulja a tájat, órákig nem szól hozzám, kérdéseimre nem válaszol, csak dühösen hessegeti az orra alá fűjt cigarettafüstöt vagy magának dudorászik, nos, a szatyrárt odarakta a kapu elé, ott árválkodott különös, kopott térformaként, amíg magam is összecihelődtem s lekaszálódtam a ház elé, fogaim közt tartva a slusszkulcsot, jobb karomon a cekkerrel (amelyben mindig összekészítve álltak a tisztálkodási szereim), zacskókkal és a bőrrönddel, a másikkban valamelyik, néhány napja kiszerezelt és időközben megbütykölt autóalkatrésszel, az ablaktörőmotorral, az indexlámpával vagy éppen a megragasztott pótkerékkel. Mire mindent bepakoltam és megreparáltam a járgányt, besötétedett, ő, szája szögében félig rágott, összenyálazott virággal megérkezett, s beülhettünk a kirágott kárpitú ülésekre, hogy a pénzünket összedobva, s időnkkel számot vetve megvitassuk, merre utazzunk.

Szerettem, amint törekeny alakján két félre hasad a szél; azt, amikor keze intésére abbahagyják ugatásukat a megvadult ebek, s hátsó lábuk közé húzott farokkal iszkolnak a külvárosi utcákban; szerettem, hogy nem akart mindig és mindenáron fecsegni, nem kérdezősködött, de nem is tárulkozott ki; s szerettem, mert csukott szemmel is le tudta rajzolni annak a múzeumnak a terembeosztását, ahová éppen hirtelen elhatározásból mentünk, holott sosem járt ott; de leginkább azért szerettem, mivel azokat az alkotásokat akarta élvezni, megtapasztalni, amelyek után magam is sóvárogtam.

És a műveket úgy, azon a néven, azon a címen emlegette, amelyet az alkotója adott neki (aki névvel nevezte, rendszerint az volt a jobb művész, a címzőemberek csak a népszerűsége törekedtek), a szobrászok nevét pedig azzal az akcentussal ejtette ki, ahogyan azt a család tagjainál szokás. Ismerte a jegyzékek és a katalógusok hivatkozási számait, a raktári jelzetet és a különböző művészettörténészek által becsült értékeket, s tudta, ugyanazt a növényt nem lehet több nyelven is leírni, ugyanazt a tárgyat nem lehet többféle nyelv szavaival is megérteni, és Isten minden dolgát – mint puha és könnyű kabát, mint báránnyelű – önmagával bebugyolálja az Isten. Ebben egyetérttünk.

Általában jó volt vele lenni. Majdnem annyira, mintha csak magammal lettem volna.

A családom, hisz szüleimmel és testvéreimmel éltem, annak ellenére, hogy benne vagyok a negyvenes éveimben, de a mi családunk már csak ilyen zárt, a kezdeti

években örült, hogy eljárók otthonról, bár féltettek, valami vérmes asszony karjai közé kerülök, aztán, amikor a randevú körülményei felől érdeklődtek, s anyám ugyanolyan virágot tűzött a kabátom gomblyukába, amilyent a kezembe adott; gyakran kérdeztek, habár félszegen és óvatosan, nehogy megbántsanak, partnerem felől, s hiányolták, amiért nem mutatom be őket – Milenának. Utóbb határozottan céloztak a családalapításra, és mindezt összefüggésbe hozták útítársnőmmel. Nem mondtam nekik, hiszen kiszolgáltattam s ezáltal elárultam volna a lányt, hogy a múzeummaníán az egyedüli, amely összeköt bennünket, persze még az is, ami ezt a szenvedélyt elősegíti. Ezen kívül, s ezt így tartjuk mindketten megfelelőnek, sőt, jónak, az égvilágon semmit, de semmit sem tudunk, és nem is akarunk tudni a másiktól.

Legutoljára, szakításunk előtt pontosan hat nappal, a giacomettiket mentiünk megnézni St. Paulba, két héttel az első valóban teljes életmű-kiállítás zárása előtt. Hogy utolsó találkozásunkról, az utolsó két percről viszonylag pontosan, magamtól telhető legérzékletesebb módon beszélni tudjak, viszonyunkról látszólag felesleges részletet kell elmondani. Hogy megértsék, majd két nappal később miért mentem kabátom alá rejtett kalapáccsal a vatikáni Szent Péter-székesegyház Pietàjához, s a korláton átvetve magam hogyan jutottam hozzá közel, mondhatni, testközel Máriához, miért ütöttem-vágtam üvöltve és könnyeket sírva, teljes erőmből, és vertem volna apró darabokra, miért akartam zúzni morzsás, értéktelen szilánkokká, őt, akit mindketten minden szobrok szobrának, minden szépség közül a legszébbnek tartottunk, amióta először elzarándokoltunk hozzá, ha mindenféle emberek, örök és turisták rám nem vetik magukat, ki nem csavarják kezemből a nikkelkalapácsot; bár még akkor akkorát rúgtam vasalt cipőmmel Mária térdébe, hogy lepattant róla egy homorú márványdarab. Lefogtak, majd leültettek.

Azt a lencsényi térdkalácsdarabot sosem tudják visszaragasztani a Pietàra. A hideg padlóra tepertek, ugráltak a hátamon, és hajamat megragadva verték a fejemet a mellékhajó bal első korinthuszi oszlopának éles peremű tövéhez, amikor láttam, hogy közelebb csúszik a lábak között, az arcomhoz, az a levert kődarab, az az isteni szépségből általam lepattintott töredék, s már nem akartam fölugrani, hagytam, csak nehezedenek rám, vonszoljanak, húzzanak minél közelebb a szilánkhoz, kerüljünk egymáshoz közelebb, centiméterről centiméterre, mígnem végleg hátracsavarták mindkét kezemet, rákattintották, most már tudom, a rohambilincset, és a nyelvemmel elértem Mária fehér térdkalácsdarabját. És azonnal, senki által észre nem véve, lenyeltem.

Igyekeztiünk, mert a Maeght Foundation New Yorkba szállítja a teljes anyagot, s csak évmúltán, az értékesebb alkotásokat elajándékozva, eladva hozza vissza a maradékot Zürichbe, az európai zárókiállításra. Márpedig Giacometti csontos, ingatag, viharba dőlő alakjaira nem lehet ennyi időt várni.

Egy tölgyfa alatt kezdődött az utazásunk (aminthogy azt mondhatom, az alatt a tölgyfa alatt ismerkedtünk meg majdnem tíz évvel korábban, amikor leszólítottam és elhívtam Brâncusi alvó szemű szobrai megnézni, s e fa volt utolsó beszélgetésünk tanúja, merthogy utolsó találkozásunkkor nem eshetett közöttünk semmi szó), hiszen a kapunk előtt terebélyes magyaltölgy nőtte ki magát az évek alatt, s az tartott árnyat a kocsimnak, s egy tölgyfánál ért véget: a kis fran-

cia üdülőhely paratölgyligetének fái között húzódott meg a parkírozó, ahol péntek hajnalban megaludtunk.

Milena, mire fölébredtem, friss vizet hozott a kisváros közeli kútjából, megmelegítette és megfőzte a kávé a gyorsforralón, kenyérszeleteket vajazott, szalámi-karikákat is rakott rájuk, s vékony, csíkokra vágott húsos paprikát. És kávéját apró kortyokban iszogatva várta, mikor nyitom fel a szememet. Hamar kinyitottam, mert gonosz álomom volt: köpcös, kopasz valaki életét éltem a sajátom helyett. Utazásaink alatt Milena úgy viselkedett, mintha a feleségem lenne, bevásárolt és előkészítette az étkezéseket, gondja volt mindenre, ha elszakadt az ingkézelm, megvarrta, az apróbb ruhadarabokat kimosta, és ha maradt időnk meg kevés pénzünk, ruhatáramat rendszeresen kiegészítette valamilyen, szerinte elhanyagolhatatlan holmival. Tökéletes társ volt, ha az éjszakai vezetésben elfáradtam, szentjánoskenyér-darabot dugott a számba, rágjam, vad löktetésű zenét tartalmazó magnókazettát varázsolt elő feneketlen kézításkájából, s ha látta, ki kell kapcsolódnom, szeretkezett velem.

Ezen a reggelen is szeretkezett velem. De kilenc órakor, fél órával a galéria nyitása előtt szelíden letolt magáról, és mosakodni kezdett a kocs mellett. Várta, hogy műanyag palackból locsoljam a markába a vizet, aztán a tisztálkodásomban ő is készséggel segített.

A giacomettik azt hozták, amit vártam tőlük. Esendők voltak, éppen hogy csak emberi álcák, annyira megközelítették a szellemit, vagyis azt, amit én a szoborféleség lelkének hiszek. A múzeum zárásáig tébláboltunk a termekben, csak annyi időre ültünk le a pavilonszerű büfébe, a helyhez nem egészen illő Calder-mobilok közé, amíg fölfaltuk a Milena készíttette húskrémés szendvicseinket és – hogy szégyenben ne maradjunk – megittuk a frissen forrázott, de a mi ízlésünknek híg kávé. Este bejártuk a hegycsúcsra telepedett kisvárost, az ilyen kisvárosokat, talán mert közel hiszik hozzá a mennyországot, mindig megszállják azok, akik művészek vagy művészetpártolónak tudják magukat, természetesen, a többségük diletáns és nem tud különbséget tenni a Sunion-foki naplemente, amelynek háttérében ott a közeli öbölből kiemelt Poszeidón-szobor, és a filmszallagok zsvájától visszhangos, cannes-i sáfránysárga alkony között. Mindkettőnket taszított hangoskodásuk, életszeretetük, amely leginkább a kétségbeesésüket leplezte, s hogy nem akar és nem tud magának találni egyik sem olyan zugot, amelynek legalább egy oldala a saját hátát formázza. A vendéglőben átforgattuk a kiállítás katalógusát, és elképzeltük, melyikünk rendezte volna másként az impozáns mennyiségű anyagot. Ez volt az első eset, amikor egy kiállításban nem találtunk semmi kivetnivalót.

És ez mindkettőnket megriasztott. Bár annyi mindent jelenthetett ez, hogy eszünkbe se villant: beszélőnk meg, de láttam, miként sárgul meg rám vetődve Milena tekintete, és azt is észrevettem, hogy felfigyelt ovális, Madonna-metszésű arcába meredő szememre, elsötétedő arcomra.

Mi lesz a világból, ha bár csak csöpp részével is, megelégedettek vagyunk? Mi lesz a szobrokból, ha olyanok, amilyeneknek mi szeretnénk látni, és nem dolgoztatják meg a képzelőerőmet, s mi lesz velünk, mi lesz velem, ha nem találok alkalmas izgatószerkekre a kiállításokon? Én szeretem, ha a szobrok nekem arról a közegről

árulkodnak, amelyben megfaragtattak – és ha jó szobrot látok, akkor bízvást nekem kezd fecsegni, mert én megtapogatom, belefülek a hajlataiba, engedem, hogy belém kapaszkodjon valamelyik része, átfusson rajtam az a fény, amely a szoborfelületet is kivikszolja. És szeretem, ha a szobor nemcsak én vagyok, hanem bármennyire is különös, az én tulajdonom.

Milenát is hasonló gondok gyötörték. Az a kilencszer egy év, melynek során mindegyikben legalább tizenöt hosszú hétvégét, egymáshoz önként kötötten töltöttünk, elég volt ahhoz, hogy tudjam, mi az, ami szíve vörös mélyén aggasztja. Holott ott voltunk azon a kiállításon, amelyért az összes korábbi gyűjteményt meg kellett nézni, számosat végigszenvedni, amely most, mint játék végén a váratlan jutalom, az ölünkbe hullott.

A szombat is a giacomettiké volt, és a vasárnap is. Vasárnap éjszaka akartunk utazni, úgy számoltuk, hétfőn így időre érkezünk mindketten a munkahelyünkre.

Milena mindenféle eszközzel felszerelve járja a kiállításokat: centiméterrel, színskálákkal, apró kalapáccsal és fényképezőgéppel, a blúza zsebében pedig a nagyítója lapult. A következő napunk, mint általában minden jobb helyen, a lencsés szemlézése volt.

Így neveztük azt a tárlatlátogatásunkat, amikor nagy műanyaglencsével vizsgáltunk – a múzeumőrök árgus tekintetétől követve és civil ruhás rendészekről körülvéve – a szobrok felszínét, és nem csak azért, hogy a szobrász kezemunkájának nyilvánvaló jegyeit megfigyelhessük, hanem mert olyan részleteket fedezhetünk fel, amilyeneket maguk a teremtők se ismertek vagy akartak, holott azokban bújik el az, ami a teljest valamiképpen összhangban tudta tartani, eggyé tudta szervezni, és létrehozta a szobrászati csodát. Amely ideális helyzetet teremt ahhoz a kapcsolathoz, amikor az egyik fél sehogy sem viszonyul, lévén szobor, ahhoz, aki őt mérhetetlenül birtokolni akarja. A Giacometti-szobrok ilyenek voltak. El sem hiszem, hogy hús-vér ember készítette őket, vagy ha igen, akkor azt nem tudom, hogyan morzsolta szét a szobrász magában azt az érzékenységet, amely alatt más rögvést összeroppant volna, és vagy megbolondul és ámokfutó lesz, vagy nem örül meg, de akkor felakasztja magát.

A magányos, nagy talpú férfialakot Milena órákig vizsgálta. A szobor talapzata néhány centiméter magas volt, és tömege jóval nagyobb az alak tömegénél. Nagy lábfejekkel, szinte hozzászegezve állt rajta az előre dőlő, viharba belefekvő alak. Arcának, törzsének, kezének már nem maradt embervonása, hasonlatossá vált a rücskös felületű pálcikához, amelynek egyik oldalán vastag zuzmó vagy moha nő, a másikat meg kiszikkasztotta, megaszalta a nap melege, csak a combja, az alsó lábszára, a lábfeje és vastag lábujjai maradtak hominidok, amelyekkel a földbe nőtt, amelyekkel megtámaszkodott. Amelyek lehorgonyozták a talapzatra.

Ez a szobor engem is szíven ütött. Ugyanúgy hatott rám, mint városcám vörös óratornya – tetején azért ott volt a harangláb, rajta felfüggesztve a harang. Sokszor néztem ezt a harangot, mert hasonlatok jutottak róla az eszembe, amelyekkel némileg indokolható volt mindkettőnk azon örülete, amelyben azt hittük, létezik nyelv, amely magunk helyett kimond bennünket.

Ez a Giacometti-szobor az óratorony duplaharangját idézte meg nekem, az Adria-parti városomból, amelynek látására minden népek jöttek. A mi duplaharangunk attól sajátos, hogy a nagyharang nyelve helyett kisharang van benne. És hogy sosem lehet előre tudni, ellentétben más campanilék rendes harangjaival, hogy a haranghúzó képes-e, s hogyan megszólaltatni. Volt, hogy mindkettő ércesen és messzehangzóan szólt, és a vízmélyről felbukkant az öngyilkos háromnapos hullája, volt, hogy csak a harangnyelv kondult meg önmagában, és még a sirályok sem rebbentek fel, nem-hogy a jóval fiatalabb galambok, máskor meg csak az öregharang bimbamozott, azt is féloldalasan, és hangja inkább kongás volt, mint zengés. Gyakran arra lettem figyelmes, hogy délben vagy vecsernyekor nincs harangszavunk, mert a városi harang megmakacsolta magát: bármennyire is kileng, bármennyire is veri a nagyharangot a kisharang, nem szólal meg. Talán azokon a napokon volt ez így, amikor a táj olyan pompázatos volt, hogy a szépségét semmivel sem lehetett fokozni.

A szobornak – oly különös – a címe Harmadnapon volt. És a szobrász szerint azt a Bibliában fel nem jegyzett nevű alakot ábrázolja, aki tanúja volt Krisztus feltámadásának, de a tanúságának senki sem örült. Ezért, hogy a nevét is elfelejtették. Ha ez a Giacometti-szobor a városunkban állna, a harang sosem szólalna meg.

Milenával nem váltottam több szót. Annyira megérinthette az a szobor, hogy száraz szemmel magába fordult, kicsire zsugorította magát, hogy néha már azt kellett hinnem, senki sem gubbaszt a mellettem lévő ülésen.

Másnap dőlt betűktől hemzsegó cetlit találtam a lakásom küszöbén. A rövid levélkében Milena arra kér, hogy este nyolckor, amikor a hold a leghidegebb, menjek el hozzá. S mert csak tíz perccel korábban érkeztem haza, mint nyolc óra, eszembe se jutott, hogy miért kell nekem elmenni oda – ahol eddig sosem jártam, és nem is vágytam. Nekem semmi közöm ahhoz a térhez, amelyben Milena él – még elképzelni se akartam, milyen lehet a könyvelőlány albérlete –, de az üzenet váratlanságával annyira felkavart, hogy rohantam, hogy pontos legyek.

Az ajtó nem volt bezárva. Belöktem. Nyikorgás nélkül nyílt meg, és máris benn álltam a sötét szoba közepén. A szék megakadályozta a második léptemet. Az ágyon, meztelen teste finom rézszerű fátjollal letakarva, feküdt Milena: ő volt, de mégsem. Márványból faragott, hideg hússzíniűre csiszolt szobrot találtam, klasszikus fekvő pózban, amilyen az olasz reneszánsz síremlékeken látható.

A fej megdolgozottsága azonban egyedi volt, s valóban szép, ahogy az élő arc helyett ott láttam a csak nekem szóló, néhány óráig létezőt, a Milenából készült – de ki által készített? – facies Hippocraticát. Kinéztem az ablakon. Hiába volt a szobában és a városban este tizenegy, ha az öbölben kora hajnal volt és kélt a nap.

Nos, a novella nem tetszett. Szokvány mediterrán történetet láttam benne az örök szépségről meg az emberi mulandóságról, némi metafizikus közegebe ágyazottan. Az sem hatott meg, hogy miért két nyelven közölték a novellát. Később annál inkább, amikor megláttam, mintha tengerparti alkonyatban, gyöngé, pirosas oldalfényben az olajfa ezüst leveleit, s a levelek plasztikus, halacska kontúrait. Rá kellett ébrednem, Máté, amint sejtettem,

nemcsak tud rólam és üzen, hanem hogy valami mintát akar nekem kínálni. De hogy mit, azt nem fejtettem meg. Az a mondat, amely konkrét és rólam szól (nagy nevetség nekem novellaalaknak lenni), miszerint „és én hamar kinyitottam, mert gonosz álmom volt: köpcös, kopasz valaki életét éltem a sajátom helyett” – semmi többletjelentést nem hordoz, amely kulcsa lenne vagy netán éppen a zárja az én történetemnek.

S arra is rádöbbsentem, hogy mennyire közönséges valaki sajátította ki az álmaimat. Akinek hiába ismertem az utolsó két-három hónapját, egészen a haláláig, ha képtelen voltam, még itt, álmaim szereplőjének a városában is előbbre araszolni az időben, nem tudtam megfejtani az élete értelmét, holott, ha nem lenne értelme, akkor amelyet nekem meg kell találnom, bizonyosan nem járkálna be meg ki, mint huzat a házban, az éjszakáimban.

Végig kellett e mondat fényénél néznem mindent, amit Mátéről bizonyosan tudok. És hamarosan rádöbbsentem, napokon belül meg fogok halni: amikor a fényes napvilágnál szemközt találkozom a novella írójával, Mátéval, amikor összekapcsolódik az ő élete az enyémmel. Mert ahogy én tudok mindent az utolsó hónapjairól, úgy ő is tud mindent az én korábbi életemről, hiszen mindedig egy élet két felét éltük mi együtt, kicsit magunkért, kicsit meg a másik helyett. És ahogy én megtaláltam ebben a novellában a fél életek kapcsolódási pontját, úgy napok kérdése, s Máté is meg fogja találni a maga törvénye szerintit, s akkor mindketten megsemmisülünk, mert betöltötte sorsát azzal, hogy értelmet kapott, egy teljes életet.

S tudtam, Máté városomat, Veszprémet ismeri, és otthon nekem is megjelent újabb kötetem, amelynek utolsó verse – amely időrendben közvetlenül a fél éve írt, utolsó fogalmazványnak gondolt Hét hajszálról szóló álomszövegemet követi, de már itt, Máté városában fogalmazódott papírra, s nem tudhatom, hogyan kerülhetett a kiadványom záróköveként – az olvasókat meghökkenti, hiszen horvát nyelvű változatát is közlöm.

Ennek a versnek az első sora megegyezik Máté novellájának utolsó sorával, illetve a vers utolsó sora azonos a novella elejével. Ki tudja, melyiket ki írta, s hogy a szerzők melyike talált hamarabb a másikra, avagy megtette ezt már hamarabb a két szöveg, hogy így összeforrtak.

Láttam, amint Máté végigjárja a várost, megismerkedik a barátaimmal, azokat a lépcsőket koptatja saruja talpával, amelyet az én cipőm koptatott, abban a boltban vásárol, ahol én, és az a borbély nyírja a szakállát, aki az enyémet is szokta.

Arra, hogy én Máté elől éltem el az élet elejét, a novella motívumaiból jöttem rá. Egyszerű, csak a kiállítás-látogatás helyett írást, a szobrok helyett írásműveket kell értenem, és már minden, ami az életem volt, sorban fölfejtethető. A munka, a magány, a világ megvetése. Hogy én vagyok az az előzmény, amelynek nincs kiteljesedése – ő pedig az a befejezés, amelynek nincs előzménye. S mint ok és okozat, mi összekapcsolódunk egymással. De az okról én már soha nem fogok beszélni.

Hiába állt a borítón Máté neve, megnéztem a 4. oldalra került kolofont is, kit nyomtattak a copyright-jelhez, és elhültem, mert a övé mellett egy másik név is ott állt: Géczi János.

©Géczi János, Mate Štafilić, 1994

ORPHEUSZ KÖNYVKIADÓ KFT.

Felelős kiadó: Deák László ügyvezető igazgató

A kötetet szerkesztette: Mányoki Endre

Tipográfus és tervező: Baráth Ferenc

Nyomdai előkészítés: Didot Bt.

A fotóregény fényképeit Molnár László,

a szerző fotóját Jokesz Antal készítette

Készült az ADUPRINT NYOMDA KFT-ben

Felelős vezető: Tóth Béláné ügyvezető igazgató

Kiadványszám: 110

ISBN 963 7971 96 3

Akkor olvastam el a könyv első oldalán adriakék betűkből formázott mottót, és a szívem is belesajdult az értelmébe: létezik olyan szépség, amelyet két élet sem képes elviselni, három sem, hogy formába öntse, és négy sem, hogy megértse. Kiürült köröttem a tér. Senki sem volt a közelemben. A kutyám megnyalta a kezemet. Ahogy felkaptam a fejemet, tekintetem Máté jól ismert pillantásába akadt.

tiltott ábrázolások könyve

Méz

Semmi, ami magához emelne, semmi, amit megöhlhetnék. Ikrás mézben folyik a napfény, a tárgyak tündöklenek és ragacsosak, a növények meghajolnak, a kátránybuborékos talajra dőlnek, majd lassú forgással belesüllyednek saját árnyékukba. A teraszon komoly apáca mélylélegez és kalciumot szopogat, reményvesztett illatra hajol, de azért kisöpri szeméből a kendője alól előbukó hajszálatokat – ahogy megkerüli őket a gyászlepke, látni, neki is megvan a maga pokla. Nincs helye a térdre boruláshoz, nincs helyem befeküdni a hálába. Ki kell várni a szürkületet, akkor magához inti a zajokat a folyó, közéjük locsognak a hullámok, egymásba nyugszanak, a bogarak lenyalják a dolgokról a méz bűvárruháját, hogy ott álljanak csupaszon, már-már maguktól is megfosztottan, mint az Isten egy templomtalan városban.

Ismerem magamat: gonosz vagyok, akár a kivételek, szürke, akár a magzatburok, és csúnya, ahogy lassú, cafatos mozdulatokkal lehámlók a múltamról.

Egy mondatot szerettem volna írni a jövőről. Vagy egy oldalt?

Tartalomjegyzék

populus	7
(a himnusz)	9
(bagolykút)	11
(rontás)	13
(a léghajó nehezéke)	17
(kádban, bálnák közt halni meg)	20
(populus)	21
 fotóregény	 25
 patkányok	 39
(kutyaszív)	41
(tükör)	43
(parázna kis láng)	44
(vér)	45
(némaság)	47
(a gömbvillám)	50
(patkányok I.)	53
(embernagy szobrok)	58
(patkányok II.)	60
(a hattyúnyakú dog)	62
(danilo)	64
(az angyal)	65
(patkányok III.)	67
(szalamandrák)	70
(kígyó a kútban)	72
(a tintaivó koboldmaki)	73
(patkánymacskák)	74
(patkányok IV.: a selyemcukor halvány színe)	76
(legyek)	77
(kutyaszem)	79
(csóka)	80
(megfigyelő)	82

(tükörgepárd)	83
(a szabadság nagy magánya)	84
a park	85
(a park)	87
a torony	99
(a torony)	101
fegyverengedély	155
A címer leírása	157
A leanderszender	157
Cédrátcitrom	157
Felettem az ég	157
Zaccbőr	158
Lencse	158
A vár	158
Szabados	158
Fűrész	158
Vérrel töltött patron	159
Szar	159
Ízisz a táncversenyen	159
Fegyverengedély	159
Álom a 403-as demokráciában	160
Íriszek	160
Pekingi kacsa	160
Francia keret	161
A keleti lányok	161
Venus G-11 CEDER 2B	162
Puha pamutrongyok	162
Urán	162
Boldogság	162
Zagorszk	163
Csuka	163
Sikátor	163
Mint a giliszták	164
Manifesztum	164
Fügefeljelentő	164
Dinnyemoszat	165
Nocsak	166
Tengeri csikó	166
A gömb belseje	166
Pálya	167

Attak	167
Változat	167
Nyárs	168
O	168
Kesztyű	168
Haiku	168
Két gramm selyemfonál	168
Tulipánok	169
Kabaré	169
Reflex	169
Kremker	169
Kveccs	170
Makkcukor	170
Tetthely	170
Ősök	170
Ibolyagyökér	171
Történelem	171
Saskő	171
Dalmátpor	172
Baziliszkusz	172
Plakodonta	172
Darazsak szárnyai	172
Indiánok	173
Mint egy metafora	174
Szégyen	174
Veszprémjegyzet	174
Passzír	175
Lakók	176
Elemek	176
Madárcseresznye	176
A párlóüst	177
Menetrend	177
Kétütemű tragacsok	177
Indigó	178
A szüzességi fogadalom	178
Javítás	179
Vadászceruza	179
Norita	181
Harangjáték	181
Kakasmandikó	182
Szégyen	182
Öcsi	183
Térzene	183

Mézkakukk	184
Sakktörök	184
Lábjegyzet	185
Tölgyesek	185
Hexameter	185
Ezekből lehet	185
Flórián	186
C-vitamin	187
Elefántcsont	187
Piros Buddhák	188
Mindegy	188
Súlypát	189
Szívkaagyólómész	189
1925	190
b. z. füzete	190
Férfiszemmel	
a	194
b	194
Harminchatodik év	194
Láma szeme	195
Innen oda, onnan ide huzigálják	195
Ájtatos manó	195
Szemünk fénye	196
Lakmuszzuzmó	196
Babföld	196
Kocka alakú	196
Szerettük	197
Vörös gumibotok	197
Idézet	197
Az ólomrajz	198
Ötödször	198
Browning-precíz szerkezet	198
Éppen azt	199
Szalmacsutakokat hagynak	199
Rózsakert	199
Orr	199
A súly	200
Mai görögök	200
Akár a regénytémák	200
Megközelítések	200
Kilátó	201
Romanosz	201
Sártök	211

Marokkó	211
A vicc	212
Karakal	212
A harangfejtés	212
Lóháton, vágtaival	213
Irányszabó, mérges idomár	213
Az egy, az, ami	213
Várnagy	214
Lóca	214
Ennyire egyszerű	215
Ancsa	215
Passzusok	215
És még sincs	215
Óriás kabóca	216
Reggel a fény	216
Meszelt falon	216
Napszél	216
Sörétgyár	217
Alkalmas szer	217
Vihar	218
Strenner főkertész	218
Mozzarellás arany kenyér	219
Árnyéknevelő	219
A növényevő Hold	220
Szirupszín madárbirsek	220
Arany	220
Nagymama:	220
Raszter	220
Hatkor a zsömlék illata	221
Halastó	221
Nyír	221
A gyengusz	222
Piros macskák	222
Berepülő	222
Sötétzárka	222
Gilisztazúzó varádics	222
Tiszafa, 1983	223
Bazaltzúzalék	223
Suvick	223
Flamingók	223
Ők	224
40	224
Arenga	224

Betűbűn	224
László	224
Díszmogyoró	225
Hely, ahol	225
Péter-hal	226
Mandulafenyő	226
Lőtt seb	227
Goli otok	227
Vagina	227
Élő adás	228
Váz	228
Mindenszentek	228
Sárgafa	229
Mit nem	229
Stilizáció	230
Esztétika	230
Happening	230
Sermina	230
Az igazság	230
Isten természete	231
Költők	231
A pálmáros lábtörlő	231
Zolotaja Rübka	
a	232
b	232
c	232
Évford	232
Négyszögek	233
Krózus kincse	233
Könyvrák	235
Amíg	235
Orvosi szem	235
Kivonat	236
Felső-rajnai lábmérték	236
Falfestmény	236
Phyloxéra	236
Idegen fény	237
Műhely	237
1991	237
Na, ja	237
Randevú	237
A trükk	237
A 11. hely	238

A hely	238
Csóka	239
Lignitzemű bányaló	239
A dolgok neve	240
Szaxofon	240
Fejezés	241
angyalhéj	243
Passzus	245
Leánderszender	245
Galamb	245
Produkció	246
Felár	246
Ezüst	246
Pillanatkép	247
Kellék	247
Birtok	247
Tükör	248
Pereszke	248
Asszony mellű sólyom	248
Így kezdődött	249
Szentszag	251
Szégyen	252
Méhek	252
A legszalonmásabb	253
VII. Henrik	253
Mészégetés	253
Kör, áthúzva	254
Szép költők	254
Mirtuszok	254
Kecske	254
Alsó csuklófogás	255
Maso del Bosco	255
rovinj 21	257
Harmadnap	259
tiltott ábrázolások könyve	277
Méz	279

A papír évezredek óta az emberi tudás, a kultúra hordozója. Szerepe a technikai haladással sem csökkent és ez várhatóan így lesz még hosszú ideig.

Az 1928-ban alapított FÜZFŐI PAPIR RT. az egyetlen a hazai papírgyárak között, amely a privatizáció során teljes mértékben a vezetők és a dolgozók tulajdonában maradt. Mivel részvénytársaságunknak tulajdonosai és egyben alkalmazottai is vagyunk, mindent megteszünk azért, hogy a céget fejlesszük, piaci helyzetét stabilizáljuk. Erre nagy szükség van, hiszen a hazai piacon úgyszólván az összes jelentős európai papírgyártó jelen van. Meg kell felelni ennek az „európai” színvonalnak, ezért anyagi lehetőségeink függvényében évente mintegy 100–150 millió forinttal támogatjuk a technológiai kutatásokat és technológiai berendezések korszerűsítését, új gépek vásárlását.

A FÜZFŐI PAPIR RT. rendkívüli előnye, hogy a papírgyártás mellett saját feldolgozó üzemmel is rendelkezik. A két termelő egység biztos pozíciókat jelent a hazai megrendelők körében és kedvező lehetőségeket az exportban.

Papírgyártó üzemünkben két gép üzemel; egyik a cellulóz bázisra épülő, könyvnyomtatásra, másolási célokra alkalmas papírokat, továbbá füzetpapírokat, a másik gép a könyvnyomtatásra és egyéb célokra használható „újra papírokat” állítja elő. Papírgépeinkkel rövid idő alatt sokféle papírt tudunk előállítani, viszonylag kisebb megrendelések esetén is. A rugalmasság és a széles termékválaszték legnagyobb előnyünk a kereskedelmi munkában.

A FÜZFŐI PAPIR RT. Kutató Laboratóriuma már a korábbi évtizedekben is a hazai papíripar fontos szellemi műhelye volt. Munkatársaink a piac változásait figyelve évente 5–6 új papírfajtát fejlesztenek ki. Ennek is köszönhető, hogy termékeink mindig keresettek a felhasználók körében.

A FÜZFŐI PAPIR RT. üzletpolitikáját a cég ismertségére és megbízhatóságára alapozza. A gyár erőssége saját szakember gárdája, akik értő kézzel, egyben a saját tulajdon iránti felelősséggel végzik munkájukat. Feladatunknak elsősorban a hazai piac ellátását tekintjük, de az utóbbi években sikerrel bővítettük export kapcsolatainkat is.

A FÜZFŐI PAPIR RT. a tradíciókra alapozva megbízható Partnerek megbízható Partnere lesz a jövőben is!

FÜZFŐI PAPIR RT.
8184 Fűzfőgyártelep, Pf.: 41
Tel.: 88/352-911 • Fax: 88/351-078

©Géczi János, Mate Štafilić, 1994

ORPHEUSZ KÖNYVKIADÓ KFT.

Felelős kiadó: Deák László ügyvezető igazgató

A kötetet szerkesztette: Mányoki Endre

Tipográfus és tervező: Baráth Ferenc

Nyomdai előkészítés: Didot Bt.

A fotóregény fényképeit Molnár László,

a szerző fotóját Jokesz Antal készítette

Készült az ADUPRINT NYOMDA KFT-ben

Felelős vezető: Tóth Béláné ügyvezető igazgató

Kiadványszám: 110

ISBN 963 7971 96 3